Durum • Ağustos 2010 SAYI: 69

DIŞ TİCARETTE

Durum

AĞUSTOS 2010

TÜRKİYE DIŞ TİCARET DERNEĞİ

TURKTRADE®

FOREIGN TRADE ASSOCIATION OF TURKEY

T.C. BAŞBAKANLIK

AVRUPA BİRLİĞİ GENEL SEKRETERLİĞİ

Egemen Bağış
Devlet Bakanı ve Başmüzakereci
Daha Etkili Bir Müzakere Süreci İçin Yeni Avrupa Birliği İletişim Stratejisi

Büyükelçi Volkan Bozkır
AB Genel Sekreteri
Hedefimiz, AB Üyesi, Daha Demokratik, Daha Modern ve Daha Güçlü Türkiye

Büyükelçi Bozkurt Aran
Dünya Ticaret Örgütü Nezdinde Türkiye Daimi Temsilcisi
Türk Dış Ticareti: Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri ve Gümrük Birliği

Büyükelçi (E) Uluç Özülker
Türkiye ile AB Arasındaki İlişkilerde Yaşanan Tıkanıklığın Nedenlerine ve Geleceğe İlişkin Düşünceler

Büyükelçi (E) Necati Utkan
Fazla Naz Aşık Usandırırmış
(51 Yıldır Süren Bir Nişanlılığın Düşündürdükleri)

Prof. Dr. Haluk Kabaalioğlu
İktisadi Kalkınma Vakfı Başkanı
AB ve Türkiye: Yakınlaşırken Uzaklaşıyor mu?

Türkiye - AB İlişkileri Özel Sayısı

KAPAK 69.indd 1 7/23/10 8:54:33 PM

21-taylan.indd 8 7/23/10 8:09:40 PM

TEB
BNP PARIBAS ORTAKLIĞI

tebtotalcard.com / 444 0 666

AKARYAKITA ANINDA İNDİRİM YAPAN İLK KREDİ KARTI:

TEB TOTAL CARD

Üstelik Bonus Card ve temassız kart özellikleriyle...
TOTAL yaz, 4466'ya SMS gönder,
TEB TOTAL Card'a hemen sahip ol!

AKARYAKITA ANINDA %5 İNDİRİM

%5 indirim, TEB TOTAL Card programına üye TOTAL istasyonlarından yapılacak akaryakıt ve otogaz alışverişlerinde geçerlidir. Her müşteri, bir ekstre döneminde en fazla 800 TL'lik akaryakıt alışverişi karşılığında indirim hakkı kazanacaktır. İndirim yapıldığı durumlarda bonus kazanımı olmayacaktır. Ayrıntılı bilgi için www.tebtotalcard.com adresini ziyaret edebilirsiniz.

01-egemen bagis.indd 1 7/23/10 6:52:34 PM

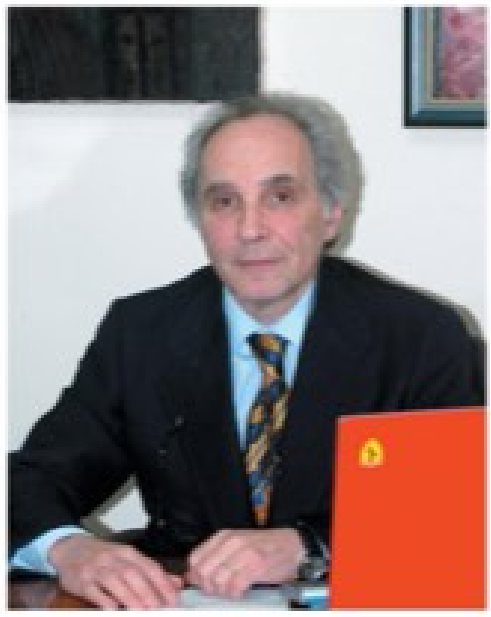

Durum'dan

Dr. Süleyman Gedik
TURKTRADE Genel Sekreteri

Gönüllü bir sivil toplum örgütü olarak TURKTRADE, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'nin eşgüdümünde yürütülen "Avrupa Birliği Katılım Stratejisi"yle yakından ilgileniyor; özellikle de bunun Dördüncü Platformunu oluşturan "Avrupa Birliği İletişim Stratejisi"yle. ABİS, AB'ye katılım yolunda, ülkemizdeki çok farklı kurum, kuruluş ve organlar tarafından gerçekleştirilen iletişim etkinliklerinde eşgüdümün sağlanması ve etkisinin artırılması amacıyla, Türkiye'yi Avrupa'ya, Avrupa'yı da Türkiye'ye doğru şekilde anlatmayı hedefleyen kapsamlı, tek ve esnek bir strateji. 14 Eylül 2009 tarihinde Bakanlar Kurulunca kabul edilmiş olan ABİS, ilgili kamu kuruluşları, düşünce kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve medyanın görüş ve katkıları da alınarak, Ocak 2010'dan itibaren tedricen uygulanmaya başlanmış durumda.

ABİS bağlamında TURKTRADE, Strateji'nin Temas Noktalarından birini oluşturmayı, kendi faaliyet alanına giren konularda ABİS Çalışma Gruplarına katılmayı, yurt dışında yapılacak sektörel toplantılara da bir Yönetim Kurulu Üyesi ile katkı sağlamayı hedeflemekte. Öte yandan, üyelerinin geniş bayi ve tedarikçi ağının hizmet içi eğitim programlarına da bir "AB Bilinci" bölümünü eklemeyi ve bunu ABGS uzmanlarının da katkısıyla ülke geneline yaygınlaştırmayı planlamakta.

TURKTRADE'in Strateji'ye duyduğu bu yakın ilginin ve vermek istediği güçlü desteğin nedenini anlamak aslında hiç de zor bir şey değil. Bu konuda akla gelebilecek ilk sıradan gerekçe de, büyük ve kurumsal ihracatçıların kurdukları bir sivil toplum örgütünün üyelerinin, ihracat pazarlarının ana bölümünü oluşturan AB üyeleriyle olan ilişkilerin geliştirilmesi ve derinleştirilmesinde "menfaatlerinin" olduğu düşüncesi olabilir.

"Özel menfaate" dayandırılarak yapılan açıklamaların "hakikatin ta kendisi" olarak algılandığı bir mikro dünyada konuyla bağlantılı bir ikinci neden daha ileri sürebilmek mümkündür. Avrupa Birliği'nin hayata geçirdiği Yeni Nesil Serbest Ticaret Anlaşmalarının firmalarımızın çalıştıkları temel sektörleri derinden etkilediği, bu nedenle de TURKTRADE'in gerek Gümrük Birliği gerekse de Müzakere Süreci çerçevesinde yürütülen konuların seyrine büyük ilgi göstermesinin doğal olduğu söylenebilir. Aynı yönde ilerlenerek, AB pazarında rekabetçi konumunu korumak, hatta bunu güçlendirmek için, AB ile ilişkilere büyük bir duyarlılık gösterdiği varsayılabilir. Bütün bu sıralanan gerekçeler hem doğrudur, hem de önemli; ne var ki, bahse konu "menfaatler" ülke refahındaki artıştan ve gelecek kuşakların yaşam kalitesindeki iyileşmeden bağımsız "özel" bir şey değillerdir. Üstelik bütün bunlardan da önemlisi, Türkiye'nin AB yolunda ilerlerken Batı'nın en Doğu yakasında insan hak ve özgürlüklerini yücelten ve tüm sorunlarını demokrasiyle çözmeye kararlı çağdaş bir ülke olması özlemidir.

Durum'un bu sayısı ilişkinin güncel durumunu ve geleceğine ilişkin değerlendirmeleri yetkin ağızlardan bir kez daha duymak için bir AB Özel Sayısı olarak hazırlandı. Desteğini esirgemeyen yazarlarımıza yürekten teşekkürler.

süleyman.indd 2 7/23/10 7:08:45 PM

Başkan'dan

Vedat Aydın
TURKTRADE Yönetim Kurulu Başkanı

TURKTRADE'in en önemli niteliklerinden biri, kâr amacı gütmeyen gönüllü bir sivil toplum örgütü olmasıdır. Bu nitelik, özellikle ekonomik ve ticari konularda, üyelerimizin araştırma ve inceleme çalışmalarımıza daha fazla ilgi göstermelerine ve destek vermelerine de zemin oluşturmaktadır.

Yapılan teknik çalışmalar bakımından temel yaklaşımımız, hemen yakınmaya başlamak yerine, ülkemizin çok taraflı ve iki taraflı anlaşmalarından ve eklerinden kaynaklanan üstlenimlerinin ne olduğunu, ne olmadığını iyi anlamaya çaba göstermek, danışmak, yorumlamaya gayret etmek ve bulgulara göre de öneri geliştirmek şeklinde özetlenebilir. Amaç, rasyoneli bulabilmek ve fırsatları görebilmek olmalıdır diye düşünüyoruz.

Derneğimizin bünyesinde, Türkiye'nin, AB veya diğer üçüncü ülkelerle olan ticari ilişkilerini, Türkiye-AB Ortaklık Anlaşmasının, Ortaklık Konseyi Kararlarının, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının, Dünya Ticaret Örgütünün, Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşmasının ve diğer temel belgelerin kurallarını öncelikle dikkate alarak irdelemeye gayret eden bir Çalışma Grubu bulunmaktadır. Yeni yönetim döneminde, buna Gümrük ve Lojistik Çalışma Grubu ile Rekabet Stratejileri Çalışma Grubu da eklenmiştir.

Çalışma Gruplarımızın irdelemeleri, Yönetim Kurulumuzun değerlendirmelerini takiben bulgular ve öneriler çerçevesinde, kamu kesimiyle ve ilgili diğer sivil toplum kuruluşlarıyla paylaşılmaktadır.

Derneğimiz, kamu kesiminin gündeminde olduğu bilinen, 2023 hedefine dayalı "İhracat ve Üretim Stratejisi" konusu ile de yakından ilgilenmektedir.

Bu kapsamda, örneğin, Başbakanlık Makamının, Resmi Gazete'nin 12 Mayıs 2010 tarihli ve 27579 sayılı nüshasında yayımlanmış bulunan "İhracata Dönük Üretim Stratejisi Değerlendirme Kurulu" kurulmasının uygun görüldüğü hususundaki 2010/12 işaretli Genelgesinin ciddi önem taşıdığını düşünmektedir.

Değinilen Genelgenin 4'üncü paragrafında yer alan "ihtiyaç halinde, ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum ve meslek kuruluşlarının temsilcilerinin de Kurul çalışmalarına katılımı, Kurul başkanı tarafından değerlendirilecektir" ibaresi, eğer etkin bir şekilde işletilir ise, sivil toplum açısından önemli bir imkân olarak görülmektedir.

Buna göre, Derneğimizin faaliyet sahasıyla bağıntılı "Türkiye-AB Ticari İlişkileri", "AB'nin Ortak Ticaret Politikasına Uyum", "AB'nin Yeni Nesil Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın Dış Ticaretimize Etkileri", "Rekabet Politikası" gibi alanlarda geliştirilebilecek görüşlerimizin, yazılı usulle veya yetkililerimizin toplantılara bizzat katılımı yoluyla, Kurulun dikkatine sunulabilmesi beklenmektedir.

"Durum"un bu özel sayısının hazırlanışına her seviyede ve boyutta katkı sağlamış olanlara en içten teşekkürlerimi sunarım.

suleyman.indd 3 7/23/10 7:08:46 PM

içindekiler

Kapak Resmi:
Mark Rothko - Untitled 1959

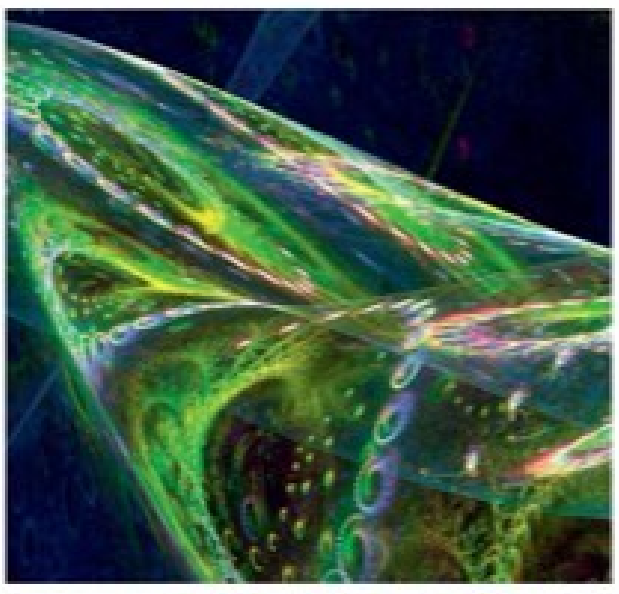

15

8 **Egemen Bağış**
Devlet Bakanı ve Başmüzakereci
Daha Etkili Bir Müzakere Süreci için Yeni Avrupa Birliği iletişim Stratejisi

14 **Büyükelçi Volkan Bozkır**
AB Genel Sekreteri
Hedefimiz, AB Üyesi Daha Demokratik, Daha Modern ve Daha Güçlü Türkiye

20 **Büyükelçi Bozkurt Aran**
Dünya Ticaret Örgütü Nezdinde Türkiye Daimi Temsilcisi
Türk Dış Ticareti: Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri ve Gümrük Birliği

26 **Büyükelçi (E) Uluç Özülker**
Türkiye İle Avrupa Birliği Arasındaki İlişkilerde Yaşanan Tıkanıklığın Nedenlerine ve Geleceğe İlişkin Düşünceler

46 **Büyükelçi (E) Necati Utkan**
Fazla Naz Aşık Usandırırmış
(51 Yıldır Süren Bir Nişanlılığın Düşündürdükleri)

50 **Prof. Dr. Haluk Kabaalioğlu**
İktisadi Kalkınma Vakfı Başkanı
AB ve Türkiye: Yakınlaşırken Uzaklaşıyor mu?

58 **Hüsnü Dilemre**
Dış Ticaret Müsteşarlığı AB Genel Müdürü
Avrupa Birliği ile Ekonomik ve Ticari İlişkilerin Gelişimi

68 **Rıza Mehmet Korkmaz**
Gümrük Müsteşarlığı
AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürü
AB Sürecinde Gümrüklerimiz

78 **Yusuf İnce**
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Avrupa Birliği Koordinasyon Genel Müdürü
Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Çerçeve Programı (CIP) / Girişimcilik ve Yenilik Programı (EIP)

86 **Dr. Mustafa İmir**
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Dairesi Başkanı
12 Nolu Gıda Güvenilirliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası Faslının Ülkemize Yansımaları

DIŞ TİCARETTE DURUM
Türkiye Dış Ticaret Derneği, Ağustos 2010 Sayı:69
Sahibi: Türkiye Dış ticaret Derneği adına Yönetim Kurulu Başkanı Vedat AYDIN
Editör: Dr.Süleyman GEDİK
Danışma Kurulu: Michel AKAVI - Hikmet ALTAN - Hakan ATEŞ - Hakan BULGURLU - Hayrettin ÇAYCI - Erem DEMİRCAN - Turan ERDOĞAN - Yağız EYÜBOĞLU - Serdar KOÇTÜRK - Murat SİYAHİ
TURKTRADE Yönetim Yeri: Yzb. Kaya Aldoğan Sokak, Genç Apt., No:11 D.8
34394 Zincirlikuyu - İSTANBUL Tel. 0.212 272 69 81 - 91 Faks: 0.212 275 51 36
www.turktrade.org.tr e-mail: infoturk@turktrade.org.tr

durum icin.indd 2 7/23/10 8:17:00 PM

Dr. Cengiz Aktar
Bahçeşehir Üniversitesi AB Bölüm Başkanı
AB'ye Katılım Yılı Neden Hayati Önemde? **94**

Can Baydarol
Euro'nun Geleceği Neden Türkiye'yi İlgilendirir?
Kayan Eksen Sadece Türkiye'nin mi? **98**

Kader Sevinç
Müzakere Teorileri ve Pratikte
Türkiye ve AB **102**

Dr. Bahadır Kaleağası
TÜSİAD Uluslararası Koordinatörü, Brüksel
2010 Kuşağı ve AB **106**

Michel Akavi
DHL Express Bölge Direktörü
TURKTRADE Yönetim Kurulu Üyesi
Türkiye'nin AB İçin
Stratejik Önemi Daha da Arttı **110**

Dr. Yılmaz Argüden
Avrupa'nın Geleceği: Türk Gençliği **116**

Aydın Sezer
Davutoğlu ve AB'ye Katılım
Sürecinde Komşuluk Politikası **120**

Prof. Dr. Ercan Tezer
Otomotiv Sanayi Derneği Genel Sekreteri
Türk Otomotiv Sanayinin Gelişim
Süreci ve Gelecek İle İlgili Öngörüler **128**

Ahmet Çelebi
TURKTRADE AB Çalışma Grubu Üyesi
Avrupa Birliği Serbest Ticaret Anlaşmalarının
Türkiye Sanayi Sektörleri Üzerine Etkileri:
Karşılaşılan Zorluklar ve Çözüm Önerileri **132**

İzzet Fehmi Güneş
TED Üniversitesi Genel Sekreteri
Bilgi Toplumu Avrupa **152**

Av. Taylan Erimer ve Av. Gülendam Şan Karabulutlar
Erimer Hukuk Bürosu
İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi
Kapsamında Damping Soruşturmalarına Bakış **158**

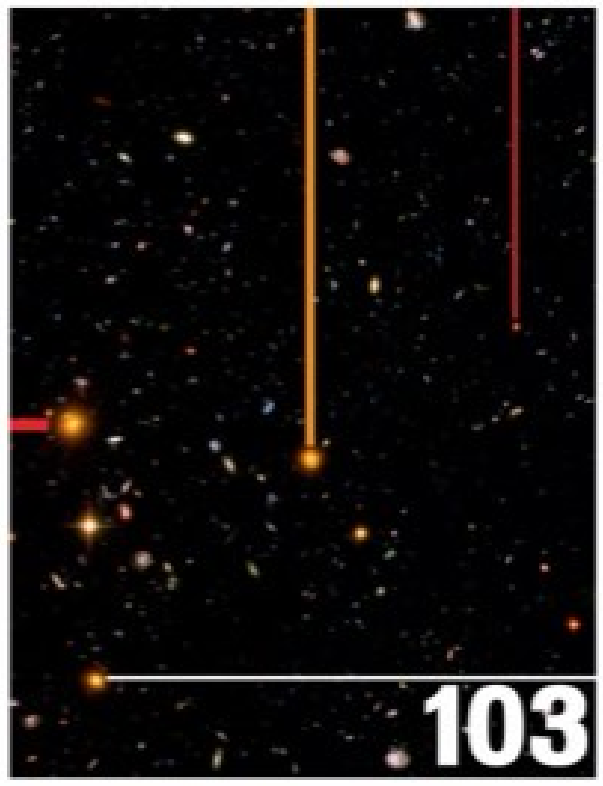

Kapak Tasarımı ve İllüstrasyonlar: Mert GÜRELİ
Tasarım: Kayra Su OZYON
Baskı: Uniform Basım ve Turizm Ltd. Şti. : 0212 429 10 00 Faks: 0212 629 06 00

- Bu dergide yer alan imzalı yazılar, yazarların kişisel görüşleri olup Türkiye Dış Ticaret Derneği' ni bağlamaz.
- Bu dergide yayınlanan yazılar "TURKTRADE' in Dış Ticarette Durum Dergisi' nden alınmıştır" ibaresi konulmak şartıyla izinsiz olarak yayınlanabilir.
- Okuyucu mektupları ad, soyar ve açık adres belirterek ve daktilo edilmiş olarak iletilmelidir.
- Dış Ticarette Durum, Türkiye Dış Ticaret Derneği (TURKTRADE) tarafından üç ayda bir yayımlanır.

durum icin.indd 3 7/23/10 8:17:00 PM

Daha Etkili Bir Müzakere Süreci için Yeni Avrupa Birliği İletişim Stratejisi

Egemen Bağış
Devlet Bakanı ve Başmüzakereci

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım sürecinin artık, sadece AB ve Türkiye'deki bürokratların çalışma ve diyaloğuyla sınırlı kalmadığı ve kalmaması gerektiği bilinen bir gerçektir. Müzakere süreci, bir devlet politikası olarak kabul edildiği gibi, her yönüyle sokakta da benimsenmesi ve toplumsal desteğin sağlanması gereken bir süreçtir.

Müzakerelerle ortaya çıkan yeni mevzuat ve uygulamaların, toplumun tüm kesimlerine etkisi olacağı göz önünde bulundurulduğunda, sürecin ve yapılan tüm çalışma ve hazırlıkların da toplum tarafından bilinmesi, sahiplenilmesi ve tüm tarafların katkıda bulunması da önem kazanmaktadır.

Bu doğrultuda, AB sürecinde, kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra, sivil toplum kuruluşları, meslek kuruluşları, sendikalar, üniversiteler ve özel sektör ile karşılıklı görüş alışverişinin verimli bir şekilde yürütülmesi, bilginin herkesle ve her seviyede paylaşılması, diyaloğun artması bizim için öncelikli bir konu olmuştur.

Türkiye'de müzakere hazırlıkları teknik platformda yürütülürken, ülkemizde yapılan çalışmaların ne amaçla yapıldığının ve bizlere ne getireceğinin vatandaşlarımıza anlatılması çok önemlidir. Bunun yanında, AB ülkeleri ile bürokratik çalışmaları yürütmenin ve müzakere masasında bir araya gelmenin yanında, ülkemizin yaptığı reformların, kat ettiği mesafenin AB bürokratlarına, siyasetçilerine ve halkına anlatılması, Türkiye'deki gelişmeleri görmeleri ve üyeliğimizin objektif bilgilere dayanılarak değerlendirilmesi açısından gereklidir.

01-egemen bagis.indd 3 7/23/10 6:38:23 PM

AB ve Türk kamuoylarında, karşılıklı önyargılar ve eksik bilgilerden kaynaklanan bir görüntü ve tanıtım sorunu bulunmaktadır ve AB ile ilişkilerin senelerdir devam ediyor olmasına rağmen, teknik çalışmaları destekleyecek ve görünürlüğünü arttıracak etkin bir iletişim stratejisi geliştirilememiştir.

Bu önemli eksikliğin giderilmesi için hazırladığımız Türkiye'nin Avrupa Birliği İletişim Stratejisi (ABİS) ile Türkiye ve AB'yi karşılıklı olarak kamuoylarına anlatmak, bilgi eksikliğini gidermek, AB ve Türkiye'de Türkiye'nin üyeliğine ilişkin tartışmaları somut bilgilere dayanarak zenginleştirmek ve karşılıklı önyargıları kırmak amaçlanmaktadır.

ABİS, önemle üzerinde durduğumuz şekilde, toplumun tüm kesimlerinin görüş ve katkılarının alındığı uzun bir istişare süreciyle hazırlanmıştır. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS) tarafından hazırlanan ABİS taslağına tüm tarafların görüşleri alınmış ve ABİS'in sadece hazırlığı değil uygulanmasının da birlikte yürütülmesi hedeflenmiştir.

ABİS ile genel bir hedef olarak, pek çok kurum ve kuruluş tarafından hali hazırda yürütülen iletişim etkinliklerinde, planlama, hedef kitleye ulaşma, zamanlama, izleme ve değerlendirme, görünürlük, maddi kaynakların verimli kullanımı, mevcut kaynakların arttırılması ve etkinliklerin, olası katkıda bulunabilecek çevreler arasında istişare edilmesini sağlamaya çalışıyoruz.

ABİS'in içeriğine baktığımızda ise, hem AB'ye yönelik hem Türkiye'ye yönelik olarak pek çok etkinlik alanı görüyoruz. Bir taraftan siyasi iletişimi sürdürürken, diğer taraftan,

medya, sivil toplum, yerel idareler ve iş çevreleriyle yapılacak etkinlikleri, akademik işbirliğini, sanatçılarımızla ve sporcularımızla birlikte çalışmayı ve dinler arası sağlıklı diyaloğu hedefliyoruz.

ABGS'nin senelerdir yürüttüğü bilgilendirme faaliyetleri, kamu, üniversite, STK, düşünce kuruluşlarının bilgi taleplerinin cevaplandırılması ve düzenledikleri etkinlikler için bilgi, iletişim ağı ve konuşmacı sağlanması, Türkiye'yi ve ABGS'yi ziyaret eden heyetlere bilgilendirme yapılması çalışmalarını, ABİS çerçevesinde arttırarak daha yoğun bir programla sürdürüyoruz.

Bugün artık insanlar, bu kadar önemli bir alandaki gelişmeleri, sadece televizyon ve gazeteden takip etmek istemiyor. Sizi görmeyi, dinlemeyi, sorularını yöneltmeyi ve yanıtlarını almayı bekliyor. Bu da bizi vatandaşlarımızla daha iç içe bir diyalog kurma, onlara gitme ve doğrudan ulaşma noktasına getiriyor. Artık AB sürecini sokakta herkese bire bir anlatıyoruz.

Hem kurumsal olarak hem ben şahsım olarak bu konuda çok aktif bir çalışma sergiliyoruz. Üniversitelerle, valiliklerimizle, yerel yönetimlerle çalışıyoruz ve ülkemizde bir şeylerin değiştiğini, AB sürecinin bizlere neler getirdi-

AB ve Türk kamuoylarında, karşılıklı önyargılar ve eksik bilgilerden kaynaklanan bir görüntü ve tanıtım sorunu bulunmaktadır ve AB ile ilişkilerin senelerdir devam ediyor olmasına rağmen, teknik çalışmaları destekleyecek ve görünürlüğünü arttıracak etkin bir iletişim stratejisi geliştirilememiştir.

01-egemen bagis.indd 4 7/23/10 6:38:24 PM

ğini ve hedeflerimizi anlatıyoruz.

AB ülkeleri ile temasta da bir o kadar yoğun bir tempoyla çalışıyoruz. ABGS'nin çalışmalarının yanı sıra Devlet Bakanı ve Başmüzakereci olarak göreve geldiğimden bu yana, sayısı yüzleri bulan temaslarımızı sürdürüyoruz. Hiçbir ziyaretimi, resmi temaslarla sınırlamıyorum. Her gittiğimiz AB ülkesinde, resmi platformda gerçekleşen temasların yanında, o ülkedeki önde gelen sivil toplum kuruluşları, düşünce kuruluşları, meslek odaları, üniversiteler, özel sektör ve medya ile bir araya geliyoruz. Bu ülkelerdeki Türkler ve soydaşlarımızla da buluşuyor, AB üyelik sürecimizde istişarelerde bulunuyoruz. Muhataplarıma hem Türkiye ve müzakere süreci konusunda bilgi aktarıyoruz, hem de Türkiye ve AB'nin birbirine ne katacağını ve bu birleşmenin gerekliliğini anlatıyoruz.

ABİS çerçevesinde destek verdiğimiz pek çok proje bulunuyor. Bunların yanında biz de her kesime ulaşabilmek için çalışmalar yürütüyoruz. Çocuklara yönelik hazırladığımız "Karagöz'ün AB Dersi" ile ilköğretim çocuklarına ulaşmaya çalışıyoruz. Valiliklerimizle çalışarak, her ilde AB Uyum, Danışma ve Yönlendirme Kurulları oluşturduk. Şimdi, tüm sosyal tarafları bir araya getiren ve bir iletişim ağı rolü üstlenen bu kurullar aracılığıyla çalışmalar yürütüyor ve vatandaşlarımıza gidiyoruz. Gençlerimize, kadınlarımıza yönelik bilgilendirme çalışmaları yapıyoruz. Yayınlar hazırlıyoruz ve kitaplarla, broşürlerle ve toplantılarla hem kendi vatandaşımıza hem AB vatandaşlarına ulaşmayı hedefliyoruz.

Türk ve AB halklarının kaynaşmasına önem veriyoruz. Gerek sivil toplum diyaloğu çalışmaları ve projeleri ile gerek desteklediğimiz ve yürüttüğümüz etkinliklerle Türk ve AB insanını bir araya getirmeye, çeşitli alanlarda daha çok köprü kurmaya ve insanların birbirini daha fazla tanımasına çalışıyoruz.

İnsanlar birlikte çalıştıkça veya sosyal amaçla bir araya geldikçe birbirini tanımaya başladığını, birbirleri hakkındaki olumsuz fikirleri gözden geçirdiğini ve yeniden değerlendirdiğini görüyoruz. Öğrenci değişim programları bunun en somut örneğidir. Türkiye'yi sadece haritadaki yeri ve kendi ülkesinde edindiği kulaktan dolma bilgilerle bilen bir öğrencinin, Türkiye'deki bir yıllık öğrencilik yaşamı sonrasındaki değerlendirmesinin, ülkemize geldiği dönemdekinden ne kadar farklı ve olumlu olduğunu görüyoruz.

Ülkelerin olumlu veya olumsuz imajları seneler içinde oluşuyor. Maalesef olum-

01-egemen bagis.indd 5 7/23/10 6:38:24 PM

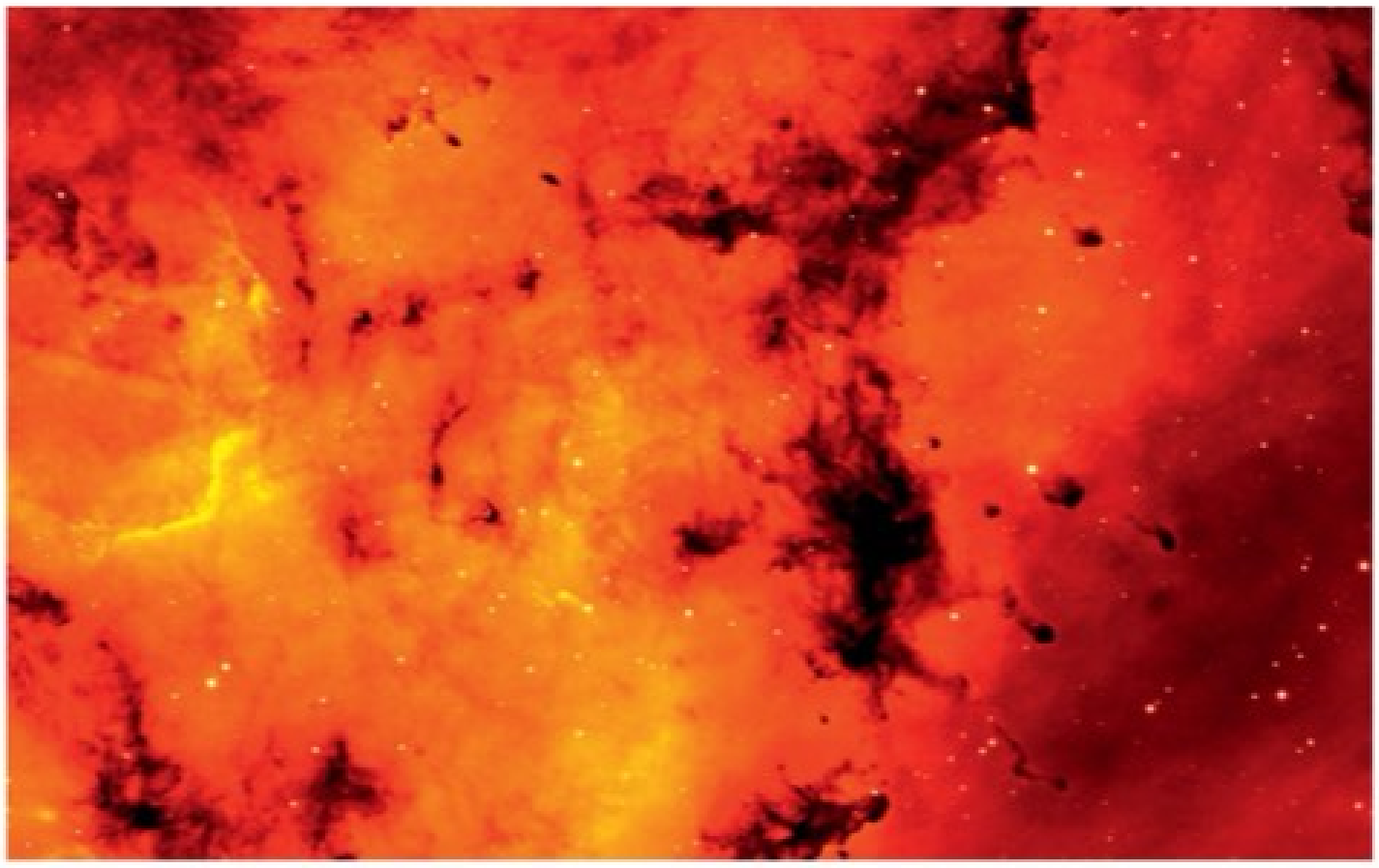

İşte bu noktada iletişim kavramı ön plana çıkıyor. Teknik alandaki olumlu gelişmelerin, hem Türkiye'de hem AB'de sadece mevcut önyargılar, korkular ve eksik bilgi sebebiyle göz ardı edilmesinin önüne geçmeye çalışıyoruz. Aslında, müzakere sürecine paralel olarak uzun soluklu bir imaj çalışması da yürütüyoruz ve hem Türkiye'de AB değerlerini bilen ve benimseyenlerin sayısını, hem AB ülkelerindeki Türkiye dostlarını artırmayı hedefliyoruz.

suz düşüncelerin altında bazen önyargılar, eksik veya yanlış bilgiler yer alıyor. Oluşumu gibi imajın değiştirilmesi de hem zor, hem vakit alacak bir çalışma gerektiriyor. Bu noktada bizim, AB ülkelerinin çekincelerini ve bilgi eksikliklerini iyi analiz etmemiz, doğru mesajları hazırlamamız ve doğru araçlarla iletmemiz önem kazanıyor.

Aynı şekilde, Türk kamuoyunda da AB konusunda çekingen olan veya AB'yi bilmeyen insanlarımızın bilgi ihtiyacını anlamamız ve yanlış veya eksik bilgiden kaynaklanan endişelerinde doğruyu ve gerçeği objektif olarak anlatabilmemiz gerekiyor.

İşte bu noktada iletişim kavramı ön plana çıkıyor. Teknik alandaki olumlu gelişmelerin, hem Türkiye'de hem AB'de sadece mevcut önyargılar, korkular ve eksik bilgi sebebiyle göz ardı edilmesinin önüne geçmeye çalışıyoruz. Aslında, müzakere sürecine paralel olarak uzun soluklu bir imaj çalışması da yürütüyoruz ve hem Türkiye'de AB değerlerini bilen ve benimseyenlerin sayısını, hem AB ülkelerindeki Türkiye dostlarını artırmayı hedefliyoruz.

Müzakereleri tamamlamanın, reformları gerçekleştirmenin ve sürdürülebilir ve etkin bir iletişim stratejisinin ülkemizi AB üyeliğine taşıyacağına inanıyoruz.

01-egemen bagis.indd 6 7/23/10 6:38:24 PM

ATILIM
TUTARLILIK
TEKNOLOJİ
İSTEK
TUTKU
İCAT
CESARET
TAKIM RUHU
YATIRIM

Sonuç: Türk Telekom, ikinci kez Türkiye'nin en değerli markası.

Uluslararası marka değerlendirme şirketi Brand Finance, **"2010 yılı Türkiye'nin en değerli markası"** araştırma sonuçlarını açıkladı.
Türk Telekom, 2009 yılında olduğu gibi, 2010 yılında da Türkiye'nin en değerli markası.

444 2 444 TURKTELEKOM.COM.TR

TÜRK TELEKOM

2009 VE 2010 YILI
TÜRKİYE'NİN
EN DEĞERLİ
MARKASI

01-egemen bagis.indd 7 7/23/10 6:38:25 PM

Hedefimiz, AB Üyesi Daha Demokratik, Daha Modern ve Daha Güçlü Türkiye

Büyükelçi Volkan Bozkır
AB Genel Sekreteri

Çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmayı kuruluş felsefesinde barındıran ülkemiz için Avrupa Birliği üyeliği nihai bir amaç olmanın yanı sıra, siyasal, ekonomik ve sosyal alanlarda hedeflediğimiz düzeye ulaşma yolunda önemli bir araç ve teşvik vazifesi de görmektedir. Avrupa Topluluğu'na başvurusunu 1959 yılında yapan ve 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşmasıyla AET ile ortaklık kuran Türkiye, geçen 51 yıllık sürede, kimi zaman kendi iç siyasi ve ekonomik çalkantıları, kimi zaman da Avrupalı siyasilerin politik manevraları nedeniyle bugüne kadar tam üyelik hedefini gerçekleştirememiştir. Türkiye-AB ilişkilerine bu açıdan bakıldığında, karamsar bir tablo ortaya çıkmaktadır. Ancak, 1996 yılında Gümrük Birliğine geçilmesi ve Türk ekonomisinin dünyanın en büyük ve ileri ekonomisiyle rekabet edebildiğini ispatlaması, 1999 yılında resmi adaylık statüsünün elde edilmesi ve bunu takip eden dönemde ortaya konan iradeyle gerçekleştirilen reformlar sonucunda, 3 Ekim 2005 tarihinde tam üyelik müzakerelerine başlanmış olması, bardağın dolu tarafının da görülmesi gerektirmektedir.

AB'ye üyelik yolunda kararlılıkla ilerleyen Türkiye, bir yandan AB'ye katılım müzakerelerini resmi süreçte devam ettirirken, diğer taraftan, müzakere sürecinin kazanımlarını de-

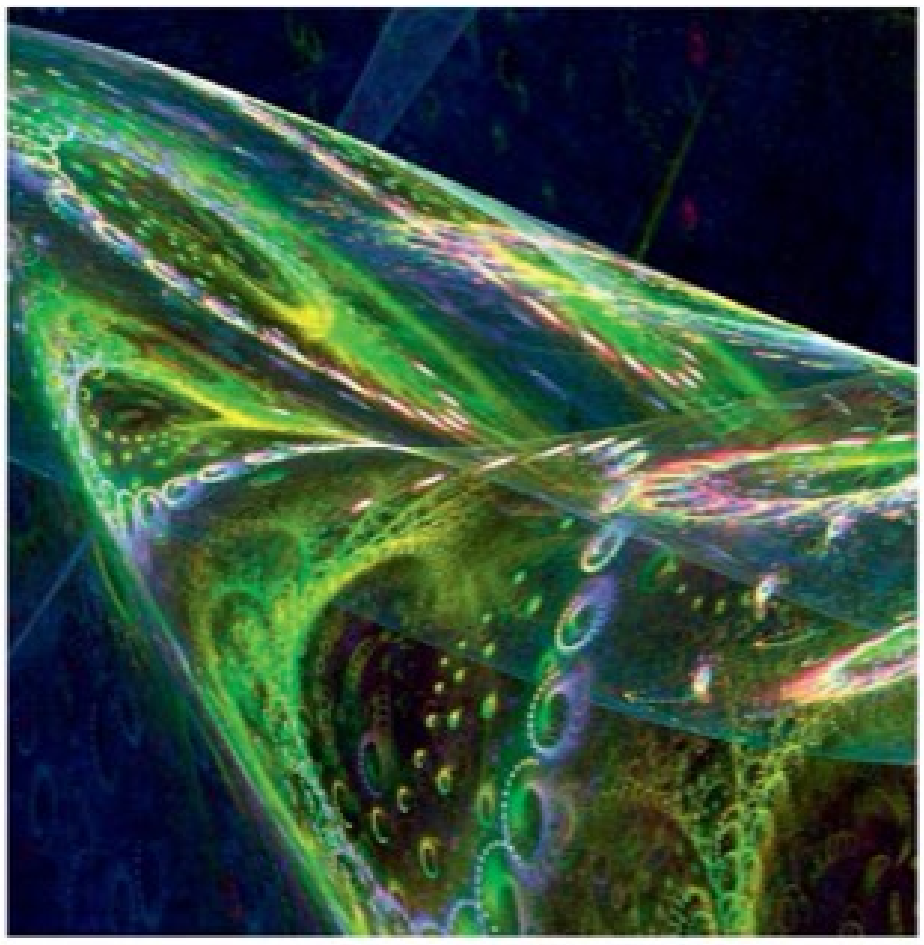

Öte yandan, resmi müzakere sürecinde arzu edilen hızı yakalayamamış olmamızın temel nedeni, AB üyesi ülkelerin gerçekte teknik olan bu süreci, siyasi mülahazalarla yavaşlatmış olmalarıdır. Toplamda 35 faslın 18'inin açılması, bazı üye ülkelerin olumsuz tutumları çerçevesinde, aralarında Ek Protokol'ün uygulanmasının da bulunduğu, teknik olmayan siyasi gerekçelerle engellenmektedir.

AB Stratejimizin ikinci platformu, fasılların açılıp açılmadığına, bloke edilip edilmediğine bakmaksızın, Türkiye'nin, kendi önceliklerine göre belirlediği takvim çerçevesinde, 35 faslın tamamında gerekli çalışmaları sürdürmesi üzerine inşa edilmiştir. Bu şekilde, AB'nin Türkiye için biçtiği süre ve hıza bağlı kalmaksızın, ülkemizin, kendi öncelikleri çerçevesinde ve kendi dinamizminden güç alarak pek çok alanda AB norm ve standartlarını yakalaması, AB mevzuatına uyumu sağlaması öngörülmektedir.

Bu çalışmalar sayesinde, Türkiye, tarım, balıkçılık, ulaştırma, malların serbest dolaşımı vb. gibi kendisi için büyük önemi haiz fasıllardaki çalışmalarını, siyasi mülahazalarla AB Konseyi veya bazı üye devletler tarafından bloke edilmiş olmasından etkilenmeksizin gerektiği şekilde ve hızda sürdürebilecektir. Böylece, siyasi engeller kalkıp, AB, ilgili fasılları açmaya karar verdiğinde, Türkiye gerekli çalışmalarda büyük ilerleme sağlamış ve faslın kapanabilme noktasına yaklaşmış olacaktır.

Esasen, AB'ye tam üyelik hedefinin sadece fasıl açıp kapatmak olmadığının, bunun temel amacının, ülkemizin her alanda en üst standartları yakalayarak, halkımızı hak ettiği yaşam seviyesine çıkarmak olduğunun bilincinde olarak, ben de, müzakere sürecinde kendi kaderimizin belirleyicisi olmamız gerektiğine inanıyorum.

Bu açıdan bakıldığında, ikinci platformdaki amacımızı, esasen kendi Ulusal Programımızda kabul ettiğimiz gibi, 2013 yılı sonuna kadar tüm alanlardaki AB müktesebatına en üst seviyede uyumu sağlayarak, AB'nin yedi yıllık dönemler halinde hazırladığı ve 2014 yılında uygulanmaya başlanacak gelecek ilk bütçesine dâhil olacak şekilde tam üyelik olarak özetlemek mümkündür.

Üçüncü platform, gerek ülkemizin daha da demokratikleşmesini, gerek Avrupa Birliğerlendirme bağlamında, başta temel hak ve özgürlüklerin daha da geliştirilmesi, demokrasimizin daha ileri seviyelere çıkarılması olmak üzere, her alanda çağdaş standartları yakalamak için çalışmaktadır.

Bu çerçevede, gerek AB'ye katılım sürecini hızlandırmak gerek bu süreçten mümkün olabilecek en üst düzeyde faydalanabilmek için Avrupa Birliği Genel Sekreterliği tarafından dört platform üzerine kurulu bir "Avrupa Birliği Katılım Stratejisi" hazırlanmıştır. Bakanlar Kurulunca da benimsenen bu strateji, AB müzakere sürecinde, politik etkenlerden bağımsız olarak, tüm kurumlarımızın uygulayacakları yeni ve bütüncül bir yaklaşım öngörmektedir.

Stratejimizin birinci platformu, resmi müzakere sürecidir. Bu çerçevede, öncelikle açılmış olan fasıllarda kapanış kriterlerinin yerine getirilmesine çalışılırken, müzakereye açılması muhtemel fasıllarda açılış kriterlerinin tamamlanması, AB müktesebatına uyum bağlamında gerekli çalışmaların sonuçlandırılması ve ilgili kurum ve kuruluşlarımızın uygulama kapasitelerinin artırılması için yoğun gayret gösterilmektedir.

02-volkan bozkir.indd 3 7/23/10 6:37:31 PM

ği üyelik süreci açısından belirleyici olan siyasi kriterleri içermektedir. Siyasi kriterlerin yerine getirilmesi hem üye, hem de aday ülkeler bakımından mutlak bir zorunluluktur. Demokratikleşme, insan hakları ve hukukun üstünlüğü kavramlarında tüm dünyada ve özellikle Avrupa'da kaydedilen sürekli gelişmeler AB Stratejimizin üçüncü platformunu oluşturan siyasi kriterlerin dinamik niteliklerini ve sürekli yenilenen içeriklerini de ortaya koymaktadır. Siyasi kriterlere uyum, stratejimizin amiral gemisi olarak düşünülebilir.

Kopenhag siyasi kriterlerine uyum anlamında 2002 yılından itibaren yoğunlaştırılan çalışmalar, müzakerelerin açıldığı 3 Ekim 2005 tarihinden itibaren de aynı hız ve etkide sürdürülmektedir. Esasen siyasi reformlar salt AB sürecimiz ile bağlantılı olmayıp, halkımızın hak ettiği en üst düzeyde insan hakları ve demokrasi norm ve standartlarına kavuşması bakımından da hayati öneme sahiptir. Bu reformlar sayesinde günümüz Türkiye'si on yıl öncesine göre daha özgür, daha demokrat, daha istikrarlı, daha müreffeh, daha şeffaf ve daha itibarlı hale gelmiştir. En üst seviyelere çıkabilmek için bu alandaki çalışmalara aralıksız devam edilmektedir.

Dört platformda süren Avrupa Birliği Stratejimiz çerçevesinde Türkiye, bir taraftan müzakere sürecindeki mükteseabata ve uygulamaya yönelik çalışmalarını kararlılıkla devam ettirmekte, diğer yandan da Kopenhag kriterleri bağlamında da önemli gelişmeler kaydetmektedir.

Bu anlayış doğrultusunda, 2003 yılında kurulan Reform İzleme Grubu (RİG), artık iki ayda bir, Sayın Devlet Bakanı ve Başmüzakereci ile, Sayın İçişleri, Adalet ve Dışişleri Bakanlarımızın katılımıyla toplanmaktadır. Ayrıca, hem reformların ülkemizin farklı yerlerindeki yansımalarını doğrudan tespit edebilmek, hem de halkımızın sürece ilişkin farkındalığını arttırmak amacıyla, RİG toplantıları her seferinde bir başka ilimizde yapılmaktadır.

Bütüncül bir yaklaşımla hazırlanmış olan yeni **AB Stratejisinin dördüncü platformu,** diğer üç platformu destekleyecek olan iletişim stratejisidir. Bilindiği üzere, Avrupa ülkeleri kamuoylarında ülkemiz ve ülkemizin AB üyeliği konusunda önyargılar ve eksik bilgilerden kaynaklanan olumsuz bir algılama mevcuttur. Keza ülkemizde de, çoğunluğu bilgi eksikliğinden kaynaklanan AB'ye ilişkin bazı yanlış algılamalar bulunmaktadır. Bunların etkin bir iletişim ve tanıtma faaliyetiyle düzeltilmesi AB'ye katılım hedefimiz bağlamında büyük önem taşımaktadır.

Nitekim AB ile ilişkilerimizde etkin bir iletişimin ihmal edilerek, uzun süredir yeterince devreye sokulamamış olması, gerek içerde gerek AB ülkelerinde tam üyelik sürecimize olan kamuoyu desteğinin azalmasının altında yatan önemli nedenlerden birini teşkil etmektedir. Bu bağlamda, ülkemizdeki çok farklı kurum, kuruluş ve organlar tarafından gerçekleştirilen iletişim etkinliklerinde eşgüdümün sağlanması ve etkisinin artırılması amacıyla, Türkiye'yi Avrupa'ya, Avrupa'yı da Türkiye'ye doğru şekilde anlatmayı hedefleyen kapsamlı, tek ve esnek bir Avrupa Birliği İletişim Stratejisi (ABİS) hazırlanmıştır. 14 Eylül 2009 tarihinde Bakanlar Kurulumuzca benimsenen ABİS, ilgili kamu kuruluşları, düşünce kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve medyanın görüş ve katkıları da alınarak, Ocak 2010'dan itibaren tedricen uygulanmaya başlanmıştır.

AB üyeliği toplumsal bir dönüşüm projesidir. Bu sebeple, sürecin iyi algılanması ve toplumun her kesimince sahiplenilmesi önemlidir. Bu düşünceden hareketle ABİS, Anadolu'da yeniden AB heyecanı başlatacak, Türkiye'nin tamamını hedefleyen bir strateji olarak tasarlanmıştır. Bu çerçevede, tüm illerimizde bir vali yardımcısı AB Daimi Temas Noktası olarak görevlendirilmiştir. Ayrıca her ilimizde, AB konularını ele almak üzere, ilgili tüm kurum, kuruluş ve organları bünyesinde barındıran AB Uyum, Danışma ve Yönlendirme Kurulları oluşturulmuştur. Valilerimizle düzenli olarak toplantılar yapılmakta ve illerimizde AB'yi ve üyelik sürecimizi anlatmaya, tanıtmaya yönelik çeşitli iletişim etkinlikleri gerçekleştirilmektedir.

ABİS kapsamında Türkiye ve AB ülkelerinden öğrenci ve akademisyenlerin katıldığı, çeşitli etkinlikler desteklenmektedir. ABGS olarak "Karagöz'ün AB Dersi" adlı proje hazırlanmış ve 15 okuldan 1800 ilkokul öğrencisine gösterim yapılmıştır. Türkiye'nin, Avrupa'ya katkılarının ele alındığı "TurKEY to Europe's Future (Avrupa'nın Geleceğinde Anahtar: Türkiye)" başlıklı broşür ve AB üye-

02-volkan bozkir.indd 4 7/23/10 6:37:32 PM

liğinin Türkiye'ye sağlayacağı yararlar konusunda "AB Üyesi Bir Türkiye" başlıklı kitapçık hazırlanmıştır. Ayrıca, çeşitli düşünce kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları AB boyutlu çalışmalara uzman ve bilgi desteği verilmektedir.

Bu yıl 9 Mayıs Avrupa Günü, halkta AB bilincini canlı tutmak, AB ülkelerinin kültürlerini halkımıza tanıtmak ve AB tam üyelik sürecimize de dikkatleri çekmek amacıyla, kapsamlı bir şenlik ve çeşitli etkinliklerle kutlanmıştır.

Temel hedefi, ülkemiz ve AB kamuoylarının birbirlerini doğru bilgiler temelinde tanımaları olan Sivil Toplum Diyaloğu da, iletişim çalışmalarımızın temel unsurlarından bir diğerini oluşturmaktadır. Bu kapsamda gerçekleştirilen projelerden ilki ve en kapsamlılarından biri "Avrupa Birliği ve Türkiye arasındaki Sivil Toplum Diyaloğunun Geliştirilmesi Projesi" olup, söz konusu proje kapsamında 119 hibe projesine yaklaşık 20 Milyon Avro destek sağlanmış, Türkiye ve AB'de toplamda 2 milyon kişiye ulaşılmıştır. Diğer bir proje ise, ilkinin devamı niteliğinde olan toplam 7,1 Milyon Avro bütçeli, "Avrupa Birliği ve Türkiye Arasındaki Sivil Toplum Diyaloğunun Geliştirilmesi-II" projesidir. 2010 yılında uygulanmasına geçilen proje kapsamında "Kültür-Sanat" ve "Tarım-Balıkçılık" alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının AB üyesi ülkelerdeki ortakları ile birlikte gerçekleştirecekleri projelere hibe desteği sağlanması planlanmaktadır.

Ülkemiz ile AB arasındaki diyaloğun geliştirilmesi için yürüttüğümüz diğer bir proje olan "Jean Monnet Burs Programı" ile bugüne kadar Türk bürokratlar, öğrenciler, akademisyenler, sivil toplum ve özel sektör çalışanlarından oluşan toplam 1080 kişiye Avrupa'da çeşitli ülkelerde eğitim görebilmeleri için burs imkânı sağlanmıştır. Türkiye'de AB konularında uzmanlaşmış insan kaynağının oluşması açısından çok önemli katkılar sağlayan "Jean Monnet Burs Programı", aynı zamanda, Türkiye ile AB ülkeleri vatandaşları arasında kültürel ve sosyal diyaloğun gelişmesine de önemli katkılarda bulunmaktadır.

Ayrıca, Avrupa Koleji Master Burs Programı da 2010 yılı itibarı ile başlatılmış olup, özel sektör ve Avrupa Koleji'nden sağlanan burslarla 14 öğrenci 2010-2011 yılı için Avrupa Koleji'ne gönderilmek üzere seçilmiştir. Burs sağlanan 14 öğrencinin, donanımlı AB uzmanları, geleceğin Türk Avrokratları ve AB vizyonlu işadamları olarak ülkemizin AB üyelik sürecine katkıda bulunacaklarına inanıyoruz.

Sonuç

Dört platformda süren Avrupa Birliği Stratejimiz çerçevesinde Türkiye, bir taraftan müzakere sürecindeki müktesebata ve uygulamaya yönelik çalışmalarını kararlılıkla devam ettirmekte, diğer yandan da Kopenhag kriterleri bağlamında da önemli gelişmeler kaydetmektedir.

Son yıllarda, Türkiye'nin milli geliri istikrarlı bir biçimde artmaktadır. Özelikle, küresel krizden ciddi şekilde etkilen AB'deki duraklama göz önüne alındığında, dinamik bir ekonomik yapıya sahip ve halen dünyanın 16. büyük ekonomisine sahip Türkiye'nin, önümüzdeki yıllarda gelişmiş AB ekonomilerinin milli gelir seviyelerini yakalayabilmesi hayal olmaktan çıkmıştır. Bunun yanında, bilindiği üzere AB, ülkemizin şu anda en büyük ticaret ortağı konumundadır. 2009 yılı itibarıyla AB'ye ihracatımız 47 milyar dolara, AB'den ithalatımız ise

02-volkan bozkir.indd 5 7/23/10 6:37:32 PM

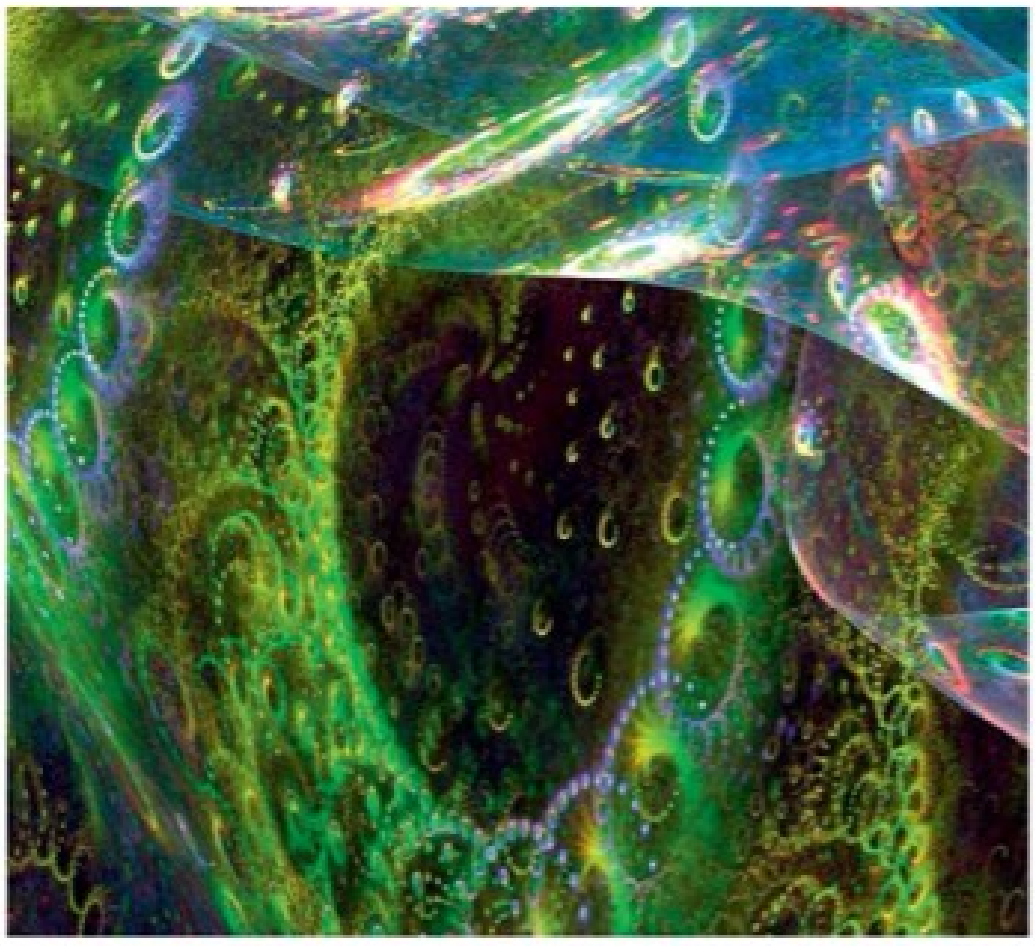

56,5 milyar dolara ulaşmıştır. Yalnızca bu rakamlar bile AB ile ilişkilerimizin temel felsefesini oluşturan "kazan-kazan" modelinin ne denli gerçekçi ve uzun soluklu olduğunun ispatı niteliğindedir.

Hedefe doğru emin adımlarla ilerleyen ülkemizin önemi, son dönemlerde AB'de yayımlanan raporlarda da teyit edilmektedir. 2007 Aralık AB Zirvesinde kurulması kararlaştırılan AB Düşünce Grubu tarafından hazırlanan ve 8 Mayıs 2010 günü Zirve'ye hitaben yayımlanan "AB Projesi 2030" raporunda Türkiye, ismi özellikle zikredilen birkaç ülkeden biridir. Raporda, Türkiye ile müzakerelerin kesintisiz ve koşulsuz olarak sürmesi çağrısı yapılmaktadır.

Ayrıca, raporda, Avrupa Birliği'nin içinde bulunduğu güçlüklerle ilgili olarak yapılan tüm tespitler ve bunların aşılması yolunda alınması öngörülen tedbirler, AB'nin Türkiye'ye olan ihtiyacını somut olarak gözler önüne sermektedir.

Bu durum, Türkiye'nin dünya politikasında gittikçe artan gücünün ve öneminin artık yadsınamaz hale geldiğinin ve bu bağlamda AB tarafından da iyi algılanmaya başladığının kanıtıdır. Raporda da ifade edildiği üzere, AB'nin en büyük zenginliği, İkinci Dünya Savaşı sonrası bölünmüş bir kıtada, vatandaşlarına refahı ve barışı getiren bir referans noktası, klasik devletlerarası ilişkiler bakımından alternatif bir model ve uluslarüstü bir hukuk topluluğu olarak görülmesidir. AB, ancak, daha önceki genişleme süreçlerinde başarıyla kullandığı kapsayıcı ve dönüştürücü stratejileri kullanarak güçlü bir dış politika aktörü olabilir.

Birliğin amaçlarını gerçekleştirebilmesi için uluslararası arenada çok daha iddialı bir oyuncu olarak yer alması gerekmektedir. Ancak bunun için AB, yeni üyelere daima açık olmalı ve aday ülkeleri kendi nitelik ve ilerlemeleri ve üyelik kriterlerine uyumları çerçevesinde değerlendirmelidir. AB, başta Türkiye olmak üzere, bütün aday ülkelere karşı uluslararası ilişkilerin temelini oluşturan "ahde vefa" ilkesi çerçevesinde taahhütlerini yerine getirerek inandırıcılığını korumalı, evrensel değerleri paylaşan tüm Avrupalı ülkelere karşı, siyasi önyargılardan uzak bir şekilde, ayırım yapmaksızın kucaklayıcı bir yapıya sahip olduğunu göstermelidir.

Öte yandan, siyasi ve askeri açıdan bölgesinin en güçlü ülkesi olan ve ayrıca nitelikli genç nüfusuyla, dinamik ekonomik yapısıyla, dünyanın dört bir yanında oluşturduğu ticaret ağıyla ve enerji kaynaklarına erişim kolaylığıyla geleceğin en önemli ekonomik güçlerinden biri olmaya aday olan Türkiye'siz bir AB'nin, küresel arenadaki gücünün oldukça kısıtlı kalacağı ve yıllar geçtikçe de erime ve marjinalleşme tehlikesiyle karşı karşıya bulunacağı birçok siyasetçi, ekonomist ve düşünür tarafından sıklıkla dile getirilmeye başlanmıştır.

İşte bu bilinçle ve Türkiye'nin AB üyeliğinin her iki tarafa da sağlayacağı kazancın zamanla herkes için inkâr edilemez hale geleceği öngörüsüyle, AB üyeliği yolundaki çabalarımızı, dönemsel olumsuzluklardan ve bir kısım AB üyesi devletlerin uzak görüşlülükten yoksun tutumlarından kaynaklanan engellemelerinden etkilenmeden sürdürmeye kararlıyız. Bu çerçevede, AB üyeliğinin gerektirdiği mevzuat ve uygulama değişikliklerini mümkün olan en kısa sürede ve başarılı biçimde tamamlayarak, üyeliğe hazır hale gelmek konusunda gerekli adımları her alanda atıyoruz ve atmaya devam edeceğiz.

02-volkan bozkir.indd 6 7/23/10 6:37:33 PM

02-volkan bozkir.indd 7 7/23/10 6:37:35 PM

Türk Dış Ticareti: Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri ve Gümrük Birliği

Büyükelçi Bozkurt Aran
Dünya Ticaret Örgütü Nezdinde Türkiye Daimi Temsilcisi

Türkiye - AB Gümrük Birliği ilişkilerinin sonucu olarak oluşan kurallar bütünü, Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) ilişkin politikalarımızın da belirlenmesinde önemli bir unsurdur. Burada dikkate alınması gereken husus, DTÖ kurallarının çok taraflı bir ortamda belirlenmesi dolayısıyla bunun Türkiye'nin ve AB'nin birlikte uymaları gereken kuralları

03-bozkurt aran.indd 2 7/23/10 6:40:17 PM

oluşturmasıdır. Gümrük Birliği kuralları, küresel ticaretin kural ve ilkelerini belirleyen DTÖ sistemine tamamen uygun olmak zorundadır. Bu iki oluşumun birbirine etkisinin ve bunların Türk uluslararası ticaret politikalarına yansımalarının DTÖ ağırlıklı olarak incelenmesi uygun olacaktır.

Başlangıçta DTÖ'yü genel çizgileriyle ele alalım. DTÖ'nün görevi sadece ticaret müzakerelerinin yapıldığı forumu sağlamaktan ibaret değildir. DTÖ aslında yaşayan bir kurallar ve disiplinler bütünüdür. DTÖ bünyesinde ülkelerin uyguladığı dış ticaret politikalarını izleyen ve bunu dönemsel olarak tartışan bir organ mevcuttur. Ayrıca ülkelerin ticari uyuşmazlıklarının çözümlenmesini sağlayan ve bağlayıcılığı olan Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması da bulunmaktadır. Bunlara ilaveten temel organlar olan Bakanlar Konferansı ve Genel Konsey yasal yönden bağlayıcılığı olan kurallar üretmektedir. DTÖ'de kararlar oydaşma (consensus) ile alınmaktadır. Diğer bir ifadeyle, karar alma süreci 153 üyenin her birinin rızasını gerektirmektedir. Bu da genellikle zaman almakta ve karar süreci zorlu geçmektedir.

Küresel ticareti de temsil eden DTÖ'nün rolü, finansal olarak başlayan ancak daha sonra ekonomilerin bütününe sıçrayan ve son 50 yılın en büyüklerinden biri olan son kriz karşısında kritik bir önem kazanmıştır. Gerçekten de DTÖ'nün görevlerinden birini teşkil eden ve Ticaret Politikalarının Gözden Geçirilmesi Organı (TPRB) tarafından kısa sürede hayata geçirilen izleme mekanizması (monitoring), kriz zamanında önemli bir işlevi yerine getirmiştir. Böylece DTÖ'de hükümetlerce başvurulan "koruma" tedbirlerinin takibi uygulaması başlatılmıştır. Bu uygulama sayesinde koruma eğilimleri üzerinde kurulan baskının, korumacılığın ticaret üzerindeki olumsuz etkilerinin önemli ölçüde sınırlı tutulmasına katkıda bulunduğu kabul edilmektedir. Başkanlığı 2010 yılında Türkiye tarafından üstlenilen TPRB'nin krize karşı uygulamaya konulan destek paketlerinin dünya ticareti üzerindeki etkilerini de incelemesi gündemdedir.

Etkileri tamamen kalkmamış olmakla beraber, küresel mali ve ekonomik krizin ülke ekonomilerini tehdit eden yönleri artık geride kalmış gibi görünmektedir. 2010 yılından itibaren büyük ekonomilerin önemli bir bölümü büyüme işaretleri vermeye başlamıştır.

Geçmişte, Uruguay Turu'nun sonuçlandırılmasının ardındaki başlıca iki güç ABD ve AB iken, dünya ekonomisinde ağırlık merkezinin

03-bozkurt aran.indd 3 7/23/10 6:40:18 PM

Asya'ya doğru kaymasıyla birlikte, yeni aktörler ortaya çıkmıştır. Hâlihazırda çok taraflı ticaret gündemini belirleyen ABD ve AB'ye Brezilya, Hindistan ve Çin de katılmıştır. Ayrıca Gelişme Yolundaki Ülkelerin (GYÜ) artan etkinliği Doha Kalkınma Gündemi (DKG) müzakerelerini daha da karmaşık bir hale getirmektedir. GYÜ'lerin teknik kapasiteleri ve uzmanlıkları da gelişmektedir. Son olarak, DTÖ'de Türkiye'nin de içinde bulunduğu G-33 diye adlandırılan grupta yer alan Türkiye dahil beş ülke tarafından, ilk kez Özel Korunma Önlemleri gibi çok tartışılan bir konuda hazırladıkları gayet kapsamlı ve teknik nitelikli çalışma belgeleri bunun son örneğini oluşturmuştur.

DKG'de ivedi ilerleme sağlanamamasının önemli nedenlerinden biri, ABD Yönetimi'nin sonuca yönelik kararlı bir politika yürütememesi olarak ortaya çıkmaktadır. ABD'de ticaret politikaları oluşturulmasında yetki ABD yönetimi ve Kongre arasında paylaşılmakta, ABD'nin bu alandaki tutumu bu iki kurum tarafından birlikte belirlenmektedir. Kongre üyeleri yerel politika gereklerinden büyük ölçüde etkilenmektedir. Hâlihazırda Amerikan kamuoyunun gündeminde işsizlik sorunu DKG'den daha fazla önem taşımaktadır. Bu bakımdan Kongre üyeleri, çok taraflı ticaretin liberalleşmesi yönünde yeni bir adım olarak değerlendirilen Doha gündemine uzak durmaktadırlar. Öte yandan, ABD, uluslararası ticareti iki yönlü görmekten ziyade sadece ihracat yönüyle ilgilenmektedir.

DKG bir kalkınma turudur. Hong Kong Bakanlar Konferansı, gelişme yolundaki ülkelerin ihtiyaçlarına özel önem verilmesini karara bağlamıştır. Bu yöndeki "mandate" açıktır. Turun temel amaçlarından biri, GYÜ'lerin çok taraflı ticaretteki paylarının artırılmasıdır. Bir önceki Uruguay Turu, daha ziyade "gelişmiş ülkeler" arasında varılan bir anlaşma olarak değerlendirilmekte ve Doha Turu'nun bu dengesizliği gidermesi özellikle "gelişme yolundaki ülkeler" tarafından beklenmektedir.

Büyük ekonomilerin DKG müzakerelerinde isteksiz tutum sergiledikleri veya DTÖ çalışmalarına ilgilerinin azaldığı zamanlarda ivmenin muhafaza edilmesine yardımcı olmaya çalışan ve "Sistem Dostları" olarak anılan ülkeler arasında Türkiye'nin de yer aldığını söylemek mümkündür. Orta ölçekli ekonomilerden oluşan Norveç, İsviçre, Kore, Kanada, Yeni Zelanda, Singapur, Şili ve Kolombiya gibi çok taraflı ticaretten yarar sağlayan ülkeler bulunmaktadır.

Başta ABD ve AB tarafından olmak üzere, Türkiye pek çok yönüyle açık ve liberal bir ekonomi olarak görülmektedir. Bu nedenle, Çin, Hindistan, Güney Afrika veya Brezilya'nın aksine, ithalat rakamlarımız ve pazar potansiyelimiz bu ülkelerin bazılarından çok daha yüksek olmasına rağmen müzakerelerde, Türkiye şiddetli pazar açılımı taleplerine hedef olmamaktadır. Diğer taraftan kurallı ve daha liberal birçok taraflı ticaretin egemen olması ve bunun sonucunda diğer ülkelerin pazar açılımı sağlamaları Türkiye bakımından kazanç olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, AB ile politika koordinasyonunun önemini de artırmaktadır.

Tarım, Türkiye için büyük önem arz eden bir sektördür, zira Türkiye'deki işgücünün %26'sını istihdam etmektedir. Türkiye bu nedenle DKG tarım müzakerelerinde "savunmacı" bir tutum izlemekte ve benzer görüşteki ülkelerle işbirliği yapmaktadır. Bir başka ifadeyle, üreticiyi korumaya öncelik vermektedir. DKG çerçevesinde yürütülmekte olan tarım müzakerelerindeki önceliklerimizden biri, gelişmiş ülkelerin iç destekler ve ihracat sübvan-

Hâlihazırda Amerikan kamuoyunun gündeminde işsizlik sorunu DKG'den daha fazla önem taşımaktadır. Bu bakımdan Kongre üyeleri, çok taraflı ticaretin liberalleşmesi yönünde yeni bir adım olarak değerlendirilen Doha gündemine uzak durmaktadırlar. Öte yandan, ABD, uluslararası ticareti iki yönlü görmekten ziyade sadece ihracat yönüyle ilgilenmektedir.

03-bozkurt aran.indd 4 7/23/10 6:40:19 PM

siyonları gibi ticareti bozucu politikalarının ortadan kaldırılması üzerinde yoğunlaşmasıdır. Bir diğer önceliğimiz, uluslararası tarım ticaretinin GYÜ'lerdeki milyonlarca çiftçinin geçimine zarar vermeyecek şekilde düzenlenmesidir. Bu çerçevede, GYÜ'ler için büyük ithalat artışlarına karşı önlem alınmasını sağlayacak "özel ürünler" (special products) ve "özel korunma önlemleri" (special safeguard mechanism) gibi etkin araçların dâhil edilmesi için ısrar etmektedir. Türkiye'nin tarım ürünleri için DTÖ'ye taahhüt etmiş olduğu gümrük tarifesi oranları ile aktüel olarak uyguladığı oranlar arasındaki farkın çok az oluşu, ithalatta olabilecek ani ve aşırı artışlara karşı böyle bir koruma mekanizmasına sahip olmasını zorunlu kılmaktadır.

Türkiye'nin sanayi ürünlerine sağlanacak pazar açılımı hususunda ise farklı bir yaklaşımı bulunmaktadır. 1996 yılında yürürlüğe giren Gümrük Birliği'nden kaynaklanan zorlu rekabet şartlarına rağmen Türk firmaları; güçlü konumları, esneklikleri, şartlara uyum sağlama kabiliyetleriyle ayakta kalmışlardır. Türkiye, son derece düşük AB ortak tarifesini uygulamakta olması ve güçlü sanayisi nedeniyle tarım-dışı ürünlerle ilgili müzakerelerde AB ile birlikte "offensive" bir tutum izlemektedir. Diğer bir ifadeyle, GYÜ statümüzle elde edeceğimiz ayrıcalıkları Gümrük Birliği dolayısıyla hayata geçirmemiz mümkün değildir. Ayrıca, Gümrük Birliği sayesinde AB pazarlarında elde ettiğimiz avantajların diğer ülkeler tarafından aşındırılmaması da önem arz etmektedir. Öte yandan, ülkemiz, Gümrük Birliği nedeniyle tarım-dışı ürünler açısından gelişmiş ülkelerin daha liberal taahhütlerini üstlenecek olan tek GYÜ'dür.

Bir açık pazar ekonomisi olan Türkiye, hizmetler ticareti açısından liberal olarak görülmektedir. Ülkemiz bazı sektörlerde yabancı hizmet sağlayıcıları bakımından uygun koşullar sunmakla birlikte, birçok alanda ilave hukuki düzenleme yapmaya ihtiyaç duymaktadır. Öte yandan, hizmetlerde ulusal politika hedeflerimiz doğrultusunda kullanabileceğimiz bir esnek alanın da olması arzu edilmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'nin hizmetler ticareti müzakereleri açısından "orta yol" bir ülke olduğunu söylemek mümkündür. Hizmetler ticareti müzakerelerinde aday ülke olmamız nedeniyle AB ile karşılıklı olarak taviz talebinde bulunulmamaktadır.

Türkiye, AB'nin ticaret kurallarının oluştu-

03-bozkurt aran.indd 5 7/23/10 6:40:19 PM

rulması, üçüncü ülkelerle serbest ticaret anlaşmaları yapılması gibi konularda karar alma mekanizması içinde yer almamaktadır. Doha müzakerelerine yönelik olarak, Cenevre'de Daimi Temsilciliğimiz ile AB delegasyonu arasında gayri resmi, ancak düzenli diyalog mevcut olmakla birlikte, bu husus gerçek anlamda koordinasyon şeklinde olmamaktadır. Belli konulardaki tutumlarımız hakkında, farklı kanallardan karşılıklı bilgi akışı olduğu bilinmekle birlikte, bunların karşılıklı tutumlara etkisi Cenevre'den değerlendirilememektedir. Sonuçta, AB de DTÖ kurallarına uymak zorunda olduğundan, Türkiye'nin çok taraflı müzakerelerde çıkarları doğrultusunda yapmakta olduğu müdahaleler yoluyla AB'nin uygulayacağı kuralların belirlenmesinde dolaylı bir rol üstlendiği söylenebilir.

DTÖ'de AB ile ilişkiler bağlamında karşımıza çıkan diğer bir alan ticaretin kolaylaştırılması müzakereleridir. Bu çerçevede ele alınmakta olan transit serbestisi, Türkiye için karayoluyla taşımacılık önündeki haksız kota ve transit ücretlerinin giderilmesi, AB için de sabit altyapı tesisleriyle (boru hatları) enerji maddeleri taşınmasının güvenceye alınması bakımından önem taşımaktadır. Bu konularda AB ile farlılıkları gidererek ortak bir zemin oluşturulmasına çalışılmaktadır.

Gümrük Birliği, Türk ekonomisinin dışa açılması ve rekabet gücü sağlaması bakımlarından yararlı olmuştur. Doha Turu açısından ise Çin ve Hint firmalarıyla AB pazarında nasıl rekabet edilebileceği sorusu gündeme gelmektedir. Bugüne kadar yükselen ekonomiler karşısında Gümrük Birliği'nin sağladığı tarife avantajlarından yararlanılmıştır. Coğrafi yakınlık, Türk işadamlarının becerisi ve teknoloji düzeyi; çok taraflı ticarette hâkim olan gelişme eğilimleri karşısında Türk ekonomisi için yeterli olmaya devam edecek midir?

Benzer şekilde, hizmetlerin Gümrük Birliği'nin ayrılmaz bir parçası olmasını tercih edip etmediğimiz hususunun da tartışılması gerekmektedir. Çevre veya istihdam konularının Gümrük Birliği kapsamına alınması mümkün müdür? Tarife dışı engeller ne şekilde ele alınabilir? Teknik düzenlemeler ve tarife dışı engellerden kaynaklanan ve giderek artan zorluklara karşı özel bir ikili mekanizmaya ihtiyaç duymakta mıyız? Tanım konusu nasıl ele alınacaktır? Tüm bunlar Türk iş çevrelerinin geleceği açısından cevaplandırılması gereken haklı ve önemli sorulardır.

03-bozkurt aran.indd 6 7/23/10 6:40:19 PM

İhracatın Zirvesinde

Bir Yıldız

Sarkuysan

2009 yılında Bakır İhracatında birincilikle ödüllendirilmiştir.

sarkuysan

ELEKTROLİTİK BAKIR SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.

Merkez Ofis:
Emek Mah. Aşıroğlu Cad.
No: 147 41700
Darıca / KOCAELİ

Telefon : 0 262 676 66 00 (20 hat)
Fax : 0 262 676 66 80 (3 hat)
E-mail : pazarlama@sarkuysan.com
Web : www.sarkuysan.com

03-bozkurt aran.indd 7 7/23/10 6:40:21 PM

04-ulus ozulker.indd 2 7/23/10 6:42:36 PM

Türkiye İle Avrupa Birliği Arasındaki İlişkilerde Yaşanan Tıkanıklığın Nedenlerine ve Geleceğe İlişkin Düşünceler

Büyükelçi (E) Uluç Özülker

Öncelikle önemli bir hususu vurgulayarak başlamamda yarar vardır. Bu çalışma esas itibariyle, başlıkta da belirttiğim gibi, AB ile ilişkilerimizde yaşanmakta olan sıkıntılı bir dönemin nedenlerini ve geleceğe yönelik beklentilerimi kendi değerlendirmeme göre irdeleyebilme amacı taşımaktadır. Türkiye'nin AB için önemi veya vazgeçilmezliği ve/veya AB'nin Türkiye olmadan küresel bir güç olamayacağı gibi, gene de kısaca değineceğim savların, içinde bulunduğumuz aşamada, en azından resmi düzeyde, artık geride kalmış olmaları gerektiğini varsayıyorum. Taraflar karşılıklı olarak çıkar görmemiş ve ikna olmamış olsalar, üyeliğin ilk basamağı olarak görülebilecek müzakereler başlayabilir miydi? Diğer bir ifadeyle, Devletler düzeyinde müzakerelerin başlatılması için koşulların yeterli olduğu kararı verilmiştir. Kamuoyları nezdinde tanıtma faaliyetleri ise doğal olarak sürdürülecektir. Kamuoyu desteği olmadan başarı sağlanması kolay değildir. Türkiye'nin AB için niçin gerekli olduğuna dair tezlerimizin bu kapsamda işlenmeye devam edilmesi eşyanın tabiatında vardır.

Türkiye-AB İlişkilerinin kısa tanımı

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerinin tarihi elli yılı aşmış bulunmaktadır. Türkiye o zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) Temmuz 1959'da başvurmuştur. Başvurunun arkasında aslında o günkü koşullarda değerlendirilmeye muhtaç bazı gerekçeler yatmaktadır:

a. Yunanistan Mayıs 1959'da başvuruda bulunmuştur. Türkiye dış politikası gereği gecikmeden izlemiştir.

b. Türkiye o dönemlerde başta tütün, fındık, kuru üzüm ve kuru incir olmak üzere az sayıda tarım ürünü ve bazı madenleri ihraç edebiliyordu. Aslında talepkar ülkeler bunları ithal ediyordu demek daha gerçekçi olur. Bunların önde gelen ithalatçıları AET ülkeleriydi.

c. Türkiye 1958'de yeni bir ekonomik kriz yaşamıştı ve büyük bir devalüasyon yapmıştı. Para sıkıntısı vardı. AET bu bağlamda güçlü bir destek olabilecekti.

d. Gümrük Birliği ve uzun vadede Siyasi Bir-

04-uluc ozulker.indd 3 7/23/10 6:42:37 PM

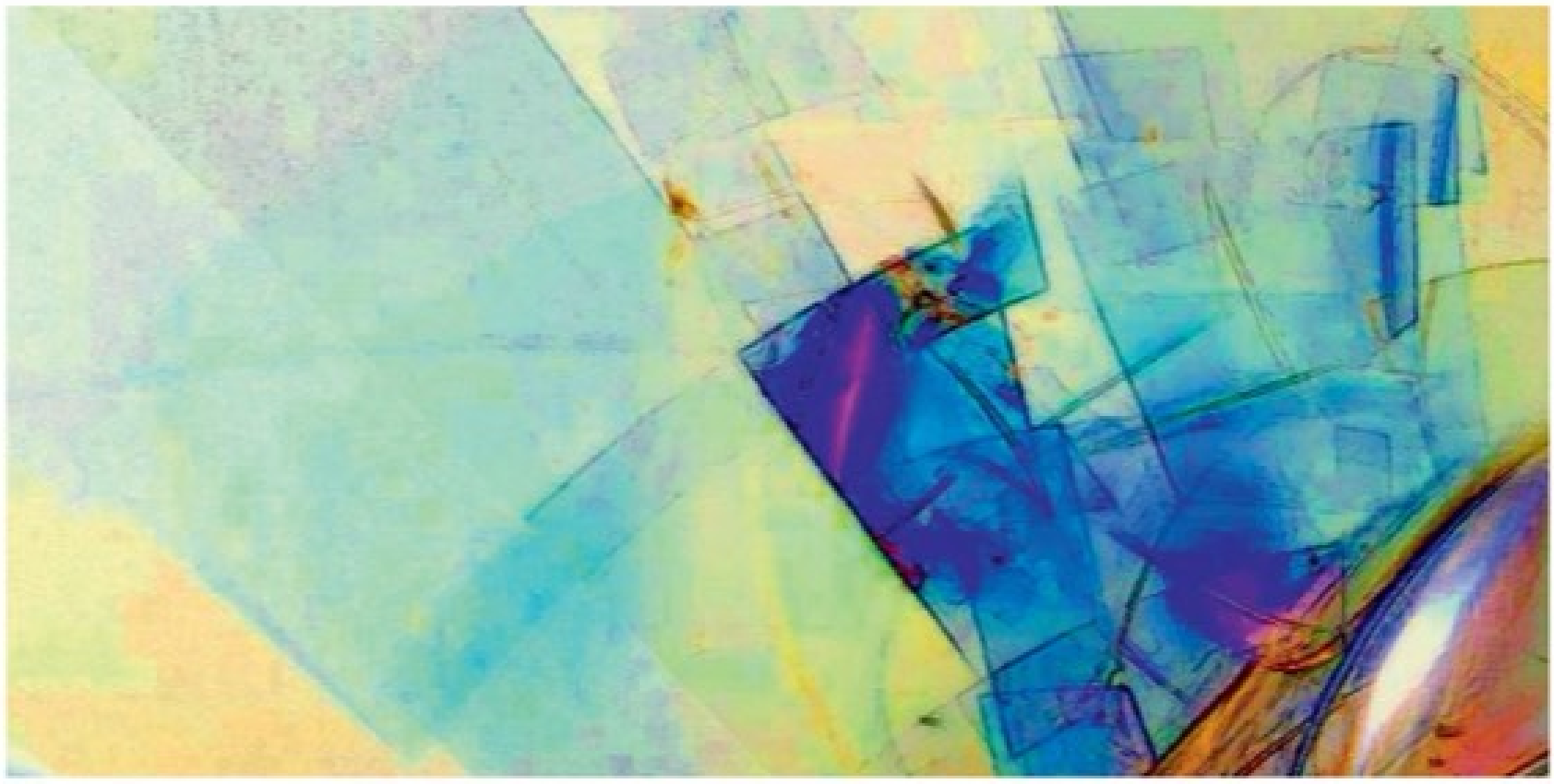

lik esası üzerine bina edilen AET'ye rakip olarak İngiltere'nin öncülüğünde Serbest Mübadele Bölgesi kapsamında kurulan EFTA'nın temel felsefesi Türkiye için daha az geçerliydi. Türkiye, Batılılaşma politikası çerçevesinde, AET'nin parçası olmanın uzun vadede hedefleriyle daha fazla örtüştüğü inancındaydı.

Sonuçta Türkiye-AET Ortaklık Andlaşması (Ankara Andlaşması) Eylül 1963'de parafe edildi ve 1 Aralık 1964'de yürürlüğe girdi.

Andlasma üç safhalı bir uygulamayı içeriyordu. Birinci safha, normalde beş yıl olmakla birlikte gerekirse onbir yıla kadar uzatılabilecek Hazırlık Dönemi'ydi. Bu Dönem'de Türkiye'nin, AET'nin verdiği tek taraflı ticari tavizler ve beşer yıllık mali yardımlarla, ekonomisini, İkinci Dönemi oluşturacak Gümrük Birliği'nin getireceği yükümlülükleri üstlenebilecek bir düzeye yükseltmesi amaçlanıyordu. Bu Dönemin aslında bir işe yaramadığı kısa sürede ortaya çıktığından, zamanın Başbakanı Demirel'in Mayıs 1967'de gerçekleştirdiği Brüksel ziyaretinden sonra, daha fazla beklemeden, İkinci Dönem'e geçiş müzakerelerinin başlatılması kararlaştırıldı. Aralık 1968'de başlatılan müzakereler bir buçuk yıl sürdü ve Gümrük Birliği'nin esaslarını düzenleyen Katma Protokol, 23 Kasım 1970'de imzalanarak, onay işlemlerini müteakip, 1 Ocak 1973'de yürürlük kazandı. Protokol'ün ticari hükümleri ise bir ara mutabakatla 1 Eylül 1971'den itibaren uygulamaya konulmuştu. Andlaşma'nın Son Dönemi'nde Tarafların politikalarını her alanda giderek daha fazla ahenkleştirmeleri öngörülmüştü. Bu Dönem'in süresi yoktu.

Sanayi alanını kapsayan ve halen de uygulanmakta olan Gümrük Birliği'nin normal süresi oniki yıldı. 1967 yılında değer olarak AET'den yaptığımız ithalatın yüzde kırkbeşine tekabül eden ürünler listesi için korumanın, tarafımızdan giderek yirmiiki yılda kaldırılması vazedilmişti. AET ise pazarını Türkiye'ye ilk günden itibaren topyekûn açmaktaydı. Bir başka deyişle, Gümrük Birliği modeli asimetrikti. Bunun nedeni doğal olarak Taraflar arasındaki gelişmişlik farkıydı. Türkiye'nin güçlenerek tedricen yükümlülük altına girmesi ilkesi kabul edilmişti. Bu bağlamda her iki Taraf için de Gümrük Birliğine kesin geçiş tarihi 1 Ocak 1996'dır. AET ayrıca tarım alanında Türkiye'ye zaman içinde gelişen tek taraflı tavizler tanıyor, sosyal alanda AET normlarına geçişi amaçlayan olanaklar sağlıyor, mali yardımları da artarak sürdürüyordu. Israrla yapıldığı cihetle burada düzeltmem gereken hata, Gümrük Birliği'nin yeni bir Andlaşma olmayıp, Ortaklık Andlaşması'nın İkinci Dönemi'nden

04-ulus ozuller.indd 4 7/23/10 6:42:38 PM

Fransa'nın büyük Devlet adamlarından olan General De Gaulle'un 1968 yılında bir dergide yayınlanan uzun makalesinde, Türkiye'yi Avrupa'nın değerli ve ayrılmaz bir parçası olarak zikrettiği de hatırlardadır. Esasen, Ortaklık Andlaşmamızın akdini açan yolda General De Gaulle ile Alman Şansölyesi Adenauer'in ortak kararlarının oynadığı rol de inkâr edilemez. Son dönemde Fransa Cumhurbaşkanı Chirac ile Almanya Şansölyesi Schroeder'in müzakerelerin başlamasına götüren destekleri de anımsanacaktır.

ibaret olduğudur. Bu arada Türkiye'nin yirmi yıla yakın bir süreyle AET pazarından tek taraflı olarak yararlandığı da hatırda tutulmalıdır. Bu konuya ileride döneceğim.

Ortaklık Andlaşması bağlamında kısaca belirtmemde yarar olan diğer bir husus, tam üyelikle ilgilidir. AET'yi kuran Roma Andlaşması'nda doğrudan tam üye olabilmenin temel koşulu Avrupalı demokratik bir ülke ve ekonomik açıdan yükümlülükleri üstlenebilecek düzeyde olmaktı. Ekonomik yeterliliğe sahip bulunmayan bu nitelikteki ülkeler içinse, 238'inci maddede, tam üyelik hedefine yönelik Ortaklık statüsü öngörülmekteydi. Yunanistan'ın ve ülkemizin Andlaşmaları bu kapsamdadır. Bir başka anlatımla, tam üyelik üzerine bina edilmişlerdir. Buna ve Giriş Bölümündeki ifadelere ek olarak, Ortaklık Andlaşmamızın 28'inci maddesinde, tam üyelik hakkımız ayrıca özel biçimde de vurgulanmıştır. Bu hak iki önemli veriyi içermektedir. İlk olarak, ileride ele alacağım itirazlara karşın, Türkiye'nin Avrupalı olduğu bu Andlaşmayla teyid ve tescil görmüştür. İkincisi, Türkiye'nin tam üyelik için başvuru hakkı zamanla sınırlandırılmamış olup, her an yapılabilir. Bunun için Gümrük Birliğinin tamamlanmasının beklenmesine gerek yoktur. Nitekim Başbakan Özal zamanında 1987'de gerçekleşen ancak o günün koşullarında sonuç alınamayan başvuru bunun kanıtıdır. Burada tek koşul, Tarafların Türkiye'nin tam üyelikten doğacak yükümlülükleri yerine getirebilecek bir düzeyde olduğunda anlaşmaya varmalarıdır ki, bu da doğaldır ve esasen Roma Andlaşmasındaki hükümle örtüşmektedir. Bu vesileyle, gene itirazlara bağlı olarak, Fransa'nın büyük Devlet adamlarından olan General De Gaulle'un 1968 yılında bir dergide yayınlanan uzun makalesinde, Türkiye'yi Avrupa'nın değerli ve ayrılmaz bir parçası olarak zikrettiği de hatırlardadır. Esasen, Ortaklık Andlaşmamızın akdini açan yolda General De Gaulle ile Alman Şansölyesi Adenauer'in ortak kararlarının oynadığı rol de inkâr edilemez. Son dönemde Fransa Cumhurbaşkanı Chirac ile Almanya Şansölyesi Schroeder'in müzakerelerin başlamasına götüren destekleri de anımsanacaktır.

Andlaşma, tam üyelik müzakerelerinin sürdüğü günümüzde de, AB ile ilişkilerimizi düzenleyen hukuki zemini oluşturmaya devam etmektedir.

04-uluc ozulker.indd 5 7/23/10 6:42:38 PM

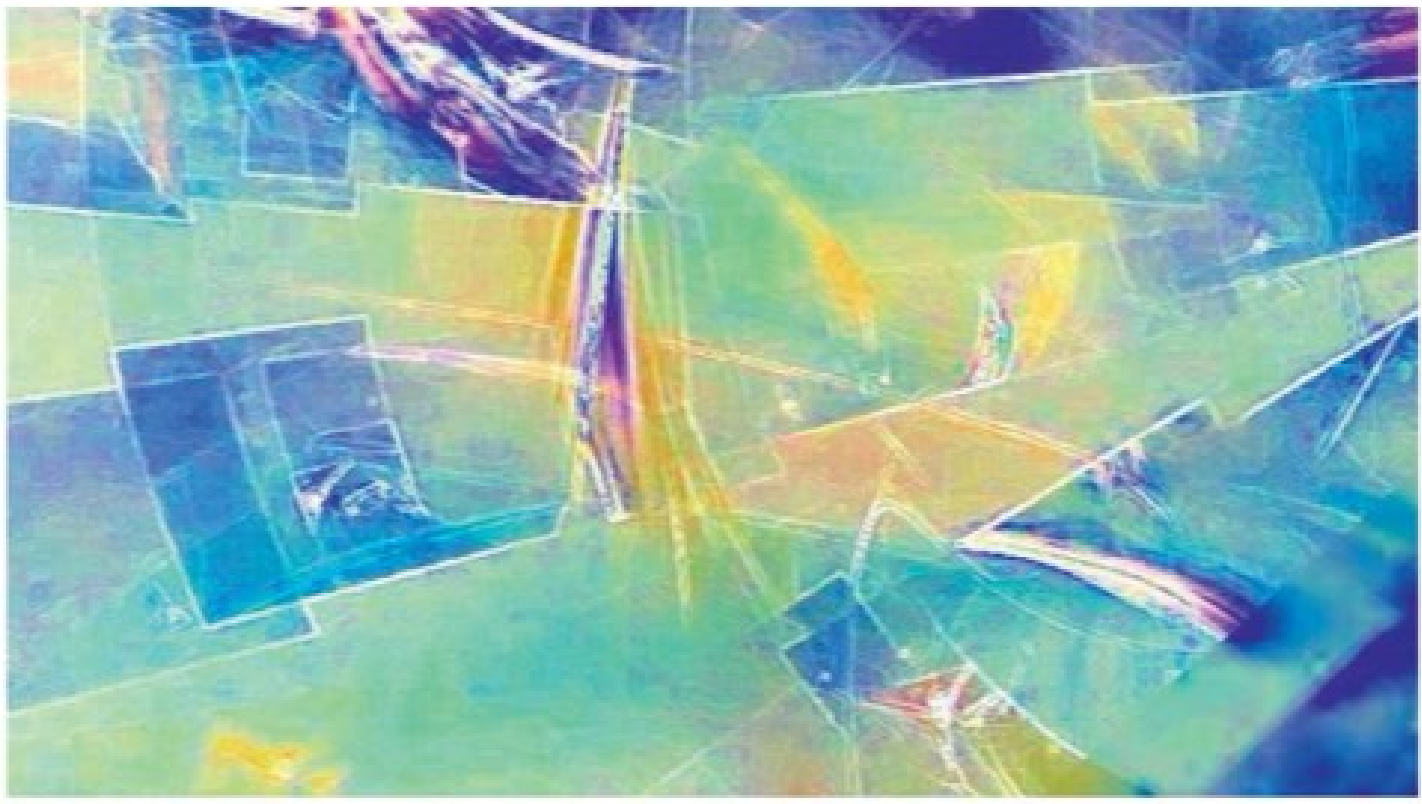

Moral açıdan AB'nin anlamı

Ortaklık ilişkilerinin başlamasından bu yana hem dünya konjonktürü, hem AB, hem de Türkiye önemli değişikliklere uğramıştır. Küreselleşen dünyada rekabet artık bölgeler arasında cereyan etmektedir. Büyük güce sahip başat ülkeler dışında birleşerek güç ve işbirliği yapmak ve geniş piyasa oluşturmak için çaba harcanmaktadır. AB bunun Avrupa kıtasında gelişen örneğidir. Giderek de kıtasal konumunu güçlendirmektedir. Halen yirmiyedi üyeye çıkmış olup, zamanla ve katılacakların iradesine göre otuzüç üyeliğe ulaşabileceğinden söz edilebilmektedir. Türkiye de kuşkusuz Ortaklık Andlaşmasının yapıldığı zamanki ülke değildir. Kalkınmasıyla artık bir bölgesel güç konumuna doğru yol almaktadır. Halen AB üyesi pek çok ülkeden daha ileri bir düzeye sahip olduğu da açıktır. Temel yöneliminin Batı olmaya devam etmesi çıkarınadır. Bu bağlamda AB ile ilişkilerini tam üyelikle tamamlamasından daha doğal bir şey olamaz. Bu bakımdan, bu faktörlerin ışığında, katılma müzakerelerinin başlatılmış olması sürecin mantıklı bir sonucudur.

Hal böyle olmakla beraber, gelinen nokta çeşitli soru işaretleriyle doludur. Bunun nedenlerini kısaca irdelemekte yarar olduğu kanaatindeyim. Bunun, bilerek veya bilmeyerek ileri sürülen iddialara da bir ölçüde cevap oluşturabileceğini düşünüyorum.

Öncelikle AB'nin simgesel ve ilkesel statüsünün ne olduğuna bakalım. Bu statü aynı zamanda Türkiye'nin nasıl bir entegrasyonda yer almaya aday olduğunun ve nelere uyum sağlaması gerektiğinin de göstergesini oluşturmaktadır:

a. AB'nin kuruluş amaçlarından biri sürekli barışın tesisidir. Tarihte büyük savaşlar çoğunlukla Avrupa'dan veya Avrupalı ülkelerden kaynaklanmıştır. AB başta Almanya ile Fransa'yı devletlerüstü bir sistemde bağdaştırarak, bu hedefi gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Avrupa'da altmış yıldır barış içinde yaşandığı ve yaşanmaya devam edildiği dikkate alınırsa, bu iddialı girişimin başarıya ulaştığı söylenebilir.

b. Devletlerüstü sistemin temel öğesi, üye ülkeler arasında uzlaşıya dayalı bir karar alma mekanizması üzerine bina edilmiş bir egemenlik devridir. Diğer bir deyişle, üye ülkeler anlaştıkları ve iç hukuk yoluyla sonuçlandırdıkları alanlarda yetkiyi Brüksel'deki Organ'lara devretmeyi peşinen kabullenmişlerdir. Buna gerekli hallerde Anayasalar da dâhildir. Örneğin ulus-devlet konusunda en tutucu ülkelerden biri olan Fransa dahi, Anayasasına, bu şekilde oluş-

04-uluc ozulker.indd 6 7/23/10 6:42:39 PM

muş AB hukukunun üstünlüğüne dair hüküm eklemiştir. Uzlaşma için en iyi örnek ise ahiren yaşanan referandum başarısızlıklarıdır. "Anayasa Projesinin" Fransa ve Hollanda'da reddinden sonra yeni uzlaşı arayışlarına gidilmiş ve bu aşamada yapılabilir olarak görülen "Lizbon Andlaşması" üzerinde mutabık kalınmıştır. Böyle bir Andlaşma olmadan AB'nin yönetilmesi olanaksızlaşmaktaydı. Buna da İrlanda referandumunda karşı çıkılmıştır. Değişik bir açıdan bakıldığında, böylesine kritik bir konuda İrlanda boyutunda bir ülkenin beşyüz milyonun kaderini etkilemesi ve yıllarca süren bir uğraşıyı tamamen iç politika saikleriyle akamete uğratması karşısında, diğer üyelerin bu ülkeye bir ültimatom vererek, ya devam ya terk talebinde bulunmalarının çok da mantık dışı olmayabileceği düşünülebilirdi. Oysa AB'nin uzlaşı ilkesi kapsamında, yeni bir zaman kaybı pahasına, tam tersi yapılmıştır. Önce İrlanda halkının itiraz ettiği hususlar değerlendirilmiş, bunlardan yerine getirilebilecekler için gereği yapılmış, kamuoyunun iknası için İrlanda Hükümeti ile işbirliğine gidilmiş, ikinci referandumda olumlu sonuç alınarak, Andlaşma yürürlüğe konmuştur. Aynı örneğin geçmişte Danimarka için de yaşandığı hatırlardadır.

c. AB bir dayanışma mekanizmasıdır. Karar alma sistemi hantal görülebilirse de, ele aldığı konularda, er veya geç, arzulanana göre az, çok veya değişik, ancak mutlaka karara varabilmektedir. Gerçi sık aralıklarla gerçekleştirilen genişlemeler ve özellikle son zamanlarda katılanların yer yer uyum sorunu yaşamaları nedeniyle, Lizbon Andlaşmasıyla karar alma mekanizmalarında da bazı esneklikler ve yenilikler getirilmesi gereği ile karşılaşılmış olmakla birlikte, temel ilke devam ettirilmektedir. Roma Andlaşması'nda ise dayanışma ilkesi çok daha net biçimde yer almaktaydı. Roma Andlaşması AB'ne nasıl katılınacağına dair hükümler içermekte, ancak nasıl çıkılabileceğini düzenlememektedir. 1980'lerin başlarında bu konunun nedeni tartışılmak mecburiyetinde kalındığında, uzmanlar, AB'nin kurucularının dayanışma ilkesini vazettiklerini, bu bağlamda zorda olan ülkelere yardım edilerek bunların da düze çıkarılmalarının amaçlandığını, dolayısıyla "çıkarılma veya atılma" gibi düşüncelere bilinçli olarak yer verilmediğini dile getirmişlerdir. Bu konu Ortaklık Andlaşmamızın imzalanmasından önce ülkemizde de tartışılmıştır. Dönemin Başbakanı İnönü, Andlaşma oluruna sunulduğunda, çıkma hükmünün bulunmamasının nedenini sormuş, "kapitülasyonlardan kurtulmak için verdiğimiz mücadele hala hatırımdayken sonu açık

04-uluc ozulker.indd 7 7/23/10 6:42:39 PM

yeni bir Andlaşmayı kabullenemem" demiştir. Sonunda çıkmanın aslında her ülkenin hür iradesine bağlı ancak temel ilkenin dayanışma olduğu gerekçeleriyle anlatıldıktan sonra olur vermiştir. İleride yeniden kısaca döneceğim bu tereddüt bile, başından itibaren AB'ne bakış açımızı simgeleyen bir gösterge olarak değerlendirilebilir. Son olarak Yunanistan için alınan kararlar da dayanışma zihniyetinin bir tezahürüdür. Burada, Yunan Hükümetlerinin yanlış ve savurgan politikaları nedeniyle yaşanan ve genelde yanıltılma dışında diğer üyelerin kusuru bulunmayan, ancak yıkıcı sonuçlardan kaçınmaya yönelik ortak çıkar dengesi uyarınca alınan bir karar olmanın unsurlarını görmek de mümkün olmakla birlikte, dayanışmanın yine işlevini yerine getirdiği gerçektir. Örneğin 1979'da, üçü AB üyesi dört konsorsiyum ülkesinin, beş yılda sonuçta toplam iki milyar dolarlık bir fon oluşturmak için bile Türkiye'yi ne kadar uğraştırdığı veya Arjantin'in karşı karşıya kaldığı krizle ilgili acı durum hatırlandığında, Yunanistan'a yapılanın, AB olgusunun önemini belirginleştiren yeni bir davranış olduğu rahatça ileri sürülebilir. Bu arada AB'nin Fon'lar marifetiyle gerçekleştirdiği yardımları anımsamakta da yarar mevcuttur.

Ancak bunun süresiz böyle devam edebilme şansı kuşkusuz yoktur. Üyelerin katkıda bulunmadan hep alıcı gibi davranmalarının da hududu vardır. Burada önemli olan, uyum sağlayarak ve birlikte ileri giderek, geleceğin ortak hedeflerine varılmasının sağlanmasıdır. Bunu başaramayacağı açıkça ortaya çıkan ülkelerin, sistem dışına itilmeleri bir noktadan sonra kaçınılmaz olmaktadır. Bu bağlamda Lizbon Andlaşması "üyelikten ayrılma" hükmüne bu nedenle ilk kez yer vermek zorunda kalmıştır. AB'de, artık, alınanla verilen arasındaki oransal ilişkinin kabullenilmekte olduğu bir süreç de başlatılmış bulunmaktadır. Buna kimileri "çok vitesli Avrupa", kimileri de "konsantrik halkalar" demektedirler. Buradaki esas, her üyenin AB politikalarına katılması veya katılabilmesi ölçüsünde bunlara dâhil olabilmesidir. Örneğin İngiltere dahi, sosyal politikalar ve mali konularda katılmayı henüz kabullenmediğinden, ikinci kategoride yer alacak gibi görünmektedir.

Bu vesileyle önemli bir hususa daha dikkat çekmek isterim. Yaşanmakta olan küresel kriz ve bunun AB yönünden de yarattığı ciddi sıkıntılar dolayısıyla, bir dağılma veya en azından gevşeme sürecine girilebileceğine dair iddialar ortaya atılmaktadır. AB geçmişte de ciddi sıkıntılarla karşılaşmış ve her seferinde sorunları yeni bir iv-

04-uluc ozulker.indd 8 7/23/10 6:42:40 PM

meyle aşmıştır. Kurucularının zihniyeti ve birlikteliğin getirdiği avantajlar devam ettiği sürece, AB, yukarıda kısaca sunmaya çalıştığım kapsamda, modelde pragmatik bazı düzenlemeler yapmakla birlikte, hedefinden herhalde sapmayacaktır. Bu bir intihar olur. Bu itibarla, mevcut konjonktürün de aşılacağına inanmak ve geleceğe bu bağlamda daha iyimser bakmak doğru yaklaşımdır diye düşünüyorum.

d. Yukarıdaki hususların doğal sonucu olarak, AB üyeleri karşılıklı güven duygusuna da sahip olmak durumundadırlar. Diğer bir ifadeyle, birbirlerine kuşku ile yaklaşmamakta, ortak idealler ve hedef doğrultusunda, tabiatıyla çıkarlarını da olabildiğince gözeterek, ileri hamleler yapmaktadırlar. Esasen bu nedenledir ki, kararlar genellikle uzun sure çalışarak ancak "asgari müşterek"te oluşturabilmektedir. Bununla beraber, kesin olan husus, AB'nin uluslararası planda altmış yıl gibi kısa bir sürede, kendi tabiriyle, belki "kaplumbağa hızında" ama kesinlikle gelişerek ilerlemekte olduğudur. Bugün itibariyle karara bağlanan ortak konular AB'nin kuruluşunda düşünülemeyecek düzeydedir. Buna karşın yapılacak daha pek çok iş olduğu da aşikârdır.

Türkiye-AB ilişkilerinde yaşanan tıkanıklığın kısa analizi

Türkiye ile AB'nin ilişkileri başından itibaren inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Bunda dünya konjonktürünün izleri kadar, Tarafların tutumlarının ve konulara yaklaşımlarının da etkisini görmek mümkündür.

A. Türkiye açısından durum: Türkiye'nin AB'ne tam üye olmayı gerçekten isteyip istemediği kanımca kuşkuludur. İlk günden beri yaşanan gelişmelerin bu hususta düşünmeyi gerektirdiğine inanıyorum:

a. AB'ne üye olmak için demokratik bir rejime sahip olunması şarttır. Oysa ülkemiz daha Ortaklık Andlaşması müzakereleri sırasında 27 Mayıs ihtilaliyle karşılaşmış ve müzakereler durmuştur. 1961 Anayasasının kabulünü ve normal rejime dönme adımlarının atılmaya başlanmasını müteakip, De Gaulle ve Adenauer'in yaptıkları değerlendirmeye dayalı olarak, müzakereler yeniden ivme kazanmış ve sonuçlanmıştır. Bu değerlendirmeye ileride kısaca döneceğim.

b. Aynı dönemde hayata geçirilen Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) vizyonu ve politikaları ile Ortaklık Andlaşması'nınkiler çelişmiştir. Ortaklık Andlaşması dış ticaret öncelikli serbest piyasa ekonomisi konsepti üzerine bina edilmişken, Plan ve Programlar esas itibariyle ithal ikamesine dayalı, dışa kapalı bir sisteme oturtulmuştur. Bu da o tarihte Türk ekonomisini sektör bazında en iyi bilen DPT'nin Andlaşmanın rayında yürümesini sağlayacak zorunlu desteğinden mahrum kalınması sonucunu doğurmuştur. Hatta DPT'nin Ortaklığın gelişmesini engellemeye çalıştığı bile söylenebilir. Bunu bazı çarpıcı örneklerle açıklamak gerekirse, yukarıda değindiğim Katma Protokol müzakereleri sırasında ülkemizin kendi müzakere pozisyonunu hazırlaması sırasında karşılaşılan sorunlardan hiç değilse ikisini zikredebilirim. Buna göre, çok gizli olan müzakere pozisyonumuz müzakerelerin başlamasına kısa süre kala Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. AB'nin Dönem Başkanı İtalyan Büyükelçisi Dışişleri Bakanlığını ziyaretle, bunun ne anlama geldiğini anlayamadıklarını dile getirerek, gerekçesini sormuştur. Yapılan soruşturmada, bu garip durumun müsebbibinin DPT olduğu anlaşılmıştır. Olay bir sehiv olarak açıklanmış ama zararı büyük olmuştur. Diğer bir sorun yirmiiki yıllık koruma listesinin hazırlanması aşamasında yaşanmıştır. Bu listenin hazırlayıcısı doğal olarak DPT olmalıydı. Ancak DPT, müzakerelerin durdurulması sonucunu doğuracak bir kararla, Başbakan Demirel'in açık talimatına rağmen, bunu yapmamıştır. Bunun üzerine Dışişleri Bakanlığı, kendi çabalarıyla, tabiatıyla yeterli olmayacak bir liste hazırlattırma yolunu seçme mecburiyetinde kalmış, bu zorlama sonucundadır ki DPT alelacele görevini yerine getirmiştir. Bu da listede çeşitli hataların yer almasını kaçınılmaz kılmıştır. Örneğin uçak motorları listeye konulurken, gövde aksamı oniki yıllık indirime tabi kılınmıştır. Oysa mantık sanayileşen bir ülkede aksinin daha doğru olacağını amirdir. Bu karşıtlık Katma Protokol'ün imzasına kadar sürmüştür. Gene örneğin 1972 yılında DPT onbeş yıllık Sanayi Kalkınma

04-ulus ozuller.indd 9 7/23/10 6:42:41 PM

Stratejisi belgesi yayınlamıştır. Oysa tarafımızdan hazırlanan Katma Protokol listeleri hedefi zaten göstermektedir. Bu arada, yirmiiki yıllık listenin içeriği ile ilgili olarak yaşanan traji-komik bir olaya da kısaca değinmeliyim. Liste 1967 ithalatı baz alınarak değer üzerinden hazırlandığından, ithalatı olmayan kalemler, Gümrük Tarife Cetvelinden tespit edilerek, her ihtimale karşı dahil edilmişlerdir. Bunlardan biri de rahip ve rahibe kıyafetlerini içermektedir. Kimi çevreler, buradan hareketle, Türkiye'nin ileride Hıristiyan mı yapılmak istendiği gibi, abesle iştigali aşmayan, olmayacak itirazlarda dahi bulunabilmişlerdir.

AB Komisyonu ise, hazırladığı raporda, özetle, Yunanistan'ın AB'ne girebilecek ne demokratik, ne ekonomik, ne sosyal kapasitesi olduğunu, ayrıca Türkiye'den ayrılarak üye yapılmasının AB'nin iki ülke arasındaki geleneksel denge politikasına ters düşmekle kalmayıp, uzun vadede ciddi sorunlar yaratacağını gerekçeleriyle anlatarak, üyeliğe karşı çıkmıştır.

c. Türkiye, Katma Protokol yürürlüğe girdikten sonra, ilk indirimler hariç, yükümlülüklerini çok uzun süre yerine getirmemiştir. Bunda, 1970'lerde yaşanan koalisyonlar döneminin izleri vardır. MC Hükümetlerinin ortaklarının bir bölümü, AB'ni siyonist veya emperyalist modelin temsilcisi olarak değerlendirip, ilişkiye karşı çıkmıştır. Bilahare Başbakan Ecevit, tek başına iktidarken, ülkemizin AB'nin haksız şekilde yüklediği sorumlulukları kaldıramayacak durumda olduğunu ileri sürerek, sanayimizin toparlanmasını teminen, ilişkilerde beş yıllık bir dondurma talebinde bulunmuştur. Paralel olarak AB'den toplam onaltı milyar dolarlık bir mali destek istemiştir. AB Komisyonu yetkililerinin, AB'nin dayanışma ilkesini hatırlatarak, sıkıntı duyduğumuz konularda gerekli önlemleri birlikte alma önerilerine de karşı çıkılmıştır. Sonuçta ilişkiler 1976'dan başlayarak beş yıllığına dondurulmuştur. Bu sırada 12 Eylül 1980 ihtilali kapıyı çalmıştır. Günde yirmibeş kişinin ölmekte olduğu ülkemizde ihtilalin düzeni geri getirebilecek istenmeyen ama gerekli bir çare olduğu düşüncesiyle AB, başlangıçta kontrollü

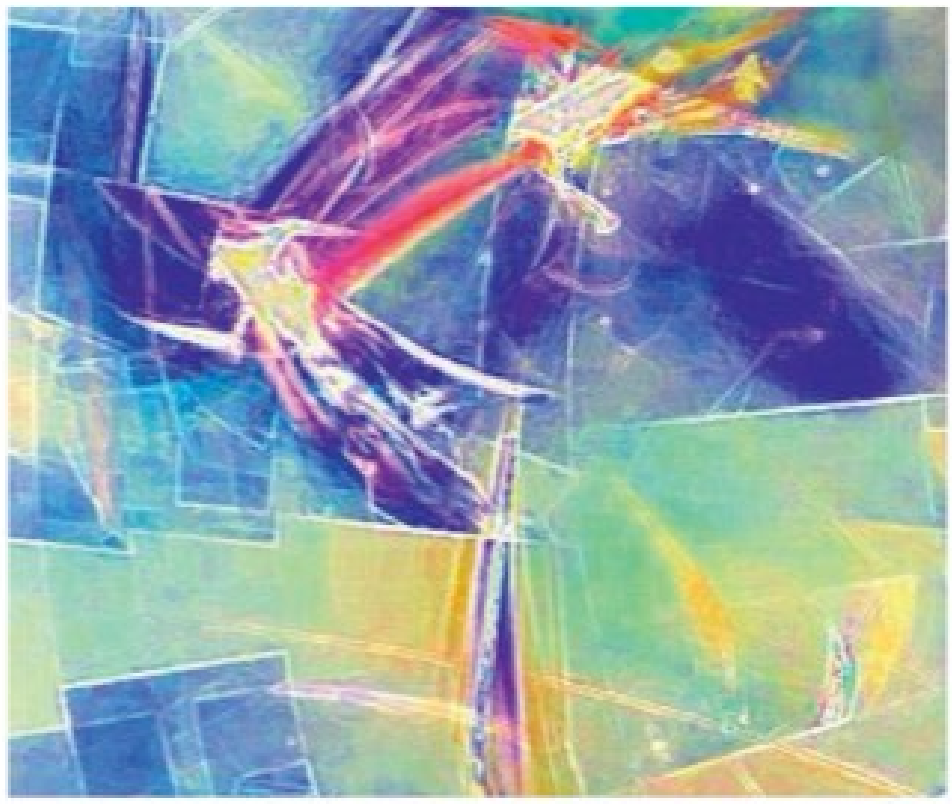

bir göz yumma politikası izlemeyi yeğlemiştir. Ancak askeri rejimin niyetinin farklı olduğu kanaatine varılmasını müteakip, birinci yıldan sonra, baskı uygulamaya başlamıştır. 1982 Anayasa referandumunun öne alınması bu baskının da sonucudur. Askeri dönemde yapılan icraat da aslında AB'ni ne kadar tanıdığımızın ve anladığımızın bir göstergesidir. Örneğin, İngiltere, Danimarka ve İrlanda'nın AB'ne katılmalarına uyum sağlamaya yönelik 1972 tarihli Tamamlayıcı Protokol, yukarıda vurguladığım çerçevede, TBMM'de onaya sevk edilmemiş ve bunu askeri rejim, AB'ne verdiği önemi ortaya koymak amacıyla, 1982'de yapmıştır. Yalnız yanlışlık, o tarihte bu kararı verecek demokratik bir Parlamento ve sistemin henüz olmamasıdır. Diğer bir deyişle, karar Kurucu Meclis tarafından alınmış ve AB'ne takdim yazısı "Devlet Başkanı" sıfatıyla "Orgeneral Evren" tarafından imzalanmıştır. AB, "Orgeneral" dışında, buna da göz yummuştur.

d. 1970-1980 dönemi aynı zamanda kaçırılan fırsatlarla da hatırlanmalıdır. Kıbrıs harekâtını müteakip Yunanistan'a demokrasi avdet etmiş ve Cumhurbaşkanı olan Karamanlis AB'ne tam üyelik başvusunda bulunmayı kararlaştırmıştır. Karamanlis Albaylar Cuntasından kaçarak

04-ulus ozuliker.indd 10 7/23/10 6:42:41 PM

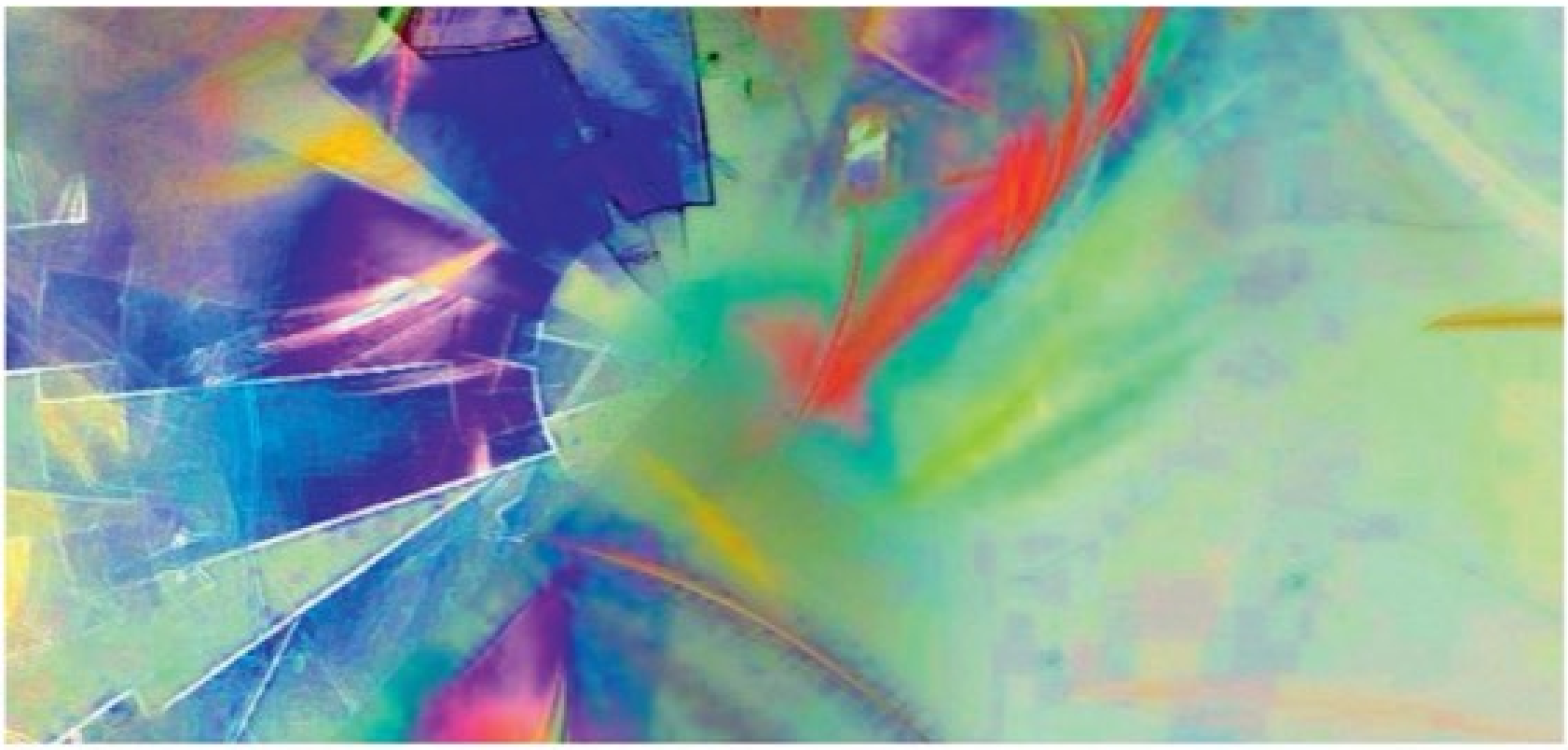

Fransa'ya yerleşmiş ve ailece, klasik Yunan hayranı olan Cumhurbaşkanı Giscard d'Estaing ile yakın dostluk kurmuştur. Adı geçen Yunanistan'ın başvurusuna kuvvetli biçimde arka çıkmıştır. AB Komisyonu ise, hazırladığı raporda, özetle, Yunanistan'ın AB'ne girebilecek ne demokratik, ne ekonomik, ne sosyal kapasitesi olduğunu, ayrıca Türkiye'den ayrılarak üye yapılmasının AB'nin iki ülke arasındaki geleneksel denge politikasına ters düşmekle kalmayıp, uzun vadede ciddi sorunlar yaratacağını gerekçeleriyle anlatarak, üyeliğe karşı çıkmıştır. Giscard d'Estaing'nın baskısıyla Komisyon geri adım atmaya mecbur kalmış ve bütün olumsuz koşullara karşın, üyeliğin, Yunanistan'da demokrasinin süratle ihyası açısından yarar sağlayacağını raporuna son cümle olarak ekleyerek, yolu açmıştır. Bunu yaparken, Komisyonun önemli bir üst düzey yetkilisi, AB nezdindeki Büyükelçimiz ile gerçekleştirdiği bilinçli bir sohbet sırasında, Yunanistan için zorlamayla alınan bu karardan duydukları memnuniyetsizliği dile getirerek, Yunanistan'ın önünü kesebilecek ve her hal ve karda Türkiye için kazan/kazan anlamı taşıyacak bir seçenek bulunduğunu düşündüğünü, buna göre, ülkemizin de katılma başvurusu yapması halinde, AB'nin ya her iki ülkeyi de reddetme veya Giscard d'Estaing gerçekten kararlıysa, her ikisini de kabul etme şıklarıyla karşı karşıya kalacağını, sadece Türkiye'nin reddedilmesinin AB politikası açısından bir felaket olacağını herkesin müdrik bulunduğunu, her ikisi de reddedilirse dengenin süreceğini, her ikisi de onaylanırsa Türkiye'nin kendine rağmen AB'ne adım atabileceğini anlatmıştır. Mayıs 1975'de Ankara'da değerlendirmeye alınan bu düşünce, ortaklarının bir kısmının isteksizliği bilinen o zamanki koalisyon Hükümeti tarafından, ülkemizin tam üyeliği kaldırabilecek koşullara henüz haiz olmadığı gerekçesiyle kabul görmemiştir. Kısa süre sonra da yeni Hükümet işbaşına gelerek, yukarıda değindiğim, ilişkileri dondurma talebini yapmıştır.

Bu kapsamda diğer bir olay 1980'de, Demirel azınlık Hükümetinin Dışişleri Bakanı Erkmen tarafından yaşanmıştır. Yunanistan'ın 1 Ocak 1981'de AB'ne gireceği kesinleşmişti. Bunun anlamı, Kıbrıs'a dayalı intikam duygularıyla dolu Yunanistan'ın bu tarihten itibaren Türkiye'nin önünü keseceğiydi. (Nitekim 1981-1999 arasında bu politikasını başarıyla uygulamıştır.) Dolayısıyla, AB ile ilişkilerimizde mükteseabat yaratarak bunun olabildiğince önüne geçilmesi için, başta tarım alanı olmak üzere, müzakereler

04-ulus ozuller.indd 11 7/23/10 6:42:42 PM

sürdürülmekteydi. 5 Ocak 1980 tarihli maraton oturumdan çıkan Erkmen, tam üyelik dışında tehlikeyi önleyebilecek bir mekanizma bulunmadığını görerek, katılma başvurusunu hemen yapmak suretiyle, bunun da mükteseba haline getirilmesi kararını almış ve kararı aynı gün basın toplantısında açıklamıştır. AB yönünden de büyük sürpriz oluşturmakla birlikte, bu açılım reddedilmemiş ve Komisyon, kamuoyunu ikna etmeye yönelik olarak bazı iç hazırlıklara bile başlamıştır. Ancak Ağustos ayında "kadayıfın altının kızardığı" gerekçesiyle Hükümeti dıştan destekleyen parti desteğini çekeceğini beyan etmiş, Erkmen düşürülmüş ve konu bir kez daha kapanmıştır. Bir aydan kısa bir süre sonra ise 12 Eylül gelmiştir. Kim bilir, üyelik başvurusu meyve vermiş olabilseydi, AB'ne bakış açılarına yukarıda değindiğim askerler gene de ihtilal yaparlar mıydı?

e. Askeri rejimden sonra iktidara kendi çabasıyla gelen Özal Hükümeti döneminde yapılan reformlar, AB ile yakın işbirliğinin önemini netleştirmiştir. Aslında Demirel'in azınlık Hükümeti sırasında ve bilahare askeri dönemde de görev yapan Özal, AB yetkilileriyle sık sık buluşarak, hem konuya bakış açısını değiştirmiş, hem üyeliğin zor ama yararlı bir dönemeç olacağına ikna olmuştur. 14 Nisan 1987'de yapılan katılma başvurusu bunun bir tezahürüdür. Başvuru, ne Türkiye'nin ne de AB'nin buna hazır olduğu gerekçesiyle iki yıl sonra sonuçsuz kalmıştır. Ama Türkiye ilk kez Katma Protokol'den kaynaklanan yükümlülüklerini yeniden yerine getirecek bir takvim çerçevesinde yola koyulmuştur. Diğer bir deyişle, ilk günden itibaren sanayi alanında pazarı bize topyekûn açan AB tavizlerine karşılık oluşturan yükümlülüğümüzü, ikinci indirimle, ancak yirmi yıl sonra yerine getirebilmişizdir. Ancak bu kere de, aşağıda değineceğim gibi, dünya konjonktürü değişmiş ve ümitlerimiz yine bir başka bahara kalmıştır.

f. AB ile ilgili olarak lehimize önemli bir gelişme yaşanacağı ümidinin arttığı her dönemde, kısa süre kala, ülkemizde, çeşitli çevrelerden kaynaklanan, ya insan hakları konusunda aleyhimize kullanılabilecek, ya da demokrasi açısından istismara müsait engelleyici bir olayla karşılaşılmıştır. Bu, genellikle, kendini, adli bir karar, polisiye bir tutuklama veya bir şiddet olayı şeklinde göstermiştir. 1990'lara kadar bu tip olayların meydana gelmesi sürpriz oluşturmayan ve nereden geleceği belli olmadığından önüne de geçilemeyen bir beklenti halini almıştır.

g. Aralık 1997 Lüksemburg Zirvesinde AB üyelik hakkımızı reddetmiştir. Reddettiren

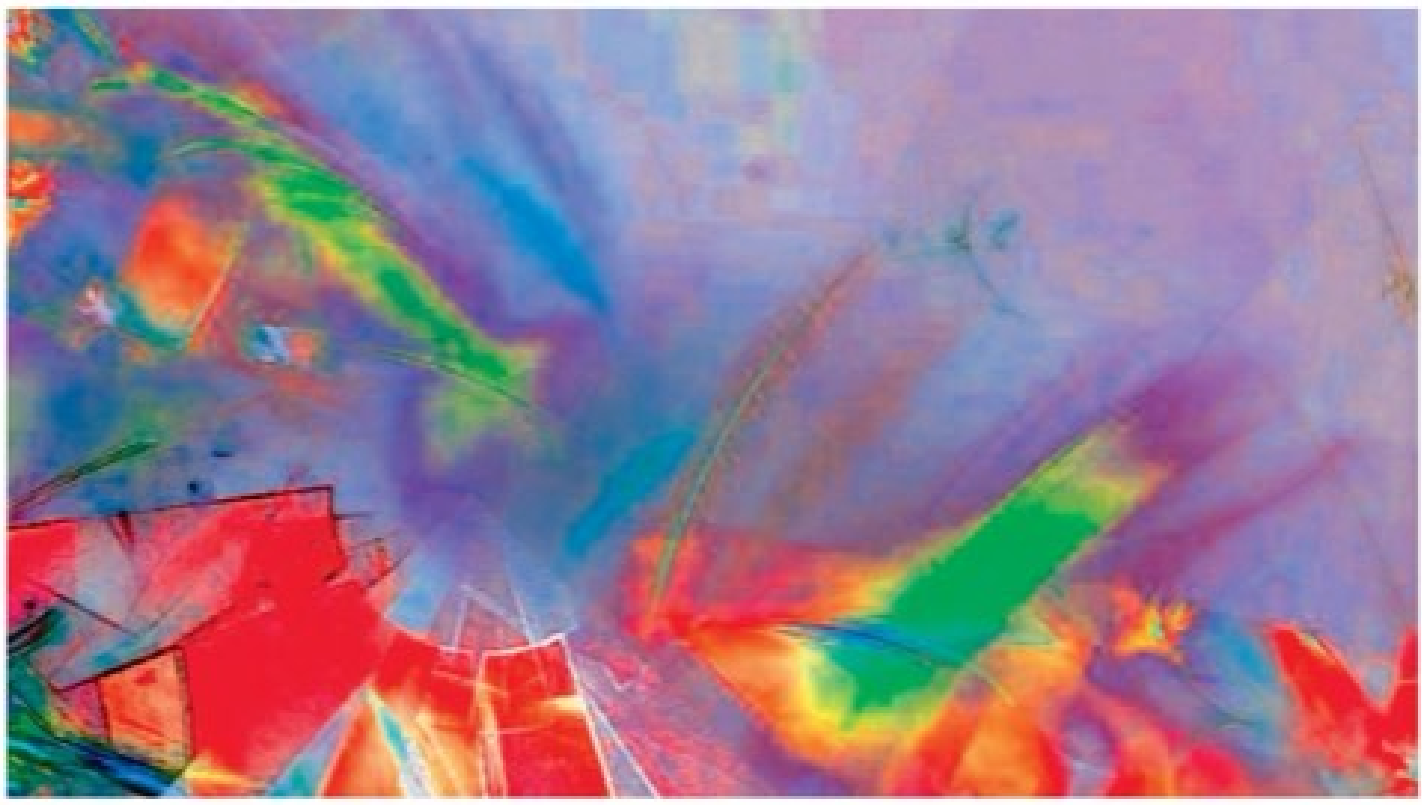

04-ulus ozulker.indd 12 7/23/10 6:42:42 PM

başat ülke Şansölye Kohl yönetimindeki Almanya, kullandığı aracı ise Dönem Başkanı Lüksemburg'dur. İki yıl süren ciddi soğukluğu müteakip, hatasını anlayan AB, Aralık 1999 Helsinki Zirvesinde, adaylığımızı onaylamak zorunda kalmıştır. Burada da bir hatamızdan söz etmek mümkündür. Zirvede ülkemizle ilgili olarak hazırlanan ilk karar metni, rahatsız olabileceğimiz herhangi bir husus içermemektedir. Buna Kıbrıs ve Ege de dâhildir. Bu durumda Yunanistan Başbakanı Simitis hemen Helsinki'ye hareket etmiş ve erken müdahalesiyle metni kendi lehine değiştirtmiştir. Finlandiya yetkilileri, tehlikeye anında dikkatimizi çekerek, bizim de hemen en üst düzeyde Helsinki'ye gitmemizi telkin etmişlerse de, bu sağlanamamıştır. Zira başta Başbakan Ecevit olmak üzere koalisyon hükümetinin bir bölümünün AB konusuna sıcak bakmadığı öteden beri bilinmektedir. Sonuçta, aleyhimize değiştirilen metnin olabildiğince düzeltilebilmesi için büyük gayret sarf edilmiş, ancak kısmen başarıya ulaşılabilmiştir. AB yetkilileri, Başbakan Ecevit'i ikna edebilmek ve Helsinki'ye hiç değilse Zirveye katılmak üzere gitmesini sağlayabilmek için Ankara'ya kısa süreli ani bir ziyaret dahi yapmışlardır. Bu bağlamda Helsinki hem tam üyelik yolunda önemli bir başlangıç, hem de ne yazık ki ilgisizliğimiz ve mücadele etmeyişimiz nedeniyle, sıkıntılara yol açacak bir kararı ifade etmektedir.

Benzer bir olayı Annan Planı'nın görüşülmesi sırasında da yaşamışızdır. AB bir bütün olarak, "Kıbrıs"ı, İngiltere ve Yunanistan'ın, 1974'un etkisiyle, sürekli gündemde tutma ve sonuçta üye yapma politikalarına, aslında pek sıcak bakmamaktaydı. Türkiye'nin "işgali"ni kabul etmemekle birlikte, bölünmüş Kıbrıs'ın siyasi çözüm oluşmadan alınmasının, hem siyasi yönden, hem iç kaideleri nedeniyle, hem de bu konuya taraf olma riski taşıması açısından, arzulanır bir durum olmadığı düşüncesindeydi. Bu bakımdan Annan Planı'nı kuvvetle desteklemekteydi. Ancak Lahey'de Plan üzerinde yapılan görüşmelerde, Papadopulos'un olumsuz tavrının bilinmesine karşın ve ikazımıza rağmen, ilk tepkinin tarafımızdan verilmesi, KRY ve Yunanistan tarafından olabildiğince istismar edilmiş ve Meclis'lerde onayın durdurulması yoluyla, reddetmesi halinde KRY üzerinde bunu bir baskı unsuru olarak kullanma niyeti taşıyan ülkelerin bu düşünceleri akamete uğramıştır. Sonuçta Annan Planı'nı reddeden Taraf olmamak ve durumu çevirebilmek için verilen uğraş hatırlardadır.

h. Türkiye 1959'dan başlayarak kâğıt üzerinde tam üyeliğe ehil bir ülke olarak değerlendirilmiş, ancak bu hak bir türlü siyasi kabule dönüştürülememiştir. Aralık 2002'de yapılan Kopenhag Zirvesi, o güne kadar hukuki anlamı olan tam üyelik hakkımızın siyasi iradeyle tamamlandığı toplantıdır. Buna karşılık, mutlu olunması gereken bu ortamda, bunu sağlayan başat aktörler olan Fransa Cumhurbaşkanı Chirac ve Alman Şansölyesi Schroeder ile Başbakanımız Gül ve AKP Genel Başkanı Erdoğan'ın başbaşa yaptıkları toplantı bir tartışma ortamına kaymıştır. Bunda Tarafların konulara yaklaşımındaki temel farklılıkların rol oynamadığını söylemek mümkün değildir. Buna karşın, AB üyeliğinde hem siyasi, hem ekonomik açılardan bir güvence ve hem de gerçekleştirmek istediği reformlarda destek gören Hükümet, yola AB hedefiyle devam etme kararı almıştır. İlk dört yıllık Hükümet döneminde AB'ne uyum yönünde kat edilen büyük mesafe bunun tezahürüdür. Ancak, bir yandan Fransa ve Almanya'daki iktidar değişiklikleri, diğer yandan Hükümetin iç politikada yaşadığı ciddi sıkıntılar nedeniyle, bu gidişat devam ettirilememiştir. Aslında Hükümetin uzun vadeli iktidar hesaplarında AB'ni bir piyon olarak kullanmak istediğine ve IMF ile birlikte bu şemsiye altında politikalarında gelişme sağladığı ölçüde orta vadede AB'ne baştaki kadar sıkı bağlanmayacağına dair iddialar dikkat çekicidir ve tıkanıklığın o ka-

Türkiye 1959'dan başlayarak kâğıt üzerinde tam üyeliğe ehil bir ülke olarak değerlendirilmiş, ancak bu hak bir türlü siyasi kabule dönüştürülememiştir. Aralık 2002'de yapılan Kopenhag Zirvesi, o güne kadar hukuki anlamı olan tam üyelik hakkımızın siyasi iradeyle tamamlandığı toplantıdır.

04-uluc ozulker.indd 13 7/23/10 6:42:43 PM

dar da masum olmayabileceğini ister istemez akla getirmektedir. Nitekim uluslararası konjonktüre ilaveten ekonomimiz ve dış politikamızda kaydedilen gelişmelere de bağlı olarak, Hükümetimizin AB'ne bakışında hissedilir değişiklikler gözlendiği yadsınamaz. Mevzuat uyumu da artık eski hızında değildir.

i. Bilinen dış politika öğeleri dışında, yaklaşım farklılıkları içeren dört konu daha, AB ile ilişkilerimizde ek sıkıntı yaratmaya adaydır. Bu konularda ülke içinde ciddi değerlendirme aşamasına henüz gelinmemiştir. İlki müzakere sürecine ilişkindir. Kimi çevrelerimizde müzakerenin, ulusal çıkarlar gözetilerek, karşılıklı olarak tavizleşilen bir süreç olduğu kanısı hâkimdir. Oysa AB'ne katılım müzakeresi, müktesebatın hangi zaman süresinde ve nasıl üstlenileceğinin saptanmasından ibarettir. Diğer bir deyişle, katılmak isteyen tarafın müktesebatı aynen kabulü tek seçenektir. İkincisi, gene kimi çevrelerde var olan, müzakeresi tamamlanan fasılların kapanmasının işin bittiği anlamına geldiğine dair zehaptır. Katılma resmen ve fiilen AB'de yer alındığı güne kadar gerçekleşecek yeni mevzuata da aynen uyumu gerektirir. Üçüncüsü, egemenlik devrine ilişkindir. Üye olacak Türkiye'nin ileride AB hukukunun üstünlüğünü kabul etmesi ve bununla ilgili yasal değişiklikleri yapması gerekecektir. Oysa ülkemizde, TBMM'de de yazılı olduğu gibi, "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" ilkesi geçerlidir. Dördüncüsü, AB'den yararlanma konusudur. Daha güçsüz ülkelere yönelik ve siyasi saiklerin ağır bastığı genişlemelerin yanı sıra, ekonomik konjonktürün zorlaması sonucunda, AB'nin başat verici ülkeleri artık eski konumlarında değildir. Yani o çok güvenilen AB Fonları, önemi devam etse de, paylaşım arttığından ve vericiler de görece zayıfladığından, ülke bazında eski gücünü yitirmiştir. Yukarıda özetle değindiğim gibi, bundan böyle verdiği kadar alabilme esası ön plana çıkarılmaktadır. Dolayısıyla AB'ni başlangıçta vurguladığım statüsüyle bir bütün olarak, büyük ve güvenceli bir pazar şeklinde değerlendirmekte yarar vardır. Özal da zamanında "para değil ticaret" söylemiyle bunu vurgulamamış mıydı? Bunlara doğal olarak girmeden çözümlenmesi gereken Kıbrıs, Ege gibi dış politika sorunlarını da eklemek gerekmektedir. Zira bu da AB'nin belgeyle kaideye bağlanmış koşullarındandır. Örneğin Slovenya İtalya ile arasındaki ikibin konutluk basit ama siyasi bir sorunu, Romanya ve Macaristan ise aralarındaki azınlık sorunlarını çözümledikten sonra üye olabilmişlerdir. Oysa ülkemiz, görüşüme göre, Gümrük Birliği kapsamında yer alan, limanlarımızın Güney Kıbrıs bandıralı gemilere açılması konusunda varılan mutabakata karşın, haklı olsa bile yeni müzakere pozisyonlarıyla bunu erteleyerek, AB ile müzakerelerde fasılların bloke edilmesinin bahanesini yaratmıştır. Sorunun siyasi olduğu gerçektir. O zaman başından itibaren geri adım atılmaması ve bahanelere yol açılmaması gerekirdi.

Genel bir ifadeyle, AB Türkiye'yi Batı'nın bir parçası olarak yanında, ancak dışında görmek eğilimindedir. Teşbihte hata olmaz deyiminden hareketle, "AB'nin Türkiye'yi avuçta ölmeyecek kadar gevşek ancak uçmayacak kadar sıkı tutma" politikası taraftarı olduğu söylenebilir.

j. Türkiye Avrupa kıtasının bütünüyle parçası olduğunu içine sindirebilmiş olduğu görüntüsünü de kanımca hala verememektedir. Örneğin köprü geçişlerinde bizleri karşılayan tabelalar "Asya kıtasına hoşgeldiniz" ve "Avrupa kıtasına hoşgeldiniz" şeklindedir. Bunu bir yabancı siyasetçi dile getirdiğinde kendimizi savunmak için ne kadar gayret sarf ettiğimiz sır değildir. Öte yandan, konuşmalarımızda hep AB'ni Avrupa olarak tanımlıyoruz. Bunun anlamı kendimizi kıtadan saymadığımızdır. Aksi olsa "Doğu Avrupa, Orta Avrupa, Batı Avrupa" kavramlarını kullanabilirdik. Ayrıca, bu faktörlerden kaçabilmek için ön plana aldığımız "medeniyetler arası ittifak" kavramı da, temelde doğru olsa bile, din faktörüne ağırlıklı biçimde yer verdiğinden, karşı tarafın kuşkularını arttırmaktan ileri gidememektedir. Burada esas ve önemli olan, farklılıkların ve ayrılıkların değil, ortak noktaların ön plana çıkarılmasıdır. Kaldı ki, üyelikle amaçlanan da, zaten, AB'nin de oluşum felsefesinde bulunan, farklılıkların varol-

04-ulus ozuller.indd 14 7/23/10 6:42:43 PM

duğu mütecanis bir bütünün yaratılmasıdır. Fransızlardan çok sık duyduğum olgu, Türkiye'nin laiklik vasfıyla AB'ne girebileceğidir.
Türkiye'nin de aslında AB'ni ne kadar yürekten istediğinin sorgulanması için tüm bu hususların yeterli olduğunu düşünüyorum. Bugüne kadar AB'ne katılmış, İngiltere ve İspanya dahil, bütün ülkeler hedefe sabır ve suhuletle varmayı ve karşılanmadığını düşündükleri isteklerini üyeliği müteakip olabildiğince gerçekleştirmeyi tercih etmişlerdir. Unutulmamalıdır ki AB, girerken zor, girdikten sonra yararlı bir entegrasyon hareketidir. Üye olup da bugüne kadar refahını arttıramamış ülke bulunmamaktadır. AB'nin dış hudutlarının ortak güvence altında olduğu da bilinmektedir.

B. AB açısından durum: AB'nin Türkiye'ye bakışının da başından itibaren gerçekten istekli ve kararlı olduğunu söylemek güçtür. Genel bir ifadeyle, AB Türkiye'yi Batı'nın bir parçası olarak yanında, ancak dışında görmek eğilimindedir. Teşbihte hata olmaz deyiminden hareketle, "AB'nin Türkiye'yi avuçta ölmeyecek kadar gevşek ancak uçmayacak kadar sıkı tutma" politikası taraftarı olduğu söylenebilir. Bu bağlamda özetle aşağıdaki hususlar üzerinde durulabilir:

a. Daha Ortaklık Andlaşması müzakereleri sürecinde bile Türkiye'nin yeri konusu üye ülkelerin zihinlerini ciddi şekilde meşgul etmiştir. Yukarıda kısaca değindiğim gibi, yolu açabilmek için, De Gaulle ve Adenauer ikilisinin bu hususta özel bir görüşme yapmaları zorunluluğu dahi hissedilmiştir. Varılan sonuç Türkiye'nin Avrupalı olduğu, Avrupa'nın Türkiye'ye ihtiyacı bulunduğu ve sürecin devam etmesi gerektiği şeklinde olmakla birlikte, bunun gerçekten tam üyeliğe yeşil ışık yakılmasından mı, yoksa Türkiye'nin zaten çok uzun bir dönemde AB'ne girme ihtimalinin bulunmadığı savından hareketle, işi zamana bırakarak, ilk aşamadan itibaren zorlamaya gitmeme düşüncesinden mi kaynaklandığını kestirmek güçtür. Nitekim General De Gaulle Avrupayı kıtasal bazda tanımlarken, "Atlantik'ten Urallar'a kadar" diyerek, Anadolu'yu kıta dışında gördüğünü saklamamıştır. Ancak, gene yukarıda değindiğim gibi, aynı De Gaulle 1968'deki makalesinde Türkiye'nin Avrupa'ya aidiyetini vurgulamaktan da kaçınmamıştır. Bu çelişkinin arkasında, "AB'nin yanında ancak dışında bir Türkiye" hissiyatının varolmuş olması muhtemeldir. Bu hissiyatın İkinci Dünya Savaşından beri zihinlerde mevcut olduğu dahi ileri sürülebilir. İngil-

04-uluc ozulker.indd 15 7/23/10 6:42:43 PM

tere Başbakanı Churchill'in hatıratında yer alan, Yalta sonrasında Stalin ile gerçekleştirdiği ve "yüzdeler anlaşması" diye tanımladığı, soğuk savaş nedeniyle hayata geçmemiş olsa da içeriği ilginç olan mutabakat, bu bağlamda anlamlıdır. SSCB'nin peyki durumuna gelen ülkeler ile Yunanistan, farklı oranlarda, Taraflarca ulusal çıkar paylaşımına tabi tutulurken, Türkiye üzerinden taviz verilmemiş ve zımnen ülkemizin Batı'nın ayrılmaz parçası addedildiği teyid edilmiştir. Türkiye'nin, ABD'nin de o günkü etkinliğine dayalı baskısıyla, Savaş sonrasında kurulan Avrupa Teşkilatlarına üye olmasının kabulünü de, bu çerçevede görmek mümkündür.

b. Peki, AB'nin bu yaklaşımında hangi faktörler rol oynamaktadır? Bunları da özetle aşağıdaki gibi sıralayabilirim:

1. **Müslümanlık faktörü:** Özellikle Hıristiyan-Demokrat kesimlerde yaygın bir çekincedir. Diğer kesimlerde de destekçileri az değildir. Bu kesimler Avrupa kültürünün temellerini üç eksende tanımlamaktadırlar: Roma, Atina, Kudüs. Roma İmparatorluğu ile eşdeğerde olup, "pax-romana" olarak tanımlanmaktadır. Hukukun temeli buraya indirgenmektedir. Antik çağlarda Atina, demokrasinin beşiği olarak, bugünlerin hazırlayıcısı konumuna getirilmektedir. Kudüs de doğal olarak Yahudi-Hıristiyan kökeninin ifadesidir. Bu tanımlamayı, önde gelen solcu bir Fransız siyasetçisi olmakla birlikte Hıristiyan-Demokrat eğilimleri de bilinen, bir dönem Komisyon Başkanlığına özel ricayla getirilerek AB'nin kötü gidişatını yine olumluya çevirme başarısını gösteren Delors, 1989'da Strazburg'da Avrupa Parlamentosu toplantısı vesilesiyle bulunduğu sırada, üzerindeki resmi sıfatla da yapabilmiştir. Öte yandan, AB'nin reddedilen Anayasa Projesi'nin ülkemizin de katıldığı hazırlık çalışmaları sırasında, Papalık dâhil, Hıristiyan-Demokratların, Hıristiyanlığın Avrupa'nın temelini oluşturduğuna dair açık bir hükmü Proje'ye dâhil ettirtmek için verdikleri uğraş hatırlardadır. Laik birkaç devletin itirazı uğraşıyı başarısız kılmış olsa da, niyet aynen devam etmektedir. Bugün Sarkozy ve Merkel'in tutumlarının arkasında bu çekincenin de yatmadığını kim söyleyebilir!

Bununla beraber, burada önemli bir hususa dikkat çekmekte yarar vardır. AB üyelerinde sol kesimler politikalarını doğal olarak öncelikle insan hakları ve demokrasi üzerine bina ettiklerinden, istisnalar dışında, din faktöründen aynı ölçüde rahatsızlık duy-

04-ulus ozuller.indd 16 7/23/10 6:42:44 PM

AB üyelerinde sol kesimler politikalarını doğal olarak öncelikle insan hakları ve demokrasi üzerine bina ettiklerinden, istisnalar dışında, din faktöründen aynı ölçüde rahatsızlık duymamaktadırlar.

mamaktadırlar. Nitekim örneğin İngiltere Parlamentosunda 1988'de yaptırdığımız bir kamuoyu araştırmasında bu husus belirginleşmiştir. Muhafazakârlar karşı çıkarken, solcular üyeliğimize sıcak baktıklarını dile getirmişlerdir. Anketi düzenleyen kurum, sonuç olarak, daha o tarihte, Türkiye'yi AB'ne taşıyacak olan kesimin sol olduğu vurgusunu yapma ihtiyacı duymuştur. Aslında Türkiye'nin demokratik koşullarının o günkü durumuyla birlikte düşünüldüğünde, bu desteğin ideolojiden kaynaklanan teorik bir yaklaşımı ifade ettiğini ileri sürenler olmuşsa da, zaman savı doğrulamıştır. Örneğin, Hıristiyan-Demokratların şiddetli itirazına rağmen Türkiye ile müzakerelerin başlatılması kararını alan ve kuvvetle destekleyen Alman Şansölyesi Sosyal Demokrat Schroeder'dir.

2. **Ekonomi faktörü:** AB bir zenginler kulübüydü. Görece fakir olan ülkeleri hazır olmadan içine almak istemiyordu. Yunanistan örneği bu alanda iyi bir tecrübe olmamıştı. Ancak, dünya konjonktürü değişip 1990'larda AB İkinci Dünya Savaşındaki hatalarını telafi anlamında "tarihini satın almaya" yöneldiğinde, bu kaideyi ister istemez değiştirdi. Artık genişlemeler uyum sağlaması daha güç olacak ülkelere yayılmaktaydı. Bu nedenle AB önce derinleşmeyi sağlayacak tek pazarı, Maastricht kriterlerini ve para birliğini oturttuktan sonra, 1993'de Kopenhag kriterlerini vazetti. Bu kriterler, katılacak ülkelerde, demokrasi ve azınlık haklarının yanı sıra, serbest piyasa ekonomisine dayalı ekonomik sorumluluklar da içeriyordu. Zaten farklı engellemeleri bulunan Türkiye, bu kriterlerden sonra biraz daha zorlandı. İtirazlarına karşın Türkiye'nin serbest piyasa ekonomisi olduğunun ancak 2006'da kabul edilmiş olması hatırlardadır.

Genişlemeler AB'nin yönetilebilirliğine de sekte vurdu. Bu sorunu çözmek için düzenlenen Anayasa Projesi ve arkasından gelen Lizbon Andlaşması'nın yarattığı gecikmeler, karar alma mekanizmasının iyice güçleşmesini beraberinde getirdi. Tam bu sırada karşılaşılan küresel kriz ortamında AB bir darbe daha yemiş oldu.

Geleceğe yönelik endişelerin arttığı bir dönemde Türkiye'nin katılımının altından kalkılamayacak yeni bir yük teşkil edeceği düşüncesi yayılmaya başladı. Bu cümleden olarak, kamuoylarının Hükümetler üzerindeki baskısı da ağırlaştı. Örneğin Fransız halkı, büyük çoğunlukla, AB'nin de desteğiyle refahını arttırarak sürdürürken, genişlemelerin pay ortaklarını çoğaltarak buna darbe vurduğunu, şimdilerde ise ekonomik krizle boğuşurken daha az gelişmiş üyelere destek olmanın zararı iyice çoğalttığını, buna bir de Türkiye gibi, önemli farklılıkları dolayısıyla ne kadar uyum sağlayabileceği zaten belli olmayan bir devi katmanın, ulusal çıkarlarla iyice çeliştiğini ileri sürerek, Hükümeti sıkıştırmaktadır. Durum Almanya için de çok farklı değildir. Türkiye'nin süratle gelişen bir ülke olmasının, veri bazında bakıldığında, AB için bir sıkıntı kaynağı

04-uluc ozulker.indd 17 7/23/10 6:42:45 PM

olacağı görüşünü savunanlar hala oldukça fazladır.

3. **Sosyal faktör:** Türkiye'nin nüfusu, nüfusun artış hızı, istihdam sorunları, gelişmişlik farkları ve demografik yapısı oldum olası AB'de kuşku uyandırmıştır. Başta Almanya olmak üzere, AB ülkelerinde yaşayan Türklerin yarattığı imaj ve uyum sorunları da hep şikâyet konusu olmuştur. Burada bunların ayrıntılarına girmiyorum. Ancak, entegrasyonun temel öğelerinden olan işgücünün ve hizmetlerin serbest dolaşımının uygulamaya konulması halinde ortaya çıkacağı varsayılan kitlevi göç olasılığı, üye ülkeleri korkutmaktadır. Var olan göçmenlerle bile başa çıkamadığını ileri süren pek çok AB üyesi, böyle bir olasılığın kâbus olduğunu savunmaktadır. Nitekim bu nedenledir ki Katma Protokol'ün buna ilişkin 36'ncı maddesi Almanya'nın şiddetle karşı çıkması yüzünden, hala yürürlüğe konulamamıştır. Sorun ne yazık ki gündemden düşmemektedir. AB bu hususta hala tedirgindir.
4. **Türkiye'nin jeostratejik konumu:** AB üyelerinin büyük kısmı, Türkiye'nin bulunduğu konumda kendilerine sadece sorun taşıyacağı düşüncesindedir. Dünyanın en ihtilaflı bölgelerinden olan Orta-Doğu'ya ve İran'a komşu olmanın yararını sorgulamaktadır. Türkiye'nin bölgede tampon olmasından mutludur. Üyeliğimizin bu riski de beraberinde getireceği kuşkusu hâkimdir.
5. **Büyüklük faktörü:** Türkiye, ekonomisi hariç, diğer her yönden mevcut üyelerden büyüktür. AB'de nüfus azalırken kendinde daha da artacağı dikkate alındığında, AB'ne girdiğinde en büyük ülke konumuna gelecektir. Bunun anlamı diğer bütün ülkelerin geriye düşmesidir. Örneğin Avrupa Parlamentosunda üye sayısı, bugün sadece Almanya'ya verilmiş olan, doksandokuz olurken, Almanya gerileyecektir. Aynı durum karar mekanizmaları için de söz konusudur. Buna karşılık Türkiye için Fon'lardan en fazla yararlanma hakkı doğabilecektir. Buna izin verilmekte cimri davranılmaktadır.
6. **Genel faktör:** AB Türkiye'nin üyeliğinin getirisi konusunda hala ikna olabilmiş değildir. Pek çok zihinde, getiri/götürü hesabı yapılmaya devam edilmektedir. Türkiye'siz Avrupa'nın eksik ve zayıf kalacağı ve küresel güç olma vasfını elde edemeyeceği savımız henüz algılanmamıştır. Bunu parti hassasiyet olarak değerlendirenlerin sayısı hala yüksektir. Bunlar aynı zamanda, Türkiye'nin illa üye olmasının gerekmediğini, benzer bir sonuca "imtiyazlı ortaklık"la da varılabileceğini iddia etmektedirler. Oysa bu ortaklık, Türkiye'yi AB'nin insafına terk eden ikinci sınıf bir ilişkiden başka bir şey değildir ve ayrıca yürütülemez de. Gümrük Birliğinde yaşandığı gibi, kararlara bütünüyle katılmadan, diğer bir deyişle ulusal çıkarları savunamadan, bunları uygulamakla yükümlü kılınmak ne adil, ne de anlamlıdır. Esasen Gümrük Birliğinin süregidişinin temel nedeninin de üyeliğin olmazsa olmazı olmasından kaynaklandığı unutulmamalıdır. AB üyelerinin bunu da pek idrak etmiş göründükleri söylenemez. Gümrük Birliği kendi içinde bir hedef olamaz.

Türkiye-AB ilişkilerinin geleceği hakkında düşünceler

Yukarıda çizdiğim tablonun tabir caizse bir "sağırlar diyaloğu"nu çağrıştırdığı ileri sürülebilir. Öte yandan, tablonun ileriye dönük olarak cesaret verici öğeler içermediği de doğrudur. Ancak, bu görünüme yol açan unsurlara tek tek bakıldığında, bunların aşılmayacak boyutta olmadığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda önemle ön plana çıkan öğe, Tarafların her şeye rağmen birbirlerinden vazgeçmeye ne niyetli ne de hazır olduklarıdır. Aksi olmuş olsaydı, yaşanan gelişmeler sonucunda ilişkiler, bırakın ileri gitmeyi, çoktan kopmuş ve başka bir modele dönüşmüş olurdu. Oysa bütün sıkıntılara rağmen Ortaklık Andlaşması hala yürürlüktedir. İlişkilerimiz gecikmeli olarak ama kesinlikle hedefi doğrultusunda daha da ileriye gitmektedir. Türkiye halen üyelik müzakeresi yapan konumda bir ülkedir. Adaydan ötededir. Yukarıda saydığım faktörler gerçekten engelleyici olabilmiş olsaydı, üyelikten önceki son aşama olan bu noktaya ne AB bizi getirirdi, ne de zaten biz gelebilirdik. Bunun anlamı, her iki Taraf için de, Anadolu'muzdaki bilinen tabirle, "hem ağlarım, hem giderim" pozisyonudur. Diğer bir deyişle, Taraflar hem birbirlerinde çeşitli kusurlar bulmakta, hem birbirlerinden vazgeçememektedirler. Almanya

04-ulus ozuiker.indd 18 7/23/10 6:42:45 PM

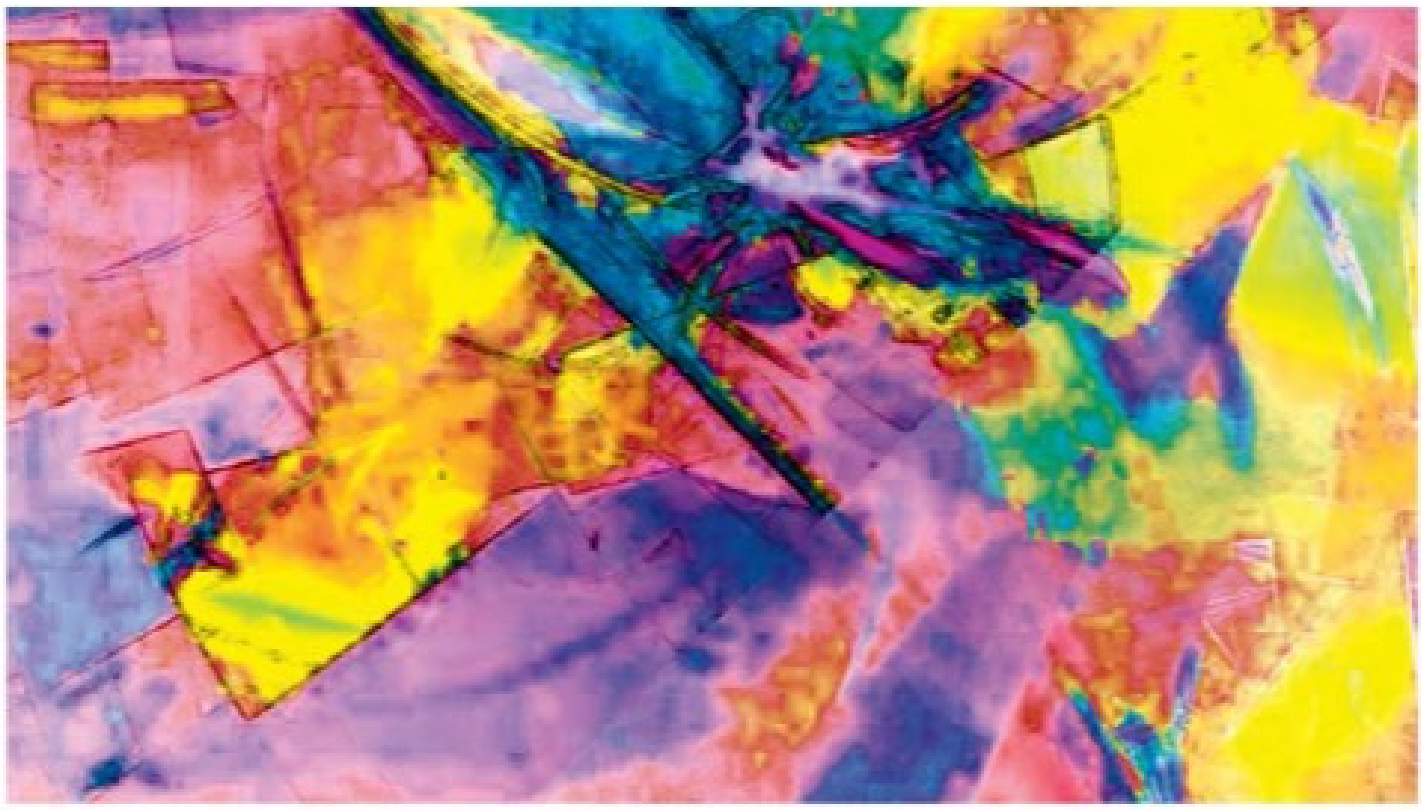

- Fransa ikilisinin halen dile getirmekte olduğu "imtiyazlı ortaklık" statüsü de aslında bu gerçeğin içinde yer almaktadır. Bu ülkeler kısaca "Türkiye'yi istemiyoruz" diyebilirlerdi. Demiyorlar. Yerine,"bizimle kal ama farklı ol" demeyi tercih ediyorlar. Gene örneğin Sarkozy, ne olduğu belli olmayan, Türkiye'yi başat ülke pozisyonunda görmek istediği bir "Akdeniz Birliği"nden söz edebiliyor. Türkiye'de eksen kayması tartışmalarının yoğunlaştığı bir ortamda , Hükümetimiz, AB'nin merkezde yer almaya devam ettiğini açıkça telaffuz edebiliyor.

Unutulmaması gereken hayati önemdeki husus, AB'nin, kurucuları bakımından olduğu kadar, katılan her ülke için de ortak bir politika olduğudur. Diğer bir anlatımla, bu politikayı Hükümetlere değil, ülkenin bütününe mal ederek yola çıkılması gerekmektedir. Hedefte uyuşma sağlandığı andan itibaren, yukarıda kısaca izah etmeye çalıştığım gibi, müzakere ayrıntıdan öteye geçmemektedir. Bu nedenledir ki, bugüne kadar AB ile müzakereyi başlatma aşamasına gelebilmiş hiçbir ülke, gelişmiş veya daha az gelişmiş olsun, sonuçta başarısız olmamıştır. Öncelikle AB'nin moral açıdan ne ifade ettiğini hatırda tutmaya ihtiyaç vardır. Karşılıklı güven duyulmadan yol almak herhalde kolay değildir. Bunun için de sabırlı ve kararlı olmakta yarar mevcuttur. İngiltere dahi zamanında Fransa tarafından iki kez veto edilmiştir. İspanya ve Portekiz'in üyelikleri uzun sure Fransa'nın gayretleriyle askıya alınmıştır. Konjonktür döner, koşullar değişir. Chirac ve Schroeder kalsalardı durum farklı olmayacak mıydı? Yarınlar yeni oluşumlara gebedir ve caymak için henüz neden yoktur. Unutulmaması gerekir ki, hükmi şahsiyet olarak AB ve üye ülkelerin büyük çoğunluğu Türkiye'ye destek vermeyi sürdürmektedirler. Almanya ve Fransa bile, müzakerelerin durmasına yönelik bir tutum takınamamaktadır.

Bir dönemde Hükümetimiz, Almanya ve Fransa'nın tutumları karşısında, "Ankara kriterleri"nden söz etmişti. AB'ne üyeliği bu açıdan da değerlendirmekte herhalde yarar vardır. AB müktesebatı aslında Türkiye'nin varmak istediği muasır mevzuatın kendisidir. Bunu AB olmasa da edinmesi hem çıkarınadır, hem de görevidir. O halde, tarafımızdan müzakerelerde fasılların açılmasına ve kapanmasına götürecek adımların zamanında atılmasının, öncelikle kendi çıkarımıza hizmet edeceği gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Son dönemlerde, bir bıkkınlığın da ifadesi olarak, tam üyeliğe götürebileceği varsayılan dolaylı yöntemlerin de dile getirildiğine şahit olunmaktadır. Bu tehlikeli ve kanımca gereksiz bir tutumdur. Hedef bellidir. Hedefe nasıl varılabileceği de bellidir. Bu çerçevede, tutu-

04-ulus ozuller.indd 19 7/23/10 6:42:45 PM

mumuzu müzakerelere ivme verebilecek şekilde ve AB mevzuatını hiçe sayan tek taraflı salt ulusal pozisyonlara saplanmadan saptayabildiğimiz ölçüde, başarımız artacaktır. Bu durumda Sarkozy'nin, iktidarı o zaman da devam ediyorsa, inatçılığını sürdürmekte zorlanacağı bir noktaya gelineceği açıktır. AB'ne üye olabileceği müzakerelerde de teyid ve teslim edilmiş bir Türkiye için alınacak kararın sıkıntısı herhalde buna itiraz edene ait olacaktır. O düzeye gelmiş Türkiye'ye AB'nin ihtiyacı olmayacağını iddia etmek olanaklı değildir.

Türkiye'nin varmak istediği muasır mevzuatın kendisidir. Bunu AB olmasa da edinmesi hem çıkarınadır, hem de görevidir. O halde, tarafımızdan müzakerelerde fasılların açılmasına ve kapanmasına götürecek adımların zamanında atılmasının, öncelikle kendi çıkarımıza hizmet edeceği gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Sonuç olarak, kendimizi bıkıp usanmadan daha iyi ve fazla tanıtmaya çalışarak, gelişmemizi süratlendirilmiş biçimde sürdürerek, içerideki uyum hazırlıklarımızı zamanında tamamlayarak, müzakereleri bunun da desteğiyle hızlandırarak, hedef doğrultusunda çalışmaya devam etmeliyiz. Aslında, yukarıda kısaca değindiğim gibi, Batı ile ilişkilerimizin her aşamasında kendimizi kabul ettirme zorunluluğumuz olmuştur. İlk andan itibaren kucak açıldığı pek az örnek vardır. Bugün vazgeçilmez üyesi olduğumuz NATO'ya bile böyle adım atmadık mı? Girdikten sonra ise, uyum sağlama sıkıntısı hiç çekmediğimiz bir yana, hep önde gelen ülkeler arasında yer alma beceri ve başarısını göstermişizdir. AB'nin endişelerinin kaynağındaki nedenlerden biri de zaten bu değil mi? O halde inatla ancak akılla yola devam diyorum. Üzerimize düşeni yaptığımız ve niyetimizin gerçek olduğuna inandırdığımız ölçüde, yakın gelecekte hedef tarih verileceğine de güveniyorum.

Bütün bu çabalara karşın son tahlilde Türkiye'nin AB'ne üyeliği gene de gerçekleşemez ise ne olur? Bunun hayatın sonu olmadığı; ancak Büyük Atatürk'ün gösterdiği "muasır medeniyet" düzeyine varmış, güçlü, başarılı ve saygın bir Türkiye'ye ulaşılmış olduğunun kanıtını oluşturacağı; o zaman alıp almama konusunu asıl düşünecek olanın AB olacağı inancındayım. Unutmayalım ki, her şey bitmeden hiçbir şey bitmiş değildir. AB yolu Türkiye için bir "kazan-kazan" pozisyonudur. D

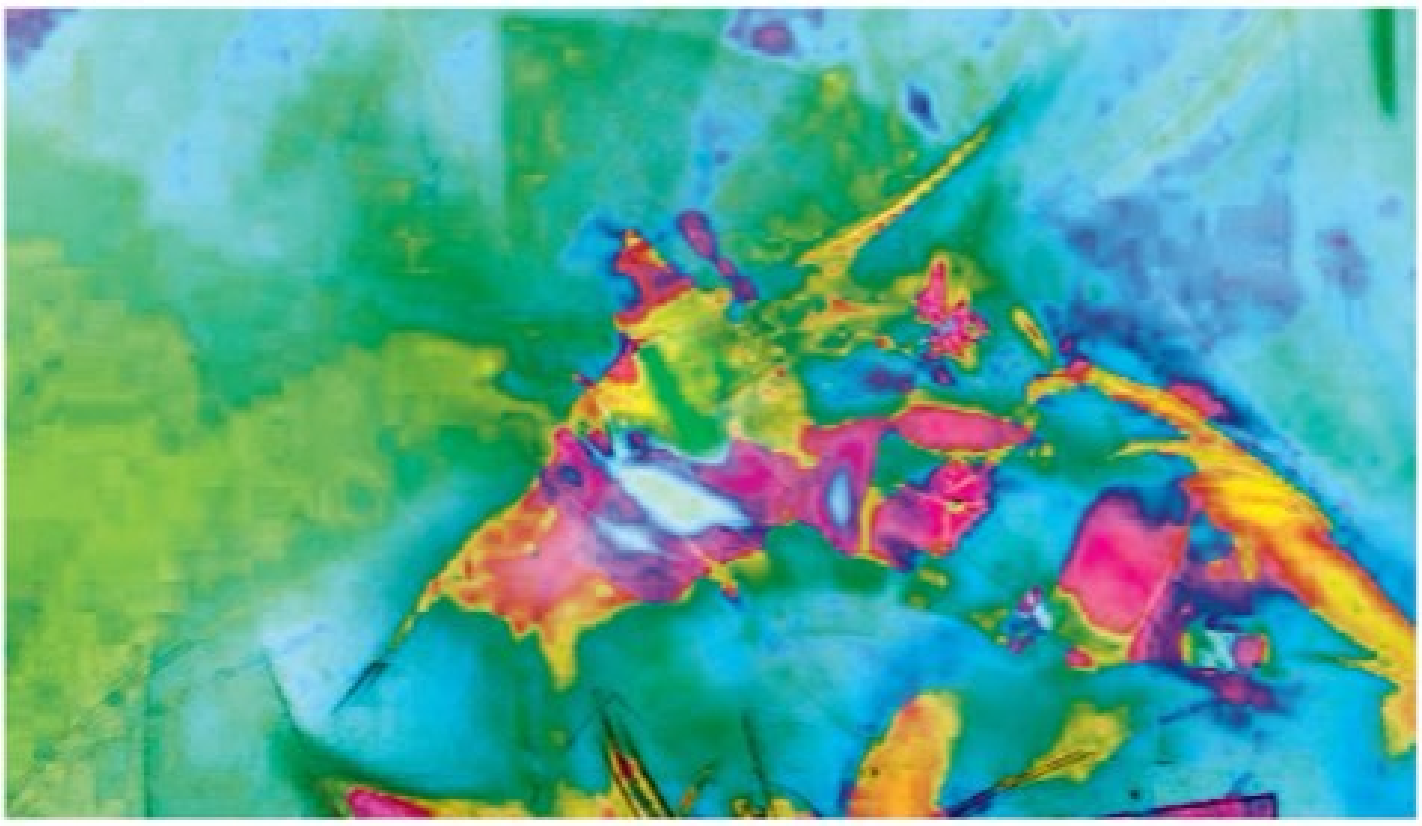

04-uluc ozulker.indd 20 7/23/10 6:42:46 PM

yaşar dış ticaret a.ş.

Güçlü uluslararası iş ortakları,
özgün hammadde portföyü ve
yurt çapında stoktan teslim olanaklarıyla;
yurt içinde yem sanayimizin,
yurt dışında gıda distribütörlerinin
hizmetindedir.

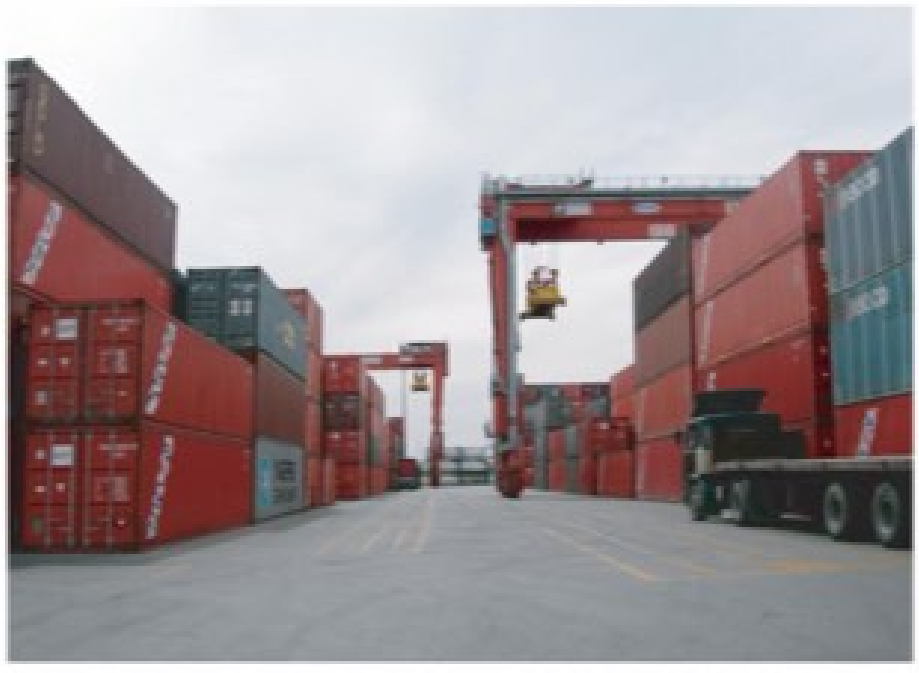

Gazi Osman Paşa Bulvarı No:10/1 Batış İşhanı Kat:3-4-5 35210 İZMİR Tel: +90(232) 489 01 21 • Fax: +90(232) 446 00 94 • Web:www.yasardis.com.tr • e-mail:info@yasardis.com.tr

Yaşar

04-ulus ozulker.indd 21 7/23/10 6:42:48 PM

Fazla Naz Âşık Usandırırmış

(51 Yıldır Süren Bir Nişanlılığın Düşündürdükleri)

Büyükelçi (E) Necati Utkan

Tarihten bir yaprak

Başlıktaki deyim tabii iki taraflıdır. Taraflardan birinin nazı öbür tarafı usandırabilir. Şimdi bakalım kim kimi daha fazla usandırır olmuş.

Türkiye - Avrupa Birliği (AB) ilişkilerinin yakın tarihi hakkında değerli okurlar bu sayıda ayrıntılı bilgiler bulacaklardır. Ben, burada, nisbeten daha az bilinen uzak geçmişi anımsatmak istiyorum. Macera şöyle başlıyor:

Türkiye - o zamanki adıyla - Ortak Pazar veya Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile bir anlaşma yapmak istediğini 31 Temmuz 1959'da açıkladı. (Yunanistan bu tür bir başvuruyu 8 Haziran 1959'da yapmıştı.)

Topluluk Konseyi, Türkiye'nin isteğini inceledikten sonra, 11 Eylül 1959'da AET Komisyonuna görüşmeleri yürütmesi için yetki verdi. Müzakereler dört yıl sürdü. On görüşme yapıldı. Bu görüşmeleri üç evreye ayırabiliriz.

Birinci evre ilk üç görüşmeyi kapsar ve 28 Eylül'den 21 Ekim 1960'a kadar sürer. Bu görüşmelerde taraflar kurulacak ortaklığın amacının bir gümrük birliğini gerçekleştirmek olması gerektiği konusunda anlaşmaya varmakla beraber geçiş döneminin içeriği konusunda anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Türkiye 10 yıl sürecek bir hazırlık dönemi, ondan sonra da 15 yıllık bir geçiş dönemi istemiş ve bu

05-necati utkan.indd 2 7/23/10 6:44:10 PM

dönemde yükümlülük üstlenmemek için direnmiştir. AET ise 22 yıl sürecek tek bir geçiş dönemi üzerinde ısrar etmiş ve Türkiye'nin başlangıçtan itibaren bazı yükümlülükler altına girmesini talep etmiştir. İkinci evre 10-22 Nisan 1961 tarihlerinde yapılan görüşmeleri kapsar. Topluluk tutumunu değiştirmiş, ortaklığın tek amacının gümrük birliği olmaması gerektiğini, müstakbel ortağın ekonomik koşullarına uygun başka işbirliği formülleri bulunmasının daha önemli olduğunu savunan bir noktaya gelmişti. Türkiye ise işbirliği ile kısıtlı bir ortaklık istemiyor, gümrük birliğini öngören bir anlaşma yapılmasında ısrar ediyordu.

Üçüncü ve son evre beş görüşmeden oluşmuş, bunlar 18 Haziran 1962-25 Haziran 1963 tarihleri arasında yer almıştır. Ankara anlaşmasının imzalanması ile sonuçlanan bu müzakerelerin önemi ve özelliği gümrük birliği amacının AET'ye kabul ettirilmesi ve anlaşmanın buna göre sonuçlandırılması olmuştur. Aralık 1964'te yürürlüğe giren ve Türkiye'nin tam üyeliğini öngören, Ankara Anlaşmasının perde arkasına ilişkin bu bilgiler, belki daha sonraki gelişmelere ışık tutabilecek ayrıntılar olarak görülebilir.

Sonrası malum: Geçiş dönemi koşullarını belirleyen katma protokoller (1973), Türkiye'nin Yunanistan'ınkinden on sene sonra gelen tam üyelik başvurusu (14 Nisan 1987), Komisyonun Türkiye'yi tam üyeliğe ehil bulduğuna dair açıklaması (1989), bunun Konsey tarafından benimsenmesi (1990), Türkiye ile AB arasında gümrük birliğinin yürürlüğe girmesi (1 Ocak 1996), Türkiye'yi genişleme süreci dışında tutan ve taraflar arasında büyük bir krize yol açan Lüksemburg zirvesi (Aralık 1997), Türkiye'nin adaylığını onaylamak zorunda kalan Helsinki zirvesi (Aralık 1999), Türkiye'nin tam üyelik hakkını vurgulayan Kopenhag zirvesi (Aralık 2002) ve bugüne kadar uzanan çıkışlı-inişli gidiş.

Bu noktada, değerli okurlara yazının başlangıcında hatırlattığım bir hususu şimdi bir öneri olarak sunmak istiyorum: dilerlerse yukarıda kısaca değindiğim gelişmeler konusundaki ayrıntılı bilgileri, dergideki diğer yazılarda, özellikle değerli meslekdaşım Büyükelçi Sayın Uluç Özülker'in yazısında bulup okuyabilirler ve sonra yine dilerlerse ve sabırları yeterse, izleyen bölümleri okumak üzere buraya dönebilirler.

05-necati utkan.indd 3 7/23/10 6:44:12 PM

Eğer AB ahde vefa ilkesini hiçe sayarsa, çifte standart uygulamalarını politikasına esas alırsa, bir din klubü olmayı tercih ederse, daha da vahimi, ırkçı bir topluluk haline gelme istidadı gösterirse artık çağdaş uygarlık projesinden bahsetmeye imkân bırakmaz. O zaman tabii ki Türkiye için de hiçbir cazibesi kalmaz.

Geleceğe bir basamak

Türkiye'nin yukarıda bahsi geçen bütün bu yıllar boyunca geliştirdiği ekonomik performansın bugünlerde vardığı noktanın, AB'nin vazgeçilmez bir nihai hedef olduğu yönündeki kanının giderek zayıflamasına yol açtığını müşahede etmekteyiz. Türkiye, bu performansın verdiği özgüvenle, kendisinin AB'ye değil, AB'nin kendisine muhtaç olduğuna inanmaya başlamıştır. Türkiye, Hırvatistan gibi diğer AB aday ülkeleri veya Bulgaristan gibi yeni üye ülkelerin aksine, AB'den bağımsız bir politika izleme ve kendisine AB'siz bir gelecek tasarlama imkân ve kabiliyetine sahip olduğu fikrine de giderek yaklaşmaktadır.

Burada dikkat edilmesi gereken husus, Türkiye'ye hâkim hale geldiğini izlediğimiz bu vizyonun, AB içinde Türkiye'nin asla tam üye olamayacağını, ayrıcalıklı bir ortak olarak kalması gerektiğini savunan Fransa ve Almanya gibi önde gelen AB ülkelerinin vizyonuyla bir bakıma örtüşmekte olduğudur. İlişkilerin bu gidişatı Türkiye ile AB arasında gerçek anlamda bir yabancılaşma sürecine dönüşmek istidadı taşımaktadır. Bu, iki taraf için de gizli tehlikeler taşıyan bir gidiştir ve bunu engellemek için iki taraf da sorumlu davranmalıdır. Zira AB, salt bir ekonomik veya siyasi proje değildir. Hatta siyasi kısmı zaten Avrupa'yı ekonomik bir dev, fakat politik bir cüce olarak tanımlayan görüşlerle olabildiğince hırpalanmıştır.

Felsefi bir kelamla yazıyı noktalamak

AB, nihai tahlilde, bir "çağdaş uygarlık" projesidir. Türkiye'nin, Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlayarak önce Batı, sonra AB tanımlarında ifadesini bulan gelişme ve gruplaşmaları cazip görmüş olmasının temelinde bu anlayış vardır: bir çağdaş uygarlık projesinin parçası olmak; yalnız ekonomik ve politik alanda değil, sosyal alanda da o uygarlık projesinin kazanımlarından yararlanmak.

Bu anlayışın geçerliliğini koruyabilmesinin başlıca iki koşulu var:

1. Türkiye'nin AB normlarına uyum yönündeki reformlarını hevesle sürdürmesi;
2. AB'nin çağdaş uygarlık projesi niteliğini koruması.

Bu ikinci koşulun biraz açıklanması gerekiyor. Eğer AB ahde vefa ilkesini hiçe sayarsa, çifte standart uygulamalarını politikasına esas alırsa, bir din klubü olmayı tercih ederse, daha vahimi yabancı düşmanlığı yapan siyasi partilerin yönetimine girerse, daha da vahimi, ırkçı bir topluluk haline gelme istidadı gösterirse artık çağdaş uygarlık projesinden bahsetmeye imkân bırakmaz. O zaman tabii ki Türkiye için de hiçbir cazibesi kalmaz.

Bence asıl tehlike budur.

05-necati ulkan.indd 4 7/23/10 6:44:13 PM

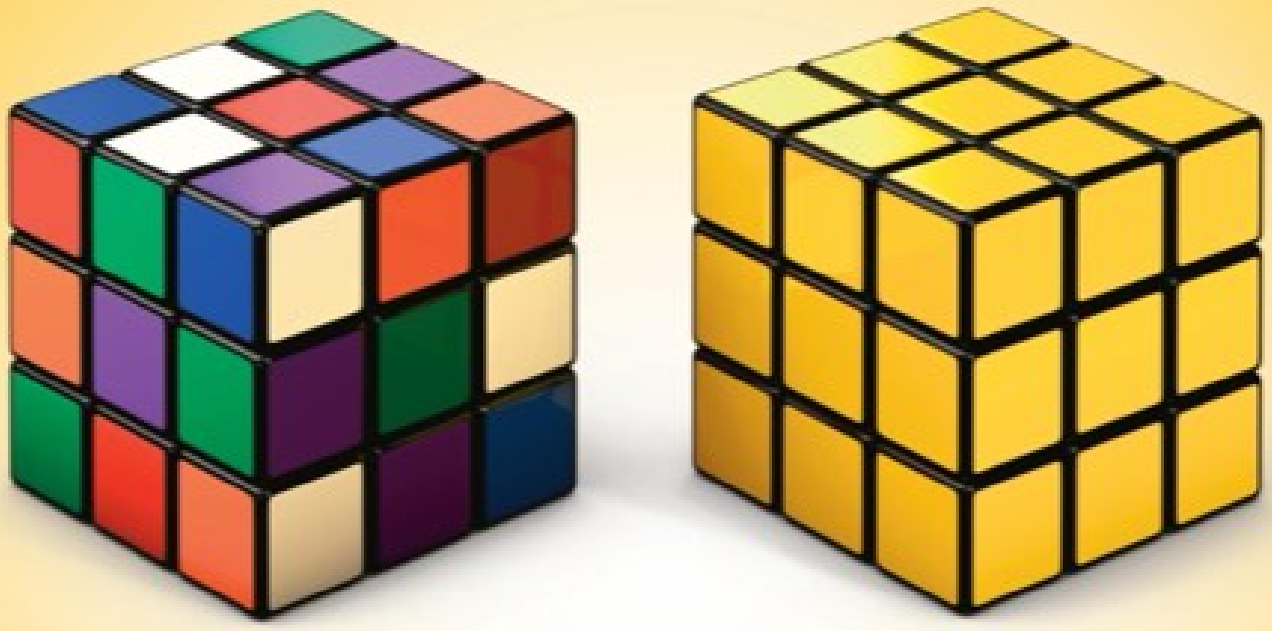

İthalat

DHL ile ithalat

DHL İLE İTHALAT KOLAY.

DHL İLE İTHALAT KOLAY.

Bazen yaptığınız yanlış bir hareket emeklerinizin boşa gitmesine sebep olabilir. Neden DHL'in IMPORT EXPRESS WORLDWIDE hizmetini kullanarak karmaşık taşımacılık işlemlerinizi çözüme ulaştırmıyorsunuz? Kapıdan kapıya teslimat hizmeti ile tek bir firma. Tek para biriminde tek bir taşımacılık faturası. Kolay ve hızlı çözüm. DHL'in Import Express Worldwide hizmeti hakkında daha fazla bilgi edinmek ve size özel hediyelerimizden kazanmak için choose.dhl.com/turkey sitesine kayıt olun veya 444 00 40'ı arayın.

İTHALAT GÖNDERİLERİNİZİ DHL İLE YAPIN, KAZANIN.

İthalat gönderilerinizi DHL ile yapın, size özel hediyelerimizden kazanın*.
Şimdi choose.dhl.com/turkey sitesine kayıt olun.

EXCELLENCE. SIMPLY DELIVERED. DHL EXPRESS

*Kampanya katılım koşulları choose.dhl.com/turkey sitesinde yer almaktadır.

05-necati ulkan.indd 5 7/23/10 6:44:14 PM

AB ve Türkiye:
Yakınlaşırken Uzaklaşıyor mu?

Prof. Dr. Haluk Kabaalioğlu*
İktisadi Kalkınma Vakfı Başkanı

Türkiye AB'ye aday ülke olarak ilan edildiği 1999 Helsinki Zirvesi'nde, müzakerelerin "Türkiye Kopenhag kriterlerini karşıladığında gecikme olmaksızın başlatılacağı" sözünü aldığımız 2004 tarihinde ve müzakerelerin fiilen başladığı 3 Ekim 2005'de sevinmiş ve umutlanmıştık. Türkiye'nin çağdaşlaşması ve kalkınmasında önemli bir hamle olan AB adaylığı ve bir manivela görevi gören müzakere süreci nihayet son hedef olan üyelik ile nok-

* *İktisadi Kalkınma Vakfı Başkanı, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı, Türkiye Avrupa Çalışmaları Üniversiteler Birliği (TUNAECS) Başkanı, Avrupa Hukuk Fakülteleri Birliği Başkan Yardımcısı*

06-haluk kabaalioglu.indd 2 7/23/10 6:46:33 PM

talanacaktı. Türkiye diğer üye devletler ile birlikte karar alma mekanizmalarına dâhil olacak, ortaklık ilişkisi içinde olduğu AB'nin kurumlarında temsil edilecekti. Ancak uzun yıllar önce Turgut Özal'ın da söylediği gibi bunun 'uzun, ince bir yol' olduğunu biliyorduk. Müzakerelere başlamak demek aslında işin daha yeni başladığını ifade ediyordu. 1990'lar sonrasında Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB'ye entegrasyonu AB'nin yeni bir genişleme stratejisi belirlemesi ihtiyacını getirmişti. Buna göre AB aday ülkelere katılım öncesinde üyelik için gerekli hazırlıkları yapmaları için teknik ve maddi yardım sağlıyordu. Bunun yanında aday ülkenin de daha üye olmadan AB'nin o güne dek çıkardığı yasalar, aldığı kararlar, akdettiği anlaşmalar ve Adalet Divanı içtihadından oluşan müktesebatı kendi iç hukukuna aktarması ve bunu uygulayacak idari kapasiteyi oluşturması gerekiyordu. Bu her ülke için olduğu kadar Türkiye için de kapsamlı bir yasama, uyum ve adaptasyon sürecini getirdi.

Türkiye müzakere sürecinde, her başlık için AB Konseyi tarafından belirlenen açış kriterlerini (benchmark) yerine getirerek başlıkların müzakereye açılmasını sağlamak durumunda. Ancak bu da yeterli değil. Müzakere başlıkları açılırken AB ve Türkiye tarafından oluşan hükümetlerarası konferansta oybirliğinin sağlanması gerek. Yani bir tek ülke dahi başlıkların müzakereye açılmasını bloke edebilir. Nitekim bugüne dek bu durumla birçok defa karşılaştık. İki üye devlet -Fransa ve GKRY- toplamda dokuz başlığın açılmasını engelliyor. Bunun dışında, Konsey tarafından 2006 yılında, gümrük birliği ile ilişkili olduğu ve Türkiye'nin liman ve havaalanlarını GKRY bandıralı taşıtlara açmayarak gümrük birliğinin tam ve ayrımsız olarak tüm üyelere uygulanması şartını ihlal ettiği gerekçesiyle, sekiz başlığın açılmaması ve hiçbir başlığın geçici olarak kapatılmaması kararı alınmıştı. Bugün geldiğimiz noktada 12 başlık müzakereye açılabildi ve sadece biri geçici olarak kapatıldı. Önümüzde açılması muhtemel dört başlık bulunuyor. Bu başlıkların da Türkiye tarafından açış kriterlerinin yerine getirilmesine bağlı olarak açılmasından sonra müzakere süreci tam bir tıkanıklık noktasına gelebilir.

Hâlihazırda iki tarafta da 'topu karşı sahaya atma' eğilimi var. İki taraf da ilk adımı diğerinden bekliyor. Belki uluslar arası ilişkilerde sıklıkla müşahede edildiği gibi, kritik noktaya gelmeden elindeki kozu kaybetmemek için harekete geçmemek eğilimi iki tarafta da hâkim. Yani önce müzakerelerin sadece yavaşlaması değil, tam anlamıyla tıkanması gerekiyor ki, kriz yönetimi araçları ile müdahale edilsin ve iki tarafın da uzlaştığı bir ara formül bulunsun. Son tahlilde, ne Türkiye AB üyeliği hedefinden vazgeçebilir, ne de AB Türkiye'yi gözden çıkarabilir. Düşüncem odur ki, bugün

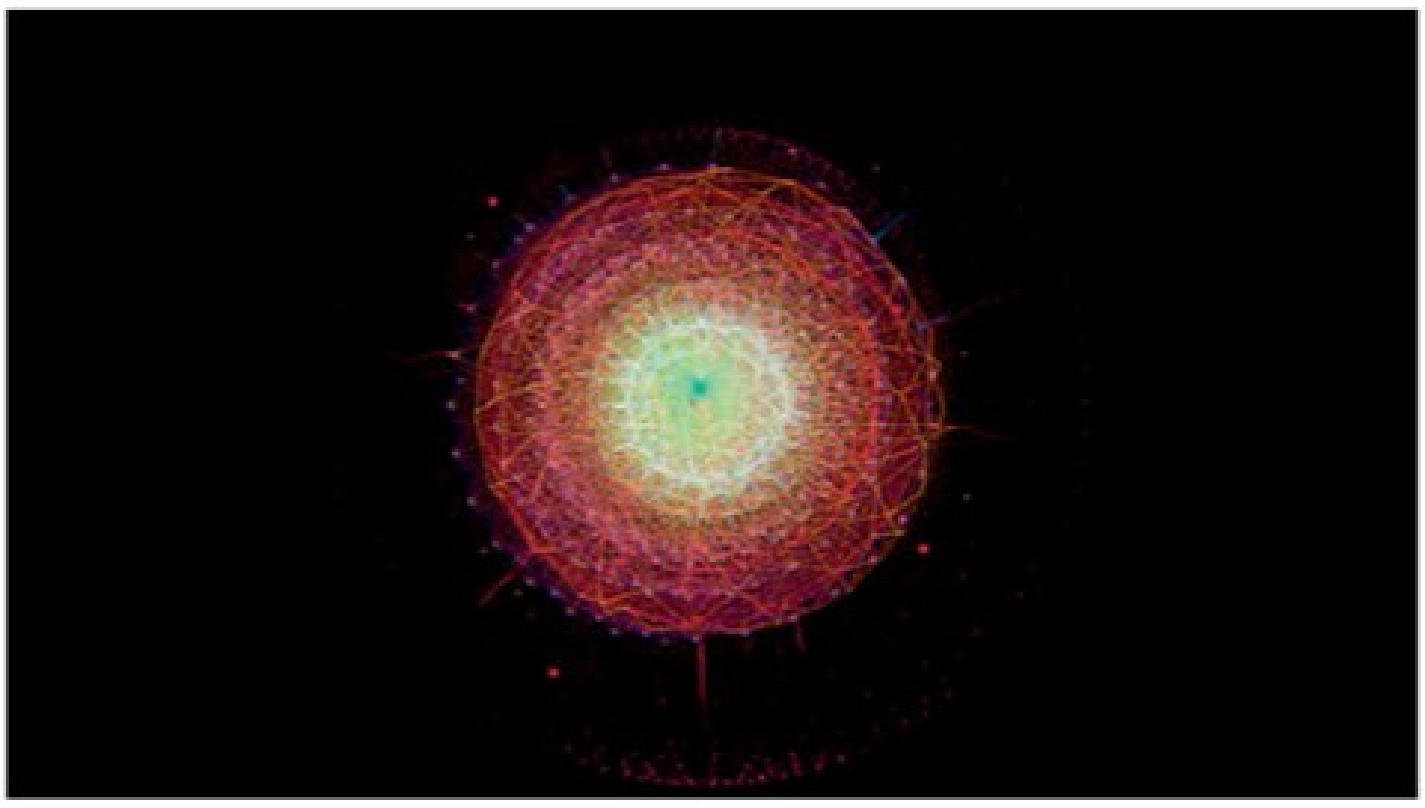

06-haluk kabaalioglu.indd 3 7/23/10 6:46:35 PM

"Türkiye üye olmasın, imtiyazlı ortaklık kuralım" diyenler dahi Türkiye'nin yaşadığı sorunlara rağmen dünyada biricik ve kendine özgü bir barış projesi olan Avrupa bütünleşme sürecinden dışlanmasını göze alamazlar. Türkiye ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan henüz tamamlanmamış Avrupa'nın bir parçasıdır. Büyük, etkili ve farklı bir ülke olarak AB içinde Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkanlar olması son derece doğaldır. Unutulmamalı ki, bugün Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkan Fransa gibi ülkeler daha önce İngiltere ve İspanya'nın da üyeliğine karşı çıkmış ve Doğu Avrupa'nın entegrasyonuna da tereddütlü yaklaşmıştı. Bunun yanında, konjonktürel etkileri de göz ardı etmemek gerek. Bugünkü Fransa devlet başkanı Nicolas Sarkozy'den önceki başkan Jacques Chirac, Türkiye ile müzakerelerin açılmasını savunmuştu. Dolayısıyla AB üyesi devletlerin neden bazı tutumları benimsediklerini sürekli bir süre zarfında Gümrük Birliği'ni tamamlayacağı umulmuştur. Ancak bu beklentinin şimdiye kadar gerçekleşmemesi, Gümrük Birliği'nin kurumsal mekanizmalarında sorunlar yaratmaktadır.

Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkan çevreler her zaman olacaktır. Bugün için önemli olan Türkiye'yi destekleyen ve AB'nin geleceği için vazgeçilmez olarak gören ülke ve çevrelerin sesinin daha çok çıkması ve AB'nin ortak iradesi üzerinde daha etkili olabilmesidir.

Bu sorunlar özellikle dış ticareti ilgilendirmektedir. Gümrük Birliği'nin Türkiye için etkilerini değerlendirdiğimizde, Türk sanayinin modernizasyonu, yeniden yapılanması ve rekabet gücü kazanmasında önemli bir işlev gördüğü malumdur. Bugün Türk sanayi, otomotiv, tekstil, beyaz eşya gibi sektörlerde Avrupa pazarında önde gelen bir üretici konumundadır. Her ne kadar, Türkiye AB'den, Gümrük Birliği'ne eşlik etmesi gereken mali yardımları alamamışsa da, sanayimiz büyük bir uyum becerisi göstermiş ve AB ülkelerinden gümrüksüz olarak alabildiği yatırım mallarının da yardımı ile rekabet gücünü Avrupa seviyesine yükseltmiştir. Bu faydalarına rağmen bugün Gümrük Birliği'nin işleyişinde düzeltilmesi gereken noktalar bulunmaktadır. Bu Gümrük Birliği'nin sorgulanması anlamına gelmez. Aksine Gümrük Birliği'nin düzeltilerek güçlendirilmesi ve daha etkin bir işbirliği mekanizması yaratılması istenmektedir.

Gümrük Birliği, Sorunlar ve Çözümler

Türkiye'nin AB ile ilişkisi bugün iki kol üzerinden ilerlemektedir. Birincisi yukarıda değindiğimiz katılım müzakereleri sürecidir. Diğeri ise, Ankara Anlaşması'na dayanan ortaklık ilişkisi ve bunun son aşamasını oluşturan gümrük birliğidir. Türkiye 1996 itibarıyla Gümrük Birliği'ni uygulamaya koyduğunda, bu Türkiye için üyeliğe doğru giden yolda önemli bir adım olarak mütalaa edilmiştir. Tam üyeliğin de makul bir süre zarfında Gümrük Birliği'ni tamamlayacağı umulmuştur. Ancak bu beklentinin şimdiye kadar gerçekleşmemesi, Gümrük Birliği'nin kurumsal mekanizmalarında sorunlar yaratmaktadır.

Bugün Avrupa Gümrük Alanı, 27 ülke artı Türkiye'den oluşmaktadır. Bunun gereği olarak, AB'nin dış ticaret politikasının belirlenmesinde Türkiye'nin de görüşünün alınması ve ilgili kurumlarda temsil edilmesi gerekmektedir. Özellikle üçüncü ülkeler ile ticaret anlaşmaları müzakerelerine başlanmadan önce ve müzakereler sırasında, Avrupa Komisyonu yetkililerinin mutlaka Türk yetkililere danışması gerekliliğinin üzerinde önemle durulması gerekir. AB-Türkiye ortaklık ilişkisini düzenleyen kurumlar olan Ortaklık Konseyi, Ortaklık Komitesi ve Gümrük Birliği Ortaklık Komitesi belirtilen ihtiyaçları karşılamaktan uzaktır. Nasıl ki şimdi tam üye olan ülkeler, aday ülke ve müzakereleri yürüten ülke durumunda iken, o ülkenin Bakanları belli bazı Konsey toplantılarına veya Komisyon toplantılarına katılabiliyor idiyse, Türk Bakan'ın söz konusu toplantılara fiilen katılması gerekmektedir. Bunun emsalleri vardır. "Hukuken mümkün olmaz" dedikleri resmi toplantı dışında, belki onun ayarında mekanizmalar ile Türkiye tarafının görüşlerinin alınması mutlaka gerekmektedir.

Bugün uygulanan ve çözüm olduğu ileri sürülen bir metot bulunmaktadır. AB "Biz

06-haluk kabaalioglu.indd 4 7/23/10 6:46:38 PM

o yapacağımız anlaşmalara bir hüküm koyacağız ve söz konusu ülkeye, benzer bir anlaşmayı Türkiye'yle yapmasını tavsiye edeceğiz" diyor. Buna da "Turkey Clause" adı veriliyor. Hiçbir bağlayıcılığı olmayan, "Turkey Clause" dedikleri, anlamsız bir hükümdür. Gerçek anlamda bir Gümrük Birliği'nin işleyebilmesi için, mutlaka karar mekanizması konusunda yeni bir düzenlemeye gitmek gereklidir. Çünkü Avrupa Birliği tek başına, başka ülkelerle müzakerelerde bulunursa -Meksika ve Tunus ile anlaşma yapıldığı halde, o ülkeler Türkiye ile benzer anlaşmayı yapmıyor- bu Gümrük Birliği'nin gerektirdiği işbirliğine uygun değildir. Avrupa Birliği bu uygulaması ile Gümrük Birliği'ni zayıflatmakta, gerçek anlamda bir Gümrük Birliği'nin oluşması için gereken mekanizmayı yerine getirmemektedir.

Avrupa Birliği'nin dış ticaret anlaşmalarında (serbest ticaret anlaşmaları veya tercihli ticaret anlaşmaları gibi) mutlaka karar mekanizması üzerinde durulmalıdır. Türk Bakan'ının bu toplantılara ve karar alma sürecine katılımı sağlanmalıdır. Bu durum gerçekleşene kadar ise, AB ile üçüncü ülke arasındaki müzakerelere başlandığı anda, Türkiye de paralel olarak müzakerelere başlamalı, müzakereler işbirliği halinde paralel sürdürülmeli ve müzakereler aynı anda sona erdirilip, aynı anda yürürlüğe girmelidir. Gerçek anlamda bir Gümrük Birliği için bu koşulun yerine getirilmesi gereklidir.

Gümrük Birliği'nde, mallar bir sınırdan girdikten sonra tamamen serbest dolaşımdadır. Şu anda AB üzerinden Türkiye'ye giren üçüncü ülke mallarının Constanza, Varna gibi limanlardan gelip, gümrük vergileri bu limanlarda tahsil edilip, Türkiye'ye geldikleri görülmektedir. Ama Türkiye, Gümrük Birliği'nin gerektirdiği bu gümrük vergilerinin paylaşılması mekanizmasının dışındadır. O nedenledir ki, Türkiye'nin tam üyeliğinin süratlendirilmesi gerekmektedir. Bu sağlanana kadar da, şu andaki Gümrük Birliği mekanizmasının işleyebilmesi için her şeyden önce karar mekanizması, finansal destekler sorunlarının halledilmesi ve aşağıda söz edeceğimiz vize uygulamasının kaldırılması gerekmektedir.

Vize Konusu

1980 yılında Federal Almanya'nın başlattığı vize uygulaması sırasında ben İktisadi Kalkınma Vakfı'nın Baş Hukuk Müşaviriydim. Bu görevdeyken, vize ile ilgili hukuki bir mütalaa hazırlamam istenmişti. Bu mütalaayı hazırlarken, Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasındaki Ortaklık Anlaşması'nı, daha sonra ise 1970 yılında akdedilen Katma Protokol'ü inceledik. Dört temel serbesti açısından bakıldığında Türkiye ile imzalanan Ortaklık Anlaşması'nın diğer Ortaklık Anlaşmalarından farklı olduğu anlaşılıyor. Bu anlaşma, nihai hedefi tam üyelik olduğu için "pre-accession"

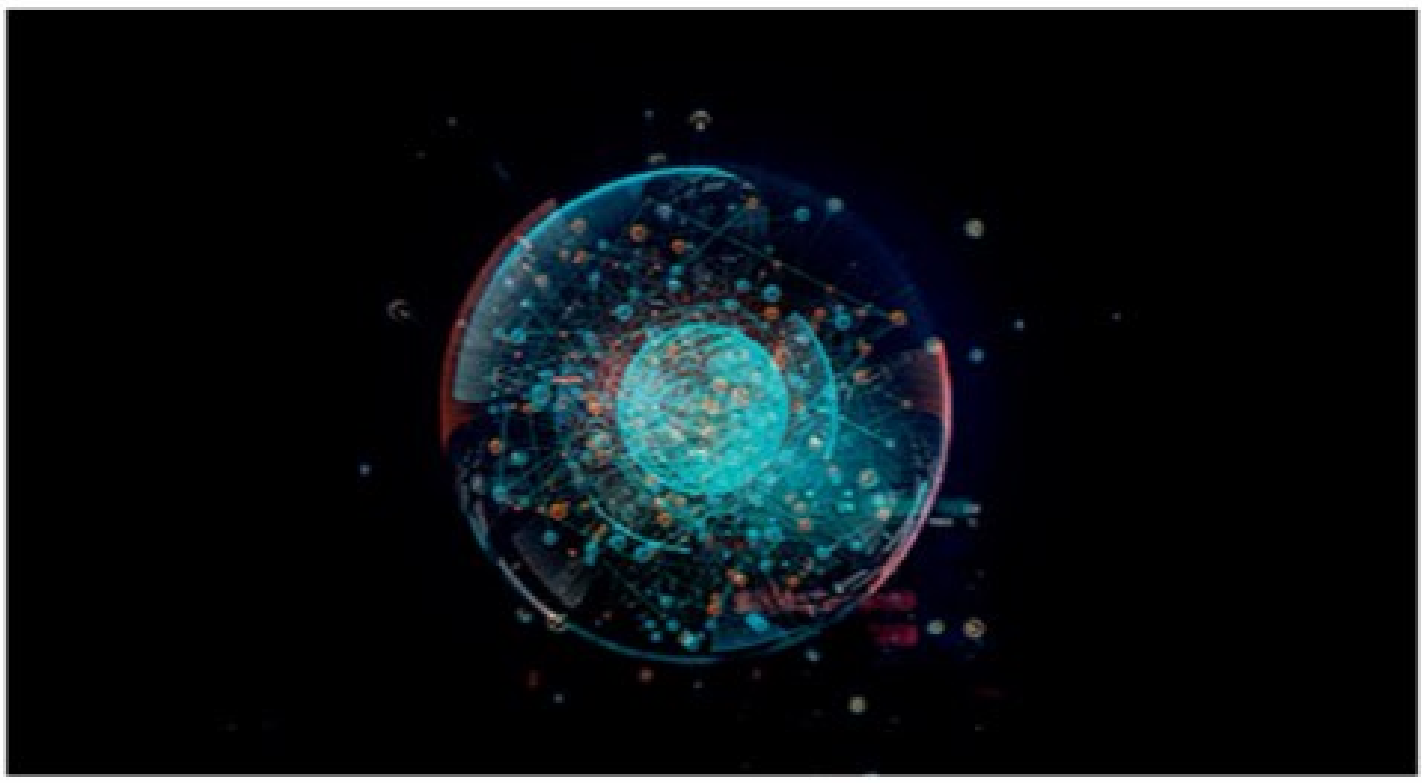

06-haluk kabaalioglu.indd 5 7/23/10 6:46:38 PM

anlaşması dedikleri "katılma öncesi" bir anlaşmadır ve hedef Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliğidir. Bu yüzden, Avrupa Birliği'nde öngörülen 4 temel serbesti, Türkiye ile imzalanan Ortaklık Anlaşması'nda aynen hükme bağlanmıştır. Malların serbest dolaşımı, sermayenin serbest dolaşımı, hizmetlerin serbest dolaşımı ile yerleşme serbestisi (yani işçilerin ve kişilerin serbest dolaşımı).

Malların serbest dolaşımı konusunda, 12 veya 22 yıllık sürelerle (yani 22 yılın sonunda, Katma Protokol'ün yürürlüğe girdiği tarih olan 1973'ten sonra 22 yılı hesap ettiğimizde, 1995 yılı itibariyle), Gümrük Birliği tamamlanmıştır. Böylece, Türkiye gibi "ekonomisi Avrupa ülkeleriyle rekabet edebilir mi, edemez mi" diye tereddüt edilen bir ülkenin sanayi ürünlerine ve Avrupa'dan Türkiye'ye gelecek tüm sanayi ürünlerine gümrük vergisi ve miktar kısıtlamalarıyla eş etkili tüm tedbirler kaldırılmıştır. Sanayi mallarının serbest dolaşımı tamamen gerçekleşmiştir. Ancak kişilerin serbest dolaşımı konusunda 12 veya 22 yıl öngörülen süreler, Ortaklık Anlaşması'nın yürürlüğe girdiği tarih olan 1963 yılı esas alınarak hesaplanmıştır. 1976 ve 1986 arasında, işçilerin serbest dolaşımının gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Türkiye 1970'te Gümrük Birliği'ne girmeyi kabul ederken, anlaşma mucibince işçilerin serbest dolaşımının bundan on yıl önce, yani 1986 itibariyle gerçekleşmesi gerektiğinin hükme bağlandığını görmüştür. Maalesef işçilerin serbest dolaşımı, 1986 yılında yürürlüğe girmemiş, hatta bunu engellemek için 1980 yılında Türk vatandaşlarına yönelik vize uygulaması getirilmiştir. Vize uygulaması yürürlüğe girdiği zaman, üye ülkeler tarafından ortaya sunulan gerekçe ise; Türkiye'den siyasi ilticaların arttığıdır. Ancak siyasi ilticaların önlemesinin yolu, vize değildir. 1951 Cenevre Konvansiyonu'na göre (Mülteciler Konvansiyonu) bırakın vizeyi, pasaportu ve kimliği dahi olmayan bir kişinin iltica başvurusunun işleme alınması gerekmektedir.

Vizenin uygulanması için sunulan bu gerekçe, samimi olmayan bir gerekçe idi ve 1980'nin Eylül ayında yürürlüğe girdi. Bu çerçevede, hazırladığımız hukuki mütalaada, hizmetlerin serbest dolaşımı ve iş kurma serbestisi konusundaki hükümlere değinmiştik. Orada da bundan sonra Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasındaki ilişkilerde hizmetlerin serbest dolaşımında ilerlemeler olacağından, fakat bu ilerlemeler gerçekleşene kadar hiçbir şekilde yeni kısıtlama getirilmeyeceğinden bahsediliyordu. Bir başka deyişle, standstill hükmü söz konusu idi.

1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol'ün 41. maddesine göre ise; Üye Devletlerin ve Türkiye'nin hizmetlerin serbest dolaşımı konusunda ve "right of establishment" dediğimiz yerleşme hakkı konusunda hiçbir

06-haluk kabaalioglu.indd 6 7/23/10 6:46:38 PM

yeni kısıtlama getiremeyeceği belirtiliyordu. Kararda bu hüküm açık ve nettir. Uygulanması için başka bir makam veya merciinin karar almasını gerektirmemektedir. O nedenle bu hükmün doğrudan etkisi olduğu vurgulanmıştır ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'nın kararı ile Türk vatandaşlarına yönelik olarak, hizmetlerin serbest dolaşımı konusunda 1973 yılındaki durum ne ise, ondan geriye gidiş olmayacağı/olamayacağı açık ve kesin bir mahkeme kararına bağlamıştır.

Geçtiğimiz yıl Avrupa Adalet Divanı tarafından hükme bağlanan Soysal davası bu anlamda bir kilometre taşı oluşturmaktadır. Soysal kararı, Türk vatandaşlarına uygulanan vizenin AB'nin birincil hukuk kaynaklarından olan Ortaklık hukukuna aykırı olduğunu ortaya koymuştur. Hizmetlerin serbest dolaşımı açısından, Üye devletlerin, eğer Katma Protokol'ün yürürlüğe girdiği 1973 tarihinde üye idiyseler, o tarihteki, daha sonra üye oldular ise üyelik tarihindeki uygulamadan daha kısıtlayıcı bir önlem alamayacakları kesin bir dille Adalet Divanı tarafından ifade edilmiştir.

Ancak mahkeme içtihadının uygulamaya yansıması zaman almaktadır. Soysal davası karşısında bazı Üye Devletler, öncelikle bunun sadece kamyon şoförlerini ilgilendireceğini dile getirdiler. "Guardian of the treaties", yani Avrupa Hukukunun doğru uygulamasını sağlamakla mükellef Avrupa Komisyonu; 12 Üye Devlete 1973 yılında yürürlülükte olan durumun ne olduğunu sordu. O tarihteki 12 Üye Devletten sadece Almanya ve Danimarka bu soruya cevap verirken, bu tarihte Türk vatandaşlarına vize uygulamadıklarını belirttiler. Şimdi ise, vizesiz gidecek olanlara, vize gerekmediğine dair Konsolosluklardan bir belge alınması (vize muafiyet belgesi) gibi bir koşul getirildi. Bu bizlere vizenin kalmadığını sadece adının değiştiğini göstermektedir.

İKV Soysal Davası sonuçlarının Hollanda'nın önde gelen iki hukuk profesörü (Prof. Dr. Kees Groenendijk ve Prof. Dr. Elspeth Guild) tarafından değerlendirildiği bir rapor yayınlamıştır. "Soysal Davası Sonrasında AB ve Üye Devletlerin Türk Vatandaşlarına Yönelik Vize Politikası" adlı rapor İngilizce olarak yayınlanarak, AB ve Üye Devletlerde karar alıcı kişi ve kurumlara dağıtılmıştır. Özellikle hizmet sunmak veya almak için AB'ye seyahat eden Türk vatandaşlarına vize uygulaması ile getirilen kısıtlamalar Ortaklık hukukunu ihlal etmektedir.

İKV'nin bu yıl içinde gerçekleştirdiği ve sonuçlarını yayınladığı "Vize Şikayet Hattı" projesi vize uygulaması nedeniyle mağduriyete uğrayan Türk vatandaşlarının durumunu gözler önüne sermektedir. Avrupalı sanayici ve iş adamı, vizesiz veya sınırda birkaç dakika içerisinde 10 veya 15 Avro ödeyerek vize alıp, ellerini kollarını sallayarak serbestçe Türkiye'ye girebilirken, Türk sanayicisi ve iş adamı -ki sadece İstanbul ve Ankara'dan değil "Anadolu Aslanları" dediğimiz Kahramanmaraş, Gaziantep ve Adana gibi diğer uzak mesafede iş yapan iş adamlarından da bahsediyoruz-, Avrupa ülkelerine iş amaçlı yapacakları seyahatlerde 22 farklı belge sunmak durumundadır. Bu belgelere bakıldığında ise, ticari sırlar içeren banka hesaplarından, özel hayatın gizliliğini tehdit eden kredi kartı ekstreleri, ev tapuları, araç ruhsatları gibi kişisel belgelerin Üye Devlet konsoloslukları tarafından talep edildiği görülmektedir. Vize başvurusunda bulunan Türk vatandaşlarına, konsolosluk personeli tarafından uygulanan muameleyi de unutmamak gerekir.

Geçtiğimiz yıl Avrupa Adalet Divanı tarafından hükme bağlanan Soysal davası bu anlamda bir kilometre taşı oluşturmaktadır. Soysal kararı, Türk vatandaşlarına uygulanan vizenin AB'nin birincil hukuk kaynaklarından olan Ortaklık hukukuna aykırı olduğunu ortaya koymuştur.

AB ile katılım müzakerelerini yürüten ve 1996'dan bu yana gümrük birliği içinde olan bir ülkeye karşı vize haksız bir uygulama teşkil etmektedir. En kısa zamanda bu konunun vize serbestisi kapsamında ele alınması gereği ortadadır.

Sonuç

Son olarak, yazının başlığındaki soruyu ele alalım. Bugün teknik anlamda AB'ye her zamankinden yakınız. Gerek gümrük birliği ile ilgili mevzuat yakınlaştırması, gerekse adaylık ve katılım müzakereleri çerçevesindeki müktesebata uyum süreci Türk hukukunu büyük ölçüde AB ile uyumlu hale getirmiştir. Bu sü-

06-haluk kabaalioglu.indd 7 7/23/10 6:46:39 PM

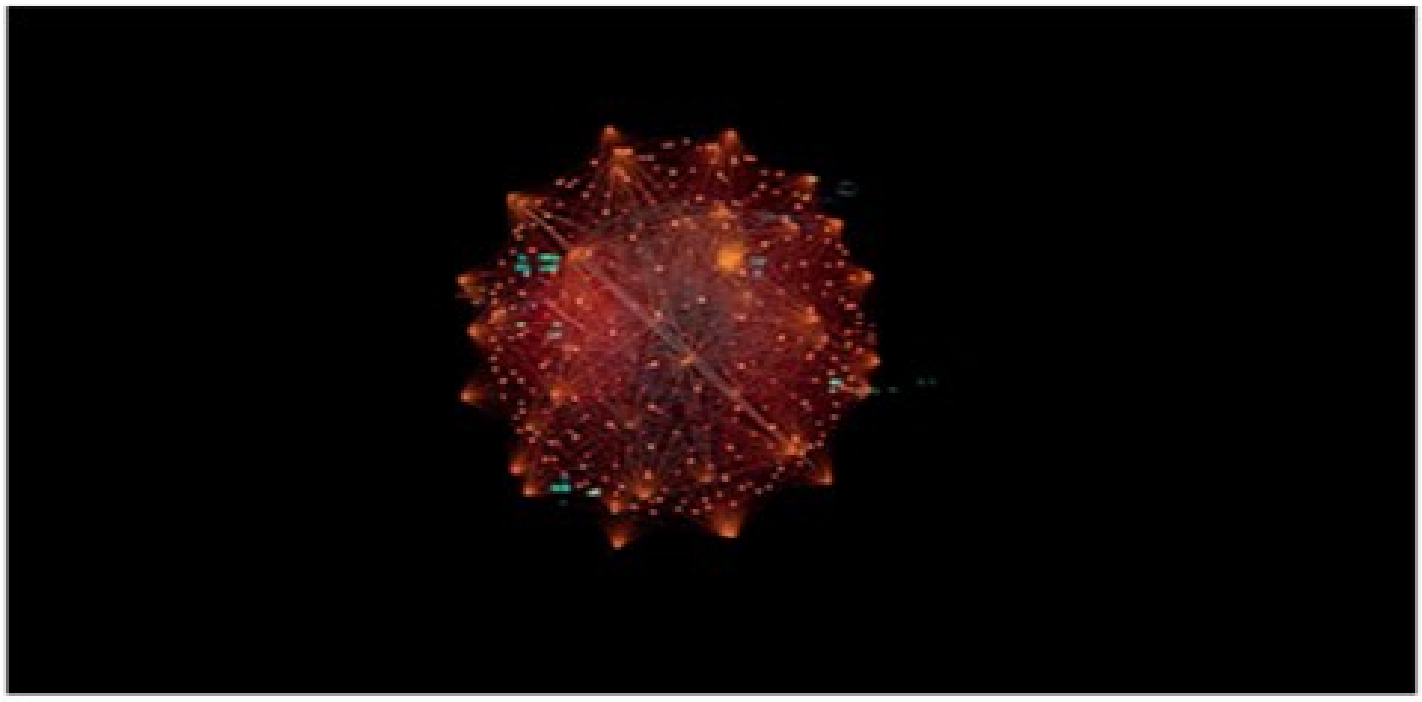

reç devam etmektedir. Öte yandan, gerek AB'deki Türkiye'nin üyeliği ile ilgili hava, gerekse Türkiye'de kamuoyunda gözlemlenen düş kırıklığı "AB'ye yaklaşıyor muyuz; yoksa aslına uzaklaşıyor muyuz" sorusunu sormamıza yol açmaktadır. Müzakere sürecinde yaşanan ve yukarıda sayılan sorunlar, üyelik yerine imtiyazlı ortaklık önerileri, Türkiye'de kamuoyunda var olan desteği azaltmakta ve AB'ye inancı zayıflatmaktadır.

AB ile olan bağlar zayıflarken, Türkiye global ve bölgesel gelişmelerin de etkisi ile, yeni girişimler gerçekleştirmiştir. Bölgesindeki ülkeler ile ilişkilerini yakınlaştırmış, 22 ülke ile vizenin kaldırılması, Ortadoğu gümrük birliğinin başlatılması gibi adımlar atılmış, dış politikada aktif bir tutum benimsenmiştir. Son dönemde İsrail ile önemli sorunlar baş gösterir ve özellikle "Mavi Marmara"ya yapılan saldırı sonrasında ilişkiler kopma noktasına gelirken, İran ile yakın bir işbirliğine girilmesi özellikle Batı'da Türkiye'nin Batı'dan uzaklaştığı iddialarını gündeme getirmiştir.

Bazı çevrelerde bir eksen kayması olarak da algılanan ve "Türkiye Batı'dan kopuyor mu?" sorularına yol açan bu gelişmeler, aslında Türk dış politikasının dünya siyasi ve ekonomik arenasındaki tektonik değişimlere ayak uydurma çabası olarak değerlendirilebilir. Ancak bunları gerçekleştirirken dost ve müttefiklerimizi tereddüde sevk edecek davranışlardan da kaçınmak gerekir.

Türkiye'nin aktif dış politikası AB üyeliğine alternatif değildir. Tam tersine üyelik perspektifini güçlendirici bir etki yapabilecektir. AB Türkiye için bir dış politika önceliği olmaktan çoktan çıkmış ve "sosyo-ekonomik dönüşüm ve modernleşme manivelası" haline gelmiştir. Dünyada demokrasi, refah ve güvenlik açısından en gelişmiş ülkelerden oluşan ve Türkiye'nin yanı başındaki bu Birlik, Türkiye olmadan tamamlanmayacağı gibi Türkiye açısından da bu oluşumun dışında kalmanın önemli maliyetleri olacaktır. Bu açıdan Vakfımızın, verdiği mesaj her zaman AB önceliğinin titizlikle korunması ve şevkimizi kırıcı gelişmelere rağmen üyelik perspektifinin devam ettirilmesidir. Nitekim Türkiye'nin Batı bağlantısı ve AB üyeliği perspektifi diğer bölgelerdeki etkinliğine ve itibarına katkı sağlamaktadır.

Türkiye için AB projesinin önemi devam etmektedir. Bunun yanında şunu da vurgulamakta yarar görüyorum: Türkiye'nin AB üyeliği yalnız ülkemiz için değil, AB için de çok önemli bir projedir. Bununla AB hızla gelişen, büyüyen ve modernleşen bir üye kazanacak, Türkiye'nin dinamizmi, kültürel ve tarihsel unsurları ve coğrafi konumu AB'nin kendi içyapısını güçlendirmesinin yanında dünyadaki imajını ve saygınlığını da olumlu yönde etkileyecektir. Türkiyesiz bir AB hem çok önemli işbirliği imkanlarını kaybetmiş olacak, hem de içine kapalı, çeşitliliği reddeden, global dünyanın değişim ve yeniliklerine kuşkuyla bakan bir ülkeler grubu görüntüsü vererek olumsuz bir imaj çizecektir.

06-haluk kabaalioglu.indd 8 7/23/10 6:46:39 PM

Kingtom

www.kingtom.com.tr

sağlık için

seçmece...

%100 YERLİ

Kingtom

domates salçası

ASSAN GIDA
SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

Assan Gıda bir KİBAR HOLDİNG kuruluşudur.

06-haluk kabaalioglu.indd 9 7/23/10 6:46:41 PM

Avrupa Birliği ile Ekonomik ve Ticari İlişkilerin Gelişimi

Hüsnü Dilemre
Dış Ticaret Müsteşarlığı AB Genel Müdürü

Yarım asra yaklaşan Türkiye-AB ilişkilerinin en önemli dönüm noktaları Ankara Anlaşması'nın 1963 yılında imzalanması, 1 Ocak 1996'da Gümrük Birliği'nin tesis edilmesi ve 3 Ekim 2005 tarihinde üyelik müzakerelerinin başlamasıdır. Bu çerçevede ilişkilerimiz tam üyelik perspektifi üzerine kurulmuş olup, Gümrük Birliği tam üyeliğe giden yolda temel taşlardan birisi olarak saptanmıştır.

Gümrük Birliği'nin tesis edilmesiyle Türkiye ile AB arasındaki ortaklık ilişkisi yeni bir aşamaya ulaşmıştır. Bugün artık Gümrük Birliği'nin tamamlanması 1980'lerde liberal ekonomiye geçiş için alınan önlemlerden sonra Türk ekonomisini etkileyen en önemli gelişmelerden biri olarak değerlendirilmektedir.

AB, ortaklık ilişkisinin başlangıcından itibaren Türkiye için vazgeçilmez bir pazar niteliğindedir ve bu çerçevede, geleneksel olarak ticaretimizin yaklaşık yarısı AB ile gerçekleştirilmektedir.

Hedeflediği ve kapsadığı konular itibariy-

07-husnu dilemre.indd 2 7/23/10 6:50:56 PM

le oldukça gelişmiş bir entegrasyon modeli olan Türkiye-AB Gümrük Birliği sanayi malları ve işlenmiş tarım ürünlerinde malların serbest dolaşımını kapsamakta; ayrıca, teknik mevzuat, ortak ticaret politikası, ortak tarım politikası, rekabet, fikri, sınai ve ticari mülkiyet haklarının korunması alanlarında mevzuatın yakınlaştırılmasına ve tüm bu hususlarda taraflar arasında gerçekleştirilecek danışmalara ilişkin hükümler içermektedir.

Gümrük Birliği Kapsamında Uyum Çalışmaları

Türkiye-AB Gümrük Birliği kapsamdaki alanlarda bugüne kadar kayda değer mevzuat uyum çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede, sanayi malları ve işlenmiş tarım ürünlerinin sanayi paylarında Türkiye ile AB arasında ithalat ve ihracatta gümrük vergileri ile eş etkili vergiler, miktar kısıtlamaları ve eş etkili tedbirler kaldırılmış; ülkemizin gümrük vergileri AB Ortak Gümrük Tarifesi ile uyumlu hale getirilmiştir.

Gümrük Birliği'nin düzgün işlemesi amacıyla, Ortak Ticaret Politikası'na (OTP) uyum kapsamında ihracat ve ithalatta ortak kurallar, kotaların yönetimi, dampingli ve sübvansiyonlu ithalata karşı korunma, tekstil ürünleri ithalatında otonom düzenlemeler, dâhilde ve hariçte işleme rejimlerine ilişkin ülkemiz mevzuatı da AB ile uyumlu hale getirilmiştir.

Ticarette teknik engellerin kaldırılması ve ülkemizin idari kapasitesinin güçlendirilmesi amacıyla, piyasa düzenleme ve denetleme kurumları oluşturulmuş ve mevzuat uyum çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu alanda taraflar arası ticarette tarife dışı engellerin ortadan kaldırılmasının yanı sıra, tüketicinin korunması ve ithalatın uluslararası kabul görmüş normlar çerçevesinde kontrol edilmesi sağlanmaktadır.

Bunlara ilave olarak, malların serbest dolaşımını güvence altına almak ve topluluk iç pazarına entegre olmak amacıyla devlet yardımları, tekeller, fikri ve sınai mülkiyet hakları, vergilendirme gibi rekabeti doğrudan ilgilendiren hususlarda uluslararası normlara ve standartlara uyum açısından ihtiyaç duyulan düzenlemeler hayata geçirilmiştir.

Otonom Rejimler ve Serbest Ticaret Anlaşmaları

Türkiye'nin OTP'ye uyum alanında bir başka yükümlülüğü de, AB'nin üçüncü ülkelere karşı uyguladığı ikili ve otonom tercihli ticaret rejimlerinin üstlenilmesidir. Bu çerçevede, AB'nin gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere uyguladığı otonom tarife tavizlerini içeren Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'ne (GTS) uyum, Gümrük Birliği kapsamındaki ürünler

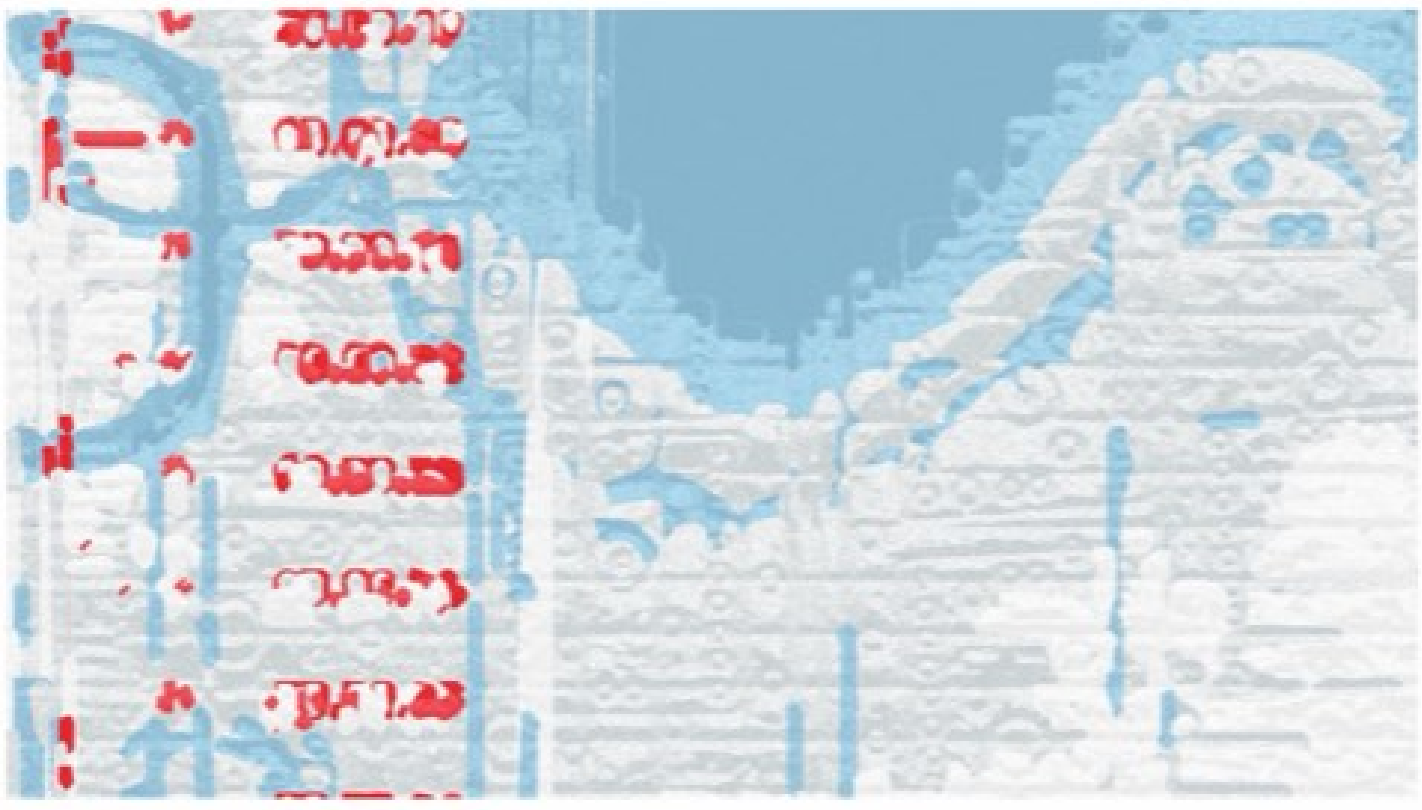

07-husnu dilemre.indd 3 7/23/10 6:50:58 PM

itibariyle 1 Ocak 2010 tarihinde tamamlanmıştır. Böylece bir taraftan, Gümrük Birliği'nden kaynaklanan bir yükümlülüğümüz yerine getirilmiş bir taraftan da, sanayicilerimize AB'deki rakipleriyle eşit maliyetlerle girdi temin etme imkânı sağlanmıştır.

Buna ek olarak, şimdiye kadar Türkiye 13'ü yürürlükte olmak üzere toplam 26 adet Serbest Ticaret Anlaşması (STA) imzalamıştır. Hâlihazırda EFTA, İsrail, Makedonya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Filistin, Fas, Tunus, Suriye, Mısır, Arnavutluk, Gürcistan ve Karadağ ile akdedilen STA'lar yürürlüktedir. Sırbistan, Şili ve Ürdün ile imzalanan anlaşma ise onay prosedürlerinin ardından yürürlüğe girecektir. Diğer taraftan Lübnan, MERCOSUR, Ukrayna, Körfez İşbirliği Konseyi, Libya, Morityus, Seyşeller, Faroe Adaları ve Güney Kore ile STA müzakereleri yürütülmektedir. Ayrıca Meksika, Güney Afrika, Cezayir, ANDEAN, ASEAN, Hindistan, Afrika-Karayip-Pasifik ülkeleri ve Orta Amerika ülkeleri ile de müzakerelere başlanması yönünde girişimlerde bulunulmaktadır. Bu çerçevede, ilgili tüm ülkeler ile STA'lar tamamlandığında ihracatçılarımız dünya Gayri Safi Yurtiçi Hâsılası'nın %47'sini ve dünya ticaretinin %45'ini kapsayan bir piyasaya tercihli erişim olanağı elde edeceklerdir.

Bu çerçevede, ilgili tüm ülkeler ile STA'lar tamamlandığında ihracatçılarımız dünya Gayri Safi Yurtiçi Hâsılası'nın %47'sini ve dünya ticaretinin %45'ini kapsayan bir piyasaya tercihli erişim olanağı elde edeceklerdir.

Ülkemizin Serbest Ticaret Anlaşmaları sayesinde, dışa açık rekabetçi bir ekonomik altyapının tesisi suretiyle uluslararası rekabet gücünün arttırılması, muhtemel iç pazar daralmasının ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması, mal ticareti yanında hizmetler ticaretinde de pazara giriş imkânları sağlanması, ucuz girdi temin edilmesi, karşılıklı yatırımların artırılması için daha uygun bir ortam oluşturulması, Türkiye'nin tercihli ticaret imkânlarından yararlanmak isteyen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının arttırılması, sürdürülebilir bir ihracat artışı sağlanması, üçüncü ülke pazarlarına girişte AB ve tercihli giriş imkânlarına sahip diğer ülkeler ile eşit rekabet şartlarının temin edilmesi, ihracatın önündeki tarife/tarife dışı engellerin kaldırılması, ihracatı ülke/madde bazında çeşitlendirilmesi, ikili ve çapraz menşe kümülâsyonunun işletilmesi suretiyle rekabet gücünün ve taraflar arasındaki karşılıklı ticaret hacminin arttırılması sağlanmaktadır.

Gümrük Birliği Çerçevesinde Ekonomik Gelişmeler

Gerek AB sürecinde gerçekleştirilen mevzuat uyum çalışmaları, gerekse Ortak Ticaret Politikası'na uyum kapsamında üçüncü ülkelerle düzenlenen tercihli ticaret ilişkileri, ülkemizin mikro ve makroekonomik yapısı, kalite altyapısı, rekabet gücü ve idari kapasitesine önemli katkılar sağlamıştır.

Öncelikle, AB ülkemiz için istikrarlı bir pazar olmuş, böylece AB'ye ihracatımız Gümrük Birliği ertesinde, 2009 yılı hariç, sürekli artış kaydetmiştir. Buna ilaveten, dış ticaretimizdeki gelişmeler ekonomimizin büyümesine olumlu katkı sağlamıştır. Türkiye 2002-2009 döneminde yıllık ortalama %5,97 oranında büyüme kaydetmiş, kişi başı milli gelir ise 2008 yılında 10.436 dolara ulaşmıştır. Bununla beraber, 2009 yılında küresel krizin etkisiyle ekonomimizde %4,7 daralma yaşanmış olmasına karşın krizin etkilerinin atlatılmasıyla birlikte yeniden büyüme trendine girilmiştir. Bu çerçevede, 2010 yılının ilk çeyreğinde %11,7 oranında büyüme kaydedilmiş olup, 2010 yılı genelinde %6,5 büyümeye ulaşılması beklenmektedir.

Bu süreçte, ülkemizin rekabet gücü önemli ölçüde gelişmiş ve Türkiye Dünya Rekabetçilik Endeksi (IMD-World Competitiveness Scoreboard 2009) sıralamasında 2004 yılında 55. sırada iken 2009 yılında İtalya, Yunanistan, Romanya, Ukrayna gibi ülkeleri geride bırakarak 47. sıraya ilerlemiştir.

AB sürecinin bu olumlu yansımaları ülkemize gelen yabancı yatırımlar üzerinde de görülmektedir. Nitekim Türkiye ile katılım müzakerelerinin başlatılmasına karar verilen 2004 yılında doğrudan yabancı yatırımlar 1,4 milyar dolar seviyesindeyken, Türkiye'ye müzakerelerin başlatıldığı 2005 yılında 8,1 milyar dolar, 2006 yılında 17,2 milyar dolar, 2007 yılında 19,1 milyar dolara ulaşmış ve 2008 yılında 15,3 milyar dolar doğrudan yabancı yatırım girişi gerçekleşmiştir. 2009 yılında ise küresel krizin etkisiyle doğrudan yabancı yatırımlar

07-husnu dilemre.indd 4 7/23/10 6:50:59 PM

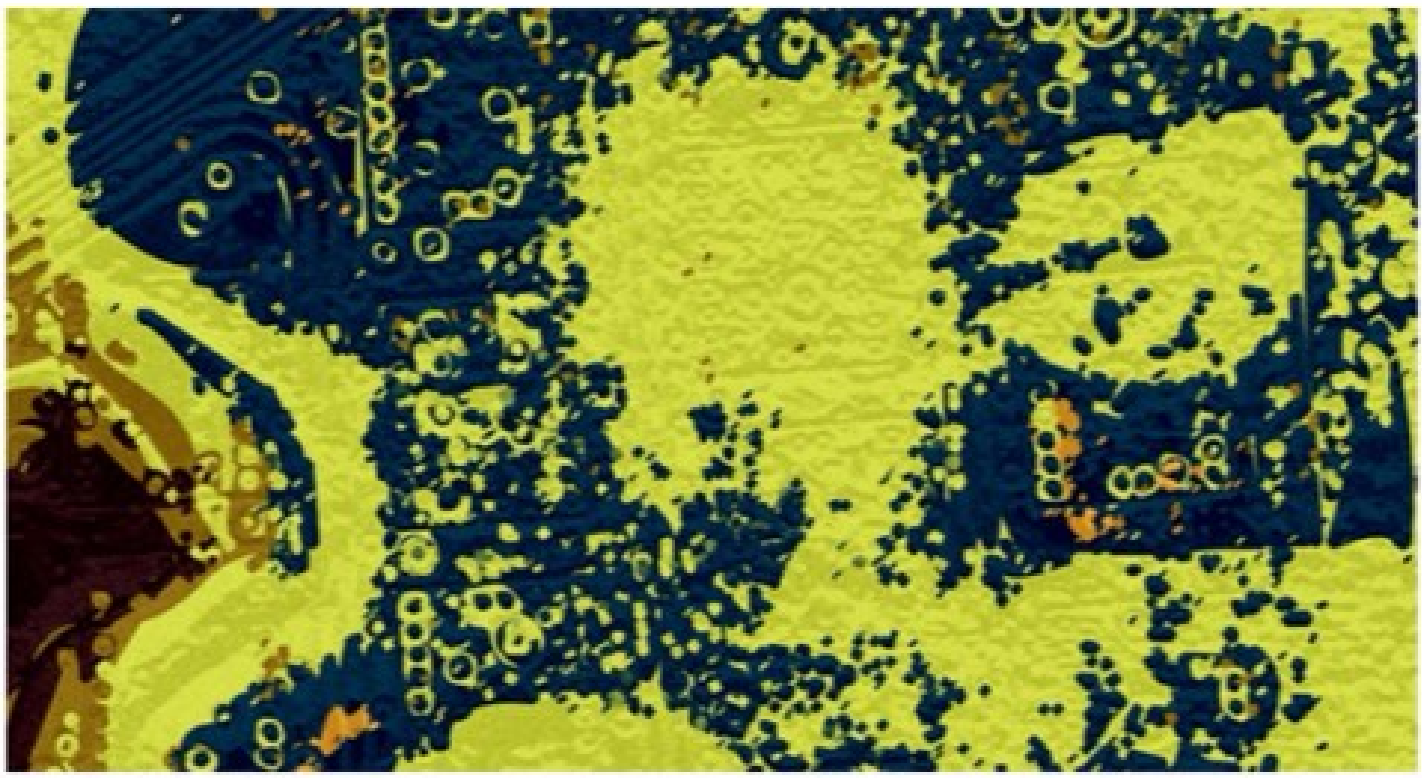

5,8 milyar dolara gerilemiştir. Otomotiv sanayii, telekomünikasyon, mali hizmetler, dayanıklı tüketim malları ve perakendecilik alanında yoğunlaşan doğrudan yabancı yatırımlar içerisinde AB'nin payı 2008 yılında 11 milyar dolarla %71,8; 2009 yılında ise 4,5 milyar dolarla %78 düzeyindedir.

Yatırım ortamının iyileşmesinde, AB ile gitgide bütünleşen Türk ekonomisinin istikrar kazanması ve AB ile üyelik müzakerelerinin başlamasının ekonomi hakkında olumlu beklentileri arttırmasının büyük payı bulunmaktadır. Zira AB sürecinin makroekonomiye çok olumlu katkıları olmuş, gerek Gümrük Birliği gerekse katılım müzakereleri sürecinde yürütülen çalışmalar Türkiye'nin Maastricht Kriterlerine büyük oranda uyum sağlayarak istikrarlı bir makroekonomik yapıya kavuşmasını sağlamıştır. Böylece, Türkiye 2009 yılında yaşanan ekonomik krizden İrlanda, İspanya ve Yunanistan gibi diğer Avrupa ülkelerine oranla daha az etkilenmiştir.

Başta AB olmak üzere gelişmiş ekonomilerde yaşanan ekonomik sorunların temelinde mali disiplinsizlik yatmaktadır. Buna karşın Türkiye bütçe disiplinine büyük önem vermektedir. Bu kapsamda, 2009 yılı itibariyle Avro bölgesi ülkelerinin kamu borç stoğu %78,7 düzeyindeyken, mali istikrarın korunması sayesinde bu oran Türkiye % 45,5 seviyesindedir.

Gümrük Birliği Çerçevesinde Türkiye-AB Ticari İlişkilerinin Gelişimi

Avrupa Birliği ile halihazırda en önemli entegrasyon ekonomik ve ticari ilişkiler alanında gerçekleşmiştir. 1996 yılında tamamlanan Gümrük Birliği ile Türkiye dünya ekonomisi ve ticaretinde önemli bir bloğa ticari entegrasyonunu sağlamış ve bu suretle kendi iç pazarını uluslararası normlarla uyumlaştırmıştır. Bu kapsamda, Türkiye bir taraftan AB pazarına diğer üçüncü ülkelere nazaran daha avantajlı giriş imkânı elde ederken, diğer taraftan iç pazarını AB ve diğer üçüncü ülkelerin rekabetine açmıştır.

Gümrük Birliği'nin tamamlanmasından sonra AB'ye ihracatımız, 2009 yılı hariç tutulursa, sürekli artış kaydetmiştir. Bu çerçevede, Ülkemizin AB'ye 1995 yılında 11 milyar dolar olan ihracatı 2008 yılında 63,3 milyar dolara yükselmiştir. AB'den ithalatımız ise aynı dönemde 16,8 milyar dolardan 74,7 milyar dolara yükselmiştir. Söz konusu dönemde AB ile ticaretimizde, ihracatımızın %472 oranında artarak, %343 oranında artış kaydeden ithalatımıza oranla daha hızlı bir büyüme gösterdiği görülmektedir.

Ancak, 2008 yılının sonunda etkisini gösteren küresel ekonomik krizin beraberinde getirdiği dış talep daralması ile AB önemli bir durgunluk dönemine girmiştir. Bu sürece paralel

07-husnu dilemre.indd 5 7/23/10 6:50:59 PM

olarak ülkemizin AB'ye ihracatı da %25,8 oranında azalarak 63,3 milyar dolardan 47 milyar dolara gerilemiştir. Dolayısıyla AB'nin ihracatımız içerisindeki payı da bir miktar azalarak %46 olarak gerçekleşmiştir. AB'den ithalatımız ise %24,4 azalarak 74,7 milyar dolardan 56,5 milyar dolara gerilemiş, ancak toplam ithalatımızın %30,2 azalması nedeniyle AB'nin ithalatımızdaki payı %40,1 olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, AB'ye ihracatımızda yaşanan daralmanın geçici bir durum olduğu ve başta gelişmiş ekonomilerin içinde bulunduğu küresel krize bağlı olarak ortaya çıktığı değerlendirilmektedir. Nitekim 2010 yılının ilk beş ayında AB ile ticaretimizde önemli bir toparlanma gerçekleşmiş, AB'ye ihracatımız %25 oranında artarak 16,8 milyar dolardan 21 milyar dolara, AB'den ithalatımız ise %35,7 oranında artarak 19,6 milyar dolardan 26,7 milyar dolara yükselmiştir.

Ancak son dönemde özellikle Yunanistan, İspanya ve Portekiz gibi AB ekonomilerinin içinde bulunduğu mali istikrarsızlık ve bu istikrarsızlığın Avrupa geneline yayılabileceği endişesi Avro/Dolar paritesi üzerinde ciddi bir aşağı yönlü baskı oluşturmaktadır. İhracatımızın yaklaşık yarısının Avro cinsinden yapılması nedeniyle Avrodaki değer kayıpları nedeniyle ihracatçılarımızın reel gelir kaybına uğramaları söz konusu olabilmektedir. Bu kapsamda, Avrupa ülkelerindeki borç sorunu ve Avro'nun değer kaybı Avro ülkelerindeki toparlanmanın yavaşlayacağını dolayısıyla ülkemizin AB ile ticaretindeki düzelmenin bir süre daha sınırlı olacağına işaret etmektedir.

Diğer taraftan, Gümrük Birliği yükümlülüklerimiz ve ulusal önceliklerimiz çerçevesinde akdedilen STA'lar kapsamında gerçekleştirdiğimiz tercihli ticarete ilişkin veriler incelendiğinde, STA'ların Türkiye'nin ticaretine son derece önemli katkılarda bulunduğu görülmektedir. Türkiye'nin 2000-2009 döneminde toplam ihracatı %267 artarken, 12 STA ülkesine ihracatı %509 artış kaydetmiş ve 12,9 milyar dolara ulaşmıştır. 2009 yılında AB ve üçüncü ülkelere ihracatımızın azalma kaydetmesine karşın, STA ülkelerine ihracatımızın %7,5 oranında artış kaydetmiş olması dikkate değer bir husustur. Bu durum STA'lar aracılığıyla elde edilen pazara giriş olanaklarının faydalarını bir kez daha teyit etmektedir.

Ayrıca, STA ortaklarına ihracatın toplam ihracat içerisindeki payı her geçen yıl artarak, 2006 yılında %6,6 iken 2009 yılında %13 dolayına yükselmiş, akdedilen STA'lar Türk ihracat pazarlarının çeşitlenmesine katkı sağlamıştır. Küresel krizin AB ekonomisinde neden olduğu sorunlar göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu çeşitlenmenin önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

07-husnu dilemre.indd 6 7/23/10 6:51:00 PM

Gümrük Birliği Sürecinde Türk Sanayisinin Yapısal Dönüşümü

Gümrük Birliği kapsamında, sanayi ürünleri bakımından gümrük vergilerinin taraflar arasında sıfırlanması, üçüncü ülkelere karşı ise ortak gümrük tarifesi (OGT) seviyesine indirilmesi, Gümrük Birliği öncesinde birçok sanayi sektöründe, rekabet gücünün bu indirimleri kaldıramayacağı ve bunun sonucunda faaliyetlerine son vermek zorunda kalacakları endişesine yol açmıştır.

Ancak Gümrük Birliği sonrası dönemde Türkiye'nin AB ile ticaretinin sektörel yapısı olumsuz etkilenmediği gibi, Türk sanayisine katma değeri yüksek yatırım ve ara mallarında da AB pazarına ihracat imkânı yaratılmış; sanayi sektörlerimizin gerek Avrupa gerekse dünya pazarlarındaki rekabet gücü olumlu bir şekilde gelişmiştir.

Gümrük Birliği ertesinde, gelir düzeyi yüksek ve geniş bir piyasaya erişim sağlayan Türk üreticilerinin ölçek ekonomileri ve rekabet gücü açısından elde ettiği kazanımlar, Gümrük Birliği'nin ülkemize sağladığı faydaların başında gelmektedir. Diğer taraftan, AB normlarına uyum sağlanmasına yönelik çalışmalar kapsamında ticari işlemlerin basitleştirilmesi ve sadeleştirilmesinin işlem maliyetleri üzerindeki olumlu etkileri de ticaret hacmini artırıcı etki doğurmuştur.

Bu çerçevede, AB ile ticaretimizdeki sektörel gelişmelere bakıldığında, Gümrük Birliği sonrasında AB'den ithalatımızın sektörel yapısında büyük bir değişim görülmez iken, AB'ye ihracatımız içerisinde geleneksel sektörlerin payının azalmasına karşın yüksek katma değerli otomotiv, makine, elektronik ve demir-çelik sektörlerinin payının arttığı görülmektedir. Bu kapsamda, tarım sektörünün payının 1996-2009 yılları arasında %16,8'den %8,6'ya, tekstil ve konfeksiyon sektörü payının ise %49,1'den %28,2'ye gerilediği görülmektedir. Buna karşın daha ileri teknoloji içeren sektörlerin ihracatımızdaki payları artmış, otomotiv sektörü payı %3,4'ten %19,5'e, makine sektörü payı %3,9'dan %8,9'a, demir-çelik sektörü payı %3,6'dan %5,8'e çıkmıştır. Söz konusu sektörler kapsamında AB, ülkemizin temel ihracat pazarı haline gelmiştir. 2009 yılında Türkiye'nin otomotiv ihracatının %75'i, tekstil ve konfeksiyon ihracatının %69'u, elektronik ihracatının %54'ü ve makine ihracatının %51'i AB'ye gerçekleştirilmiştir.

Bu çerçevede, AB'ye en çok ihraç edilen ürünler otomobil, ticari araçlar, kara taşıtları için aksam ve parçalar, deniz taşıtları, konfeksiyon ve ev tekstil ürünleri, televizyon, buzdolabı ve çamaşır makineleri, demir-çelik ürünleri, mobilya, çimento, tütün, kabuklu ve yaş meyvelerden oluşmaktadır. Söz konusu ürünlerde Türkiye AB'nin en önemli tedarikçileri arasında yer almakta olup, 2009 yılı itibariyle AB'nin toplam ithalatı içerisinde kara taşıtları, kumaş ve hazırgiyimde ikinci; tekstil ipliklerinde üçüncü; demir-çelikte dördüncü; güç üreten makinelerde altıncı, diğer makinelerde ve hava taşıtlarında yedinci, elektrikli makineler ve deniz taşıtlarında sekizinci sırada yer almaktadır. Böylece dünyanın en rekabetçi ekonomilerinden biri haline gelen Türkiye 2009 yılı itibariyle dünyanın en büyük 10 demir çelik üreticisinden biri olup; ayrıca, dünya çimento ve seramik kaplama malzemeleri ihracatında 4., cam eşya ihracatında 5., buzdolabı ve soğutucu ihracatında 8., televizyon ihracatında 12. ve motorlu taşıt ihracatında 15. sıraya yükselmiştir. 2009 yılında Türkiye'de üretilen her 100 otomobilden 72'si ihraç edilmiştir.

2010 yılının ilk beş ayında AB ile ticaretimizde önemli bir toparlanma gerçekleşmiş, AB'ye ihracatımız %25 oranında artarak 16,8 milyar dolardan 21 milyar dolara, AB'den ithalatımız ise %35,7 oranında artarak 19,6 milyar dolardan 26,7 milyar dolara yükselmiştir.

Tam Üyelik Perspektifinde Türkiye-AB Gümrük Birliği İlişkisi

Bilindiği üzere, Türkiye tam üye olmadan AB ile Ortak Ticaret Politikası uygulayan tek ülkedir. Türkiye'nin bu durumu tam üyelik hedefi doğrultusunda kabul ettiği de bilinen bir gerçektir. Nitekim Gümrük Birliği'nin kurulmasını öngören Ankara Anlaşması da Gümrük Birliği ile tam üyelik arasında açık bir bağ kurmakta ve Gümrük Birliği'ni tam üyelikten önceki son aşama olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla, Gümrük Birliği ilişkisi tam üyelik yolunda önemli bir adım olmakla birlikte, nihai hedef değildir ve tam üyelik sürecine

07-husnu dilemre.indd 7 7/23/10 6:51:00 PM

bir hazırlık ve geçiş dönemi olarak kurgulanmıştır. Bu çerçevede, Gümrük Birliği'ni kuran 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (OKK) da orta vadede Türkiye'nin AB'ye tam üye olacağı ve Gümrük Birliği'nin bu süreçte bir araç olacağı göz önünde bulundurularak kaleme alınmıştır.

Ne var ki, Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği'nin algılanışı açısından farklılıklar görülebilmektedir. Türkiye Gümrük Birliği'ni tam üyeliğe giden yolda bir basamak olarak değerlendirirken, AB zaman zaman bir pazara giriş enstrümanı olarak görmektedir. Bu yaklaşım farklılığı Gümrük Birliği'nin işleyişine ilişkin sorunlara neden olabilmektedir.

Ne var ki, Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği'nin algılanışı açısından farklılıklar görülebilmektedir. Türkiye Gümrük Birliği'ni tam üyeliğe giden yolda bir basamak olarak değerlendirirken, AB zaman zaman bir pazara giriş enstrümanı olarak görmektedir. Bu yaklaşım farklılığı Gümrük Birliği'nin işleyişine ilişkin sorunlara neden olabilmektedir.

Son on dört yıllık deneyimimiz göstermektedir ki, Gümrük Birliği'ni doğrudan etkileyen alanlardaki karar alma mekanizmalarında AB üyesi ülkelerle eşit ölçüde söz sahibi olmaksızın Gümrük Birliği'nin sorunsuz bir şekilde işletilmesi olanaklı değildir. Zira Türkiye ile AB arasındaki yaklaşım farklılığı Türkiye'nin uygulamakla yükümlü olduğu Ortak Ticaret Politikası'nın karar alma sürecine yeterli katılımı sağlayarak, önceliklerini yansıtabilmesine engel olmaktadır.

Bu kapsamda, AB ile ticari konularda karşılıklı istişare mekanizmasının iyileştirilmesine son derece önem verilmektedir ve başta Komisyon bünyesinde faaliyet gösteren teknik komitelere katılım sağlanması olmak üzere AB'nin karar alma sürecine daha aktif olarak müdahil olmaya yönelik olarak gerekli girişimler sürdürülmektedir.

Diğer taraftan, karar alma mekanizmalarına yeterli düzeyde katılım sağlanamamasının, en önemli tezahürü ülkemizin AB'nin serbest ticaret anlaşmalarını üstlenme sürecinde ortaya çıkmaktadır. Avrupa Birliği, bugün birkaç ülke haricinde dünyadaki hemen hemen her ülke ile ikili ya da tek taraflı tercihli ticaret rejimlerine taraf olmuş ya da bu yönde müzakerelere başlamış durumdadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin bu alandaki uyum yükümlülüğünün boyutları da her geçen gün genişlemektedir. Ancak, bu yükümlülüğün yerine getirilmesi sırasında Türkiye'nin de görüş ve ihtiyaçlarını dikkate alacak bir mekanizma bulunmamaktadır.

Esasen Gümrük Birliği ilişkisinde, tarafların hangi ülkeyle STA imzalanacağına, bu STA'nın kapsamının nasıl şekilleneceğine birlikte karar vermeleri gerekmektedir. Ancak, Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin bir tarafı olan ülkemiz böyle bir imkâna maalesef sahip değildir. Dolayısıyla Türkiye, takvimleri, kapsamı ve içeriği AB ile ilgili üçüncü ülke arasında belirlenen; Türkiye'nin dâhil olamadığı ve hassasiyetlerinin de dikkate alınmadığı müzakere süreçleri neticesinde akdedilen ve sonuçları itibariyle de Türkiye'yi doğrudan etkileyen STA'ları üstlenmek durumunda kalmaktadır. Bu durum hem Türkiye'nin AB tercihli ticaret rejimlerine uyum sağlamasını geciktirmekte hem de Türkiye'nin trafik sapmasından haksız rekabete pek çok olumsuz ekonomik sonuçla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır

Gümrük Birliği'ne ilişkin olarak Türkiye ve AB arasındaki değerlendirme farklılığı, doğrudan Gümrük Birliği kapsamında girmeyen, ancak Gümrük Birliği kapsamında malların serbest dolaşımını etkileyen kimi farklı sorunlara da neden olabilmektedir. Bu sorunların başında, AB üyesi ülkeler tarafından Türk işadamlarına uygulanan katı vize rejimi gelmekte olup, söz konusu vize rejimi Türkiye-AB Gümrük Birliği kapsamında malların serbest dolaşımı önündeki en önemli tarife dışı engellerden birini teşkil etmektedir. AB ülkelerinin katı vize rejimleri uygulaması nedeniyle, iş adamlarımız, fuarlara katılım ve yeni iş bağlantıları kurma konusunda sıkıntılar yaşamaktadırlar. Ayrıca, anılan vize uygulaması, Gümrük Birliği'nin temel prensiplerinden olan eşit rekabet ilkesini ihlal etmekte; Türk iş adamları ile hem ülkemize serbestçe gelerek iş görüşmeleri gerçekleştirebilen AB iş adamları arasında; hem de AB'nin vize uygulamadığı ülkelerin ihracatçıları arasında AB pazarına girişte haksız rekabete neden olmaktadır.

Malların serbest dolaşımını engelleyen bir diğer husus ise AB ülkelerinin Türkiye'de kayıtlı karayolu taşıtlarına yönelik geçiş kota-

07-husnu dilemre.indd 8 7/23/10 6:51:00 PM

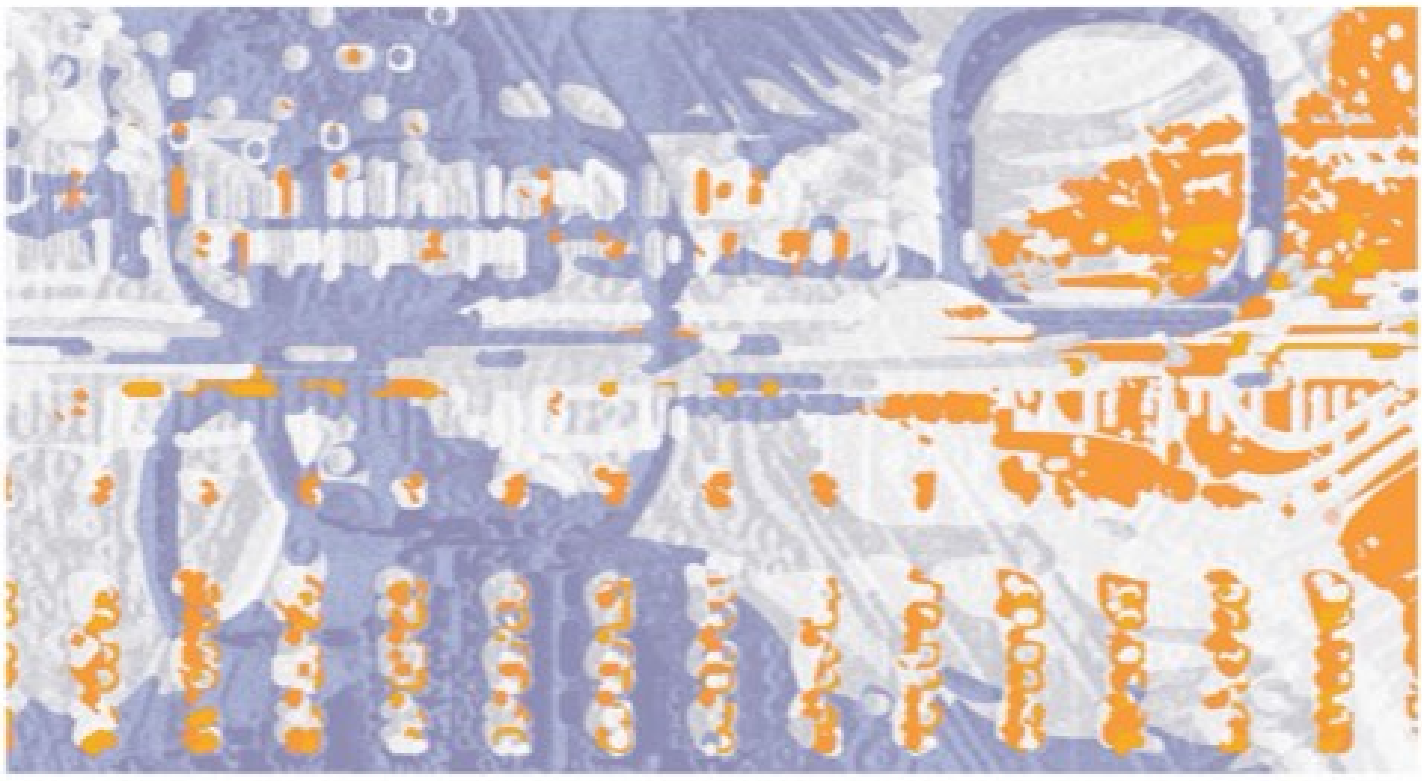

ları uygulamalandır. Bu uygulama, Gümrük Birliği'nin ruhuna aykırı bir şekilde malların en etkin taşıma şekli kullanılarak taşınmasını etkilemek suretiyle malların serbest dolaşımı prensibini ihlal etmektedir.

Bu çerçevede, anılan sorunların çözümü amacıyla AB nezdinde gerekli girişim ve çalışmalar sürdürülmektedir. Bununla birlikte, söz konusu sorunların çözülmesinin en temel yolu Gümrük Birliği'nin AB tarafından da Türkiye'nin üyelik süreci içerisinde değerlendirilmesi ve Türkiye'nin Ortak Ticaret Politikası alanlarında karar alma mekanizmalarına yeterli katılımın sağlanmasıdır.

Sonuç

Türkiye ve AB'nin birbiri için ifade ettiği önem yakın zamanda ortaya çıkan küresel ve bölgesel gelişmeler nedeniyle daha da artmıştır. Türkiye'nin komşu ve çevre ülkelerle mevcut siyasi ve iktisadi bağları Avrupa Birliği'nin dünyaya açılımı açısından kritik bir rol oynamaktadır.

Türkiye sadece ekonomik büyüklüğüyle ve ticari potansiyeliyle değil, "Doğu-Batı" arasında hem tarihi, hem kültürel, hem de coğrafi konumu itibariyle "AB" için en önemli partnerdir. Ortadoğu'dan Kafkaslar'a, Balkanlar'dan Kuzey Afrika'ya, Türk Cumhuriyetleri'ne, Rusya'ya ve Arap Yarımadasına, kolayca erişim sağlayan bir konumdadır.

Bu çerçevede Türkiye ve AB birbirleri için vazgeçilmez ortaklar haline gelmişlerdir. Bugün Avrupa'nın pek çok ülkesinde 5 milyona yakın vatandaşımız ticarette, ekonomide, sanatta, siyasette aktif bir şekilde yer almaktadır. İhracatımızın yüzde 50'ye yakını Avrupa'ya yapılmaktadır. Binlerce girişimcimiz Avrupa ülkelerinde faaliyette bulunmakta, onbini aşkın Avrupa ülkeleri menşeli firma Türkiye'de faaliyet göstermektedir.

Ayrıca, en önemli yükselen piyasalar arasında yer alan Türkiye, genç ve dinamik nüfusu ve ekonomik potansiyeli sayesinde AB'nin rekabet gücünün gelişimi açısından da hayati bir öneme sahiptir. Bu çerçevede, Türkiye'nin AB'ye üyeliği AB'nin küresel bir ekonomik ve siyasal güç olma yolunda ilerlemesinde itici bir güç olacaktır. Türkiye'nin küresel krizde göstermiş olduğu performans bu durumu kanıtlamaktadır.

Etkisini 2008 yılının son çeyreğinde tüm dünyada hissettirmeye başlayan küresel finans krizi, tüm ülkelerin finans piyasalarını ve reel ekonomilerini derinden etkilemiştir. Uluslararası mal ve finans piyasalarının önemli ölçüde daralmasına sebep olan bu küresel kriz ile birlikte, ülkelerin iç talep daralmaları ve dünya ekonomisinde artan belirsizliklere paralel olarak, 2009 yılında dünya ticareti yaklaşık %27,8 azalarak 11,6 trilyon dolara gerilemiştir. Bu gelişmeler karşısında, ihraca-

07-husnu dilemre.indd 9 7/23/10 6:51:00 PM

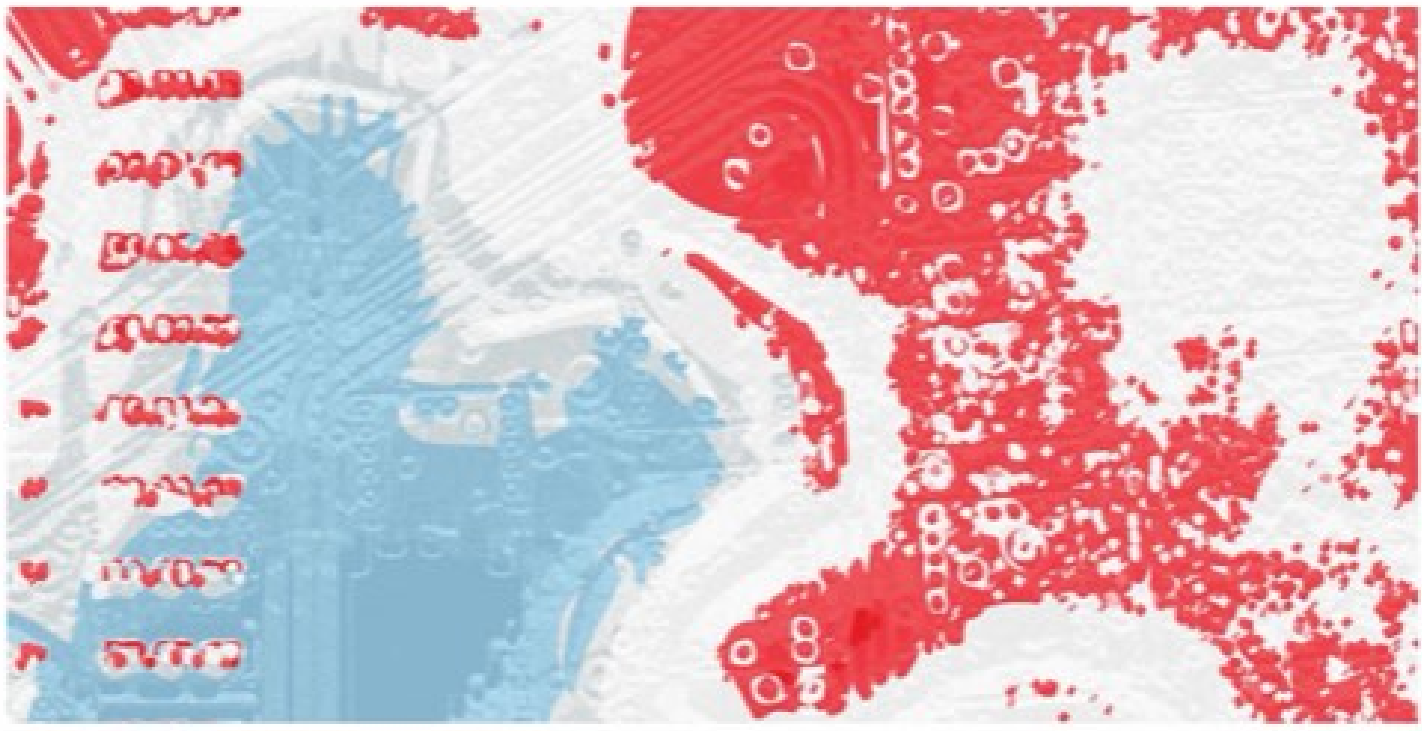

Bu kapsamda, günümüz itibariyle dünyanın 17. ve Avrupa'nın 6. büyük ekonomisi olan Türkiye'nin Cumhuriyetimiz'in, 100. kuruluş yıldönümü olan 2023 yılında ihracatını 500 milyar dolara ve dünya ihracatındaki payını %1,5'a yükseltilmesi hedeflenmektedir. Bu hedefe ulaşmamızda ülkemizin AB süreci hiç şüphesiz kilit bir rol oynayacaktır.

tımız da 2008 yılı ikinci yarısında krizin etkileri ile karşı karşıya kalmış, 2008 yılı sonu itibarıyla 132 milyar dolar olarak gerçekleşmişken, 2009 yılı sonunda %22,6 daralmayla 102 milyar dolara gerilemiştir. Aynı dönemde, gerek ülkemizde yaşanan iç talep daralması gerekse de ihracatımızdaki düşüş neticesinde meydana gelen yatırım malı ve ara malı talebindeki daralma sonucunda ithalatımız da %30,2 oranında azalarak 140,8 milyar dolara gerilemiştir. Ancak bu noktada iki husus ön plana çıkmaktadır.

İlk olarak, ihracatımızdaki azalmada dış talep daralmasına ek olarak, söz konusu küresel talep daralması ve dolar kurundaki değerlenme neticesinde emtia fiyatlarında yaşanan düşüşün de önemli bir etkisi bulunmaktadır. Zira 2009 yılında ihracatımızın değer bazında %22,6 oranında azalmasına karşın, miktar bazındaki daralmanın %7,2 oranıyla sınırlı kaldığını gözlemlemekteyiz.

İkinci olarak, Türkiye'nin ihracatındaki azalma bakımından dünya performansından daha iyi bir konumdadır. Nitekim Türkiye'nin ihracatındaki gerileme oranı Brezilya, Almanya, Japonya, Fransa gibi büyük ekonomilerin altında kalmıştır. Küresel krize rağmen 2009 yılında çevre ülkeler ve Afrika ülkeleri de dâhil olmak üzere 75 ülkeye ihracatımızda artış olmuştur. Bu çerçevede, Türkiye 2009 yılında toplam 220 ülkeye 102 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirerek OECD verilerine göre dünyanın en fazla ihracat yapan 22. ülkesi olmuştur.

Bu çerçevede, önümüzdeki yıllarda ülkemizin dünya ekonomisindeki konumunun daha da güçlendirilmesi ve tüm dünya ülkeleri ile birlikte barış ve zenginliğin artması için "Sıfır Sorun, Sınırsız Ticaret" hedefiyle çalışmalar devam etmektedir. Bu kapsamda, günümüz itibariyle dünyanın 17. ve Avrupa'nın 6. büyük ekonomisi olan Türkiye'nin Cumhuriyetimiz'in, 100. kuruluş yıldönümü olan 2023 yılında ihracatını 500 milyar dolara ve dünya ihracatındaki payını %1,5'a yükseltilmesi hedeflenmektedir. Bu hedefe ulaşmamızda ülkemizin AB süreci hiç şüphesiz kilit bir rol oynayacaktır.

07-husnu dilemre.indd 10 7/23/10 6:51:01 PM

Güçlüyüz...

Zorlu Tekstil Grubu, global standartlarda üretim kabiliyeti ve rekabet gücü yüksek 12 üretim ve pazarlama şirketiyle, 100'ü aşkın ülkede faaliyet gösteriyor. Sürekli büyüyen dış ticaret hacmiyle her gün daha da güçleniyor. Taç, Linens, Korteks ve Valeron markaları ile dünyanın her köşesine ulaşarak ülke ekonomisine katkıda bulunuyor.

ZORLU

www.zorlu.com.tr

ZORLU
TEKSTİL GRUBU

07-husnu dilemre.indd 11 7/23/10 6:51:04 PM

AB Sürecinde Gümrüklerimiz

Rıza Mehmet Korkmaz
Gümrük Müsteşarlığı AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürü

Türklerin Doğu'dan Batı'ya yürüyüşünün asırlar süren hikâyesinin önemli halkalarından birisini, 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanarak 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşması oluşturur ki, bu Anlaşma aynı zamanda Avrupa Birliği ile ilişkilerimizi de temellendirmektedir. Ankara Anlaşmasının imzalanması ile kurumsal bir nitelik kazanan Türkiye-AB ilişkisinin hem Türkiye Cumhuriyeti hem de AB üyesi ülkeler vatandaşlarına etkisi, esasen, Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesi ile başlayan süreçte ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, Türkiye-AB ilişkilerinin vatandaş tarafından ilk olarak gümrük idaresi ve gümrük uygulamaları aracılığıyla hissedildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu itibarla, gümrük idareleri AB uyum sürecini en yakın biçimde hisseden ve uygulayan kamu kuruluşları arasında yer almaktadır.

6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı (OKK) ile Türkiye-AB arasında 1.1.1996 tarihinden itibaren oluşturulan gümrük birliği; klasik gümrük birliğinin ötesinde, sadece malların serbest dolaşımına ilişkin değil, aynı zamanda ticaret, rekabet, fikri ve sınaî mülkiyet hakları, patent ve gümrük konularında Topluluk mevzuatına uyum

08-riza korkmaz.indd 2 7/23/10 6:53:28 PM

sağlanmasına ilişkin yükümlülükler de doğurmuştur. Bu düzenleme, 2/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı dibacesi de dikkate alınarak "gümrük birliği plus (+)" şeklinde yorumlanmıştır.

AB Sürecinde Mevzuat Uyumu

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı uyarınca, 1 Ocak 1996 tarihinde HYPERLINK "http://www.ikv.org.tr/gumrukbirligi.php" \t "_blank" Gümrük Birliği tamamlanmış ve Türkiye-AB Ortaklık ilişkisinin son dönemine girilmiştir.

1/95 sayılı Gümrük Birliği Kararı'nın 28'inci Maddesi; ilk olarak eşyanın serbest dolaşıma girişi, eşyanın dolaşımı, eşyanın menşei, kıymeti ve gümrük beyannamesi gibi gümrük mevzuatını ilgilendiren alanlarda uyumu esas kılmış ve dolayısıyla, AB ile Türkiye arasında öncelikli etkileşim gümrük uygulamaları alanında gerçekleşmiştir. Bu çerçevede, Topluluk Gümrük Kodunun temel esasları, zaman kaybedilmeden, 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe giren 30 Haziran 1995 tarihli ve 564 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile ulusal mevzuata aktarılırken; Türkiye Topluluk Gümrük Kodu ve Yönetmeliğine kapsamlı uyum 5 Şubat 2000 itibariyle yürürlüğe giren 4458 sayılı Gümrük Kanunu ve buna ilişkin Gümrük Yönetmeliği ile sağlanmıştır.

AB ile Gümrük Birliği'nin tamamlanmasından AB ile tam üyelik müzakerelerinin başladığı 3 Ekim 2005 tarihine geçen sürede gümrükleri ilgilendiren ve uyum sağlanması gereken toplam 233 adet AB mevzuatından 81 tanesine tam uyum sağlanmıştır. Bunlardan 71 tanesi için ise müzakere süreci boyunca uyum sağlanması hedeflenmiş olup, kalan mevzuatın uyumu için yasal bir prosedüre ihtiyaç duyulmamaktadır. Kaldı ki, uyum sağlanacak mevzuattan 30'una ancak tam üyelikle birlikte uyum sağlanması mümkün olabilecektir.

2003 yılından bugüne kadar Gümrük Mevzuatının uygulanmasına yönelik olarak; 2 Kanun, 25 Yönetmelik değişikliği, 9 BKK, 57 Tebliğ, 96 Genelge yürürlüğe girmiştir.

Müsteşarlığımızca gerek AB ile 1996 yılında tesis edilen gümrük birliği çerçevesinde AB gümrük mevzuatına uyum çerçevesinde ve gerekse günün gerekenlerine uyumlu olarak yürütülen çalışmalar çerçevesinde yapılan

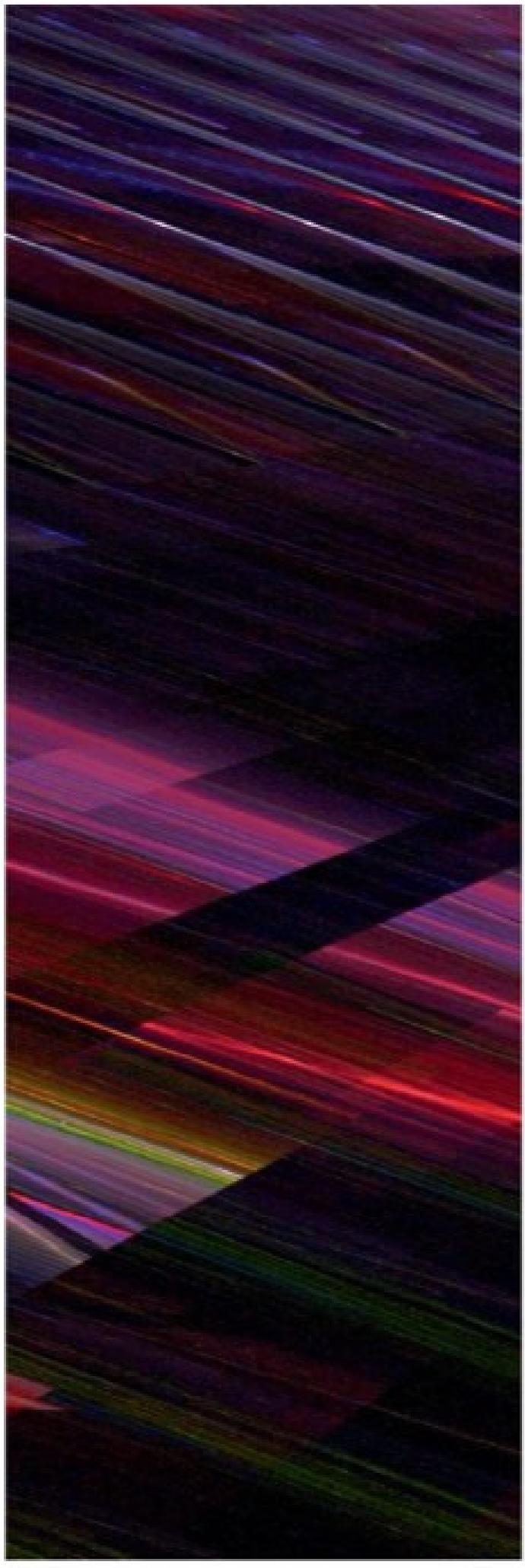

08-riza korkmaz.indd 3 7/23/10 6:53:29 PM

başlıca mevzuat düzenlemeleri şunlardır:

- 4926 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu günümüzdeki gelişmelere paralel olarak özellikle yasal ticaretin önünü açmak, kaçakçılıkla etkin mücadele etmek ve evrensel hukuk normlarına ve bu çerçevede yeni Ceza Kanununa uyum sağlamak amacıyla yürürlükten kaldırılmış, 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, 31.03.2007 tarihinde yürürlüğe konmuştur.
- 4458 sayılı Gümrük Kanununda değişiklikler yapan 5911 sayılı 18.06.2009 tarihli Kanun ve buna bağlı olarak gerçekleştirilen gümrük yönetmeliği değişikliği ile özellikle 11 Eylül sonrasında AB Gümrük kodunda güvenlikle ilgili olarak yapılan düzenlemelere uyum sağlanmış ve bu kapsamda; çıkış öncesi beyan, yetkilendirilmiş yükümlü, gümrük işlemlerini basitleştirilmesi ve kolaylaştırılması, risk analizi, IT alanında kaydedilen gelişmelere uyum sağlanması, sonradan kontrol, fikri sınai mülkiyet hakları, elektronik beyanname, ortak transit, gümrük vergi muafiyet limitleri(genel muafiyet limiti 100 Euro'dan 150 Euro'ya, yolcu beraberindeki hediyelik eşya limiti ise 300 Euro'dan 430 Euro'ya yükseltilmiştir), tasfiye, iyi niyetli yükümlü, teminatlar, fazla mesai, para cezaları gibi alanlarda düzenlemeler yapılmıştır.

Gerek tarama raporlarındaki gerekse ilerleme raporlarındaki sonuçlara göre, ülkemiz gümrük mevzuatının AB'ne uyum düzeyi "yüksek" olarak nitelendirilmiştir.

- Bu değişiklikler ile ayrıca ulusal alanda gümrük işlemleri sırasında karşılaşılan spesifik problemlere cevap bulunması ve mevzuatın daha anlaşılır hale getirilmesi ihtiyaç ve önceliklerine karşılık verilmiştir.
- 2009/15481 sayılı 29.09.2009 tarihli "4458 Sayılı Gümrük Kanununun Bazı Maddelerinin Uygulanması Hakkında Karar" ile özellikle gümrük muafiyetlerine ilişkin olarak düzenlemeler yapılmıştır.
- BM/AEK (Birleşmiş Milletler, Avrupa Ekonomik Komisyonu) Eşyanın Sınır Formalitelerinin Kolaylaştırılması Sözleşmesi, DGÖ (Dünya Gümrük Örgütü)/ İstanbul Sözleşmesi, DGÖ/Revize Kyoto Sözleşmesi, BM/AEK Ticari Karayolu Taşıtlarının Geçici İthalatı Sözleşmesi, BM/AEK Özel Karayolu Taşıtları Geçici İthalat Sözleşmesi değişiklikleri kabul edilmiştir.
- 2006/10895 sayılı BKK ile "Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasında oluşturulan Gümrük Birliği Uygulamasına İlişkin Esaslar Hakkında Karar" yayımlanmıştır.
- 2006/10628 sayılı BKK ile İstanbul Gıda Ürünleri İhtisas Gümrük Müdürlüğü ile Yumurtalık Serbest Bölge Gümrük Müdürlüğü, 2006/10696 sayılı BKK ile Halkalı Tekstil İhtisas Gümrük Müdürlüğü ile Bursa Tekstil İhtisas Gümrük Müdürlüğü kurulmuştur.
- 2006/11437 sayılı BKK ile "Türk Gümrük Tarife Cetveli" 01.01.2007 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yürürlüğe girmiştir.
- Ortak Transit Yönetmeliği 28.7.2003 tarihinde, Gümrük Laboratuarlarında Kullanılacak Tahlil Metodları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapan Yönetmelik 17.11.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Eşyanın Tercihli Menşeinin Tespiti Hakkında Yönetmelik'te Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 1.3.2007 tarihinde (AT-Mısır için).
- Eşyanın Tercihli Menşeinin Tespiti Hakkında Yönetmelik'te Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 1.9.2007 tarihinde (EFTA için) yürürlüğe girmiştir.
- Dünya Gümrük Örgütü'nün eşya sınıflandırmasına ilişkin 62 adet Sınıflandırma Kararı ile 564 adet Sınıflandırma Görüşü, AB Komisyonu Tüzüğü kapsamı 27 adet Topluluk Sınıflandırma Kararı yayımlanmıştır.
- Avrupa Birliği Kombine Nomanklatür Açıklama Notları ve 1.1.1996 tarihinden itibaren Tek İdari Belge kullanımına ilişkin Tebliğ yayımlanmıştır.

Müsteşarlığımız 2001 ve 2003 yılı Ulusal Programlarından doğan yükümlülüklerini büyük oranda yerine getirmiş olup, bugün itibariyle AB'ye kendini en fazla hazırlamış, uyum düzeyi en yüksek kurumlardan biri haline gelmiştir.

17 Nisan 2007 tarihinde kamuoyuna açıklanan yeni yol haritamız "AB Müktesebatına Uyum Programı"nda yer alan yeni hedefler ise; AB Modernize Gümrük Koduna uyum amacıyla Gümrük Kanunu değişiklikleri, Güm-

08-riza korkmaz.indd 4 7/23/10 6:53:30 PM

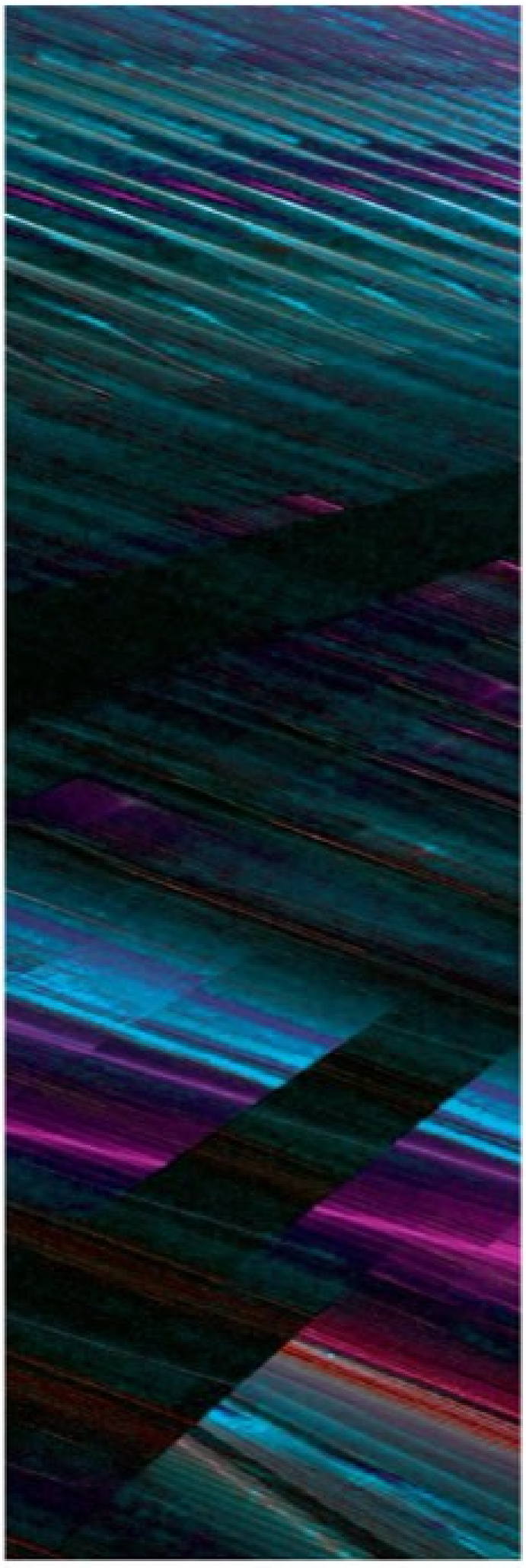

rük Müşavirleri Odası Kanunu, Müsteşarlık Teşkilat Kanununun çıkarılması, ortak transite uyum, serbest bölgelerle ilgili düzenlemeler, kaçakçılıkla mücadelede polis-gümrük işbirliğinin arttırılması başta olmak üzere, ilgili olduğumuz Topluluk mevzuatına tam uyuma yönelik toplam 30 adet düzenlemenin yapılmasıdır.

Bu kapsamda Müsteşarlığımız için son derece önem arz eden ve modern gümrük uygulamaları için yeni bir yapılanma ile yenilikler öngören Gümrük Müsteşarlığı Teşkilat Kanunu tasarısı hazırlanmış olup, halen TBMM Plan ve Bütçe komisyonunda bulunmaktadır. Yine Modernize Gümrük Kodu, Ortak Transit ve diğer mevzuata uyuma ilişkin çalışmalar da Müsteşarlığımız bünyesinde hızla devam etmektedir.

AB Tarama Süreci

AB ile tam üyelik müzakerelerinin ilk aşaması olan tarama süreci, Müsteşarlığımız açısından çok başarılı bir şekilde geçirilmiştir. Bu kapsamda, 3 Ekim 2005 tarihinde başlayan AB tam üyelik müzakerelerinde, Gümrük Müsteşarlığını ilgilendiren ve 20 Ekim 2005 - 13 Ekim 2006 tarihlerinde Brüksel'de gerçekleştirilen toplam 14 fasıldaki tarama toplantıları iştirak edilmiştir. Bu fasıllardan Müsteşarlığımızın da koordinatörlüğünü yürüttüğü Gümrük Birliği (29.) faslındaki tanıtıcı tarama toplantıları 31 Ocak-1 Şubat 2006 tarihlerinde, ayrıntılı tarama toplantıları ise 13-14 Mart 2006 tarihlerinde başarıyla gerçekleştirilmiştir. Bu süreç aynı zamanda, AB müktesebatına uyumlu/uyumsuz yönlerimizin de toplu olarak ortaya konulması için fırsat oluşturmuştur.

Gerek tarama raporlarındaki gerekse ilerleme raporlarındaki sonuçlara göre, ülkemiz gümrük mevzuatının AB'ne uyum düzeyi "yüksek" olarak nitelendirilmiştir. Sorunlu ya da güçlendirilmesi gerekli alanların ise; serbest bölgeler, risk analizi ve sonradan kontrol, korsan ve sahtecilikle mücadele, tarife sınıflandırması kararlarına uyum, ortak transite uyum, transitte teminat sistemi ve memur refakati uygulaması, idari kapasitenin geliştirilmesi, otomasyonda AB'nin IT sistemine bağlantı kurulması gereği olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca Gümrük Birliği Faslı Müzakerelerinin Açılışı için ise iki kriter belirlenmiştir.

08-riza korkmaz.indd 5 7/23/10 6:53:30 PM

Bunlar:

1. Ankara Anlaşması'na Ek 2005 tarihli Ek Protokolün tüm üye ülkeler için (GKRY dâhil) uygulanması,
2. Giriş Noktası Gümrüksüz Satış Mağazalarında satışa sunulan Gümrük Birliği kapsamı eşyanın gümrük vergilerinin tahsil edilmesi.

Birinci açılış kriteri sadece Gümrük Birliği faslı için değil, diğer birçok fasıl için açılış ve aynı zamanda tüm fasıllar için kapanış kriteri haline getirilmiş olup, söz konusu kriter siyasi düzlemde değerlendirilmektedir. Bilindiği gibi AB ülkelerinin 11 Aralık 2006 tarihinde yapılan Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi'nde (GİDİK) aldıkları karara göre, ülkemiz, Ankara Anlaşması'na Ek Protokol'den kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirene dek, "Malların Serbest Dolaşımı", "İş Kurma ve Hizmet Sunumu Serbestisi", "Mali Hizmetler", "Tarım ve Kırsal Kalkınma", "Balıkçılık", "Ulaştırma Politikası", "Gümrük Birliği" ve "Dış İlişkiler" fasıllarında müzakereler açılamayacak; ayrıca diğer fasıllar da geçici olarak kapatılamayacaktır.

İkinci açılış kriterine ilişkin teknik çalışmalar ise, Müsteşarlığımız bünyesinde sürdürülmekte olup, bu konuda yapılan Düzenleyici Etki Analizi çalışması ile kriterin karşılanması halinde ortaya çıkacak hukuki, mali ve sosyal etkilerin ortaya konulmuştur.

İdari Kapasiteyi Geliştirme

Dış ticaretimizin büyük bir ivme kazanarak yılda 300 milyar doları geçtiği, yük, yolcu ve araç trafiğinin önemli artış gösterdiği bu dönemde, Gümrük Müsteşarlığı yasal ticaretin kolaylaştırılması, yasadışı ticaretin ve yolsuzluğun önlenmesine yönelik olarak çok önemli görevler ifa etmeye devam etmiştir. Türk Gümrük İdaresi, dünyada yaşanan gelişmeleri dikkatle izleyerek, buna paralel adımları eşzamanlı olarak atmış, kaçakçılıkla ve yolsuzlukla mücadelede önemli bir misyon üstlenmiştir.

Gümrük birliği faslında uyum düzeyinin en önemli bileşenlerinden biri de, Gümrük Müsteşarlığı'nın özellikle idari kapasite alanında göstermiş olduğu gelişmelerdir. Gümrük Birliği ilişkisi çerçevesinde, gümrük idarelerine yönelik yeniden yapılanma ve modernleşme çalışmaları da Türkiye'nin yükümlülükleri arasındadır. Bu kapsamda, 1998 yılında baş-

08-riza korkmaz.indd 6 7/23/10 6:53:31 PM

latılan Gümrük İdaresinin Modernizasyonu Projesi ile gümrük teşkilatının yeniden düzenlenmesi, vergi tahsilâtında etkinliğin artırılması, kaçakçılıkla mücadele ve gümrük suçlarıyla etkin mücadele ve daha etkili bir gümrük kontrolü sağlanması için fiziki ve teknik alt yapının ve bilgisayar sistemlerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Bu çerçevede, 2002 yılından beri yürütülmekte olan ve dünyada güvenlikle ilgili yaşanan yeni gelişmelere paralel olarak sürekli geliştirilen Gümrük Güvenlik Sistemleri Projesi (GÜMSİS), Türk Gümrük İdaresinin yüz akı durumuna gelmiştir. Proje kapsamında yer alan;

- Araç takip sistemleri,
- Nükleer madde dedektörleri,
- İhbar ve kara kapıları taşıt takip programı,
- Gümrük kapılarını kapalı devre tv ile izleme sistemi,
- Kripto grafik haberleşme sistemi,
- X-ray cihazları,

ile teknolojinin son imkanları Türk Gümrük İdaresinin hizmetine sunulmuştur. Yürütülmekte olan çalışmaların tamamlanmasıyla Türkiye'nin kara-deniz-hava araç, yük ve yolcu trafiğinin tamamının bilgisayar ortamında takibinde çok önemli adımlar atılmıştır.

Diğer yandan, Türkiye'nin vitrini konumundaki Kapıkule, Hamzabeyli, İpsala, Gürbulak, Habur, Cilvegözü, Sarp gümrük kapılarımızın yap-işlet-devret modeliyle devlet bütçesine hiçbir yük getirmeksizin yenilenerek ülkemize yakışır bir hale getirilmesine özel önem verilmiş, gümrük personeli ve iş sahiplerinin daha iyi koşullarda çalışmaları sağlanmıştır.

Batının en doğu noktasında ve doğunun da en batı noktasında yer alan, 2753 km kara ve 8333 km deniz kıyısı bulunan bir coğrafyada gümrük hizmeti çaba, dirayet ve kararlılık gerektiren bir çalışma disiplini ve anlayışını gerekli kılmaktadır. AB'ye üyelik ile AB'nin en doğu sınırında gerek Türk gerek AB vatandaşlarının güvenliğini üstlenecek olan Türk Gümrük idaresi, bu meşakkatli görevi AB gümrük mevzuatına uyum sağlayarak ve dolayısıyla gümrük işlemlerini bilişim teknolojileri esaslı gümrük otomasyon sistemi ile yerine getirerek mümkün kılmayı amaçlamıştır.

AB Kaynaklı Projeler

Ülkemizin Avrupa Birliği üyeliğine adaylık sürecinde, "Katılım Ortaklığı Belgesi" ve "İlerleme Raporları"nda ifade edilen hususlar ve "Ulusal Program" çerçevesinde üstlendiği taahhütleri yerine getirmeye yönelik çalışmalarında destek sağlamak üzere, Avrupa Birliği tarafından 17 Aralık 2001 tarih ve 2500/2001 sayılı Konsey Tüzüğü çerçevesinde Katılım Öncesi Mali Yardım sağlanmaktadır.

Müsteşarlığımız, bu çerçevede AB mali kaynaklarından en çok yararlanan kamu kurumlarından birisi konumundadır. 2004-2010 yılları arasında AB Fonları destekli toplam 7 proje ile Türk Gümrük İdaresinin Modernizasyonu hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda, Türk Gümrük İdaresinin Modernizasyonu - I, II, III, IV, V, VI ve VII başlıkları altında geliştirilen projelerle toplam 81.482.078 avro tutarında kaynak yaratılmıştır.

Bu projelerin öncelikli hedefi, Türk gümrük idaresinde kullanılan mevcut bilişim teknolojisinin, AB'nin bilişim teknolojileri sistemi ile uyumlu hale getirilmesi ve geliştirilmesidir. Türk Gümrük İdaresinde kullanılan BİLGE'nin revize edilmesi ve böylece AB'nin Yeni Bilgisayarlı Transit Sistemi'ne (NCTS) ve öncelikle AB Tarife Sistemi (TARIC) olmak üzere Entegre Tarife Sistemi'ne (ITMS) Türk Gümrük İdaresi tarafından bağlantı sağlanması ve AB gümrük idareleri ile AB Komisyonu ve Türkiye arasında bir ortak iletişim ağı oluşturulması sağlanmıştır. CCN/CSI Arayüz Bağlantısı ile tamamlanacak olan bu elektronik alt yapı sistemi ile, Türk gümrük idareleri ile AB Gümrük idareleri arasında bir iletişim ağı kurulmuş ve böylece mevzuat dışında pratik uygulamada da AB ile online iletişim sağlanmış olacaktır. 2008 yılı Ulusal Program hedeflerine uygun olarak sistemin 2011 yılından itibaren uygulanması öngörülmektedir.

Gümrük Müsteşarlığının AB kaynaklı pro-

AB'ye üyelik ile AB'nin en doğu sınırında gerek Türk gerek AB vatandaşlarının güvenliğini üstlenecek olan Türk Gümrük idaresi, bu meşakkatli görevi AB gümrük mevzuatına uyum sağlayarak ve dolayısıyla gümrük işlemlerini bilişim teknolojileri esaslı gümrük otomasyon sistemi ile yerine getirerek mümkün kılmayı amaçlamıştır.

08-riza korkmaz.indd 7 7/23/10 6:53:31 PM

jelerinin yıllar itibarıyla dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

AB Projeleri kapsamında;

- Önemli sınır kapısı ve limanlarımızın Araç ve Konteynır Tarama Sistemleri (5 adet x-ray), arama hangarları ve soğuk hava depoları (2 adet), kapalı devre televizyon, plaka okuma sistemleri, araç izleme gibi takip ve değerlendirme sistemleri ile donatılması,
- Gümrük istihbarat ve narkotik birimlerinin güçlendirilmesine yönelik olarak 14 adet tam donanımlı devriye aracı alınması,
- Gümrük çalışanlarının modern yöntemlerle eğitimi için eğitim modülleri hazırlanması ve değişim programlarıyla çok sayıda gümrük personelinin AB üyesi ülkelerde kısa dönem eğitim programlarına katılması,
- Risk esaslı kontrol ve sonradan kontrol mekanizmalarının kurulması,
- Ankara'da Gümrük Arşiv ve Afet Merkezi kurulması,
- Teknolojik altyapının AB IT sistemlerine entegrasyonuna yönelik olarak yenilenmesi,
- İstanbul'da AB'ye uyumlu Bölgesel Gümrük Laboratuarı tesis edilmesi,
- İhtiyaç ve boşluk analizleri yapılarak korelasyon tablolarının hazırlanması suretiyle AB

Proje Teklif Dönemi (Yıl)	Proje Tutarı (Euro)
• 2003	5.875.000
• 2004	22.852.800 (Türkiye'ye verilen miktarın %10'u)
• 2006	19.027.139
• 2007	4.950.000
• 2008	3.877.139
• 2009	16.600.000
• 2010	8.300.000
Toplam:	*81.482.078*

14 Ekim 2009 tarihinde yayınlanan son AB İlerleme Raporunda da teyit edilen gümrük birliği alanındaki yüksek mevzuat uyumunun yanı sıra Müsteşarlığımızdaki idari kapasitenin geliştirilmesine yönelik çalışmalara da hız verilmiş ve bu alanda yukarıda detaylı biçimde açıklanan AB kaynaklı projelerin desteği ile son 5-6 yıldır önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

mevzuat uyumunun önemli ölçüde gerçekleştirilmesi, mümkün olmuştur.

Yine bu kapsamda, 2005-2006 yıllarında Alman Gümrük İdaresi ile İdari Kapasitenin Geliştirilmesi konusunda başarılı bir Eşleştirme Projesi gerçekleştiren Gümrük İdaremiz, 2008-2010 yıllarında Alman ve İtalyan Gümrük İdareleri ile de iki Eşleştirme Projesini daha başarıyla tamamlamıştır. Böylelikle Müsteşarlığımız; sonradan kontrol, eğitim, ITMS (Avrupa Birliği Entegre Tarife Yönetim Sistemi) ve NCTS (yeni bilgisayarlı transit Sistemi) konularında kapasite geliştirme yönünde önemli mesafeler almış, kamu kurumlarında ilk örneklerden olan Gümrük Müsteşarlığı İş Yönetim ve Eylem planı da hazırlanmıştır.

Devam eden projeler kapsamında da;

- Kaçakçılıkla ve terörizm ile mücadele amacıyla Van-Kapıköy Gümrük Kapısına tren tarama sistemi kurulması,
- AB ITMS(Avrupa Birliği Entegre Tarife Yönetim Sistemi) ve NCTS(yeni bilgisayarlı transit Sistemi) altyapısına uyum,
- Yeni x-ray cihazları ve mobil arama timlerinin oluşturulması,
- Uluslararası ticaretin izlenmesi ve sahteciliğin önlenmesi kapasitesinin güçlendirilmesi, risk analizi ve yönetimi konusunda insan kaynaklarının yetiştirilmesi ve

08-riza korkmaz.indd 8 7/23/10 6:53:32 PM

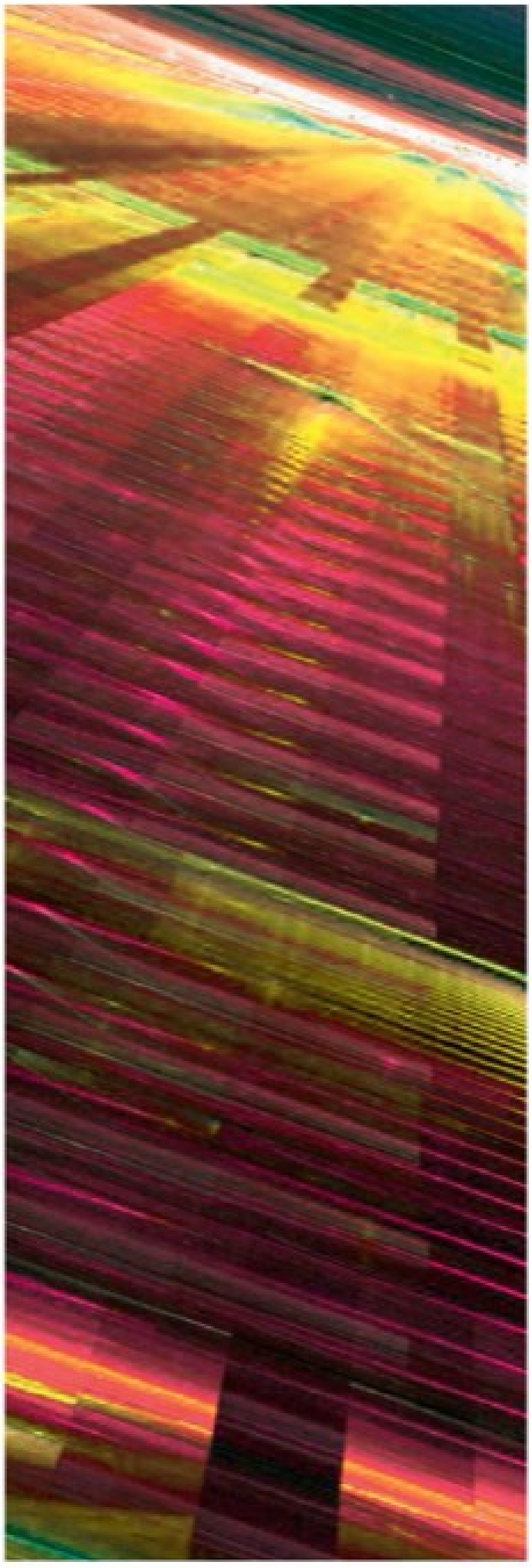

risk yönetimine dayalı ticaretin kolaylaştırılması konusunda Gümrük Mavi Kitapçığı (Customs Blueprints) ile uyum sağlanması, risk analizi temelli kontrol mekanizmasının güçlendirilmesi,

- Gümrük muhafaza hizmetlerine yönelik olarak deniz limanları için 10 küçük devriye botu, iç operasyonlar için 25 devriye aracı ve araç takip sistemi, deniz limanlarındaki personelin eğitimi için kısa süreli Eşleştirme Bileşenleri ile 5 adet Mobil Araç Tarama Sistemi ile personelin eğitiminin sağlanması,
- Gümrük idarelerimizdeki nezarethane ve ifade alma/sorgu odalarının AB standartlarına uygun hale getirilmesi için tadil edilmesi, ifade alma/sorgu odalarında ve ayrıca istihbarat çalışmalarında kullanılmak üzere gerekli teknik ekipmanın alımı ve personelin istihbarat, temel haklar ve özgürlüklere bağlı olarak ifade alma, tutanak tutma konularında kapasitesinin arttırılması amacıyla eğitim ve danışmanlık hizmetleri alımı,
- Müsteşarlığımızca yürütülen e-gümrük projelerini kapsayacak şekilde BİLGE, NCTS ve ITMS uygulamalarıyla birlikte mükellefin sorunlarını iletebileceği geniş bir Çağrı Merkezi (Call Center) yapısı oluşturulması,

hedeflenmektedir.

AB Projelerinin yanı sıra, Gümrükler 2007/2013 isimli Topluluk Programına 2003 yılından itibaren katılım sağlayan Müsteşarlığımız, bu program çerçevesinde yurtdışındaki birçok toplantı, seminer ve eğitimlere kamu bütçesine külfet yüklemeden katılarak, personelinin bilgi ve deneyimlerini arttırmaktadır.

E-Gümrük (Kâğıtsız Gümrükler)

Gümrük Müsteşarlığı, kamu kurumları içerisinde bilgisayarlaşmaya önem veren kurumlar arasında yer almaktadır. Bu kapsamda Ocak 2000'den itibaren gümrük idaresinde işlemler, AB mevzuatına uygun şekilde kısa adı BİLGE olan bilgisayarlı gümrük otomasyon sistemi ile yürütülmektedir. Bugün itibariyle işlemlerin %100'ü otomasyona geçmiş gümrük idareleri aracılığıyla gerçekleştirilmekte ve yıllık toplamda 3.990.000 adet ithalat ve ihracat beyannamesi elektronik or-

08-riza korkmaz.indd 9 7/23/10 6:53:32 PM

tamda tamamlanmaktadır.

Hem AB'ye uyum hem de teknolojinin yardımıyla, gümrük idaresi ithalat, ihracat ve transit işlemlerinde vatandaş ile birebir çalışan bir devlet idaresi olarak imajını değiştirmiş; gümrük işlemlerinin öngörülebilir ve sistematik bir anlayışta yürütüldüğü bir idare olmuştur. Bu açıdan gümrük idaremiz henüz AB'ye girmeden AB ülkesi gümrük idaresi koşullarında hizmet verir hale gelmiş ve vatandaş ile birebir iletişimle AB'ye üyeliğin ve bunun etkilerinin tanıtılmasında ilk elden görev üstlenmiştir. Türkiye'de E-devletin öncülerinde olan Gümrük İdaresi, kurduğu bu elektronik alt yapı ile vatandaş ile iletişimini şeffaflık ve güven esasına dayandırmıştır.

Bu bağlamda, tüm gümrük kapılarında AB mevzuatının uygulanması hem AB hem de Türk vatandaşlarına etki eden bir süreçtir. Mevzuat ve uygulamadaki aynılık, Türkiye ve AB arasında ticaret yapan tüm vatandaşlar için işlemlerde kolaylık sağlamakta; diğer türlü ortaya çıkacak zaman ve maddi kayıpların önüne geçmektedir. Gümrük Birliği sayesinde AB ile artan ticaret, Türk ve AB ticaret çevreleri arasında ticari ve kurumsal ilişkileri güçlendirmiş; bu ise halkların birbirleri hakkındaki farkındalıklarını artırmıştır. Benzer kuralların ve mevzuatın geçerli olduğu bir coğrafyada ticari ilişkiler artmış; bu artışın doğrudan bir sonucu olarak farklı ülke vatandaşlarının birbirleri ile kültürel ve sosyal alanlarda etkileşimi buna zemin hazırlayan AB ile mümkün olmuştur.

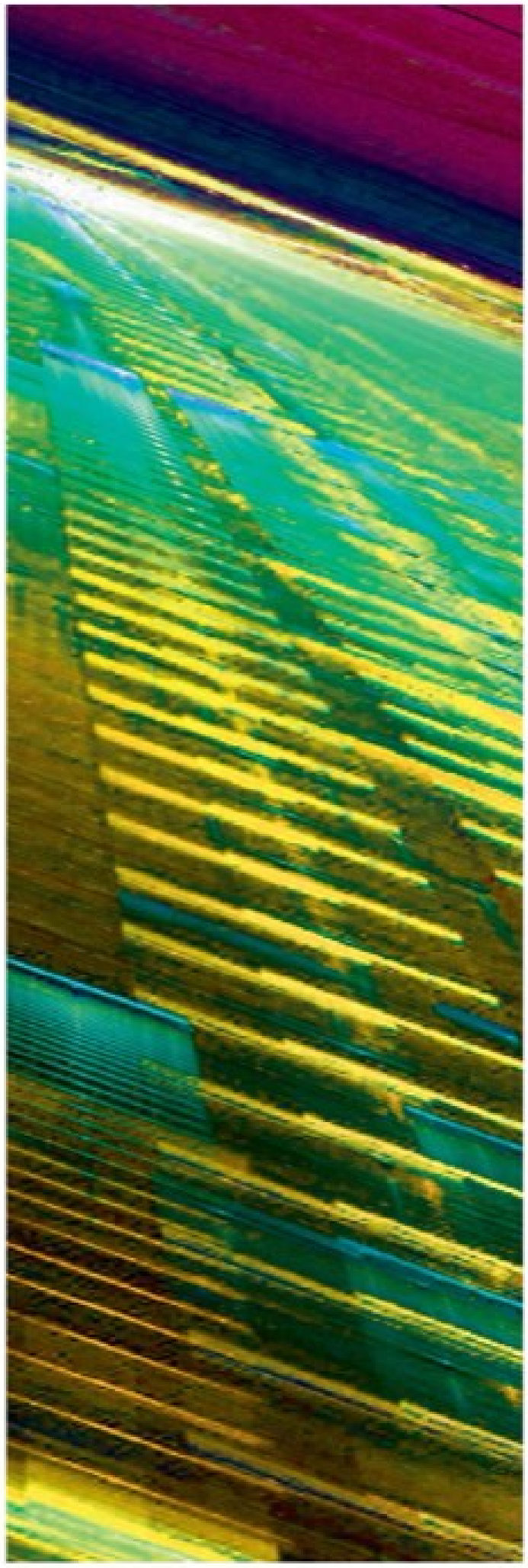

Yeni AB Stratejisi

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği tarafından hazırlanan ve Türkiye'nin katılım süreci için belirlenen yeni AB stratejisi, 3 Ekim 2005 tarihinde yayınlanan Müzakere Çerçeve Belgesi ile başlayan ve bugüne kadar 33 fasılda devam eden katılım müzakerelerine ivme kazandırmayı ve kamuoyu desteğini artırmayı hedeflemektedir.

Türkiye'nin müzakere süreci, tam üyelik hedefine kilitlenmiş olan bir süreçtir ve gerek Türk kamuoyu gerekse de AB üyesi ülkeler kamuoylarında bu yönde bir farkındalık yaratılması önem arz etmektedir. Bu amaçla, yeni AB stratejisinin 4 üncü ayağını oluşturan "iletişim stratejisi" bizzat vatandaşa ulaşarak Türkiye'nin AB hedefini açıklamayı ve günlük

08-riza korkmaz.indd 10 7/23/10 6:53:32 PM

hayatta sağlayacağı değişimleri vurgulamayı gerektirmektedir.

14 Ekim 2009 tarihinde yayınlanan son AB İlerleme Raporunda da teyit edilen gümrük birliği alanındaki yüksek mevzuat uyumunun yanı sıra Müsteşarlığımızdaki idari kapasitenin geliştirilmesine yönelik çalışmalara da hız verilmiş ve bu alanda yukarıda detaylı biçimde açıklanan AB kaynaklı projelerin desteği ile son 5-6 yıldır önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Gümrük Müsteşarlığı, bir yandan kaçakçılıkla ve yasa dışı ticaretle mücadele ederken bir yandan da yasal ticaretin kolaylaştırılmasına yönelik olarak çalışmalarına ağırlık vermektedir. Bu kapsamda, bilgisayarlı modern teknolojilerin kullanımı ile gümrüklerde bekleme süreleri azaltılmakta, süreçte yer alan işlemlerin sayısı azaltılarak basitleştirilmekte, yeşil koridor uygulamaları gibi ticareti kolaylaştırıcı tedbirler devreye sokulmakta, risk analizi yöntemleriyle seçici değerlendirmeler yapılarak fiziki kontrol oranları aşağı çekilmekte, özellikle ihracatı kolaylaştırıcı tedbirlere ağırlık verilerek dış ticaret erbabının sorunlarına hızla çözüm üretilmektedir. Önümüzdeki dönemde bu uygulamalara, tek pencere ve sonradan kontrol, kayıt yoluyla rejime giriş gibi modern uygulamalar eklenerek hizmet kalitesi ve sürati daha da artırılacaktır.

AB üyesi bir ülkenin modern gümrük idareleri; AB müktesebatının tam olarak uygulanmasını sağlayan, hukuki altyapısını tamamlamış; risk analizlerine dayanan iyi düzenlenmiş kontrol yetkileriyle donatılmış; AB gümrük gelirlerine ilişkin idari kapasitesini oluşturmuş; operasyonel kabiliyetleri olan; mükelleffler ve ticaret erbabı ile iletişim kanalları açık; insan kaynakları politikasına ve personelinin sürekli gelişimine önem veren; teknik donanıma sahip; otomasyonunu ve AB sistemlerine teknolojik entegrasyonunu tamamlamış; işbirliğine özen gösteren, açık, şeffaf, etik bir yapıyı zorunlu kılmakta olup, Müsteşarlığımızın AB uyum çalışmalarında bu perspektifin yakalanmasına ve AB normlarını her alanda etkin bir biçimde takiple, ülke çıkarlarıyla paralel bir biçimde uygulamaya geçirerek bu alanda Türk halkına yüksek hizmet kalitesi sunulmasına azami çaba gösterilmektedir.

Gümrük idaresinin bir ülkenin yurtdışına açılan kapısı olduğu düşünülürse, gümrük idaresinde ve işlemlerinde yapılan tüm yeniliklerin vatandaşa ilk elden etkisi ve birebir yansıması kaçınılmazdır. Gümrük işlemlerinin AB uygulamaları ile uyumlu olması, Türkiye'ye gelen ve Türkiye ile ticaret yapan AB vatandaşlarına, henüz katılım müzakereleri yürütmekte olan bir aday ülke olsa bile aslında Türkiye'nin AB ile gümrük alanında kurduğu bütünleşmenin seviyesini göstermektedir. Bu konuda farkındalığa sahip AB vatandaşının sayısının artması, Türkiye'nin AB'ye katılımına ilişkin AB kamuoyundaki desteği de artıracaktır.

Son olarak belirtmek gerekir ki, AB projesi tek başına ülke bürokrasileri ile yürütülebilecek herhangi bir "dış ilişkiler" konusu değildir. Bu süreç, AB'ye üye olmak isteyen ülke vatandaşlarının her düzeyde katılım ve katkı sağlayabileceği bir değişim projesidir. 33 farklı alanda geniş ve ayrıntılı mevzuata sahip uluslararası mecrada başka bir örneği bulunmayan AB, bireyi ve vatandaşı esas alan anlayışı ile önemini ve cazibesini korumaktadır. Bu bağlamda, yasal ticareti kolaylaştıran ve yasal olmayan ticaret ile mücadele eden Gümrük Müsteşarlığı kamuoyu ile kurduğu iletişimi, verdiği hizmetin yerindeliği ve doğruluğuna olan inancından kuvvet alarak devam ettirmektedir.

AB projesi tek başına ülke bürokrasileri ile yürütülebilecek herhangi bir "dış ilişkiler" konusu değildir. Bu süreç, AB'ye üye olmak isteyen ülke vatandaşlarının her düzeyde katılım ve katkı sağlayabileceği bir değişim projesidir. 33 farklı alanda geniş ve ayrıntılı mevzuata sahip uluslararası mecrada başka bir örneği bulunmayan AB, bireyi ve vatandaşı esas alan anlayışı ile önemini ve cazibesini korumaktadır.

08-riza korkmaz.indd 11 7/23/10 6:53:33 PM

Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Çerçeve Programı (CIP) / Girişimcilik ve Yenilik Programı (EIP)

Yusuf İnce
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Avrupa Birliği Koordinasyon Genel Müdürü

Günümüzde KOBİ'ler, küreselleşmenin yarattığı yoğun rekabet ortamında ulusal ekonomilerin gelişmesi ve korunması bakımından önemli bir işlev üstlenmektedirler. KOBİ'ler, işsizliğin azaltılması, yeni istihdam alanlarının yaratılması, dengeli ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması ve sürdürülmesine olumlu katkılar yapmaktadırlar. Ayrıca, piyasa koşullarında meydana gelen değişmelere hızlı uyum sağlayabilen esnek üretim yapılarına sahiptirler.

Özellikle son 30 yılda sanayileşmiş ülkelerde ekonomi anlayışı "yönetilen" ekonomiden "girişimci" ekonomiye doğru değişmiştir. Bu süreçte KOBİ'ler yer aldıkları sektörlerde büyüme ve teknolojik gelişim konusunda ilerleme kaydetmeye başlamışlardır.

Taşıdıkları önemden dolayı başta gelişmiş ülkeler olmak üzere bütün ülkeler, KOBİ'lerin oluşması, büyümesi, gelişmesi ve korunma-

09-yusuf ince.indd 2 7/23/10 6:54:21 PM

sı için uygun ortamı hazırlayacak politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadır. Ülkemizde de KOBİ'lerimizin rekabet edebilirliklerinin arttırılmasına yönelik hususlar temel politika metinlerimizde yer almakta ve muhtelif destek mekanizmaları oluşturulmaktadır. Ayrıca, KOBİ'lerin en iyi şekilde desteklenebilmesi için Avrupa Birliği'nin dünyanın rekabet gücü en yüksek, dinamik, bilgi tabanlı ekonomisi olma hedefi doğrultusunda kabul ettiği KOBİ programlarına da ülkemizce katılım sağlanmaktadır.

Ülkemizin katılım sağladığı programlardan biri de Avrupa Birliği'nde işletmelerin ve özellikle KOBİ'lerin rekabet edebilirliğini artırmak, yenilikçiliği ve yenilikçi KOBİ'leri desteklemek, yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını teşvik etmek, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın kullanımını gerçekleştirmek amacıyla çeşitli destek programlarını tek bir çerçeve altında toplayan "Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Çerçeve Programı (CIP-Competitiveness and Innovation Programme)"dır. Avrupa Birliği tarafından Lizbon Hedefleri ile uyumlu olarak 2007-2013 yılları arasında uygulanmak üzere yürürlüğe konulmuş olan söz konusu program, öngörülen büyüme ve istihdam hedeflerine ulaşılması için bir uygulama aracı niteliğindedir.

Üç alt bileşenli bir paket program olan CIP'in Avrupa çapındaki toplam bütçesi 3,6 milyar Avro'dur. Bu programların her birinin kendine ait hedefleri bulunmaktadır ve bu programların her biri işletmelerin rekabet gücünün yanı sıra bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) ya da sürdürülebilir enerji gibi kendi alanlarını ilgilendiren konularda işletmelerin inovasyon kapasitelerine katkı yapmayı amaçlamaktadırlar. Rekabet gücüne ve yenilikçiliğe odaklı söz konusu bileşenler aşağıda verilmektedir.

1 . Girişimcilik ve Yenilik Programı (EIP-Entrepreneurship and Innovation Programme) Avrupa çapındaki toplam bütçesi 2.17 Milyar Avro olan programın hedefleri şunlardır:

- Risk sermayesi ve kredi garanti enstrümanları kanalıyla KOBİ'lerin finansmana erişiminin kolaylaştırılması;
- Bölgesel merkezlerden oluşan bir ağ olan Avrupa İşletmeler Ağı aracılığıyla iş ve yenilikçiliğin desteklenmesi;
- Girişimcilik ve yenilikçiliğin teşvik edilmesi;

09-yusuf ince.indd 3 7/23/10 6:54:22 PM

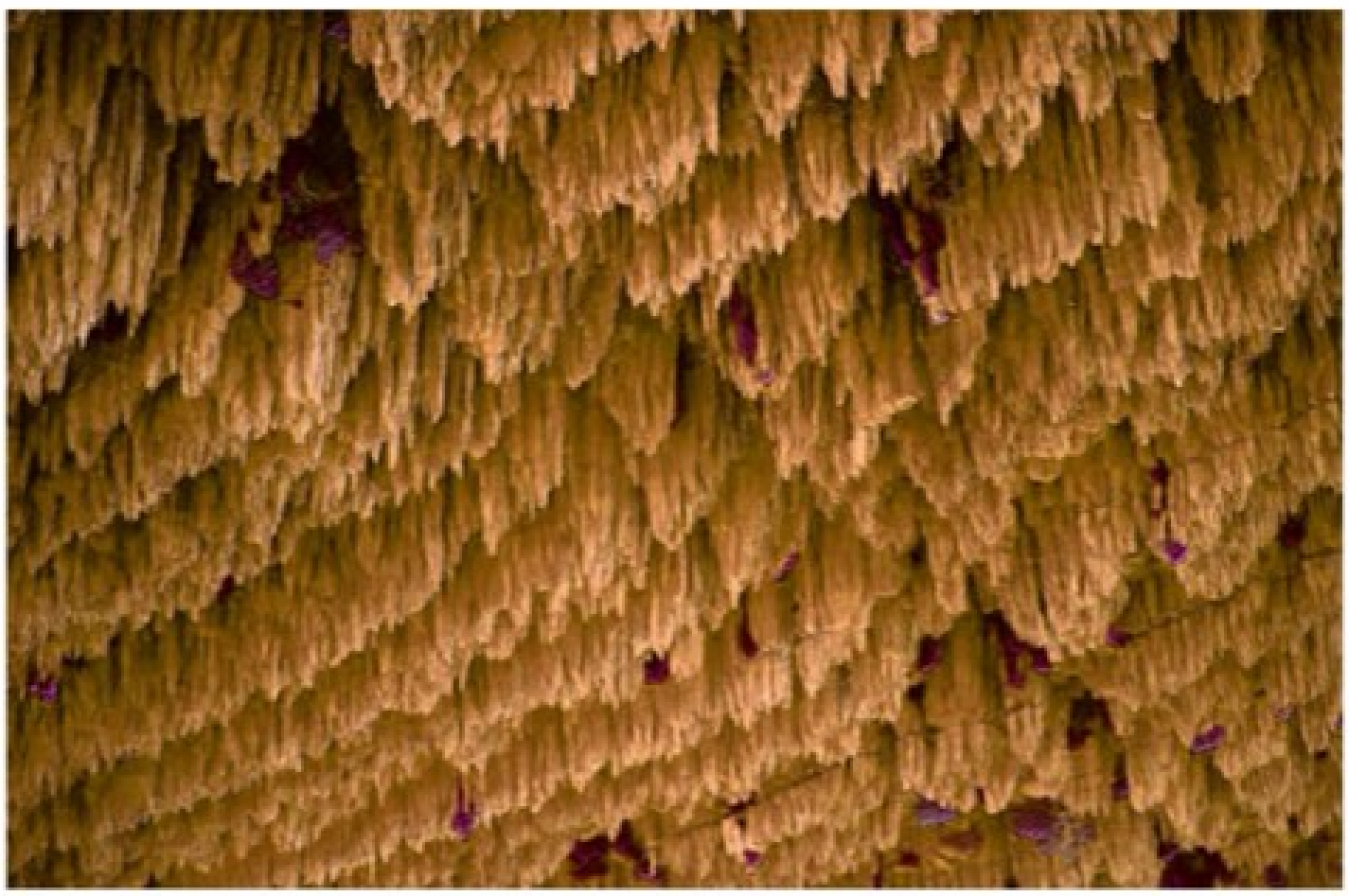

- Eko inovasyonun desteklenmesi;
- Girişimciliği ve yenilikçiliği teşvik eden politikaların desteklenmesi.

2 . Bilgi ve İletişim Teknolojileri Politika Destek Programı (ICT PSP Information and Communication Technology Policy Support Programme) 728 Milyon Avro bütçeli programın amaçları şunlardır:

- Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) ve BİT'e dayalı ürün ve hizmetler alanında Avrupa'da ortak bir bilgilendirme alanı platformu oluşturmak ve bu ürün ve hizmetler konusunda Avrupa iç pazarını güçlendirmek;
- BİT'in geniş kesimlerce benimsenmesi ve BİT'e yatırım yapılması sağlanarak inovasyonu teşvik etmek;
- Daha katılımcı bir bilgi toplumu oluşturmak ve kamu hizmetleri alanında daha verimli ve etkin hizmetler geliştirmek ve yaşam kalitesini yükseltmek.

3 . Avrupa Akıllı Enerji ve Teknoloji Programı (IEE-Intelligent Energy Europe Programme) 727 Milyon Avro bütçeli IEE'nin hedefleri aşağıda verilmektedir.

- Enerji verimliliğini ve enerji kaynaklarının akılcı kullanımını pekiştirmek;
- Yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarını ve enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesini teşvik etmek;
- Ulaştırma alanında enerji verimliliğini ve yeni enerji kaynaklarını geliştirmek, teşvik etmek.

Ülkemizde yukarıda bahsi geçen alt bileşenlerden katılım sağlanan programlar Girişimcilik ve Yenilik Programı ve Bilgi ve İletişim Teknolojileri Politika Destek Programı'dır.

KOBİ'lerin rekabet güçlerini arttırmayı, inovasyon faaliyetlerini teşvik etmeği ve finansmana erişimlerini kolaylaştırmayı hedefleyen Girişimcilik ve Yenilik Programının (EIP) ulusal koordinasyonu Bakanlığımız tarafından yürütülmektedir. EIP'e Türkiye'nin katılımına yönelik "Mutabakat Zaptı" 12 Şubat 2008 tarihinde imzalanmıştır. "Mutabakat Zaptı'nın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" TBMM tarafından 25 Kasım 2008 tarihinde onaylanmıştır. Mutabakat Zaptı'nın Onaylanması Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı 20 Ocak 2009 tarihinde Res-

09-yusuf ince.indd 4 7/23/10 6:54:23 PM

mi Gazete'de yayımlanmıştır.

Katılımcı ülkelerde, kamu sektörünün, başta KOBİ'ler olmak üzere iş dünyasının ve vatandaşların bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmalarını yaygınlaştırarak yenilikçilik ve rekabet gücüne katkıda bulunmayı hedeflemek olan ICT PSP programı ise ülkemizde Devlet Planlama Teşkilatı koordinasyonunda yürütülmektedir. 1 Ocak 2009 tarihi itibariyle programa tam katılım sağlanmıştır.

IEE Programı kapsamında enerji etkinliği, yenilenebilir enerji kaynakları ve enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi desteklenecektir. IEE kapsamında güvenli, sürdürülebilir enerji arzının sağlanmasının yanı sıra yenilenebilir enerji kullanımının arttırılması ve enerji tüketiminin azaltılması hedeflenmektedir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı koordinasyonunda yürütülecek olan programa ülkemizin katılımı için henüz karar alınmamıştır.

Girişimcilik ve Yenilik Programı (EIP)

Bakanlığımız koordinasyonunda yürütülen EIP küresel gelişmeler dikkate alınarak ülkemiz ekonomisinde KOBİ'lerin yüksek katma değer yaratmasını temin edebilecek araçları bünyesinde barındırmaktadır. Söz konusu araçlar dört grupta toplanmaktadır:

- İş ve Yenilik Destek Ağları,
- Mali Araçlar,
- Yenilik (inovasyon) Projeleri,
- KOBİ'lere Yönelik Politika Tedbirleri ve Projeler

EIP kapsamındaki araçlar, programa ülkemizin katılım sağlaması sonrasında fiilen işlerlik kazanmıştır. Bu çerçevede, söz konusu araçlar ve onların ülkemizdeki uygulamaları hakkında detaylı bilgi ana başlıklar altında aşağıda verilmektedir.

1. İş ve Yenilik Destek Ağları

Avrupa İşletmeler Ağı (Enterprise Europe Network - EEN) AB sınırları içerisinde ve ötesinde yer alan KOBİ'lere özel olarak tasarlanmış birçok hizmet sağlayan, Avrupa'nın en büyük iş destek ağıdır. Bu ağ iş desteği alanında kapasiteleri kanıtlanmış olan ve KOBİ'ler ile güçlü bağları ve bu konuda uzmanlıkları bulunmaları sebebiyle bu ağa seçilmiş, yüksek düzeyde uzmanlık sahibi kuruluşlardan oluşmaktır. Ağa ortak başlıca kuruluşlar arasında Ticaret Odaları, İnovasyon Ajansları, Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Üniversitelerin Teknoloji Merkezleri yer almaktadır. Ağ, CIP programının alt bileşeni olan EIP ile finanse edilmekte olup, Topluluk bütçesinden 2007-2013 dönemi için toplam 320 Milyon Avro katkı sağlanmaktadır.

KOBİ'lerin rekabet güçlerini arttırmayı, inovasyon faaliyetlerini teşvik etmeği ve finansmana erişimlerini kolaylaştırmayı hedefleyen Girişimcilik ve Yenilik Programının (EIP) ulusal koordinasyonu Bakanlığımız tarafından yürütülmektedir. EIP'e Türkiye'nin katılımına yönelik 'Mutabakat Zaptı' 12 Şubat 2008 tarihinde imzalanmıştır.

Sunulan hizmetler nelerdir?

Kendisinden önce kurulan ve uzun yıllardır kullanılan olan iki ağın (Avrupa Bilgi Merkezleri ve Yenilik Aktarım Merkezleri) tecrübeleri üzerine inşa edilen Avrupa İşletmeler Ağı, yenilikçiliği kolaylaştırıcı bir iş destek ağıdır. 27 AB üye ülkesi ile Avrupa Ekonomik Alanına dâhil olan ülkeler (İzlanda ve Norveç gibi), Aday Ülkeler (Hırvatistan, Makedonya, Türkiye olmak üzere), İsviçre ve (kısmen) Çin, Rusya ve ABD gibi diğer üçüncü ülkeler olmak üzere toplam 45 ülke bu ağa dâhildir.

İş alanında işbirliğini, KOBİ'lerin uluslararası alanlara açılımlarını, Topluluk finansman olanakları konusunda bilinçlendirmeyi, teknik işbirliğini, teknoloji transferini ve yenilikçi teknolojileri teşvik eden KOBİ'lerin yenilikçilik ve iş ihtiyaçları için aradıkları her konuda yardım ve desteği bulabilecekleri bir "tek durak ofisidir".

Bu uygulamanın KOBİ'lere sağladığı faydalar nelerdir?

- AB mevzuatı ve AB düzeyindeki standartlar ve önemli politikalar hakkında bilgi edinmek;
- Finansman olanakları ve AB programları hakkında rehberlik almak;
- Yedinci Çerçeve Programı (FP7) başta olmak üzere yürütülen AB Araştırma programlarına erişim olanağına sahip olmak;

09-yusuf ince.indd 5 7/23/10 6:54:24 PM

- Tek Pazar dâhilinde ve Üçüncü Ülkeler ile iş alanındaki işbirliği olanakları hakkında bilgi edinmek;
- Gelişmiş teknoloji transfer hizmetleri, uluslararası teknoloji işbirliği ve aracılık hizmetleri kanalıyla, inovasyon alanında kapsamlı destek edinmek;
- Ağ ayrıca, Avrupa'daki KOBİ'lerin karar alma sürecinin daha en başından itibaren seslerini duyurabilmelerini sağlamaktadır. Bunun için özel olarak tasarlanmış geri bildirim aracı sayesinde KOBİ'ler, mevcut ve olması öngörülen AB mevzuat ve programlarına kendi tecrübelerini aktarabilmektedirler.

Bu kapsamda, "İş Dünyasını ve Yenilikleri Destekleyen Hizmetler" konulu ağ çağrısına ülkemizden 2007 yılında 7 konsorsiyum başvuru yapmış ve Avrupa Komisyonu'ndan kabul almıştır. Avrupa İşletmeler Ağı olarak isimlendirilen konsorsiyumlar 81 ilimizde KOBİ'lere ücretsiz danışmanlık ve bilgilendirme destekleri sağlamaktadırlar.

Avrupa İşletmeler Ağında yer alan ülkemiz konsorsiyumları aşağıdaki şekilde oluşmaktadır:

- **Businnova (İstanbul):** KOSGEB Boğaziçi TEKMER (Koordinatör), İstanbul Sanayi Odası, İMES İGEM, Sabancı Üniversitesi.
- **Doğu Marmara (Bursa):** KOSGEB Bursa İGEM (Koordinatör), Bursa Sanayi ve Ticaret Odası, Kocaeli ABİGEM, Ulutek Uludağ Üniversitesi Teknopark İşletmesi, Gebze TEKMER.
- **Anatolia (Ankara):** KOSGEB OSTİM İGEM (Koordinatör), ODTÜ Teknopark, Konya Sanayi Odası, Kayseri Ticaret Odası, Erzurum Sanayi ve Ticaret Odası, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı.
- **Karadeniz (Samsun):** Samsun Sanayi ve Ticaret Odası (Koordinatör), Samsun İGEM, Samsun 19 Mayıs TEKMER, Trabzon KTÜ TEKMER, Zonguldak Sanayi ve Ticaret Odası, Trabzon Sanayi ve Ticaret Odası.
- **Akdeniz (Kahramanmaraş):** KOSGEB Kahramanmaraş İGEM (Koordinatör), Adana Ticaret Odası, Mersin Sanayi ve Ticaret Odası, Antalya Ticaret Odası, K.Maraş Sanayi ve Ticaret Odası.
- **GAPSUN (Gaziantep):** KOSGEB Gaziantep TEKMER (Koordinatör), Gaziantep Ticaret Odası, Gaziantep Üniversitesi Teknopark, Elazığ Sanayi ve Ticaret Odası, Van Sanayi ve Ticaret Odası.
- **EBIC_EGE (İzmir):** Ege Üniversitesi EBİLTEM (Koordinatör), Ege İhracatçı Birlikleri, Denizli Ticaret Odası.

Bu çerçevede, 17 Mart 2010 tarihinde gerçekleştirilen AB KOBİ Finans Günü'nde Avrupa Birliği'nin Rekabet Edebilirlik ve Yenilikçilik Çerçeve Programı kapsamında "Her Köye Bir KOBİ" başlıklı projesi için Avrupa Yatırım Fonu (AYF) ile Kredi Garanti Fonu (KGF) arasında 45 milyon Avro'luk garanti anlaşması imzalanmıştır. KGF desteği ile toplam 90 milyon Avro garanti sağlanacaktır.

2. Mali Araçlar

EIP'in KOBİ'lere yönelik üç adet finansal enstrümanı bulunmaktadır. Mali araçlardan birincisi, Yüksek Büyüme Potansiyelli ve Yenilikçi KOBİ'lere Finansman Desteği'dir. Erken dönem çekirdek, kuruluş aşamalarında veya KOBİ'lerin büyüme ve genişleme dönemlerinde risk sermayesi kuruluşları aracılığı ile KOBİ'lere destek sağlamaktadır. Girişim Sermayesi Desteğinde, Avrupa Yatırım Fonu (AYF) kendi kriterlerine göre sözleşme imzaladığı Risk Sermayesi Fonu'na yatırım yapmakta, bu fonlar ise daha sonra KOBİ'lere girişim sermayesi yatırımı yapmaktadır.

EIP'in ikinci mali aracı ise KOBİ Teminat Desteği (SME Guarantee Facility)'dir. Söz konusu teminat desteği aracı finansal kuruluşlar tarafından dört şekilde kullanılmaktadır. Bunlar:

- **Kredi ve Finansal Kiralama Yoluyla Borç Finansmanı** (Debt Financing via Loans or Leasing): Sermaye yetersizliği bulunan KOBİ'lerin özellikle inovasyon ve teknoloji transferi gibi alanlardaki yatırım-

09-yusuf ince.indd 6 7/23/10 6:54:24 PM

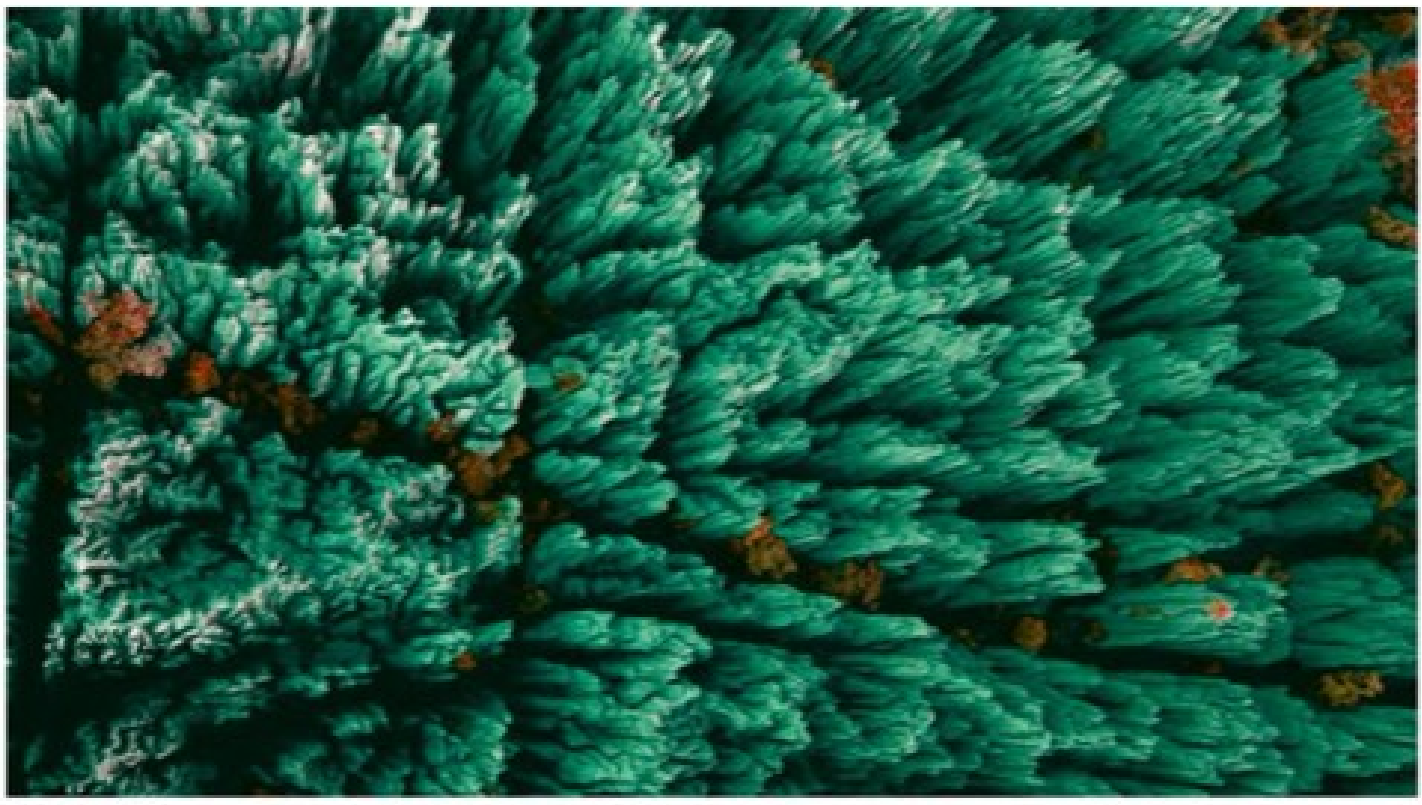

larındaki yüksek riskin finansmanında karşılaştıkları zorlukların azaltılması hedeflenmektedir.

- **Mikro-Kredi Finansman Desteği** (Micro Credit Financing): Genellikle başlangıç aşamasındaki mikro ölçekli işletmelerin finansmana ulaşımının kolaylaştırılması hedeflenmektedir. (Azami 9 işçiye kadar çalışanı olan mikro işletmelerin azami 25.000 Avroya kadar kullanacakları krediler için.)
- **KOBİ'lere yönelik Özsermaye veya Benzeri Yatırımlar için Teminat Desteği** (Guarantees for Equity or Quasi-equity Investments in SMEs): Çekirdek sermaye ve kuruluş sermayesinin yanı sıra ara finansman olarak yeni KOBİ'lerin finansman kullanımına destek olmaktadır. (Azami 249 işçiye kadar çalışanı olan işletmeleri desteklemek üzere.)
- **KOBİ'lerin Borç Finansmanı Portföylerinin Menkul Kıymetleştirilmesi** (Securitisation of SME Debt Finance Portfolios): KOBİ borç finansmanı portföylerinin menkul değere çevrilmesinde destek sağlanmaktadır.

En yaygın olarak kullanılan iki şekli Kredi ve Finansal Kiralama yoluyla KOBİ'lere Borç Finansmanı Desteği ve Mikro-Kredi Finansman Desteği'dir. Bahse konu bu enstrümanların kullanılabilmesi kapsamında, Avrupa Yatırım Fonunun (AYF) kendi kriterlerine göre sözleşme imzaladığı Kredi Garanti Kuruluşu ve/veya anlaşmalı bankalar KOBİ'lere kefalet sağlamaktadır ve KOBİ'lerin AYF'ye değil bu yerel kuruluşlara başvurmaları gerekmektedir.

Bu çerçevede, 17 Mart 2010 tarihinde gerçekleştirilen AB KOBİ Finans Günü'nde Avrupa Birliği'nin Rekabet Edebilirlik ve Yenilikçilik Çerçeve Programı kapsamında "Her Köye Bir KOBİ" başlıklı projesi için Avrupa Yatırım Fonu (AYF) ile Kredi Garanti Fonu (KGF) arasında 45 milyon Avro'luk garanti anlaşması imzalanmıştır. KGF desteği ile toplam 90 milyon Avro garanti sağlanacaktır.

KGF özellikle yeni kurulan veya ilk aşamalarında olan KOBİ'ler olmak üzere, KOBİ tanımına uyan, çalışan sayısı 250'yi ve yıllık cirosu 25 Milyon TL'yi aşmayan firmalara ve nüfusu bini aşan yerleşim birimlerinde köyün çevresini koruma ve geliştirmeye, yerel mimariyi korumaya ve bölgedeki turizmi geliştirmeye yönelik projelere %80 oranında kefaletini vererek maksimum 625.000 TL kredi kullanımını destekleyecektir.

Ayrıca, AB KOBİ Finans Günü'nde yine Avrupa Birliği'nin Rekabet Edebilirlik ve Yenilikçilik Çerçeve Programı kapsamında AYF ile Finansbank arasında bir garanti anlaşması imzalanmıştır. KOBİ'lerin AYF kefaletinden ya-

09-yusuf ince.indd 7 7/23/10 6:54:24 PM

rarlanabilmeleri için Finansbank'ın hazırladığı iki paketten birini seçmeleri gerekmektedir.

- "Makine ve Teknoloji Paketi" ile 250'den az çalışana sahip, yıllık cirosu 50 milyon Euro'dan az olan KOBİ'lerin 250.000 TL'ye kadar olan kapasite ve hizmet kalitesi artırımına yönelik her tür makine ekipman alımı ve teknolojik yatırımları 10 yıla varan vadelerle finanse edilecektir.
- "Girişimci Paketi" kapsamında ise 10 kişiden az çalışanı bulunan ve yıllık cirosu 2 milyon Euro'dan az olan işletmelerin 52 bin TL'ye kadar olan tüm yatırımları 5 yıla kadar vade seçenekleri ile desteklenecektir.

EIP'in üçüncü mali aracı olan **Kapasite Oluşturma Planı,** yenilikçi KOBİ'lere yatırım yapan fonların ve finansal kuruluşların yatırım ve teknoloji uzmanlığı kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu kapsamda, **Çekirdek Sermayesi Faaliyetleri** bileşeni altında yenilikçi ve büyüme potansiyeli olan KOBİ'lerin risk sermayesinden daha fazla yararlanabilmelerini sağlamak üzere kuruluş sermayesi sağlayan fonlara finansman sağlanmaktadır. **Ortaklık Faaliyetleri** kapsamında ise kredilerin onaylanması sürecinin iyileştirilmesine yönelik, aracı mali kuruluşların KOBİ'lere teknik destek sağlamak üzere masrafları karşılanmaktadır.

3. Yenilik (İnovasyon) Projeleri

AB'nin inovasyon stratejisi piyasa başarısızlıklarının üstesinden gelmeyi ve yenilikçi işletmelerin Avrupa genelinde genişleme ve gelişmelerine engel olan unsurları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu hedefe ulaşabilmek için AB, üye ülkeler ile ortaklıklar kurmak suretiyle, inovasyonun çerçeve şartlarını iyileştirmeye yönelik politika tedbirlerini benimsemektedir. EIP kapsamında finanse edilen inovasyon destek eylemleri ise; bilhassa tüketicilerin ve vatandaşların geniş katılımıyla ortaklık kurulması ve kamu ve özel sektördeki paydaşlar arasında işbirliğinin teşvik edilmesi yoluyla, AB'nin daha inovasyon dostu bir topluluk haline getirilmesiyle bilgiyi uygulamaya geçirmek olarak özetlenebilir.

Bu kapsamda, yenilik projeleri içerisinde Eko inovasyon projeleri için 2007-2013 döneminde yaklaşık 433 Milyon Avro tutarında kaynak ayrılmış olması eko inovasyon projelerinin CIP'in yatay önceliklerinden biri olduğunu göstermektedir.

09-yusuf ince.indd 8 7/23/10 6:54:25 PM

Eko inovasyon nedir?

Eko inovasyon, iş ve yenilikçiliğin birlikte sürdürülebilir çözümler oluşturabilmelerini teminen, çevre üzerindeki genel olumsuz etkileri azaltmaya yönelik yeni çevreci teknoloji, ürün ve hizmetleri geliştirmek ve bunları pazara sunmak için yararlanılan bir inovasyon sürecidir. Eko inovasyonun uygulamadaki örnekleri arasında, atık sulardan değerli maddelerin geri kazanılmasını sağlayan süreçler, daha kaliteli gıda ambalajlama, geri dönüştürülmüş malzemelerden yapı materyallerinin üretilmesi, eko-ürünler ve yeni yönetim metotları yöntemleri sayılabilir.

Eko inovasyon girişimine CIP kapsamında üç farklı kanaldan destek sağlanmaktadır:

- Mali araçlar; (eko inovasyona odaklı yatırım fonlarına yönelik özel destek) 228 Milyon Avro indikatif bütçelidir.
- Pilot projeler ve piyasa ihtiyaçlarına cevap veren proje teklif çağrıları; 195 Milyon Avro indikatif bütçelidir.
- Ağlar; ulusal ve bölgesel aktörlerin kurduğu ağlardır; 10 Milyon Avro indikatif bütçelidir.

Eko inovasyon girişimi kapsamda yayınlanan çağrılar Bakanlığımızca takip edilerek ilgili taraflara duyurulmaktadır. Çağrılara ilişkin olarak hazırlanan bilgi notları ve tanıtıcı dokümanlar Bakanlığımız AB Koordinasyon Genel Müdürlüğü web sitesinde yayımlanmaktadır. (*"http://ab.sanayi.gov.tr/DocumentList.aspx?lng=tr" http://ab.sanayi.gov.tr/DocumentList.aspx?lng=tr)*

2008 yılı içerisinde AB Komisyonu tarafından çağrıya çıkılan yenilik projeleri kapsamında yer alan Eko inovasyon girişimi proje teklif çağrısı çerçevesinde AB Komisyonuna 32 ülkeden 134 proje teklifi sunulmuştur. Ülkemizden ise 17 proje teklifi Komisyona iletilmiştir. Bu çağrı kapsamında ülkemizden yapılan başvurular arasından Eko Denge Danışmanlık firmasının 1 Milyon Avro bütçeli EPESUS adlı projesi kabul edilmiş ve AB katkısının alınabilmesini teminen gerekli anlaşmalar imzalanarak, söz konusu proje çalışmalarına başlanmıştır.

2009 yılında Komisyon tarafından çağrıya çıkılan Eko inovasyon proje teklif çağrısı kapsamında ise 32 ülkeden 202 proje teklifi içinde ülkemiz 29 proje teklifi ile 6. sırada yer almıştır. Ülkemiz, herhangi bir başka ülkeden ortak almadan teklif sunan ülkeler arasında İtalya, İspanya ve Fransa'dan sonra 4. sırada yer almaktadır. Türkiye, AB üyesi olmayıp teklif veren ülkeler arasında 1. sırada yer almıştır.

4. KOBİ'lere Yönelik Politika Tedbirleri ve Projeler

AB Komisyonu, özellikle somut verilere dayalı politika oluşturma çalışmalarını kolaylaştırmaya yönelik analitik faaliyetler yürütmek, ulusal veya bölgesel inovasyon politika ve programları arasındaki sinerjileri pekiştirmek marifetiyle ve karşılıklı öğrenme ve iyi uygulamaların transferi yoluyla, ulusal ve bölgesel inovasyon politikalarının gelişimini ve bunların etkilerinin arttırılmasını desteklemektedir. Bu hususta daha detaylı bilgiye aşağıda verilen web sitelerinden ulaşılabilir.

- *"http://www.europe-innova.eu/web/guest/home" http://www.europe-innova.eu/web/guest/home*
- *"http://www.proinno-europe.eu/" http://www.proinno-europe.eu/*

Bu kapsamda, CIP/EIP programları ile çağrıya çıkılan proje duyuruları Bakanlığımız tarafından takip edilerek, projelere ilişkin bilgilendirme ilgili taraflara hem Bakanlığımız web sitesi aracılığıyla hem de resmi yazı ile duyurulmaktadır. Ayrıca, EIP hakkında farkındalığın artırılmasına yönelik olarak ülkemiz KOBİ'lerinden proje çağrılarına ilişkin iletilen sorular telefon ve e-posta aracılığıyla cevaplandırılmaktadır.

Sonuç olarak, işletmelerin rekabet edebilirliğini ve yenilikçiliğini artırmayı amaçlayan CIP ülkemiz KOBİ'leri için çok büyük bir fırsattır. Bu çerçevede mali aracı kuruluşlarımızın AYF ile temaslarını artırarak KOBİ'lerimiz için daha fazla fon temin etmeleri ve KOBİ'lerimizin inovasyon konusunda daha fazla desteklenerek; özelikle Avrupa İşletmeler Ağı faaliyetlerine katılım sağlamalarının ülkemize istihdam, ihracat ve inovasyon alanında önemli ölçüde katma değer sağlayacağı düşünülmektedir. Bunların yanı sıra, CIP/EIP kapsamında AB Komisyonu tarafından duyurulan proje teklif çağrılarının takip edilerek proje başvurularının yapılması da ülkemiz için önem arz etmektedir.

09-yusuf ince.indd 9 7/23/10 6:54:26 PM

12 Nolu Gıda Güvenilirliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası Faslının Ülkemize Yansımaları

Dr. Mustafa İmir
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Dairesi Başkanı

Giriş

Türkiye - AB ilişkileri Gümrük Birliğinin oluşturulmasına esas teşkil eden 1963 Ankara Ortaklık Anlaşmasına dayanmaktadır. AB ile Türkiye arasında 1995 sonunda oluşturulan Gümrük Birliğine ilişkin Ortaklık Konseyi Kararı, Türkiye ile AB arasında işlenmiş tarım ürünlerinin ticaretini kapsamakta, ayrıca Türkiye'ye, ürünlere ilişkin teknik düzenlemeler, rekabet ve fikri mülkiyet kanunu gibi belirli AB politikalarını uyumlaştırma yükümlülüğü vermektedir. Aralık 1999'da Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları zirvesinde Türkiye'ye aday ülke statüsünün verilmesi ile Türkiye - AB ilişkileri yeni bir dönemece girmiştir. Bu yeni sürecin bir parçası olan katılım müzakereleri ise 2005 yılında tarama süreci ile başlamıştır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı; 11 Nolu Tarım ve Kırsal Kalkınma Faslı, 12 Nolu Gıda Gü-

10-mustafa imir.indd 2 7/23/10 6:55:34 PM

venilirliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Faslı ile 13 Nolu Balıkçılık Faslı olmak üzere üç fasıldan sorumludur. Bakanlığımız, Tarama Sürecini 11 Nolu Faslın Tanıtıcı Tarama Toplantısı ile Aralık 2005'te başlatmış ve 12 Nolu Faslın Ayrıntılı Tarama Toplantısı ile Nisan 2006'da tamamlamıştır. Fasıl 11 ve 12 için AB Komisyonu tarafından Türkiye'ye Tarama Sonu Raporu sunulmuş olup, Fasıl 13 için ise sunulması beklenmektedir. Tarama Toplantılarında gerçekleşen bilgi paylaşımının sonucunda, Tarama Sonu Raporu hazırlanan iki fasılda katılım müzakerelerinin başlatılabilmesi için öncelik verilmesi gereken çalışma alanları belirlenmiştir. Sözü edilen öncelikli alanlar, Fasıl 12 için aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Fasıl 11 kapsamında ise, IPARD Ajansının (Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu) kurulması ve akreditasyonu; doğrudan destekler ile fiyat desteklerinin AB Ortak Tarım Politikası ile uyumlu olarak üretimden bağımsız hale getirilmesi; tarım istatistiklerinin iyileştirilmesi; tarım arazilerinin kontrolü ve Ulusal Çiftçi Kayıt Sistemi'nin geliştirilmesi; canlı hayvan ve et ile ilgili ticari sınırlamaların kaldırılması ön plana çıkmıştır.

Katılım Müzakereleri

AB'ye üyelik müzakerelerinin doğası gereği, bilinen müzakere yöntemlerinin aksine, katılım müzakerelerinde AB müktesebatı tartışmaya açılmamakta, aday ülkenin yürürlükteki AB kurallarını kabul etmesi, uygulaması ve yürütmesine ilişkin koşullar tartışılmaktadır. Nitekim aday ülkenin AB müktesebatını koşulsuz kabullenmesi ve üstlenmesi beklentisi, adaylık için başvuran ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce karşılaması gereken Kopenhag Kriterleri'nde de açıkça yer bulmuş ve "siyasi, ekonomik ve parasal birliğin amaçlarına uymak dâhil, üyelik yükümlülüklerini üstlenme kabiliyetine sahip olunması" şeklinde ifade edilmiştir. Çizilen bu çerçevenin yanı sıra önceki aday ülkelerin katılım antlaşmalarında ifade olunduğu üzere "gıda güvenilirliği" tartışılamaz ve müzakere edilemez bir alandır. Aday ülke, ancak müktesebatı iç hukukuna aktarma, yürürlüğe sokma ve uygulama takvimini müzakere edebilmektedir. Müzakereler, Üye Devletler ya da aday ülke tarafından talep edilen olası geçici düzenlemelerin yanı sıra, finansal düzenlemeleri de içermektedir (örneğin yeni üyelerin AB bütçesine katkıla-

10-mustafa imir.indd 3 7/23/10 6:55:37 PM

n ve toplam AB bütçesi harcamalarından bu üyeye aktarılacak olan miktar).

Fasıl 12 - Gıda Güvenilirliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikaları

AB'nin beşinci genişleme dalgasında, 31 müzakere başlığı altında sınıflandırılmış olan AB müktesebatı, Türkiye'nin ve Hırvatistan'ın AB'ye katılım müzakerelerinde, bu sürecin daha etkin yürütülebilmesi amacıyla 35 başlık altında sınıflandırılmıştır. Müzakere başlıklarının sayısındaki bu artış, müktesebatın hacmindeki bir artıştan kaynaklanmamış; belirli konu başlıklarının ayrı olarak veya diğer bazı başlıklarla bir arada değerlendirilmesi gereksiniminden doğmuştur. Bu çerçevede, 7 Nolu "Tarım" faslında ele alınan "Gıda Güvenilirliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası", insan sağlığını doğrudan ilgilendiren, çok geniş kapsamlı ve müzakereleri çetin geçmesi beklenen bir konu olması itibarıyla, AB'ye katılım sürecinde bağımsız bir fasıl olarak karşımıza çıkmıştır.

Gıda güvenilirliğinin "tartışılmaz" oluşunun başlıca nedeni AB'de 80'li yıllarda patlak veren BSE (sığırların süngerimsi ensefalopatisi - deli dana hastalığı) krizi ve ardından 90'lı yılların sonunda ortaya çıkan hayvan yemlerinin kanserojen dioksin ile kontaminasyonu krizi sırasında yaşanan yıkıcı deneyimlerdir. Yaşanan bu krizlerde, gıda güvenilirliğinin tüketicinin sağlığını ilgilendirmekle kalmadığı, AB iç pazarının işleyişinin de merkezinde yer aldığı ve bu yönüyle gıdanın üretim, işleme, dağıtım

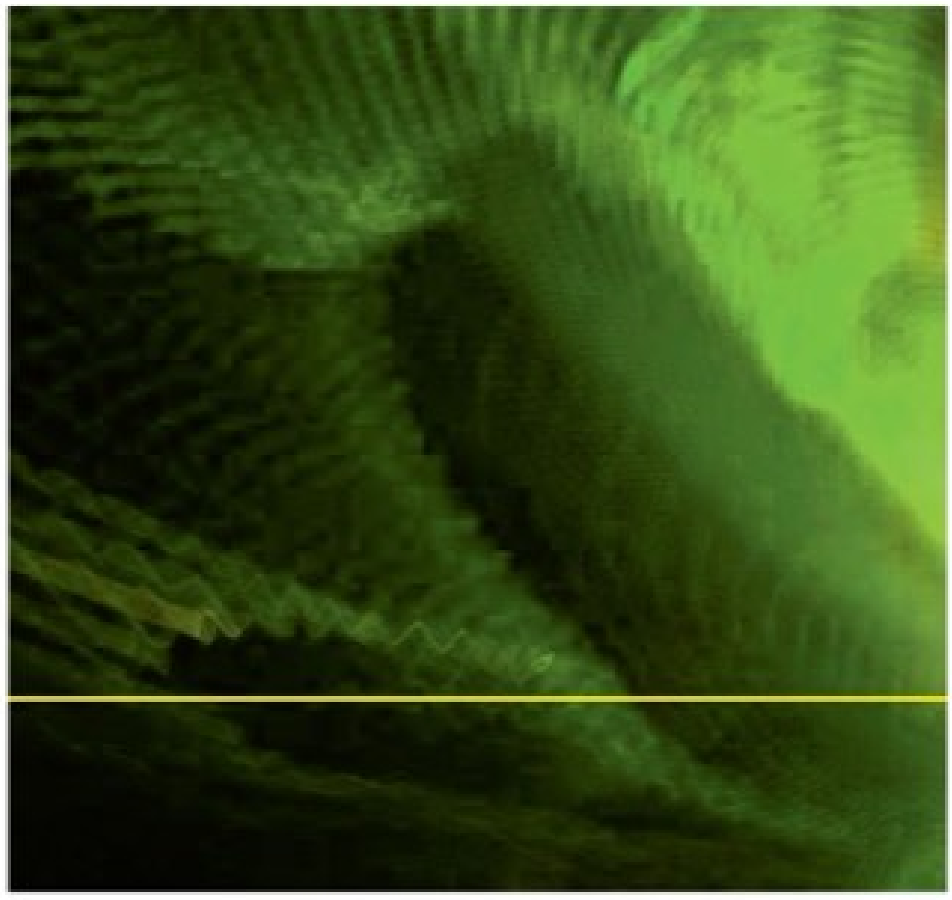

ve pazarlama aşamalarında yer alan işletmecilerin çıkarlarını da doğrudan ilgilendirdiği ortaya çıkmıştır. Geçmişteki kayıplardan geleceğe yönelik kazanımlar elde etmeyi hedefleyen AB, bu doğrultuda gıda güvenilirliği politikasını "tarladan/çiftlikten çatala" yaklaşımı çerçevesinde, "bütüncül" bir anlayışla yeniden yapılandırmış ve gıda güvenilirliğinin sağlanması sorumluluğunu yetkili devlet kurumlarından üreticiye ve gıda işletmecisine devretmiştir.

Türkiye, tarama süreci başlayan fasıllarda, tarama sonu raporunun alınmasını müteakip koordinatör Bakanlıklar eliyle gerekli çalışmalara başlamıştır. 12. fasla ilişkin tanıtıcı ve ayrıntılı tarama toplantılarının ardından, AB tarafı Türkiye'nin AB müktesebatına uyum açısından durumunu, mevzuatta ve uygulamadaki farklılıklarını ortaya koyan ve atılması gereken adımların yer aldığı Tarama Sonu Raporu hazırlamıştır. Bunu müteakip süreçte bu raporda yer alan hususlar, 35 fasıldan biri olan 12 Nolu "Gıda güvenilirliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası" faslı kapsamındaki çalışmaların koordinatörü olan Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından rehber olarak kullanılmıştır ve müzakerelerin açılmasına yönelik çalışmalara başlanmıştır.

Gıda güvenilirliğinin "tartışılmaz" oluşunun başlıca nedeni AB'de 80'li yıllarda patlak veren BSE (sığırların süngerimsi ensefalopatisi - deli dana hastalığı) krizi ve ardından 90'lı yılların sonunda ortaya çıkan hayvan yemlerinin kanserojen dioksin ile kontaminasyonu krizi sırasında yaşanan yıkıcı deneyimlerdir.

10-mustafa imir.indd 4 7/23/10 6:55:38 PM

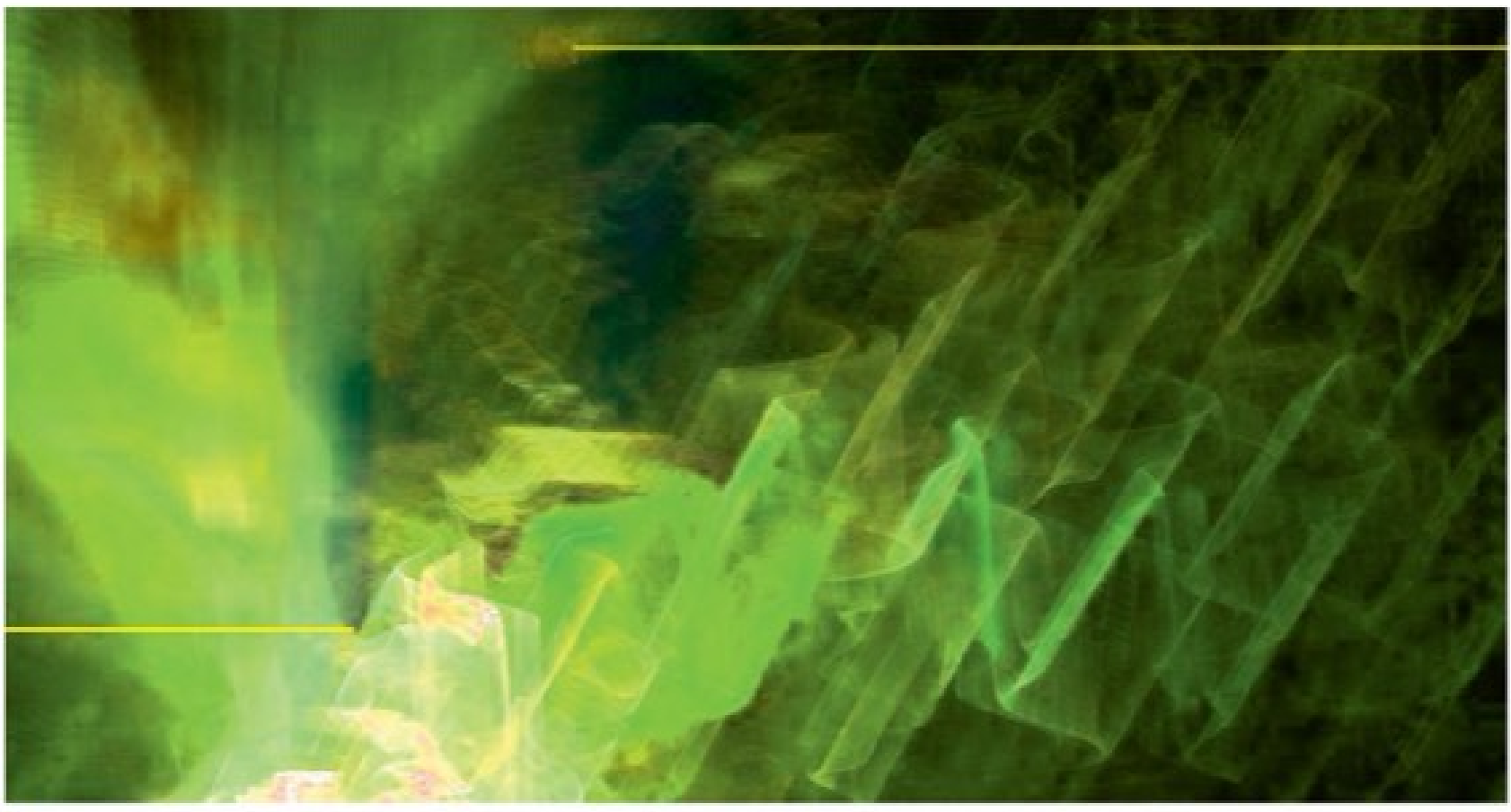

Faslın Açılmasına Yönelik Hazırlık Çalışmaları

Mevzuat Uyum Stratejisi

Bu alanda yapılması gereken çalışmaların başında, söz konusu fasla ilişkin AB müketsebatının ulusal mevzuata aktarımı gerekmektedir. Bu çalışmalara temel olacak 5996 sayılı "Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu" 11 Haziran 2010 tarihinde kabul edilmiştir. Bu Kanunla ilgili AB müktesebatının temel hususları ele alınmış, detay düzenlemeler ikincil mevzuata bırakılmıştır. Kanunun yasalaşmasından sonra, ikincil mevzuatın da yayımlanması ile 12. Fasla ilişkin AB mevzuatına tam uyum sağlanmış olacaktır. Ancak, şu aşamada henüz AB üyesi değilken her alandaki müktesebatın birebir uyumlaştırılması ya da uygulanması mümkün olamayacaktır. Bu nedenle de, her bir mevzuat bazında bir uyumlaştırma ve uygulama takviminin belirlendiği bir Strateji Belgesi hazırlanmıştır. Belgede kimi mevzuatın uyumlaştırılması, kiminin ise uygulanması, bazısının ise belirli maddelerinin uyumlaştırılması ya da uygulanması üyelik tarihine bırakılmıştır. Strateji ayrıca müktesebatın uyumundan sonra uygulanması için gerekli olan idari ve kurumsal kapasiteye ilişkin ihtiyaçlara da yer vermektedir.

Veteriner Hizmetleri

12. Fasıl kapsamına giren AB müktesebatının büyük bir bölümünün veteriner konularıyla ilgili olması nedeniyle, müzakerelerin açılmasına yönelik hazırlık çalışmaları ağırlıklı olarak veteriner hizmetlerine odaklanmıştır. Bu çerçevede, küçükbaş hayvanların kimliklendirilmesi ve kayıt altına alınması için bir sistem oluşturulması; büyükbaş hayvanların kimliklendirilmesi ve kaydı için kullanılan mevcut sistemdeki eksikliklerin giderilmesi; Türkiye'de canlı hayvanların hareketleri, bu hareketlerin kaydı ve kesimlerin kontrolüne ilişkin ayrıntılı bir rapor hazırlanması ve Trakya'nın Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü (OIE) tarafından aşılı arî bölge olarak tanınması için çalışmalar yürütülmüştür. Koyun ve keçilerin kulak küpesi ile kimliklendirilmesi ve kayıt altına alınması için IPA 2008 programlaması kapsamında AB kaynaklı bir proje uygulanmakta olup proje, küpelemenin yanı sıra kimliklendirilen hayvanların koyun ve keçi vebasına karşı aşılanmasını, hayvanların kaydı için bir veritabanı oluşturulmasını, küpelenen hayvanların bu ve-

10-mustafa imir.indd 5 7/23/10 6:55:39 PM

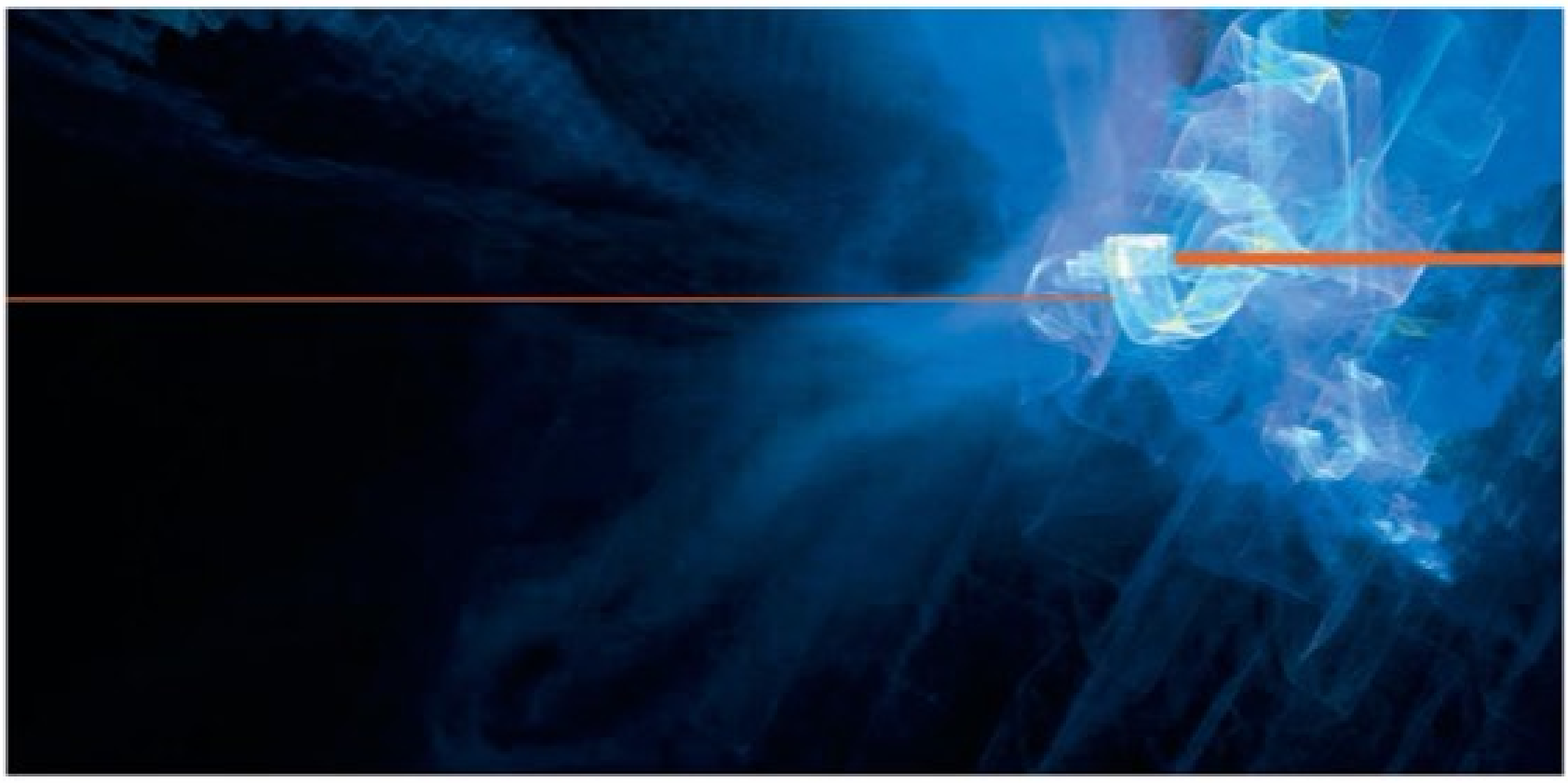

ritabanına kaydını ve hayvan yetiştiricilerinin bilinçlendirilmesine yönelik iletişim faaliyetlerini içermektedir. Koyun ve keçilerin küpelenmesine ve kaydına başlanmış ve işletmelerin kaydını da içeren ayrıntılı bir eylem planı geliştirilmiştir.

Büyükbaş hayvanların tanımlanması ve kaydedilmesi ile hareketlerinin kontrolüne ilişkin mevcut sistemin iyileştirilmesine ve AB ile uyumlaştırılmasına yönelik olarak, Sığır Cinsi Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği'nde değişiklik yapılmış ve hayvanların doğumdan itibaren en geç yirmi gün içerisinde tanımlanması zorunluluğu getirilmiştir. Öte yandan, büyükbaş hayvan hareketlerinin veritabanında ayrıntılı olarak izlenebilmesi ve etkin bir çapraz kontrol sisteminin uygulanmasını teminen TÜRKVET sisteminde bağımsız "işletmeden çıkış" ve "işletmeye varış" kayıtları tutulmaya başlanmıştır. Yeni doğan hayvanların TÜRKVET sistemine kaydı için anne küpe numarasının sisteme girişi zorunlu kılınmıştır. Hayvan pazarları ve mezbahalar dâhil tüm işletmelerin sisteme kaydını güvence altına almak üzere veriler güncellenmiştir.

Şap hastalığının Kasım 2007'den bu yana gözlenmediği Trakya Bölgesinin Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü (OIE) tarafından aşılı arılığının tanınması için Kasım 2009'da başvuruda bulunulmuş ve başvuru dosyası OIE Hayvan Hastalıkları Bilimsel Komisyonu tarafından incelenmiştir. Şap hastalığının, endemik olarak seyrettiği Anadolu bölgesinden, Trakya bölgesine yayılmasını önlemek amacıyla Trakya'ya Yapılacak Canlı Hayvan Sevkleri ile ilgili Genelge yürürlüğe konulmuştur. Bu yönetmeliğin çıktığı tarihe kadar Kurban Bayramı dönemi ile sınırlı tutulan hayvan sevkleri, belirli koşulların yerine getirilmesi şartıyla yıl boyu yapılabilecektir. Trakya bölgesinin aşılı arîliği, 25.05.2010 tarihli OIE Genel Kurul Toplantısında tanınmıştır.

Trakya bölgesinde elde edilen bu başarı, şap hastalığının Anadolu'da eradike edilmesine yönelik çalışmalar için itici güç olacağı gibi, gelecekte aşısız arîliğin tanınması durumunda, ülkemizden AB'ye hayvansal ürün ihracatının da önünü açacak olması nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Öte yandan, AB'nin doğudaki en dış sınırı olan Türkiye'den şap hastalığı girişi riskini bertaraf etmesi bakımından da AB ülkeleri için önem taşımaktadır.

Gıda İşletmelerinin Modernizasyonu

Fasıl 12 kapsamında yapılan diğer bir çalışma da işletmelerin sınıflandırılmasıdır. Bilin-

10-mustafa imir.indd 6 7/23/10 6:55:39 PM

Trakya bölgesinde elde edilen bu başarı, şap hastalığının Anadolu'da eradike edilmesine yönelik çalışmalar için itici güç olacağı gibi, gelecekte aşısız arılığın tanınması durumunda, ülkemizden AB'ye hayvansal ürün ihracatının da önünü açacak olması nedeniyle büyük önem taşımaktadır.

diği üzere AB'ye üye olunduğunda iç sınırlar kalkacak ve ürünler Topluluk içinde serbest dolaşımda olacaktır. Bu konunun Fasıl 12 kapsamındaki yansıması tüketici sağlığının korunmasıdır. Türkiye'de gıda işleyen işletmelerin ürünlerinin Topluluk iç pazarında yer alabilmesi için AB'nin gıda güvenilirliği kurallarına uygun üretim yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda ülke genelindeki tüm gıda işletmeleri AB kuralları esas alınarak hazırlanmış bir kontrol listesi ile değerlendirilerek uyum durumları ortaya konulmuştur. Bu işletmeler için hazırlanacak olan detaylı modernizasyon planında işletmelerin uyumlaştırılabilecek olanları için ne kadar süre ve ne kadar yatırım yapılması gerektiği yer alacaktır. Bu işletmelerden AB standartlarına getirilemeyecek durumda olanların faaliyetlerinin sonlandırılması gerekecektir. Bu duruma tek istisna olarak görülen geleneksel ürünlerin üretimini yapan işletmelerin de genel hijyen kurallarına uyması ve insan sağlığını olumsuz etkileyecek bir şekilde üretim yapmaması şartı aranacaktır.

Bitki Sağlığı

Bu fasıl kapsamında yer alan bir diğer konu olan bitki sağlığı alanındaki AB'nin yasal düzenlemelerinin iç hukuka aktarılması ve ülke çapında uygulanması kapsamında mevcut yasal metinlerin birçoğunda çeşitli iyileştirmeler ve değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca Türkiye - AB Mali İşbirliği Programı kapsamında, yürütülen çeşitli projeler ile AB müktesebatının ulusal mevzuata aktarılması ve uygulamaya geçirilmesi için gerekli olan teknik ve idari yapılanmanın ve ihtiyaç duyulan fiziki altyapının oluşturulması başka bir deyişle kurumsal kapasitenin geliştirilmesi amacıyla çalışmalar yürütülmüş ve yürütülmeye devam etmektedir.

AB bitki sağlığı politikaları dört genel başlıktan oluşmaktadır. Bunlar, zararlı organizmalar, bitki koruma ürünleri, bitki çeşit hakları, tohum ve fide kalitesidir. Bu başlıklar tek tek ele alındığında bitki sağlığı ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişki içerisinde bulunan birçok sektör ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bu alanda yapılan ve yapılacak olan her türlü düzenlemenin sektör paydaşlarına etkisi olacaktır.

Zararlı Organizmalar

AB bitki sağlığı politikasının temel prensibi, bitkilere ve bitkisel ürünlere zararlı organizmaların Topluluğa girişini ve bunların Topluluk içerisinde yayılmasını önlemektir. AB'de bitkilerin ve bitkisel ürünlerin üreticileri sorumlu Ulusal Resmi Kurum tarafından tutulan resmi bir kayıtta listelenirler. Bitki sağlığı ile ilgili denetimler, resmi kayıtta listelenen üreticilerin üretim yerinde gerçekleştirilmektedir. AB üyesi olmayan ülkelerden yapılan ithalatlarda bitki sağlık sertifikası, Topluluk içi ticarette ise bitki pasaportu kullanılmaktadır. Bitki pasaportları karantina zararlıları ve hastalıkları yönünden temiz bitkilerin ticaretinin yapılması-

10-mustafa imir.indd 7 7/23/10 6:55:40 PM

nı amaçlamaktadır. Bitki pasaportu ile ürünün geriye dönük orijin takibini yapmak mümkündür. Ülkemizde bitkisel çoğaltım materyalleri için ülke içerisindeki dolaşımda Zirai Karantina Taşıma ve Satış Sertifikası kullanılırken ithalat ve ihracatımızda Bitki Sağlık Sertifikası kullanılmaktadır. Bununla birlikte, ülkemizde AB ile uyumlu bitki pasaport sisteminin kurulması amacıyla çalışmalar yürütülmektedir. AB bitki sağlık rejiminde yer alan bir diğer konu ise Korunmuş Bölgeler konusudur. Bu bölgeler, belirli zararlı organizmaların bulunmadığı ancak, çevresel şartları nedeniyle söz konusu zararlı organizmaların yerleşmesine uygun olan alanlardır. Bir Üye Devletin tüm alanı korunmuş bölge ilan edilebileceği gibi, sadece belirli bölgeleri zararlı organizmalara karşı korunmuş bölge ilan edilebilmektedir. Bir alanın korunmuş bölge ilan edilebilmesi için ilgili Üye Devletin söz konusu bölgenin o zararlıdan arî olduğunu yıllık incelemeler ile kanıtlaması gereklidir.

Bitki Koruma Ürünleri

Bitki Sağlığı politikasının bir diğer önemli başlığı bitki koruma ürünleridir. Ülkemizin, Avrupa Birliği yönünde bitki koruma ürünleri ile ilgili düzenlemelerin oluşturulmasında temel aldığı konular ruhsatlandırma, pazara sunma, yasaklı maddelerdir. Ülkemizdeki düzenlemelerin birçoğu Avrupa Birliği ile uyumludur. Avrupa Birliği ile ülkemizin farklılık gösterdiği husus, emsalden ruhsatlandırma sisteminde ortaya çıkmaktadır. Ülkemizdeki emsalden ruhsatlandırma sisteminde, emsalden ruhsat verilecek ürünlerde ruhsat dosyasında yer alması gereken bilgiler emsal gösterilen ürün üzerinden yapılmaktadır. Avrupa Birliği'nde ise bir ürünün emsalden ruhsatlandırılması söz konusu olsa dahi bilgiler (gerekli olan testler) ürünün kendisi üzerinde de yapılmakta ve uygun koşullar sağlanması halinde ruhsat verilmektedir.

Son yıllarda Avrupa Birliği'nde bitki koruma ürünleri alanındaki düzenlemelere bir takım yenilikler eklenmiştir. Bunlardan en önemlileri ekolojik yapılar göz önünde tutularak bölgelere göre ruhsatlandırma sisteminin getirilmesi, pestisitlerin sürdürülebilir kullanımı ile bitki koruma ürünlerinin çevre ve insan sağlığına olan olumsuz etkilerinin en az düzeye indirilmesidir. Tüm bu gelişmeler, farklı tarımsal üretim desenlerinin ve ekolojik yapının yer aldığı ülkemiz için son derece önemlidir.

Bitki Çeşit Hakları

Avrupa Birliği'nde 1994 yılında yeni bitki çeşitlerini korumak için Topluluk Bitki Çeşit Hakları Sistemi kurulmuştur. Bu sistem ile fikri mülkiyet hakları, Avrupa Birliği'ne üye tüm devletler için verilmiştir. Topluluk sistemi, Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması için Uluslararası Birlik olan 19 Mart 1991 tarihli en son UPOV ile modellenmiştir. Türkiye UPOV Sözleşmesi çerçevesindeki Uluslaraarası Yeni Bitki Çeşitlerini Korunma Birliği'ne (UPOV), 18 Kasım 2007 tarihinde üye olmuştur. Bu tarihten itibaren UPOV ile uyumlu olarak yeni bitki çeşitlerini geliştirmeyi ve ıslahçı haklarını korumayı amaçlamış ve tohum üretimi, sürdürülebilir tarım, gıda güvenilirliği, çevresel koruma ve genetik çeşitliliği geliştiren kurumlara destek vermiştir.

Tohum ve Fide Kalitesi

AB'de tohum ve fide kalitesine ilişkin Direktif oluşturulmasının sebepleri arasında bitki sağlığı açısından kullanıcıya, satın alınan tohum konusunda güvence verilmesi amacıyla bir sertifikasyon sisteminin uygulanması ile çeşit özelliği ve saflığı, çimlenme kapasitesi

10-mustafa imir.indd 8 7/23/10 6:55:40 PM

Bakanlığımızın çalışmalarını yürütmekte olduğu Fasıl 12, AB'ye üyelik yolunda en yoğun ve zorlu çalışmaların gerektiği fasıllardan biridir. Strateji Belgesi'nde belirtildiği üzere, bu fasıl kapsamındaki bazı çalışmalar üyelikten sonra da devam edecektir. Bu fasla uyum sağlanması ile uluslararası ticarette Türkiye'nin önü açılacaktır.

ile spesifik saflık açısından tohum garantisinin sağlanması yer almaktadır. AB'de tohum ve fide kalitesine ilişkin mevzuat; tarla bitkileri, sebze, asma, meyve, orman ve süs bitkileri, muhafaza edilen çeşitler, ortak kataloglara ilişkin düzenlemeleri kapsamaktadır. AB düzenlemeleri, satış için teklif edilen tohuma yönelik minimum kalite standartlarını tarif etmektedir. Bu alanda uyum sağlamak için Türkiye gerekli düzenlemeleri gerçekleştirmeye devam etmektedir. Tohum ve fide kalitesi alanındaki ana metinler için tam uyumun 2013 yılı sonuna kadar sağlanması öngörülmektedir. Tohum ve Fide Kalitesi alanında, minör tadiller gerekli olmasına rağmen, AB mükteseabatına uygun ulusal düzenlemelerin hali hazırda yürürlükte olmasının, üyelik sürecinde sektörün karşılaşabileceği olası problemleri minimum düzeyde tutacağı öngörülmektedir.

Sonuç

Avrupa Parlamentosu İlke Kararında ve yukarıda da vurgulandığı üzere, Türkiye'nin AB'ye katılım müzakereleri ucu açık, uzun bir süreçtir. Türkiye'nin üyeliği için her iki tarafın da çaba göstermesi gerektiği aşikârdır.

Bakanlığımızın çalışmalarını yürütmekte olduğu Fasıl 12, AB'ye üyelik yolunda en yoğun ve zorlu çalışmaların gerektiği fasıllardan biridir. Strateji Belgesi'nde belirtildiği üzere, bu fasıl kapsamındaki bazı çalışmalar üyelikten sonra da devam edecektir. Bu fasla uyum sağlanması ile uluslararası ticarette Türkiye'nin önü açılacaktır. AB standartlarında üretim yapmakla rekabet edebilirliği ve güvenilirliği artacaktır.

Veterinerlik, bitki sağlığı, gıda ve yem hizmetlerinde uyumlu, derli toplu, güncel ihtiyaçlara cevap verebilen yasal bir yapı oluşturulmaktadır. İnsanımıza daha sağlıklı, güvenilir gıda sunulması, izlenebilirlik yönünde bir dönemeç oluşturmaktadır.

10-mustafa imir.indd 9 7/23/10 6:55:41 PM

AB'ye Katılım Yılı Neden Hayati Önemde?

Dr. Cengiz Aktar
Bahçeşehir Üniversitesi AB Bölüm Başkanı

Hükümette, her nedense, katılım yılı talep etmek konusunda epeyidir bir çekingenlik hüküm sürüyor. Hâlbuki AB-Türkiye ilişkilerinin içinde bulunduğu vahim durumdan kurtulabilmenin en etkin yolu ülkemiz için bir katılım yılı telaffuz edilmesi. Katılım yılı Türkiye'nin AB perspektifini ortak gündeme oturtacak ve her iki tarafta da yeni bir dönemin başlamasına önayak olacaktır. Makul bir katılım yılı Türkiye'yi uçurur. Gümrük birliği kararı olsun, 2002'de verilen 2004 randevusu olsun Türkiye önüne bir tarih koyulduğunda buna riayet eder, resti görür. Tarih, topluma siyaset üzerinde muazzam bir baskı fırsatı oluşturur. AB ise Türkiye'ye vereceği bir katılım yılı sayesinde hem dahilde hem dünyada içinde bulunduğu kredibilite krizine cevap üretir. Zira Türkiye'nin de üye olacağı bir AB'nin imajı çok farklı olacaktır.

Katılım sürecinin ucunun açık olmasından kaynaklanan bütün teknik sorunlar bir tarafa, sonu belli olmayan veya sonu muğlâk olan bir proje, eski Avrupa Komisyonu başkanı Jacques Delors'un dediği gibi, proje değildir.

Teknik açıdan ise ucuaçık müzakere süreci Sosyal Politika ve İstihdam faslının akıbetinde görüldüğü gibi, müzakere sürecini dış faktörlere mahal bırakmadan tıkamaktadır. Hükümet ve bürokrasi bu faslın açılış kriterlerini yerine getirmek üzere istişarelere başladığı vakit, işverenler tarafından dile getirilen sendikal eşikle ilgili düzenlemenin özel sektörün rekabet gücünü baltalayacağı argümanını karşısında bulmuş, sosyal politikanın çalışanların yararı ve sosyal huzur açısından önemine atıfta bulunacak karşıargüman üretememiş veya üretmemiştir. Türkiye'nin üyelik perspektifinin iyici karardığı bir dönemde işveren temsilcileri "üye olmayacağımız bir AB'nin çalışma kuralları bizi ilgilendirmez, bunları uygulamak bize sonuçta zarar verir" yollu bir şuur hali içindedirler. Hükümet ise bu veriler ışığında hızlı bir kâr-zarar hesabıyla sanayide rekabeti öne çıkaran ancak çalışanı feda eden bir şuur halindedir.

Nitekim başka fasıllar da, örneğin çok masraflı olan Çevre faslının da benzer saiklerden kapanması mümkün değildir. Üstelik şu sırada açık olan bazı fasıllarda talep edilecek "geçiş dönemleri" hangi takvime göre talep edilecektir? Üyelik perspektifinin muğlâklığı, Sosyal Politika ve İstihdam faslının açılmasında görüldüğü gibi, maalesef hem Türkiye'nin üyelik müzakerelerini hem de ülkenin sosyal ve diğer standartlarının yükselmesini engellemektedir. 2010-2011 Eylem Planı da sabık tüm planlar gibi bu temel engele takılma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

11-cengiz aytar.indd 3 7/23/10 6:56:40 PM

Cumhuriyetin yüzüncü yılı

31 Ekim 2006'da Vatan Gazetesi'ndeki köşemde "AB'ye katılım yılı artık şart" başlıklı yazıda şunları yazmışım: "Ülkemizin adaylığı AB'nin çok çalkantılı bir dönemine rastladı. Kendi sorunlarıyla boğuşmakta olan Birlik Türkiye'nin üyeliğine bahaneler bulmakta zorlanmadı. Bugün Avusturya ve Fransa'nın başını çektiği bir grup ülke genişleme politikasının geleceğini Türkiye üzerinden sorguluyor. Kamuoylarının kafasındaki zaman aşımına uğramış Türk imajı popülist Avrupalı politikacının işine geliyor.

2023'ün Türkiye açısından sembolik anlamını izah etmeye gerek dahi yok. AB açısından ve Türkiye'ye yavaş yavaş alışan ama sonuçta alışan muhalif ülkeler açısından 2023'ün avantajı ise aşikârdır. Nitekim AB konularında çalışan think-tanklarında 2023 artık açıkça telaffuz ediliyor. Darısı hükümet yetkililerinin başına.

Bu gönülsüzlük, içinde bulunduğumuz süreci derinden etkiliyor. Müzakere eden aday Türkiye için Avrupa'da ne yeterince malî ne de siyasî destek mevcut. Vazgeçtik, üyelik perspektifimiz alenen sorgulanır hâle geldi. İçinde bulunduğumuz genişleme dalgasında hiçbir diğer aday Türkiye kadar hor görülmedi, hiçbiri Türkiye kadar AB üyeliğinden soğutulmak istenmedi.

Sonuçta insanımızın gözünde AB hiç havuçtan söz etmeyen ve sadece sopa gösteren soyut bir nesne halini aldı.

Burada ve orada yapılan kamuoyu yoklamaları olumsuz durumu açıkça ifade ediyor. Türkiye'nin AB'nin sırtında kambur olacağı hissine kapılmış olan Avrupalı ile AB'nin Türkiye'ye zarar vereceği hissine kapılmış Türk artık neredeyse birbirlerine düşman gözüyle bakıyor.

AB tarafında 17 Aralık 2004 kararıyla sabitlenen üyelik perspektifimizin yerine herhangi ikinci sınıf bir statü konusunda AB ülkeleri arasında hiçbir zaman anlaşma olamayacağından Türkiye'nin üyeliği meselesi sadece ileriye dönük bir ivmeyle çözümlendirilebilir. Bugün artık sürecin yeniden canlanması için gereken ivme Türkiye'nin iradesi kadar AB'nin vereceği katılım yılında gizli. Şahsen Cumhuriyetimizin yüzüncü yıldönümü olan 2023 hem hoş hem de makul gözüküyor."

Makalenin üzerinden üç buçuk yıl geçmiş ve görünürde bir katılım yılı yok. Hâlbuki artık bir katılım yılının telaffuzu AB konusuna vakıf aklı başında herkes tarafından kabul görüyor. 27 ülkenin bir araya gelerek bir katılım yılı telaffuz etmesi AB'nin içinde bulunduğu şartlarda elbette mümkün değil ama bunun başka yolları olabilir. Türkiye'nin AB üyeliğinin önemine vakıf AB üye ülkeleri aralarında bir katılım yılı üzerinde anlaşabilirler ve bunu her defasında telaffuz edebilirler. Sarkozi veya başka bir Avrupalı muhalif politikacı "Türkiye ağzıyla kuş tutsa katılamaz" dediğinde bu ülkeler "katılacak, hem de şu tarihte" diyebilmeli ve Türkiye'nin üyeliğinin iletişim tekelini Sarkozigillerin elinden almalıdırlar.

Mesnetsiz gerekçeler

Adayların müzakere koşullarının çerçevesini çizen belgelerde müzakere sürecin başından itibaren belirtilmiş bir müstakbel katılım tarihi yoktur. Ancak müzakereler esnasında AB değişik yollarla katılım yılını telaffuz eder. 1 Mayıs 2004'te üye olan 10 ülke için AB Konseyi'nin 10-11 Aralık 1999'daki Helsinki toplantısı sonuç belgesinin 1. başlık 5. maddesi açıkça şöyle der: "Birlik, kurumsal reform konusundaki Hükümetler Arası Konferansı Aralık 2000'e kadar tamamlamak için her çabayı göstermeye yönelik sağlam bir siyasi taahhüt içine girmiştir. Bu Konferans'ın sonuçlarının onaylanmasından sonra, Birlik, 2002 sonundan itibaren, üyelik vecibelerini üstlenme yeteneğine sahip olduklarını göstermelerinin hemen ardından ve müzakere sürecinin başarıyla tamamlanması üzerine, yeni üye devletler kabul edebilme durumunda olacaktır."

Ertesi yılki Nice AB Konseyi (7-9 Aralık 2000) ise sonuç belgesinin 2. başlık 6. maddesinde: "Konsey'in görüşü, bu strateji (genişleme), kurumsal reform konusundaki Hükümetler Arası Konferans'ın tamamlanması ile birlikte Birlik'i, Helsinki'de kararlaştırılan hedefe uygun olarak, 2002 sonu itibariyle hazır olacak aday ülkeleri, bir sonraki Avrupa Parlamentosu seçimlerine katılabilecek şekilde, kabul etmek durumuna getirecektir" der.

11-cengiz aytar.indd 4 7/23/10 6:56:41 PM

Bu tarih 2004'e işaret etmektedir ki nitekim ilk genişleme 1 Mayıs 2004'te gerçekleşmiş ve on ülke Haziran 2004'teki Avrupa Parlamentosu seçimlerine katılmışlardır.

Bu dalgaya dâhil olamayan Bulgaristan ve Romanya'ya ise 1 Ocak 2007 katılım tarihi olarak verilmiştir. Dolayısıyla "AB hiçbir zaman hiçbir adaya katılım yılı vermedi" demek maddi hatadır.

Bulgaristan ve Romanya'ya verilen tarihin bu ülkelerin hazırlık çalışmalarını tamamlamalarında işlevsel olmadığını, aksine işleri eksik yapmalarına yol açtığı söylenir. Oysa hiçbir ülke, eski Batı Avrupalı üyeler de dâhil olmak üzere üye olduklarında tam hazır değildiler.

Bizim tarafta, 2023 yılının çok uzak olduğunu söyleyen bir itiraz var. 1989'da Berlin duvarının yıkılması sonrasında AB üyeliğine girişen Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin süreci aslında onbeş yıl sürdü. Üstelik bu ülkeler adaylıkları esnasında bizdeki gibi mevzuat tadilatına gitmediler, köhnemiş mevzuatlarını çöpe atıp AB müktesebatını ve diğer gelişmiş Batılı mevzuatı olduğu gibi tercüme edip zaman kazandılar. Türkiye ise sürekli yama yapıyor.

Diğer yanda her vakit farklı bir aday olan Türkiye'nin tam üyeliği hakikaten dört dörtlük bir uyum ve uygulama olmadan gerçekleşmeyecek. Bunu Komisyon ve Konsey sürekli dile getiriyor. ABGS yetkililerinin "eğer istenirse 2014'te hazır olma" opsiyonu maalesef uygulamayı kapsamıyor.

Her hal ve karda şu sıralar hazırlanan 2014-2020 mali perspektifleri o dönem için Türkiye'nin üyeliğini kaile almış değil. Türkiye Lizbon Antlaşması'ndaki mimaride de yok. Bir hatırlatma daha: Katılım Antlaşması imzalandıktan sonra, metnin Avrupa Parlamentosu ve ulusal parlamentolardaki onay süreci normal şartlarda asgari iki yıl alır. Onaysız da katılım olmaz.

2023'ün Türkiye açısından sembolik anlamını izah etmeye gerek dahi yok. AB açısından ve Türkiye'ye yavaş yavaş alışan ama sonuçta alışan muhalif ülkeler açısından 2023'ün avantajı ise aşikârdır. Nitekim AB konularında çalışan think-tanklarında 2023 artık açıkça telaffuz ediliyor. Darısı hükümet yetkililerinin başına.

11-cengiz aytar.indd 5 7/23/10 6:56:41 PM

Euro'nun Geleceği Neden Türkiye'yi İlgilendirir? Kayan Eksen Sadece Türkiye'nin mi?

Can Baydarol

Geçtiğimiz haftalarda TRT Radyo'da katıldığım bir programda çok değerli dostum Prof. Dr. Murat Ferman'dan bir alıntı ile başlayalım. "AB'nin Yunanistan cephesinde yaşananları anlatmak için ekonometrik bir model kurmak yeterli olamaz. Ancak yeni bir bilim dalı olarak "entrika" metrik bir model kurmak gerekebilir!"

Evet, 32 tekmili bir arada muazzam bir hikâyeyi Euro krizinin perde arkasına bağlayarak kaleme almak mümkün. Ama bu yazının amacı olanların perde arkasını ifade etmek

12-can baydarol.indd 2 7/23/10 6:57:41 PM

değil. Bu yazının esas amacı Euro bölgesinde yaşananlar ve Türkiye ilgisini kurarak, tartışılmayanlara biraz göz atmak.

Aktif hayatın içindeyseniz Euro krizinin Türkiye ile ilgisini dış ticaret dengeleri açısından kurabilirsiniz. Eğer ihracatınız AB ülkelerine yönelik bir işletmenin mensubu iseniz, Euro krizi sizin için kötü haberdir. Euro değer kaybettikçe ya da değer kaybetmeyi sürdüreceğine yönelik mesajlar gelmeye devam edecek ise, alıcılarınızın alım gücü düşeceğinden, derhal yeni pazarlar bulmak için arayışa geçmeniz gerekir. Özellikle son dönemlerde Türk mal ve hizmet üreticilerinin Afrika pazarına yönelişinin başlıca nedenlerinden bir tanesini bu noktada anlamak mümkündür.

Daha vahim senaryo; girdileri Dolar olarak ödenen, buna karşılık gelirleri Euro cinsinden olanlar için geliştirilebilir. Bu durumda harcamalarınız değişen pariteye göre giderek yükselirken, gelirlerinizde ciddi bir düşüş yaşayacağınız açıktır.

Ama iyimser senaryoları da girdisini Euro olarak sağlayıp, gelirlerini Dolar cinsinden elde edenler için üretebilirsiniz.

Bu söylenenler günlük konjonktürel yorumlar içinde yer alanlar. Dolayısı ile bu yazının konusunu bu tür senaryolarda oluşturmuyor.

Keza konuyu AB geneline çekip, AB'nin yönetim hatalarına, parayı basanı denetlerken harcayanı denetim dışında bırakmanın sonuçlarına da dikkat çekilebilir. Almanya'nın şu sıralarda yürüttüğü sıkı değil, çok sıkı kemer daraltma politikalarının aslında talebi daraltacağı oranda Dünya'da küresel krizin Avrupa merkezli çıkışına yol açacağı endişesi de dile getirilebilir. Hatta Euro krizi nedeniyle AB'nin dayanışma felsefesinden vazgeçilip, ülkesel fırsatçılığa kayıldığına, bunlarda da başat ülkelerin Almanya ve Fransa olduğuna da dikkat çekilebilir.

Bu söylenenlerin hepsi doğrudur. Hatta

Ama bu satırların yazarına göre bütün bu detaylara boğulup tartışırken gözden kaçan ana unsurun, aslında ne olduğu belirsiz imtiyazlı ortaklık lafı ile ilgisidir. Temel soru, acaba AB'nin kendisini merkezde gören ülkeleri kendi mevcut üyelerini bir tür üyelikten atma ve onları "imtiyazlı ortaklık" statüsüne indirgeme çabası içinde midirler?

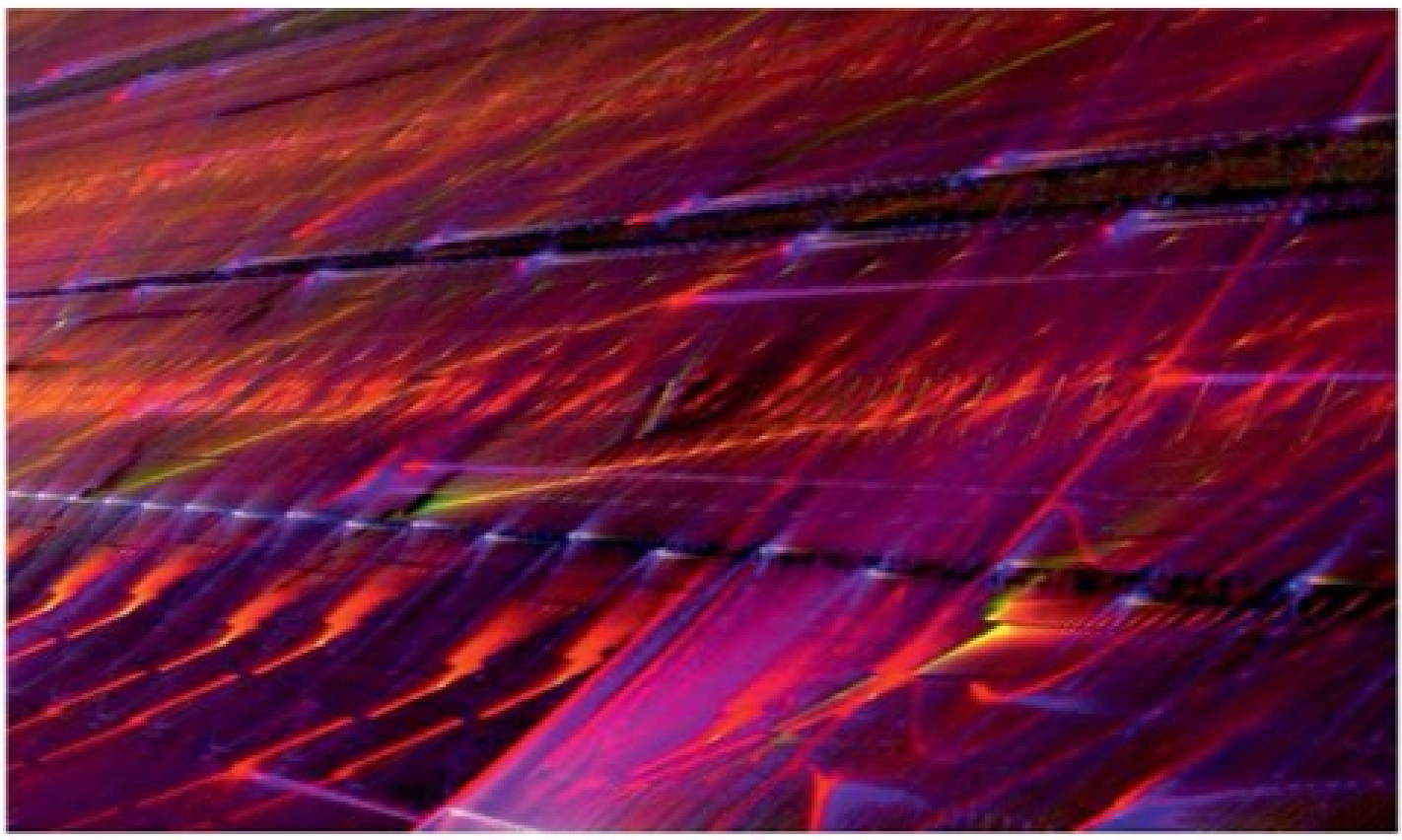

12-can baydarol.indd 3 7/23/10 6:57:44 PM

listede eksiklikler bile vardır...

Ama bu satırların yazarına göre bütün bu detaylara boğulup tartışırken gözden kaçan ana unsurun, aslında ne olduğu belirsiz imtiyazlı ortaklık lafı ile ilgisidir. Temel soru, acaba AB'nin kendisini merkezde gören ülkeleri kendi mevcut üyelerini bir tür üyelikten atma ve onları "imtiyazlı ortaklık" statüsüne indirgeme çabası içinde midirler?

Fransa ve Almanya'nın üzerinde mutabakata vardıkları ve tartışmayı sadece "Euro bölgesinde olanlar için mi? Yoksa 27 AB ülkesi için mi?" nüansında sürdürdükleri ekonomik hükümet modeli içinde cevabı aramak gerekebilir. Mutabakata göre belirli bir tarihe kadar bütçe disiplinine uymayan ve uymamakta ısrar edilen ülkelerin karar alma süreçlerinin dışına kaydırılması istemi esasen bize yutturulmaya çalışılan "imtiyazlı ortaklık" statüsünün dışında bir şey midir?

Doğal olarak bu satırların yazarı ve bu ülkenin bütün vatandaşlarının çıkarı, her ne kadar şu sıralarda Maastricht kriterleri olarak ülkemizde ekonomistlerimizin yakından tanıdığı Ekonomik ve Parasal Birlik kriterlerine tek uyan ülkenin Türkiye olması gerçeğine karşın, Fransız – Alman ekonomik hükümet modeline karşı çıkmayı gerektirmektedir. Türkiye olarak eğer çifte standartlara ilkesel olarak karşıysak ve bu yüzden AB içindeki gelecekteki pozisyonumuz için öngörülenlere karşı haklı bir mücadele içindeysek, mevcut AB ülkelerinin pek çoğuna karşı ortaya çıkabilecek bu çifte standart yaklaşımına da karşı durmamız gerekir.

Doğal olarak bu ilkenin daha ötesinde sorgulamamız gereken bir diğer unsur da, AB'nin federal bir gelecek mi, yoksa konfederal bir model mi, tartışmasını sonuçlandırmaksızın salt siyasi kaygılarla başlattığı Euro oluşumundaki temel hata, bu geleceğe bir türlü doğru bir cevap getirilememiş olunması ile ilgilidir.

AB'nin her seferinde kervan yolda dizilir mantığı ile pragmatizmi ön plana çıkaran yol alışları hikâyesi, Euro krizi ile derinden terk edilebilecek bir hikâyedir. Özellikle spekülasyonun had safhaya çıktığı bu dönem koşulları içinde AB politika yapıcılarının 60 yıldır ötelediği bu konuda artık şapkayı önlerine koyup düşünmeye başlamalarının zamanı çoktan gelmiştir.

Doğal olarak Türkiye'nin AB'ye katılımını savunan herkesin ve özellikle Türkiye'nin geleceğini AB ekseninde gören bütün Türk siyaseti temsilcilerinin de bir an önce eksen kayması tartışmalarının dışına çıkarak Euro'dan hareketle Avrupa'nın geleceği tartışmalarında net bir düşünceye giderek sahip olmaları gerekmektedir. Türkiye için gelecek bu anlamda AB'ye katılmak hedefinin ötesinde, AB'nin geleceğinin ne olacağı sorusunun yanıtındadır. AB'nin geleceği konusunda fikir sahibi olmadan Türkiye – AB ortak çıkarlarının ne

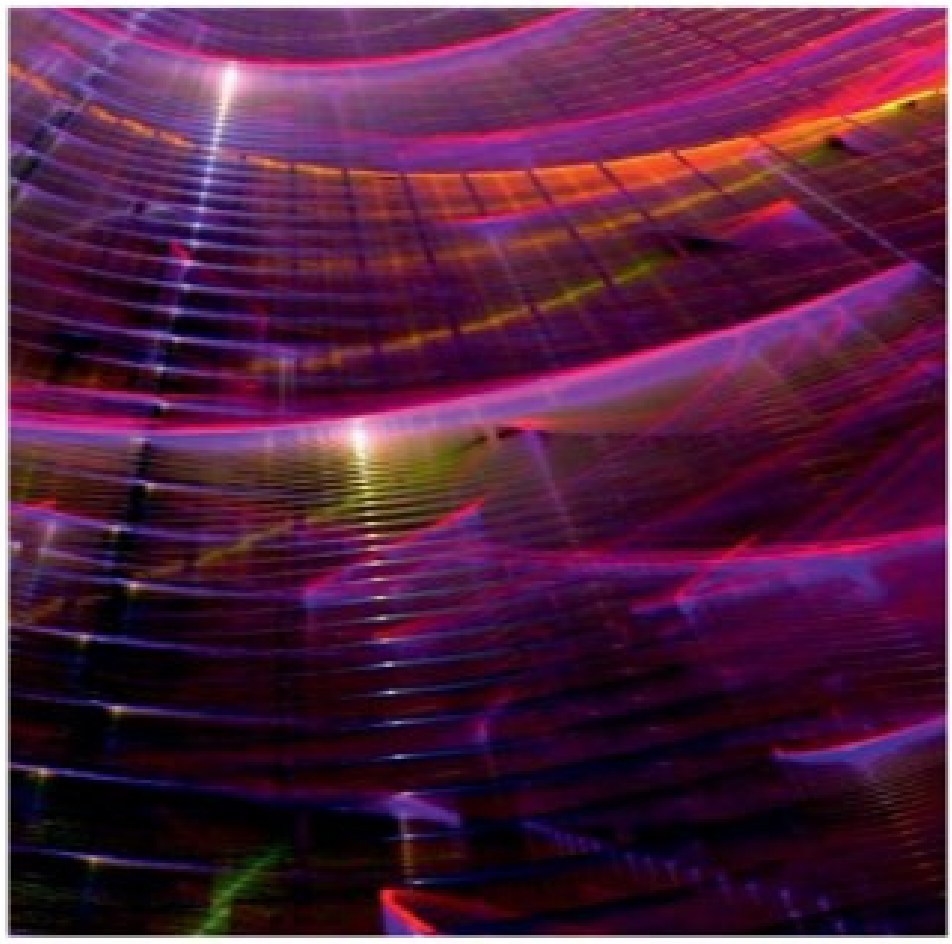

Belki de AB kendi içinde cevabı zor soruları yanıtlamaktan kaçınırken giderek marjinalleşmekte ve 21. yüzyıl için bir cazibe merkezi olmaktan giderek uzaklaşan bir yaşlılar kulübü haline düşmektedir. Ne dersiniz? AB için temel sorunlardan bir tanesi de kendi eksenini Doğu'ya bir türlü kaydıramamaktan kaynaklanıyor olmasın?

12-can baydarol.indd 4 7/23/10 6:57:45 PM

Bugün bakıldığında üretimin ekseni, enerjinin ekseni, lojistiğin ekseni, finansın ekseni, hammaddenin ekseni, insan kaynaklarının ekseni, nihayet Dünya jeo-politiğinin ekseni giderek Doğu'ya kayarken, AB'nin Türkiye'ye sırtını dönen tavrı sadece uzgörüsüzlükle açıklanabilir.

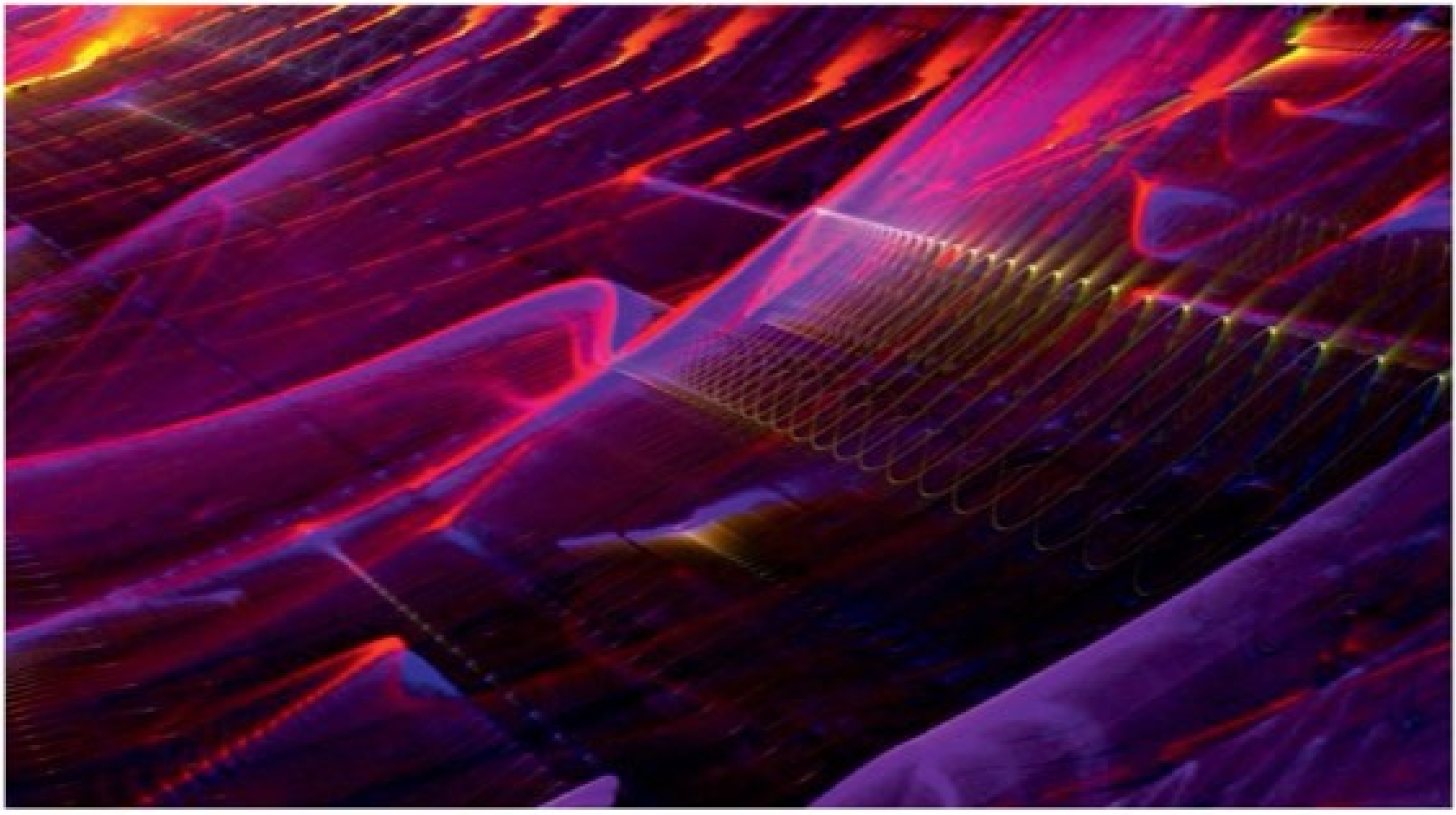

noktalarda kesişeceği ve hangi ana projeler temelinde şekillendirileceği temeli olmayan bir bina inşa etmeye benzemektedir.

Öte yandan AB'nin kendi ulusal egoizmleri nedeni ile ciddi bir kimlik bunalımı yaşadığı güncel koşullar içinde Türkiye'yi yeniden ve ciddi olarak hatırlaması, artık usandıran ve çıkışı olmadığı belli olan tutumundan vazgeçmesinin kendi çıkarları açısından elzem olduğunu da bilmem kaçıncı kez hatırlatmakta yarar var mı?

Belki de AB kendi içinde cevabı zor soruları yanıtlamaktan kaçınırken giderek marjinalleşmekte ve 21. yüzyıl için bir cazibe merkezi olmaktan giderek uzaklaşan bir yaşlılar kulübü haline düşmektedir. Ne dersiniz? AB için temel sorunlardan bir tanesi de kendi eksenini Doğu'ya bir türlü kaydıramamaktan kaynaklanıyor olmasın?

Bu çerçevede kendi geçmiş takıntılarından bir türlü arınamayan ve hala kendisini Dünya'nın merkezinde görmek hayalinden arınamayan AB projesinin, 20. yüzyılın en önemli barış ve refah projesi olması gerçeğine karşın, 21. yüzyılın sorunlarına cevap getireceği anlamına gelmeyebileceği açıktır. Bugün bakıldığında üretimin ekseni, enerjinin ekseni, lojistiğin ekseni, finansın ekseni, hammaddenin ekseni, insan kaynaklarının ekseni, nihayet Dünya jeo-politiğinin ekseni giderek Doğu'ya kayarken, AB'nin Türkiye'ye sırtını dönen tavrı sadece uzgörüsüzlükle açıklanabilir.

Esasen özellikle uluslararası platformlarda Türkiye'ye yöneltilen eksen kayması sorgulamalarının en azından daha farklı bir mantık içinde ele alınmasının ve AB içinde de yeni bir beyaz sayfa açmanın vakti gelmiştir.

12-can baydarol.indd 5 7/23/10 6:57:46 PM

Müzakere Teorileri ve Pratikte Türkiye ve AB

Kader Sevinç*

'Müzakere' kavramının kökleri insanlığın en ilkel dönemlerinde olsa da, bilimsel araştırmalarda bir odak noktası olarak gelişimi son yirmi yılda hızlandı. Konuya birçok açıdan yaklaşılıyor. Bireysel ilişkilerin psikolojik çerçevesinden, iş yaşamına ve siyaset sosyolojisine uzanan birçok bilimsel disiplini ilgilendiriyor. 'Uluslararası müzakereler' de çok eski bir kavram, bir siyaset sanatı ve bugün kabul görmüş bir bilimsel alan, ders ve tez konusu.

21. yüzyılda müzakere

Müzakereler dolu bir uluslararası gündem içindeyiz. Brüksel'de maliyesi batık Yunanistan'a para yardımı müzakere edilmekte. Washington ile Moskova yeniden dünya nükleer silah yönetimini ele almaktalar. Belçika'da hükümet düştü, yeni bir anayasal düzen müzakeresi artık birbirinden iyice

Halen Brüksel'de CHP AB Temsilcisi ve Avrupa Sosyalist Partisi Yönetim Kurulu üyesi olan Kader Sevinç, daha önce Avrupa Parlamentosu'nda parlamenter danışmanı olarak görev yapmış ve uluslararası ilişkiler master tezini uluslararası iletişim ve müzakere teorileri konusunda yazmıştır.

13-kader sevinc.indd 2 7/23/10 6:58:36 PM

uzaklaşmış olan Flamanya ile Fransızca konuşan topluluk arasında bir pazarlığa dönüştü. İklim değişikliği için ülkeler aralarında yeni bir müzakere turuna hazırlanırken, doğa ile müzakerenin olanaksızlığını hala anlamamış gözüküyorlar. İngiltere'de seçimler sonrası yeni hükümet pazarlıkları sadece bir iç mesele değil, AB politikası boyutu partileri birbirine yaklaştıran veya ayıran önemli bir etken. AB'nin kendi içinde ise, müzakereler olağan, sabit, doğal ve vazgeçilmez bir süreç. Türkiye'nin AB ile üyelik müzakereleri ise aldı başını gidiyor. Fakat hangi başını aldı? Nereye gidiyor? Meçhul.

Uluslararası müzakereler eskiden yalıtımlı bir diplomatik alan veya ekonomik ayrıcalık gibiydi. Şimdi ise, küreselleşmenin artan hızı ile doğru orantılı olarak yeni özelliklere kavuşan bir alandan bahsediyoruz:

- Aktörler çeşitlendiler artık: devletler, şirketler, sivil toplum kuruluşları, akademik dünya, düşünce kuruluşları, medya ve kamuoyu.
- İnternetin sanal dünyası da küresel bir etki ağı ile belirgin bir aktör haline geldi.
- Müzakerelerin kurumsal çerçevesi çok kültürlü özellikler taşıyor: bireyler, çalışma yöntemleri, hedef ve sonuçların değerlendirilmesinde kültürel referanslar daha karmaşık.
- Bilginin akışı hızlı fakat paralel olarak yanlış bilgi ve yanlış anlama potansiyelleri de genişledi.
- İç ve dış siyasi, ekonomik ve sosyal etkenler arasındaki karşılıklı etkileşim arttı. Örneğin bir uluslararası müzakere halindeki bir heyet aynı zamanda iç siyasetini, medyasını, hissedarlarını, imajını da düşünmek zorunda.
- Her konuda kendi çerçevesi dışındaki boyutlara da dikkat etmek artık kaçınılmaz. Siyaset, ekonomi, toplumsal etkenler, doğaya etkiler, ülkenin, şirketin veya kurumun marka değeri gibi birçok etken devrede.

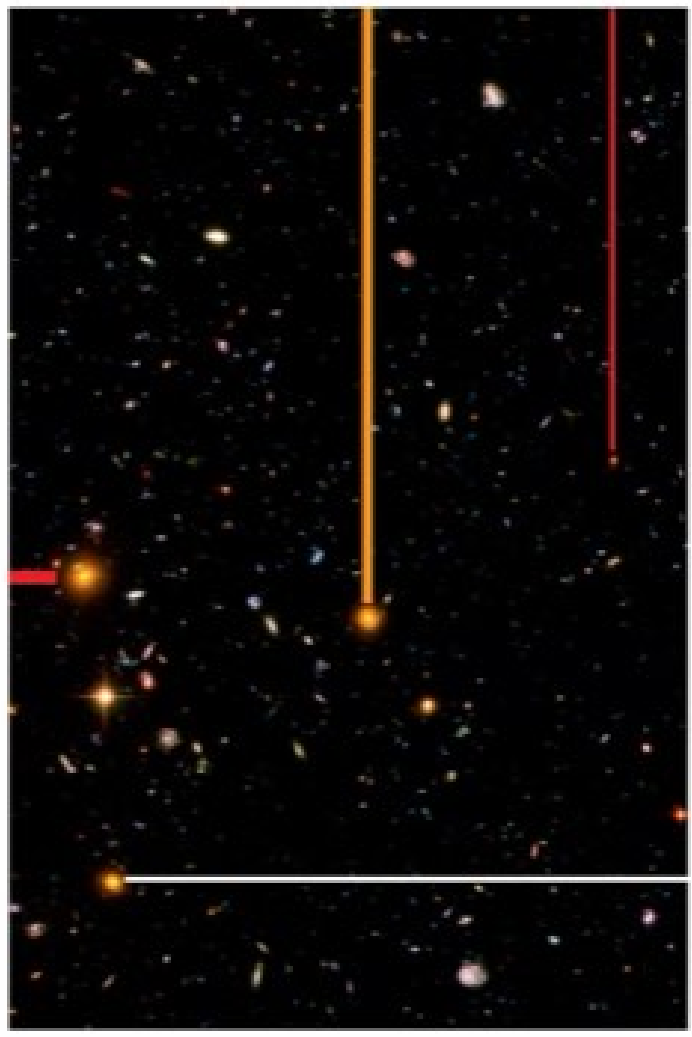

- Gelişen demokratik arayışlar sayesinde siyasi ve ekonomik aktörlerin karar ve hareket süreçleri artık çok daha saydam, fakat aynı zamanda da çok daha karışık bir hale geldi.

Böylesine hızla değişen bir 21. yüzyıl uluslararası ortamında, Türkiye ve AB uzun süredir bir masanın etrafında oturuyorlar. 2005 yılından bugüne "müzakere" kelimesi siyasal gündemimize AB referanslı olarak yerleşti. Bu kavramın etimolojik kökündeki Latince "negotium" sözcüğü "rahat olmayan, zorlayıcı" anlamından geliyor. Dolayısıyla müzakerenin hiçbir çeşidinin keyifli ve kolay olmasını ummak doğru olmasa gerek. Araştırmacılar bugüne kadar müzakereleri değişik bilimsel

13-kader sevinc.indd 3 7/23/10 6:58:36 PM

yöntemlerle incelemişler. Oyun teorilerinden, davranış analizlerine veya aktörlerin rasyonel tutumlarına uzanan öncelikler var. Müzakerenin belkemiği olan nokta, üzerinde uzlaşma sağlanacak konunun tanımı. Buna da bir dizi aşama ile ulaşılıyor.

AB ile müzakereler nasıl olmalı?

Müzakerelerde hazırlık aşaması en genel anlamıyla bilginin gücünü keşfetme evresidir. Hem kendiniz, kurumunuz, ülkeniz, toplumunuz ile ilgili ayrıntılı bir analizi, hem de müzakere ettiğiniz taraf ile ilgili bilgilere sahip olmak için yapılacak çalışmaları içerir. Sun Tzu'nun MÖ 6. yüzyıldan günümüze yansıyan bilgeliği müzakerecilere yol gösteriyor:

- "Eğer kendini ve düşmanı biliyorsan bütün mücadeleleri kazanırsın".
- "Eğer kendini biliyorsan düşmanı bilmiyorsan bazen kazanır, bazen kaybedersin".
- "Eğer kendini ve düşmanı bilmiyorsan bütün mücadeleleri kaybedersin".

Tabii Sun Tzu'nun çağından bugüne müzakere taraflarının birbirine karşı konumu çok değişti. Karşımızda her zaman düşman değil, sadece bir karşıt ve çoğu zaman da hâlihazırda veya müstakbel bir ortak veya dost olabilmekte.

Türkiye'nin AB ile 2004-2005 yıllarında masaya otururken en temel eksiği kendisi ve AB için gerekli değerlendirmeyi yeterince yapmamış olmasıydı. AB içindeki güçler dengesini, oyun planlarını, Türkiye'nin güçlü ve zayıf yanlarını iyi analiz etmiş bir konumda olması birçok bakımdan önünü açacak ve karşı tarafın hareket alanını daraltacaktı.

İkinci aşama olan kimlik ve üslup oluşturma, kendinizi nasıl tanımladığınız ve konumlandırdığınız ile ilgili. Bu aşamada imaj yönetiminden, siyasi iletişime kadar pek çok konu devreye girmekte. Sadece sizin kendinizi nasıl gördüğünüz değil, aynı zamanda dışınızdaki çevrenin de sizi nasıl değerlendirdiği önem taşıyor. Özetle sürekli "iç tribünlere oynayan" müzakerecilik anlayışı dış tribünleri etkilemediği gibi, gün geliyor iç tribünleri de boşaltıyor. İç tezahürat, iç destek olmadan dış tribünlere karşı kendinizi, ülkenizi veya kurumunuzu da zor durumda bırakıveriyorsunuz. Örneğin, topluma AB ile neden ve nasıl müzakere edildiğini partiler üstü bir yaklaşımla, sağduyu içinde anlatmak, toplumun desteğini ve siyasal uzlaşmayı seferber etmek bir müzakere ve siyaset sanatıdır.

Üslubun yapılandırılması ise kimliğiniz ile uyumlu bir tarza, yaklaşıma sahip olmanız anlamına gelmekte. Örneğin kendinizi Avrupa'da veya bölgenizde bir dizi alanda bir lider olarak tanımlamaktaysanız, müzakere süreci boyunca yaklaşımlarınız ve tarzınız da Avrupalı olmalıdır. Türk dış politikasında, analiz, strateji, söylem, dış görünüş ve imaj bir bütün olarak AB üyeliği hedefine hizmet etmiyorsa, AB ile müzakerelerimiz darbe alır. Aynı şekilde, Türk iç politikasından asgari bir uzlaşma ile AB üyeliği hedefinin gerekli kıldığı "çağdaş Türk demokrasisi ve Avrupa toplumu" yönelimleri yansımıyorsa, AB ile müzakere sürecimizde zemin kayar.

Üçüncü aşama olan bilgi alışverişi taraflar arası etkileşimin başladığı andır. Taraflar birbirlerine yönelttikleri sorularla karşılıklı sınırları anlamaya, tutumlarını kavramaya çalışmaktadır. Bu aşamada çok soru sormaktan kaçınılmamalı. AB ile ilişkilerde Türkiye az soru soran ve sorulara başka soruların yanıtları ile yanıt veren bir konuma kendisini hapseden bir strateji izleyebilmekte. Örneğin iklim değişikliği, AB'nin 2020 Stratejisi ile yeni bir ekonomik büyüme seferberliği tasarlaması veya 2013 sonrası yeni mali perspektifleri, bütçesi gibi konular Türkiye'nin müzakere sürecini doğrudan ilgilendiren AB içi gelişmeler. Türkiye bu konuları gündeme daha derin, geniş ve etkili getirebilmeli. Önümüze konan dar müzakere gündemine sıkışmak verimsiz oluyor.

Oyunun kuralları

Oyunun kurallarının belirlenmesi aşamasında ise, herkes müzakere tutumlarını ve yerlerini alır. AB üyelik süreci ise, aday ülkenin müzakere profilini ve stratejilerini değiştiren ya da sınırlayan kendine has bazı özelliklere sahip. Çünkü:

1. AB üyeliği bir aday ülkeyi uluslarüstü ve devletlerarası nitelikleri olan mevcut bir siyasi yapıya entegre etmekle ilgili. Yeni bir yapı kurmak ve içinde yer almak bahis konusu değil.

2. Üstelik AB hala siyasal ve kurumsal bir yapılanma içinde. Üyeleri arası iç pazarlık sistemi zorlukla müzakere tutumu belirlemesine sebep olmakta. Bu da AB'nin politikalarını es-

13-kader sevinc.indd 4 7/23/10 6:58:37 PM

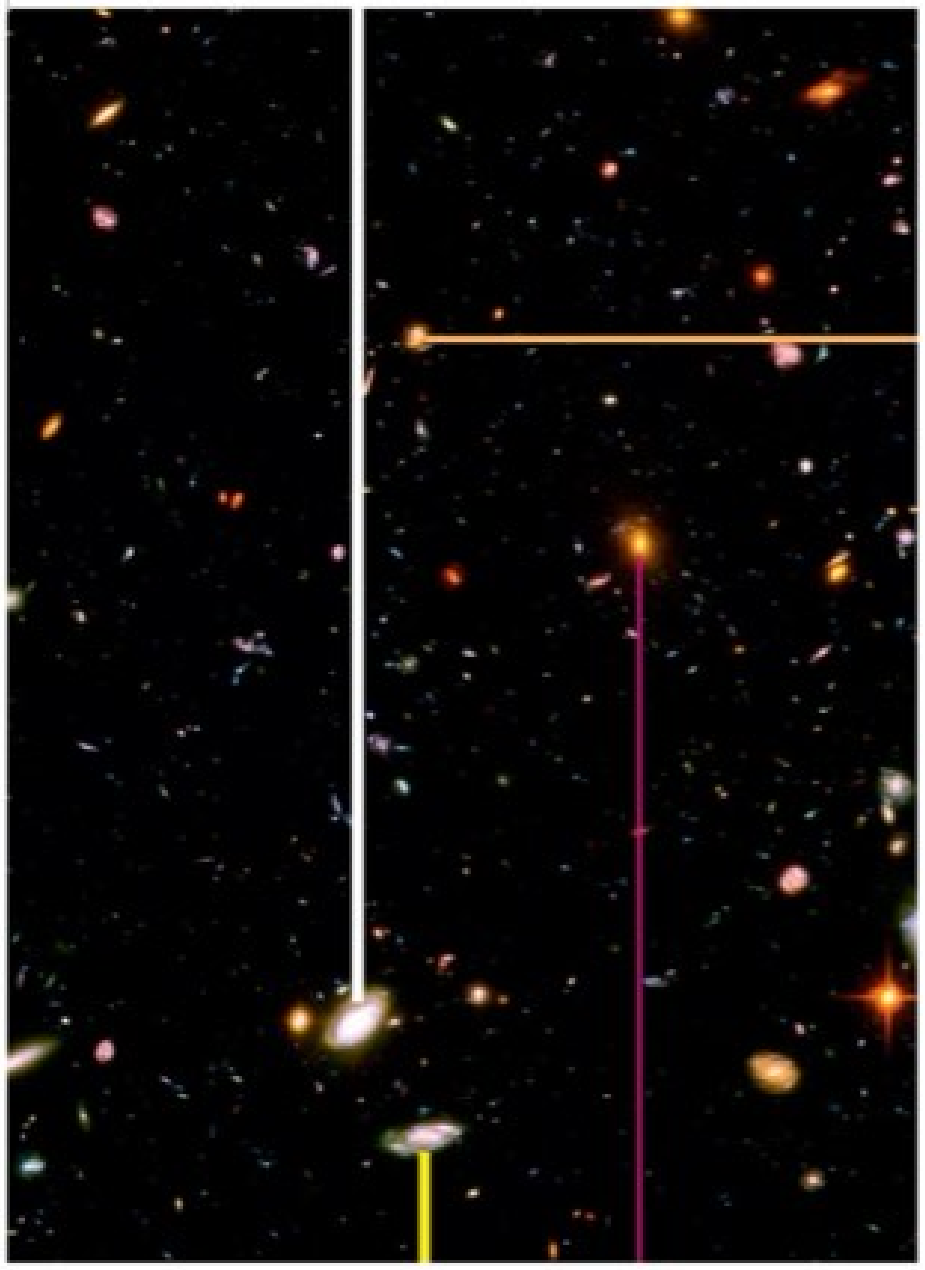

neklikten uzak, müzakere tutumlarını değiştirilmesi güç kılıyor.

3. AB'nin genişlemesi yalnızca her iki taraf için de kazan-kazan hedefine erişildiğinin anlaşıldığı noktada gerçekleşecek. Fakat buna rağmen sadece aday ülkenin kriterleri yerine getirerek bu hedefe doğru ilerlemesi beklenmekte. Beklentiler hep bir taraf üzerinde. Tabii aday ülke müzakere sanatını iyi kullanarak bu durumu biraz değiştirebilir.

4. Aslında bir pazarlık, al-ver hesabı söz konusu değil. Başlıkların çoğu aday ülkenin yasalarının, politikalarının, kurumlarının ve uygulama sonuçlarının AB müktesebatıyla uyumlulaştırılmasındaki başarının ifadesini içeriyor. Sadece kurumsal ve bütçe düzenlemelerini içeren başlıklarda gerçek bir müzakere için hareket alanı mevcut. Geçiş süreleri, ya da işgücünün serbest dolaşımı, tarım politikası ve yapısal fonlar gibi bazı alanlardaki kararlarda doğrudan müzakereler olabilecek.

AB hedefine nasıl ulaşırız?

AB'nin Türkiye'ye genişleme süreci ancak müzakerelerin verimli hale getirilmesiyle mümkün. Bunun için gerekli şartlar arasında şunları özellikle vurgulamak istiyorum:

1. Türkiye'nin tam üyelik konusundaki kararlılığının teyidi. Bunun yalnızca sözlerle değil, ölçülebilir hedeflerle tanımlanması. AB standartlarında yaşam şartları için reform sürecine ivme kazandırmalı. Ayrıca toplumsal uzlaşmaya dayalı bir anayasa reformu ile çağdaş, laik, kadın haklarında Avrupa'nın da ilerisini hedefleyen, teknolojiye dayalı bir sanayi politikasına inanan, sosyal haklar konusunda bağnaz olmayan, devleti bir fetih alanı olarak değil, vatandaşa hizmet aracı olarak gören bir siyasal anlayış gerekiyor.

2. Ulusal bir seferberlik ve rekabet ortamının tesisi. Siyaset, sendikalar, sivil toplum, iş dünyası ve akademinin müzakere sürecine gerçekten dâhil edilmesi. Geniş koordinasyon toplantıları ile değil, konusuna göre ihtisaslaşmış sürekli ortak çalışma yapıları ile. Şeffaflık bu ortamın tesisinde olmazsa olmaz bir şarttır.

3. Türkiye'nin üyeliğinin bir iç siyaset malzemesi haline getirildiği Fransa, Avusturya ve Almanya gibi geçmişte Türkiye'den göçmen almış olan ülkelerde çok daha ciddi bir iletişim ve ekonomik boyutu güçlü bir diplomasi stratejisi.

4. Kıbrıs sorununda çözümün AB tarafından daha güçlü desteklenmesi için somut bir eylem planı. Kıbrıs konusunun teknikleştirilmesi ve Kıbrıslı Türklerin sadece adadaki değil, Avrupa'daki haklarının da korunması.

5. Türkiye'nin AB'ye katılma sürecinin kazan-kazan felsefesine dayandığının topluma bilgi temelli, sorgulayan bir bakış açısıyla anlatacak kapsamlı bir iletişim stratejisinin hayata geçirilmesi. İletişimin akademik bir çalışmanın içine bir kaç dernek, enstitü, çalışma ve görüşme toplantılarından ibaret olmadığının yeterince anlaşılması. Çağdaş, dünya standartlarında bir sistemin kurulması.

Çeşitli uluslararası çevrelerde müzakere sürecinin yönetiminde AB ve Türkiye'deki liderlik eksikliğinin bu noktaya gelinmesinde önemli rolü bulunduğu yaygın kanı. "İnsanlar bir kez birleştiler mi, ne cesurlar tek başlarına öne çıkabilir, ne de korkaklar tek başına geri çekilebilir" (Sun Tzu). Önümüzdeki mesele insanları birleştiren liderlik gösterebilmekte. Tabii liderliğin aynı zamanda insanların kendi başlarına geçemeyecekleri bir yolda ilerlemelerini sağlamak olduğunu unutmayarak.

13-kader sevinc.indd 5 7/23/10 6:58:38 PM

2010 Kuşağı ve AB

Dr. Bahadır Kaleağası
TÜSİAD Uluslararası Koordinatörü, Brüksel

"Gerçekçi ol, imkânsızı iste!" diyerek yola çıkmıştı gelişmiş ülkelerin 68 kuşağı. "Savaşma seviş!" derken sonra 70'liler, Türkiye'de gençlik hareketleri derin kamplaşmalara ve şiddete yöneldi. Özgürlüklerin bireyin özel yaşamı ile başladığı gerçeği ıskalandı. Toplumsal evrim geleneksel tıkanıklarını aşmakta zorlandı.

Seksenler ise apolitik başladı. Askeri darbe sonrası felsefe derslerinin ortaöğretimden kalkması ve din derslerinin zorunlulaştırılması ile simgelenen bir dönem, ekonomik açılım, köşeyi dönme ve "hadi bakalım kolay gelsin" nakaratı ile devam etti.

Yeni yüzyıla doğru teknoloji patladı. Çoğulculuk da. Toplum iyice renklendi. Türkiye bir nevi Süper Mario gibi oldu. Ekranda zıplarken arada bir derin düşmeler yaşayan, sonra yine toparlayan, bir yaşamını kaybederken yenisini kazanan bir bilgisayar oyunu kahramanı misali ilerledi, ekonomik kalkınma, demokratikleşme ve AB üyeliği yolunda.

14-bahadir kaleagasi.indd 2 7/23/10 6:59:27 PM

Yeni Dünya Atlası

Bu arada dünya çok değişti, doğal olarak. İlk on yılını geride bırakıyorken 21. yüzyılın, küreselleşmenin dayanılmaz hafifliği içindeyiz. Her şey daha serbest dolaşıyor gezegen sathında. Amerikan ve Alman sermayeli Kanada şirketinin Venezüellalı aracı ile Nikaragua'dan satın alıp, Yunan gemileri ile İspanyol ithalat şirketi tarafından Fransız marketlerinde satışa sunduğu muzlar, ABD markalı Vietnam'da üretilen spor ayakkabılar, Şili'den Şırnak'a dünyanın dört bir köşesinden çocukları ve gençleri aynı sanal âlemde buluşturan Hindistan menşeli bilgisayar yazılımlarına dayalı İngiliz internet oyunları, Facebook, Twitter, Youtube gibi "dün yok, bugün var, yarın dahası da var" sosyal iletişim ağları... Patlayan enerji tüketimi, bilgi toplumu, yeşil teknoloji arayışları, yeni bir tüketim toplumu profili... Sınırlar ötesi biyolojik, dijital ve de finansal virüsler... Geleceğimizi belirleyecek sınır tanımayan fırsatlar ve de sorunlar. 2010 gençliğinin Dünya Atlası daha önceki kuşaklarınkinden çok farklı.

Türk gençliği de bu yeni küresel ortamda değişen bireysel, ailesel, yerel, ulusal ve uluslararası referanslarla geleceğini inşa etmeye çalışıyor. Birçok sorunla karşı karşıya, daha önceki kuşaklar gibi. En başta eğitim ve de okul öncesi eğitim. Ayrıca kız çocukların eğitimi, okul sonrası sosyal etkinlikler, çalışan gençlik, yoksulluk, sosyal destek ağlarından yoksunluk, dogmatik destek ağlarının zorlayıcılığı...

Dünyada derinleşen rekabet ortamında, on-yirmi yıl sonra her alanda başarılı kesimler büyük çoğunlukla bugün en iyi eğitim alanlardan oluşacak. En iyi genel kültür, matematik, bilim, teknoloji ve İngilizce öğrenenler. En yaratıcı, özgüvenli, bireysel girişim gücü ve takım çalışması yeteneği gelişmiş olanlar. Bilgiye ulaşmayı, bilgiyi sorgulamayı, bilgiyi kullanmayı en iyi başaran gençliğe sahip ülkeler yükselecek 21. yüzyılda. İnsan sermayesi en güçlü olan ülkelerde en bilinçli seçmenler, emekçiler, vergi mükellefleri, yöneticiler, sanatçılar, bilim insanları, yaratıcılar ve de anne ve babalar çoğalacak. Küresel rekabet gücü üstün bir ülke olmanın koordinatları demokrasi, ekono-

Türkiye bir nevi Süper Mario gibi oldu. Ekranda zıplarken arada bir derin düşmeler yaşayan, sonra yine toparlayan, bir yaşamını kaybederken yenisini kazanan bir bilgisayar oyunu kahramanı misali ilerledi, ekonomik kalkınma, demokratikleşme ve AB üyeliği yolunda.

14-bahadir kaleagasi.indd 3 7/23/10 6:59:28 PM

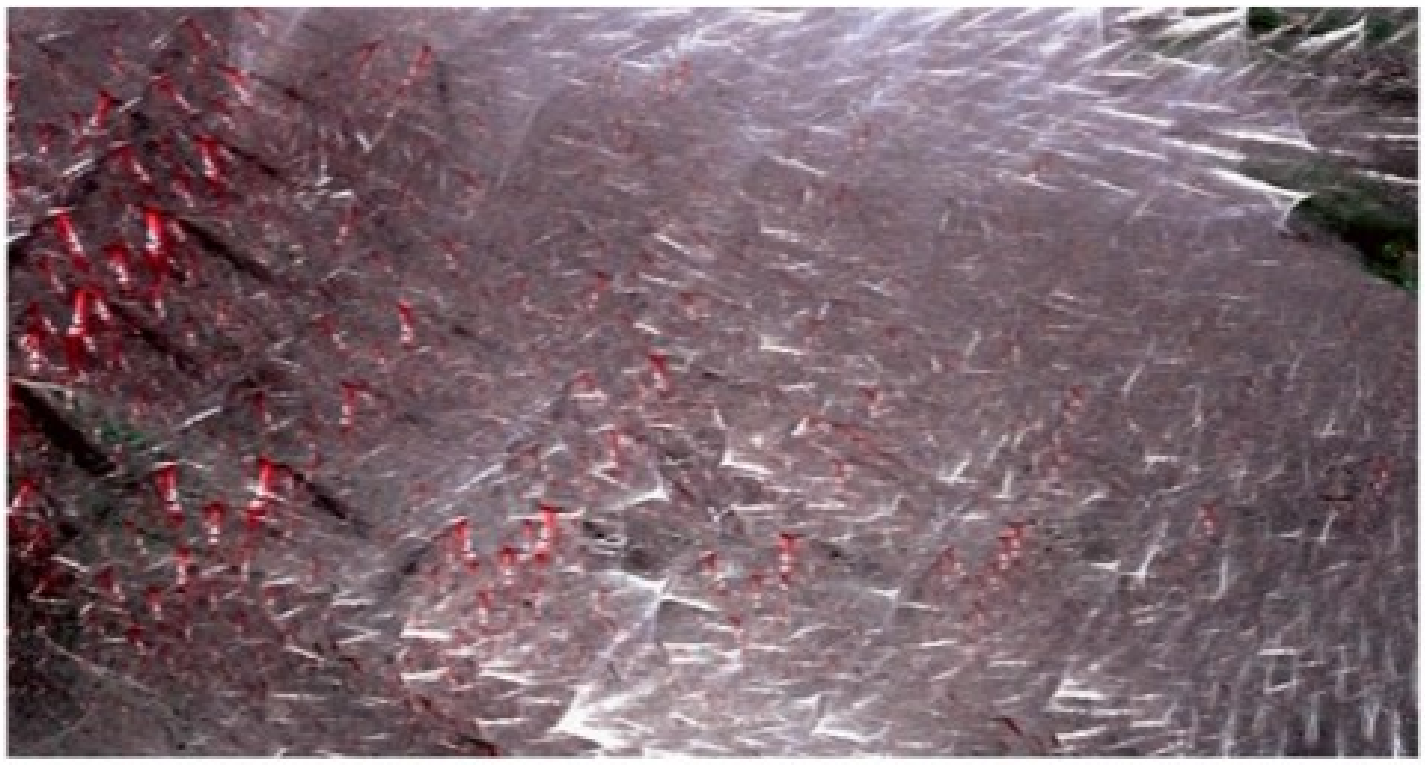

mi ve toplumsal kalkınma ise eğer, bu yönde bir evrimin ortak bileşkesinde gençlik var.

Nereden çıktı bu AB işi?

İşte Türkiye'nin AB meselesi de ancak bu çerçevede bir anlam ifade etmekte. Sosyolog Sevgi Özkan'ın girişimi ile Yöret Vakfı gençleri ile birlikte ve sanatçı Latif Demirci'nin de katılımı ile gerçekleşen bir küçük projede bile karşımıza çıkan bir küresel gerçek bu. Gençlere AB konusunu öğretelim derken, bizim öğrendiğimiz, anladığımız bir yalın gerçek. Hızlanan küresel ortamda gençlik artık ülkenin yarını değil bugünü[*].

Türk kamuoyunda Avrupa tartışması ne yazık ki hiçbir zaman dengeli olamadı. Bir zamanların abartılı "mucize AB" kavramı yerine, yine abartılı bir "musibet AB" algısı baskın çıkmakta. Konuşma biraz ilerleyince oklar Ankara'ya dönüyor. "Bu ülke adam olmaz" ve "ben de onların yerinde olsam almam" önyargılarıyla karamsarlık serpiliyor. Yine de Tük halkının çoğunluğu AB üyeliğini desteklemekte. Fakat sürece, AB'ye ve Ankara'ya olan güvensizlik de çoğunlukta. Son derece anlaşılabilir bir çelişki. Halkın genelinden gençliğe doğru yönelince daha da pekişen bir çelişki söz konusu.

Bu kitap projesinde aralıklarla günler süren sohbete yöntem üzerine görüş alışverişi ile girdik. Artıları ve eksileriyle tartışmalıydık, üç "d" den uzak durarak: dezenformasyon, dogmalar ve demagoji. Ayrıca AB konusu kendi başına bir alan değil. Ekonomiden, teknolojiye, çevreden, tarıma her alanda bir AB boyutu olabilmekte. Çoğu AB konusu toplumun yaşam kalitesi ile ilgili. Somut bilgiler üzerinde görüş oluşturmak, AB'yi artıları ve eksileri ile soğukkanlı değerlendirmek gerekiyor.

Türkiye'nin ulusal çıkarları

Anladık ki, gençlik ile sağduyulu bir diyalog için AB konusunu bir ulusal egemenlik, ulusal çıkar ve ulusal kalkınma çerçevesinde ele almak en doğrusu. Yanı başımızda küresel ortamda bir işbirliği odağı var: Avrupa Birliği. Henüz inşa halinde. Mükemmel olmaktan çok uzak. Fakat politikaları, mevzuatı ve standartları çok etkili. Bizim için de bir ulusal çıkar alanı oluşturuyorlar. Ortak politika süreci demek, ortak değerler ve ortak çıkarlar demek. Demokrasi, küresel ısınma, ABD ile işbirliği, Çin ile ilişkiler, uluslararası ticaret, ürünlerin standardı, kamu sağlığı, gıda güvenliği, yeni teknolojiler ve ulaştırma altyapıları gibi birçok farklı alanı kapsayan politikalar söz konusu.

AB üyesi olmak, bu politikaların karar alma sistemine dâhil olmak demek. AB üyesi olmasak bile, bu politikaların etkileri altında kalıyoruz. Ulusal egemenliğimiz için sakıncalı bir durum. AB konusunda önemli olan toplumsal kalkınmamızdır. Bu da ulusal çıkarımızdır.

14-bahadir kaleagasi.indd 4 7/23/10 6:59:29 PM

Gerçeklere, somut verilere dayalı değerlendirmeler yapabilmeliyiz, hamaset değil.

21. yüzyıl demokrasilerinde ulusal çıkar artık insan odaklı bir kavram. İç ve dış politikalarımızın odağında "insan" olmalı. Çocuklar, gençler, yetişkinler, emekliler olmalı. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının çok daha iyi demokrasi, güvenlik, eğitim, sağlık, teknoloji, doğa ve küresel rekabet gücü koşullarında yaşamaları hedefi olmalı. AB süreci de ancak bu çerçevede tartışınca bir anlam ifade ediyor. Beş yıl sonra hala aynı sorular ve yanıtlarla bocalayan bir toplum olmak hazin olur.

İşte sorular ve yanıtlardan bir demet. Gençlerden oluşan bir araştırma takımı, yine gençlere sordu. Bundan çıkacak sonuçları size bırakıyorum.

Sizce Avrupa nedir?
- Daha iyi bir gelecek
- Zenginlerin egoist kulübü
- Batı'nın bize bir tuzağı
- Haçlı ittifakı
- Sanat ve kültür başkenti
- Sömürgecik odağı
- Amerikan emperyalizmi
- Özgürlüklerin başkenti
- İş kapısı
- Uzak, çok uzak bir hayal

AB Nedir?
- Medeniyet beşiği
- Dünyayı sömürmek için en güçlülerin birliği
- İlim var, ahlak yok
- Bölücülerin yuvası
- Vatikan'ın maşası
- Paranın konuştuğu yer
- Ülkeler arasında demokrasi ve ekonomi düzeni
- Doğuyu adamdan saymayanların ülkesi

Türkiye-AB ilişkileri hakkında ne biliyorsunuz?
- Girecekmiş gibi yapıp kalkınalım, sonra vazgeçeriz
- Dinimizi değiştirmemizi istiyorlar
- Kokoreç yasağı
- Çok taviz istiyorlar
- Sevr tuzağı
- AB'nin uşağı olduk
- Bizi anlamıyorlar
- Alırlarsa batarlar
- Mecburlar, alacaklar

Türkiye'nin kendine hayrı ne ki, AB istesin bizi?
- 2020'de üyeyiz
- Van minüts!

AB ile ilgili başka düşünceleriniz?
- Kendi tarihimize sarılalım
- Arap birliğine girelim
- Türk birliği daha iyi
- İlmini alalım, kültürü kalsın
- Biz adam olmayız, AB'ye ihtiyaç var
- AB batacak
- AB'yi sevmiyorum
- AB'ye özeniyorum
- Yaşam koşulları çok yüksek
- İnsanı insandan sayıyorlar
- Politikacıları doğal kişiler, havalara girmiyorlar

Gelecekle ilgili planlarınızda yurtdışında yaşamak var mı?
- Var (ezici çoğunluğun yanıtı)

Neden?
- Daha iyi eğitim
- Daha iyi iş
- Daha iyi yaşam
- Daha çok özgürlük

(*) "N'OLACAK BU AB İŞİ?
Gençler Soruyor, Bahadır Kaleağası Yanıtlıyor"(Boyut Yayınları, 2010). Bu kitap bir toplumsal sorumluluk projesidir.
Telif gelirleri Yöret Vakfı'nın eğitim çalışmalarına ait. Daha çok kişiye ulaşmak için sizin ilginiz, desteğiniz ve girişimleriniz çok önemli.

14-bahadir kaleagasi.indd 5 7/23/10 6:59:30 PM

Türkiye'nin AB İçin Stratejik Önemi Daha da Arttı

Michel Akavi
DHL Express Bölge Direktörü
TURKTRADE Yönetim Kurulu Üyesi

Modern Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana yüzünü Batıya çeviren Türkiye, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa kıtasında hızla gelişmekte olan uluslararası örgütlenme çabaları içinde yer almıştır. Türkiye, bu süre içindeki en uzun soluklu çabasını Avrupa Birliği'ne (AB) girebilmek için göstermiştir.

AB'ye giriş süreci Türkiye için uzun ve yoğun geçmektedir. Bu uzunluk ve yoğunluğun Türkiye'nin ekonomi başta olmak üzere, siyasî, hukukî, sosyal, kültürel vb. alanlarda sergileyeceği performansla paralellik göstereceği unutulmaması gereken bir gerçektir. AB üyeliği, Türkiye için hayatın her yönüne ilişkin bir dönüşüm sürecini ifade etmektedir. Her alanda olduğu gibi, ekonomide de önemli avantajlar ve dezavantajlarla karşı karşıya kalınmaktadır. Bu kapsamda, işletmeleri birçok sorun ve fırsat beklemektedir. Önemli olan, sorunları en az zararla çözüme kavuşturabilmek ve fırsatlardan da en uygun biçimde faydalanabilmektir.

Türk halkının AB algısı olumludur

AB adaylığımızın yeniden tescil edildiği 1999'dan bu yana kamuoyunun AB'ye bakışı konusunda araştırmalar yayımlanmaktadır. Bu çalışmaların sonuçları Türkiye-AB ilişkisinin gidişatıyla birebir paralellik göstermektedir. 2002-2004 döneminde yapılan reformlar ve 3 Ekim 2005 tarihi itibariyle Türkiye'nin AB'ye üyelik konusunda önemli bir dönemeci geçerek üyelik müzakerelerine başlaması kamuoyunun bakışını olumlu etkilemiş, arkadan gelen duraklama dönemi ise bakışı hissedilir şekilde soğutmuştur. Böyle olmakla birlikte Türk halkının büyük çoğunluğu Avrupa konusunda olumlu bir önyargıya sahiptir. Avrupa ilişkisi Türkiye'nin kılcal damarlarına işlemiş durumdadır. İşçisi, öğrencisi, işadamı, turisti ile Türkiye Avrupa'yı Amerika'dan fazla tanımaktadır. Şengen vize kuyrukları veya AB gümrüklerindeki muamele benzeri durumlar zaman zaman halk arasında kırgınlık ve bıkkınlık yaratsa da, inanıyorum ki AB sürecindeki herhangi bir canlanma yine hemen olumlu tepkileri beraberinde getirecektir. Böylesi bir canlanmanın yaratılmasında her iki tarafa da sorumluluk ve görev düşmektedir.

Türkiye AB'nin stratejik ortağıdır

AB Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso, küresel kriz öncesi verilerine göre 500 milyonluk AB'de 80 milyon kişinin yoksulluk riski altında bulunduğunu belirtirken, krizle birlikte bu rakamın daha da kötüleştiğini açıklamıştır. Avrupa krizden çok etkilenmiş yaşlı bir kıta olmasına rağmen aynı zamanda oldukça da zengindir. Nüfusu Türkiye'den az olan

15-micheal akavi.indd 2 7/23/10 7:00:14 PM

Fransa'da yıllık cirosu 10 ila 200 milyar dolar arasında değişen 85 şirket vardır. Tek başına Carrefour'un yıllık cirosu Türkiye devletinin bütçesine yakındır. Avrupa krizi engellemek için Sarkozy ve Merkel'in kararıyla bir gecede 1 trilyon doları devreye sokmuştur. Bu rakam Türkiye'nin bir yıllık milli gelirinin çok üstündedir. Kriz Avrupa Birliği için olduğu kadar Türkiye için de önemli fırsatlar barındırmaktadır.

Türkiye'nin konumu çok önemlidir bu nedenle AB üyeliği sadece Türkiye'ye değil Avrupa'ya da çok büyük faydalar sağlayacaktır. Türkiye, nitelikli ve genç nüfusuyla, doğal kaynaklarıyla, dinamik ekonomisiyle, sanayi, ticaret ve finans altyapısıyla Avrupa için çok önemli hatta "kilit" konumda bir ülkedir. Aynı zamanda AB için çok da dinamik bir pazardır. Katılım süreci yavaş ilerlese de Türkiye'nin AB'ye entegrasyonu sadece ekonomik olarak değil, AB için stratejik olarak da önemlidir.

AB'nin dünya ile olan ticareti, hacim olarak azalmaktadır. Yaklaşık 50 yıl önce, dünya ticaretinin üçte ikisini Avrupa ve Amerika kısacası Batı dünyası gerçekleştiriyordu. Bugün bu oran yarı yarıya inmiş durumdadır ve giderek de azalma eğilimindedir. Dolayısıyla büyüklük olarak Avrupa'nın zaten Türkiye pazarlarını da içine alarak büyümeye ihtiyacı vardır. Kuzey Afrika Avrupa için belki bir genişleme alanı olabilir ama en iyi tanıdığı ve tanındığı yer yine Türkiye'dir. Avrupalılar, Avrupa içinde yaşayan Türkler aracılığıyla Türkiye'yi tanıyorlar; bir kültürel entegrasyon oluşmuş ve oluşmaya da devam ediyor.

Batı dünyasını bir bütün olarak alırsak, dünyadaki ekonomik güç Asya'ya doğru kaymaktadır. Yükselen Asya karşısında, Türkiyeli bir Avrupa bugünkü gücünü daha kolay koruyabilir. Bugün hiçbir Avrupa ülkesi Çin'in ve Hindistan'ın büyüme hızını yakalayamamaktadır. Bundan 30 yıl sonrası için yapılan öngörülere bakıldığında Türkiye'nin bugünün Fransa'sı, Almanya'sı gibi olması beklenmektedir.

Küreselleşmeyle birlikte bir taraftan Türkiye'nin dünyadaki enerji ilişkileri de değişmektedir. Petrolün yerine alternatif kaynaklara yönelinmektedir. Örneğin yakıt elde edebilmek için daha çevreci ürünlerin yani bazı gıda ürünlerinin ya da bazı minerallerin kullanılması planlanmaktadır. Ayrıca dünyada ciddi bir su sıkıntısı vardır. Türkiye GAP Projesi ile su kaynaklarına, devasa ekilebilir alanlara, bereketli topraklara sahip, genç nüfuslu bir ül-

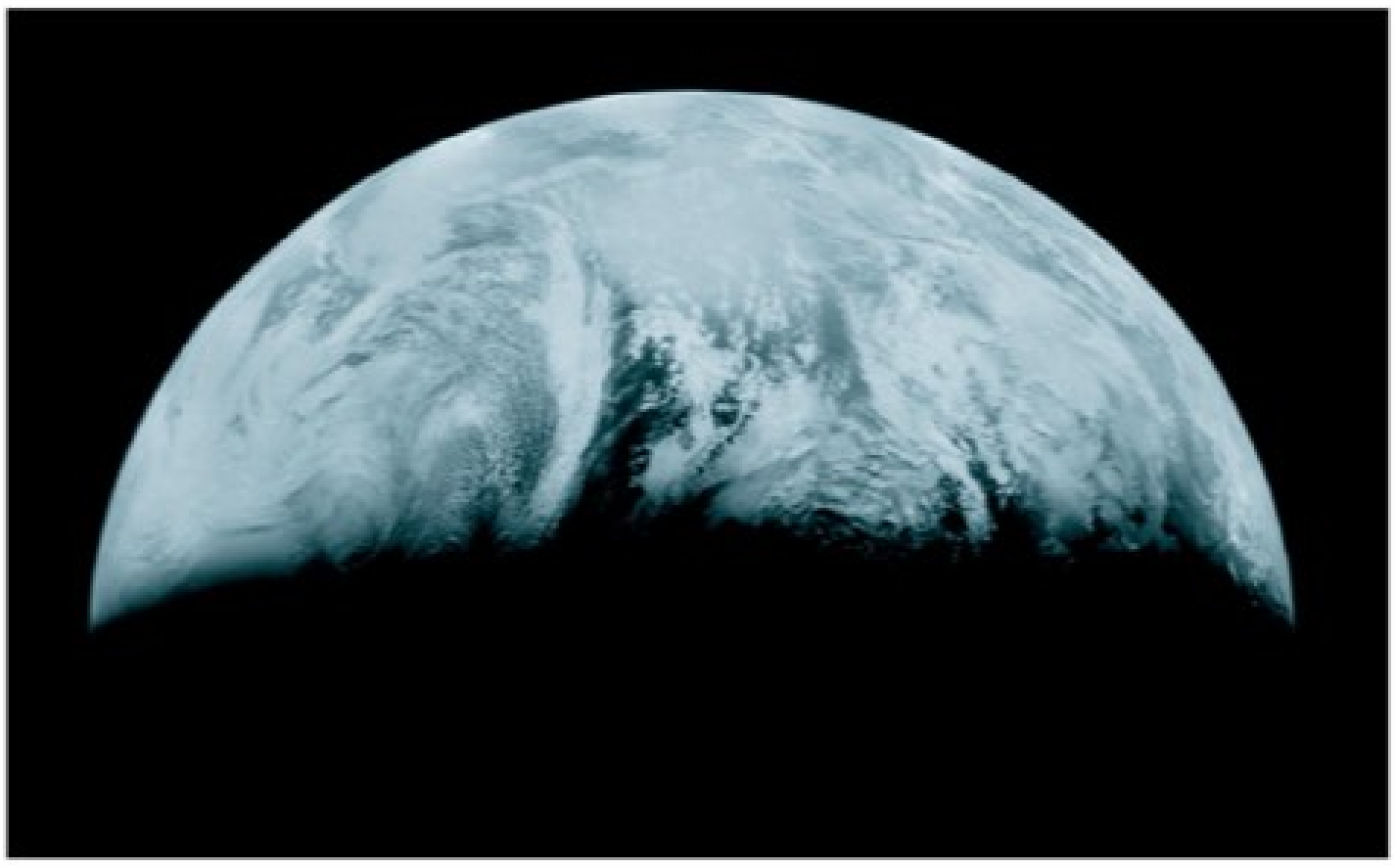

15-micheal akavi.indd 4 7/23/10 7:00:15 PM

kedir. Tüm bu verileri bir araya getirdiğiniz zaman, iyi yönetilen, istikrarlı bir Türkiye'nin büyük bir güç olmaması için hiçbir sebep yoktur. Türkiye'nin dünyanın en güçlü 10 ekonomisi arasına girmesi mümkündür. Bunun için Türkiye hedef büyütmelidir. Vizyon ve bilgi sahibi bir ekiple, devlet bütçesinden para çıkarmadan Türkiye'de büyük projeler üreten, büyük şirketlerin ortaya çıkmasına olanak tanımalı, desteklemelidir. Enerji hatları, Marmaray, hızlı tren sürmekte olan büyük projelerdir. Buna benzer başka projeler de süratle devreye girmelidir. Örneğin turizm sektörü Türkiye'nin Avrupa nezdinde tanınırlığını pekiştirmesi için ve ticari olanaklar açısından büyük fırsatlar barındırmaktadır. Dünyanın en zengin kıtasının hemen yanı başında dünyanın en önemli arkeolojik sitelerine sahip Ege'yi bir düşünün... Türkiye'nin bir köprü niteliğini taşıyan coğrafi avantajının çok daha iyi değerlendirilmesi gerekiyor. Rusya, Orta Doğu gibi enerji ve maden zengini ülkelerle nihai tüketici olan Avrupa'yı bağlayan Türkiye, Bakü-Ceyhan-Tiflis boru hattı, Mavi Akım projesi gibi örneklerden de gördüğümüz kadarıyla giderek Avrupa'nın enerji dağıtım merkezi haline gelmeye başladı. Bu sürecin kararlılıkla geliştirilerek sürdürülmesi gerekiyor. Bunlar gibi sahip olduğumuz nice zenginlik büyük fırsatlar barındırmaktadır, çok iyi değerlendirilmelidir.

Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecindeki reformları sadece AB için değil kendisi için de önemlidir. Türkiye gerçekleştirdiği yapısal reformları ile serbest piyasaya inanan ve destekleyen, siyasi istikrarını sağlamış bir hükümet yapısı ile Avrupa için çok önemli stratejik bir ortaktır. Avrupalı iş adamları için iş yapılacak, üretim yapılacak, yatırım yapılacak ve üzerinden dünya ile ticaret yapılacak çok önemli bir coğrafyaya ve stratejik öneme sahiptir. Bu noktada özellikle Serbest Ticaret Anlaşmaları son derece önemlidir. Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkan Avrupalı vatandaşların modern Türkiye'yi daha iyi tanıması gerekmektedir. Bu konuda siyasetçiler başta olmak üzere işadamları, sivil toplum kuruluşları dahil herkese büyük görevler düşmektedir. Özellikle Avrupalı seçmenin Türkiye'ye destek vermesi için Avrupalı siyasetçilerin seçmenlerine Türkiye'ye neden ihtiyaç duyulduğunu anlatmaları önemlidir. Bunun yapılabilmesi için

Halen 'yavaşlatılmış' bir şekilde yürütülen Türkiye'nin AB katılım süreci hızlandırılmalıdır. Türkiye'de iş dünyası tüm zorluklara rağmen, AB sürecine ciddi destek vermektedir. Türkiye'nin bugün bulunduğu nokta, 20 yıl önce bulunduğu noktadan çok ileridedir. Bugün geldiğimiz nokta itibariyle Türkiye'nin AB'ye katılımının tehdit olmadığı, bütünü tamamlayacağı Avrupa'ya iyi anlatılmalıdır.

Avrupalı siyasetçilerin sürekli bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bu konuda Türkiye'nin artırarak yürütmesi gereken lobi faaliyetleri çok etkili olacaktır. Lobicilikte sivil toplum kuruluşları arasındaki diyalog da çok önemlidir. Türkiye'deki çevreci örgütlerin, çocuk kuruluşlarının, kadın kuruluşlarının kendi eşit muhataplan ile Brüksel'de buluşması, konuşması gibi faaliyetler sıklıkla organize edilmelidir.

Halen 'yavaşlatılmış' bir şekilde yürütülen Türkiye'nin AB katılım süreci hızlandırılmalıdır. Türkiye'de iş dünyası tüm zorluklara rağmen, AB sürecine ciddi destek vermektedir. Türkiye'nin bugün bulunduğu nokta, 20 yıl önce bulunduğu noktadan çok ileridedir. Bugün geldiğimiz nokta itibariyle Türkiye'nin AB'ye katılımının tehdit olmadığı, bütünü tamamlayacağı Avrupa'ya iyi anlatılmalıdır.

İyi tanıtım için yapılması gerekenler

AB'deki kurumlar ve kamuoyları iyi dinlenmeli, iyi anlaşılmalı ve buna göre yanıtlar hazırlanmalı.

Türkiye'nin özellikleri ve mesajları AB ülkelerine olumlu bir şekilde iletilmeli.

Mesajlar tüm aktörlerin katkılarıyla belirlenmeli ve sık sık güncelleştirilmeli.

AB üyeliğimize yönelik Avrupa kamuoyunun desteğini arttırmak için iletişim etkinlikleri daha verimli hale getirilmeli.

Türkiye'nin üyeliğinin AB'ye katkıları daha net bir şekilde gösterilmeli.

15-micheal akavi.indd 5 7/23/10 7:00:16 PM

AB ve Türkiye hakkındaki tartışmalara sürekli ve sistematik katkı sağlanarak tartışmalar zenginleştirilmeli.

Özellikle de;

- Avrupa enerji güvenliğine katkımız ve giderek önemli bir enerji dağıtım merkezine dönüşen stratejik konumumuz,
- Medeniyetler İttifakı'ndaki rolümüz,
- Dış politikadaki rolümüz ve ağırlığımız,
- Avrupa güvenliğine katkımız,
- Ekonomimizin büyüklüğü ve ağırlığı,
- AB ile ticaret hacmimiz ve Gümrük Birliği ilişkimiz,
- Dinamik, eğitimli ve nitelikli genç nüfusumuz,
- Uygarlıklar ve dinler beşiği oluşumuz,
- Türkiye olarak laik ve çağdaş yüzümüz,
- Avrupa'yla ortak değerleri paylaşmamız,
- Farklı kültürlerin barış içinde bir arada yaşadığı bir model ülke olmamız,
- "Kültürler arası köprü olma" niteliğimiz çok iyi anlatılmalı.

Türkiye bulunduğu coğrafyanın lojistik üssü olabilir

Türkiye'de lojistik sektörünün konumunu tespit edebilmek için, öncelikle lojistik kavramının ülkede yerleşmesinde büyük önemi olan ve lojistik faaliyetlerin yoğun olarak gelişmesini sağlayan dış ticaretin iyi analiz edilmesi gerekir. Gelecek projeksiyonlarına bakıldığında, Hazine, Dış Ticaret ve Devlet Planlama Teşkilatı'nın önümüzdeki döneme ilişkin büyüme beklentilerinde Türkiye'nin dış ticaretindeki büyüme eğiliminin devam edeceği öngörülmektedir.

Devlet Planlama Teşkilatı'na göre, 2013'de ihracatın 210 milyar dolar, ithalatın ise 275 milyar dolar olacağı ve dış ticaretin 485 milyar dolar olarak gerçekleşeceği tahmin ediliyor.

Dış ticaret ve lojistik birbirlerini hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkiliyor. Dış ticarete hem mal miktarı açısından hem de değer olarak bakıldığında, dış ticarete konu olan malların önemli bir kısmının denizyolu ile taşınması, limanlara erişim yollarını, iç taşımacılığı ve dağıtım merkezlerini de etkiliyor. Gelişen dış ticarete paralel bir biçimde Türkiye'nin lojistik bir üs haline getirilmesi gerekiyor. Deniz ve havalimanlarımızın, karayolu ve demiryolu ağımızın dünyayı aşan kalitelere çıkarılmasıyla Türkiye rahatlıkla, etrafındaki coğrafya için mal hareketlerinde bir buluşma, toplama ve dağıtım noktasına dönüşebilir. Bu stratejik önemi olan bir konu. Türkiye demir yolu, kara, hava yolu taşımacılığı ve deniz limanları ile çok önemli bir atılım içerisine girmiştir. Bu atılım içinde dış ticarete bağlı olarak bu kadar büyümesi beklenen lojistik sektörünün alt yapısının çok iyi planlanması gerekmektedir. Lojistik alt yapımız güçlendirmeye devam edilmelidir. Fiziki planlamanın dışında mal akışının hızlanabilmesi için gerekli mevzuatın uluslararası uyumlaştırılmasına, basitleştirmesine ve standartlarının yükseltilmesine de gereksinim duyuluyor. Bir başka açıdan bakıldığında, lojistiğin günümüzde teknolojiyle yakın ilişkisi nedeniyle lojistik bilgi teknolojilerinin ve bunları kullanabilecek nitelikli personele olan ihtiyacın da giderilmesi gerekiyor.

Türkiye'nin tanıtımında sorumluluk üstleniyoruz

DHL Türkiye olarak, ülkemiz ile ilgili ideallerimiz ve hedeflerimiz büyük. Tüm girişimlerimiz, Türkiye ile ilgili bu büyük idealimize hizmet eder nitelikte... Global DHL'in üst düzey yöneticileriyle bir araya geldiğimiz her fırsatta, Türkiye'nin avantajlarını, gelişen bir pazar olarak önemini anlatıyoruz. Sadece DHL içinde değil, Türkiye'nin ulaşabildiğimiz tüm platformlarda tanıtımını yapıyoruz. Türkiye'nin tanıtım işini başarıyla 2000 yılından beri sosyal sorumluluk projeleri aracılığıyla da sürdürüyoruz. Sosyal sorumluluk projelerini Türkiye'nin gündemine göre belirliyoruz. Yabancı sermayeyi çekmek, Türkiye'nin turizmini, AB'ye üyeliğini veya dış ticaretini desteklemek benzeri şimdiye kadar gerçekleştirdiğimiz tüm girişimlerin hepsi ortak bir amaca hizmet ediyor. İnanıyoruz ki, bu ülke yurtdışında kendini ne kadar çok tanıtırsa bütün paydaşları da o kadar çok fayda görecek... Türkiye'de çalışan, dış ticaret yapan şirketlere aktif olarak hizmet veren bir sektörün lider temsilcisi olarak biz bu bilinçle davranıyoruz, bu vizyona içtenlikle inanıyoruz. Daha fazla üretim ve istihdam, daha yüksek refah seviyesinden oluşan olumlu bir döngü yaratabilmek için, konusunda lider şirketlerin hem kendi sektörleri için hem de bağlı oldukları coğrafyalar ve ülkeler için bu tür sorumluluklar üstlenmesinin, böylesi çalışmalar yürütmesinin çok önemli olduğunu dü-

15-micheal akavi.indd 6 7/23/10 7:00:16 PM

şünüyorum.

2002 yılında DHL Express olarak başlattığımız AB kampanyası:

"TÜRKİYE'NİN BİZE 12 ARALIK'TAN SONRA DA İHTİYACI VAR" DHL AB'YE GİDEN YOLU ANADOLU'DAN GEÇİRİYOR

Türkiye'nin AB Komisyonu'ndan üyelik takvimi alması için yapılan çalışmalara Uluslararası Hızlı Hava Taşımacılığı sektörünün lideri DHL Türkiye de, bir yıl süren 5 aşamalı bir destekleme kampanyası ile katılma kararı aldı.

Kampanyanın ilk aşamasını DHL bürolarının bulunduğu illerde açılan imza defterleri oluşturdu. İstanbul'la beraber dokuz ildeki (İzmir, Adana, Ankara, Bursa, Denizli, Eskişehir, Kayseri, Antalya) DHL bürolarında yürütülen kampanya, AB'ye üye olmayı hakeden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının imza desteği ile gerçekleşti. Ocak ayının ilk haftasında AB komisyonu yetkililerine ulaştırılan defterler, Türkiye'nin AB'ye üyelik davasına inanan herkesin atacağı bir imza, AB'ye giden yolu biraz daha kısaltacaktı.

2003'ün başında ise kampanyanın ikinci ayağı uygulamaya konuldu. AB yolundaki lobi çalışmalarının sürekliliğine inanan DHL Türkiye, 20 bin müşterisine göndereceği mektup ve katılım formları ile Türkiye'nin AB üyeliğine destek aradı. 20.000 adet AB Üyeliği destek mektubu, imzaları ile beraber, işadamlarının mesajı olarak AB Komite üyelerine ulaştırıldı.

Kampanyanın üçüncü ayağı ise 2003 yılının ilkbaharında başladı. AB üyeliğini anlatan ilkokul öğrencileri tarafından yapılan resimler sergilendikten sonra bu resimlerden oluşturulan bir albüm, kitap halinde AB komite üyelerine DHL aracılığı ile ulaştırıldı.

Kampanyanın dördüncü ayağı ise lise ve üniversite öğrencilerinin katkısıyla gerçekleştirildi ve Türk gençliğinin sesi AB'nin başkenti Brüksel'de duyuldu. 7'den 70'e Türk Halkının düşüncelerine elçi olmayı amaçlayan DHL Türkiye, kampanya'nın beşinci basamağında 60 yaş ve üstü nufusun mesajlarını AB komisyonuna ulaştırdı. Böylece DHL bir yıl boyunca AB üyeliğine destek çalışmalarını sürdürdü.

15-micheal akavi.indd 7 7/23/10 7:00:16 PM

Avrupa'nın Geleceği: Türk Gençliği

Dr. Yılmaz Argüden[1]

Demografik gelişmeler en kolay tahmin edilebilen trendler arasında yer alıyor. Örneğin, büyük bir salgın veya savaş olmadığı sürece 40 sene sonra dünyadaki 40 yaş üstü nüfusun nasıl olacağı bugünden belli. Demografik gelişmelerin ülkelerin refah düzeyini de önemli ölçüde etkilediği bir gerçek. Özellikle ülkelerde çalışabilir nüfusun (15-60 yaş arası) bağımlı nüfusa (14 yaş altı ve 60 yaş üstü) oranı yükseldikçe büyüme hızları da artıyor. "Altın demografik çağ" olarak adlandırılan bu dönem Avrupa ülkeleri için geride kalmışken, Türkiye için hala geçerli ve en yüksek noktasına 2010'dan sonra ulaşılacak.

Demografik trendler 2050 yılına kadar birçok Avrupa ülkesinin önemli bir nüfus kaybına uğrayacağını gösteriyor. Ayrıca, nüfuslarının %20'sinden fazlasını kaybedecek ülkelerin yarısının Karadeniz bölgesinde yer aldığını biliyoruz (Rusya, Ukrayna, Romanya, Bulgaristan, Gürcistan gibi). Bu nedenle, Japonya gibi birkaç uzak doğu ülkesi haricinde en büyük demografik sorunlar Türkiye'nin çevresinde yaşanacak ve genç nüfusumuzun göreceli önemi artacak.

Nüfusun değerli olabilmesi iyi eğitim ile sağlanabilir. Bu nedenle demografik olarak altın çağına girmekte olan Türk gençliğinin iyi yetişmesi sadece Türkiye için değil, aynı zamanda Avrupa için de en öncelikli hedefler arasında yer almalı. On yıl sonra bile olsa, Türkiye'nin üyeliğini hedefleyen AB, kendi geleceğini de oluşturacak Türk gençliğinin bugünden iyi hazırlanmasını tam üyelik görüşmelerinin en önemli konusu olarak ele alıp bu konuya şimdiden kaynak ayırmalı.

Bu nedenle, ülkemizde eğitim politikalarını belirleyenler bu konuyu sadece Türkiye açısından değil, aynı zamanda bölgesel gereksinimler açısından da değerlendirmeli. Örneğin, yirmi yıl sonra hangi yetkinliklere sahip bir çalışan nüfus istediğimizi planlarken, Avrupa'nın yaşlanan nüfusunun hem sağlık, hem de bakım açısından her geçen gün daha yüksek oranda emek yoğun bir girdi gerektireceğini de hesaba katmalıyız. Çünkü tam üyelik gerçekleşse de, gerçekleşmese de; Türkler Avrupa'ya göç etmeseler de, muhtemelen Türkiye Avrupa'nın "Florida'sı" olacak ve iklimiyle, sağlık ve bakım hizmetlerinin

(1) Dr. Yılmaz ARGÜDEN, ARGE Danışmanlık'ın ve yatırım bankası Rothschild-Türkiye'nin Yönetim Kurulu Başkanıdır. Deneyimlerini Boğaziçi Üniversitesi ve Koç Üniversitesi MBA programında strateji dersi vererek, kitapları ve çeşitli gazetelerdeki köşe yazılarıyla paylaşmaktadır. United Nations Global Compact Ulusal Temsilcisi (BM Küresel İlkeler Sözleşmesi) görevini de yürütmektedir. Yaşam kalitesini yükseltme konusundaki çalışmaları nedeniyle Dünya Ekonomik Forumu tarafından Geleceğin 100 Global Lideri arasına seçilmiştir.

16-yilmaz arguden.indd 2 7/23/10 7:00:58 PM

ekonomik olmasıyla ve misafirperverliğimiz ile Avrupa'nın yaşlıları Türkiye'ye göç etmeye başlayacaklar. Bugünden Alanya'nın 'M' harfi düşmüş 'Almanya' olarak nitelendirilmeye başlamış olması bu gelişmenin öncü göstergeleri arasında sayılabilir.

AB'nin yenilikçilik ve yaratıcılık kapasitesini geliştirmeye, nitelikli genç iş gücüne, enerji kaynaklarına ulaşabilmeye, yaşlılarına bakım imkânları sunmaya, karar alma mekanizmalarını hızlandırmaya ve girişimcilik kültürüne ihtiyacı var. AB'nin bu konularda atacağı her adım, aslında Türkiye'deki potansiyeli geliştirmeye destek vermesiyle daha da etkin bir sonuç verecektir. Bu nedenle, Türkiye müzakere sürecinde AB'nin rekabet gücünü geliştirecek çözümler üretmeye odaklanarak daha da başarılı olabilecektir. Bu yaklaşım, AB'nin temel hedefi ile tutarlı olduğundan reddedilmesi ve geciktirilmesi güç olacak ve aynı zamanda Türkiye'nin gerçek bir değer yaratan ortak olarak kabul edilmesini kolaylaştıracaktır.

Rekabet gücünü artırabilmek için hem Türkiye'nin, hem de Avrupa'nın eğitim sisteminde reformlara ihtiyaç var. Bugün ABD ve uzak doğu ülkelerinin patent konusundaki başarılarının ardında kalan AB, yarınki rekabet gücü açısından eğitim sistemini geliştirmeli. Ancak, AB ülkelerinde 2050 yılına kadar eğitim çağındaki gençlik 94 milyon'dan 74 milyona gerileyecek. Bu nedenle, şimdiden öğrenci değişim programlarına öncelik vermek hem AB'deki kapasitenin daha etkin kulla-

Türkiye müzakere sürecinde AB'nin rekabet gücünü geliştirecek çözümler üretmeye odaklanarak daha da başarılı olabilecektir. Bu yaklaşım, AB'nin temel hedefi ile tutarlı olduğundan reddedilmesi ve geciktirilmesi güç olacak ve aynı zamanda Türkiye'nin gerçek bir değer yaratan ortak olarak kabul edilmesini kolaylaştıracaktır.

16-yilmaz aguden.indd 4 7/23/10 7:01:08 PM

nımına yardımcı olacak, hem de toplumların genç kesimleri arasındaki etkileşimi ve karşılıklı bağımlılığı artıracaktır. AB'nin gelişmiş bilgi birikimini aktaracağı yeni nesilin önemli bir kısmının Türk gençliği olarak kabul etmesi karşılıklı faydanın sağlanabilmesinin temelidir. Ayrıca, eğitim sistemindeki öğrencilerin çeşitliliği öğrenme potansiyelini, yaratıcılığı ve girişimciliği de artırıyor. Öğrenci değişim programları, AB'nin Lizbon hedeflerine ulaşabilmesi için gerekli olan bu yetkinliklerin artırılması açısından da faydalı olacaktır.

Türk eğitim sistemine baktığımızda, her ne kadar son dönemlerde kamu sektöründen eğitime ayrılan pay artmış olsa da Türkiye'nin eğitim yatırımlarının ve ortalama eğitim kalitesinin yeterli düzeyde olamadığını görüyoruz. Ancak, Türkiye'nin eğitime özel katkılar açısından önde gelen ülkeler arasında olduğu da bir gerçek (Türkiye'de GSMH'nın %2,2'si, Almanya'da %1, Finlandiya'da %0,1). Ayrıca, ailelerin katkılarıyla daha iyi eğitim alanların Avrupa ortalamalarına daha yakın sonuçlar aldıkları da biliniyor. Bu nedenle, Türkiye'nin eğitim açısından kaynak sorununu aşabilmesinin eğitim kalitesini artırmaya önemli bir katkısı olacağı da açık. AB'nin Türk gençlerinin eğitimine bugünden daha geniş kaynaklar ayırması, kendi geleceğini hazırlamak açısından da önemli bir yatırım olacaktır. Tam üyelik görüşmelerinde bu konu üzerine odaklanılması karşılıklı fayda sağlayacaktır.

Özetle, geleceğini hazırlamayanlar, geleceği karşılarında bulurlar. ◘

AB'nin gelişmiş bilgi birikimini aktaracağı yeni nesilin önemli bir kısmının Türk gençliği olarak kabul etmesi karşılıklı faydanın sağlanabilmesinin temelidir. Ayrıca, eğitim sistemindeki öğrencilerin çeşitliliği öğrenme potansiyelini, yaratıcılığı ve girişimciliği de artırıyor. Öğrenci değişim programları, AB'nin Lizbon hedeflerine ulaşabilmesi için gerekli olan bu yetkinliklerin artırılması açısından da faydalı olacaktır.

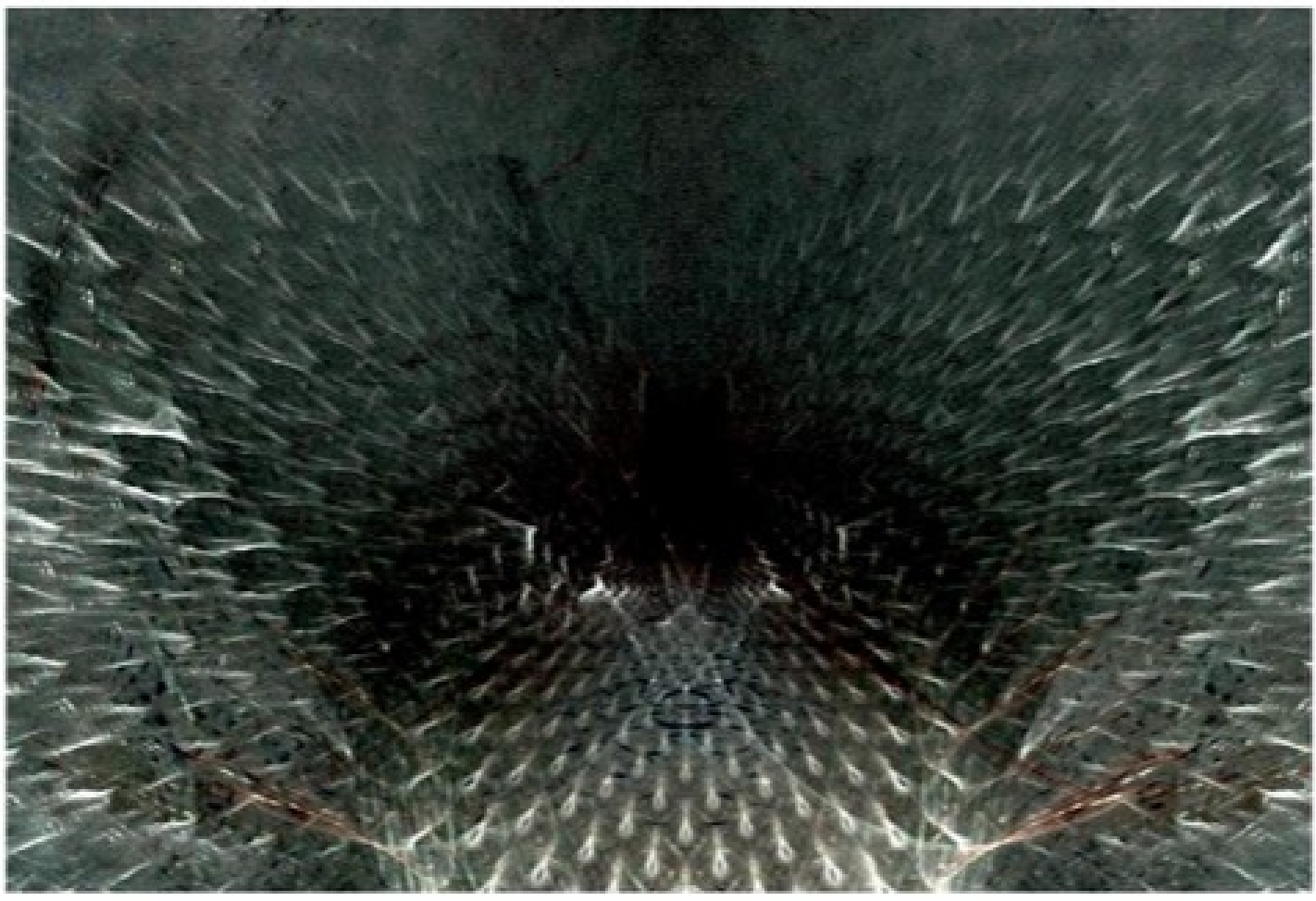

16-yilmaz arguden.indd 5 7/23/10 7:01:08 PM

Davutoğlu ve AB'ye Katılım Sürecinde Komşuluk Politikası

Aydın Sezer

Bilindiği gibi, Türk dış politikasını temel değeri (core value), Cumhuriyetin kuruluş felsefesi ile de paralellik arz eden, Atatürk'ün "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesi üzerinde yükselmiştir. Kuşkusuz, geleneksel Türk dış politikasının eleştirilecek yönleri mevcuttur. Ancak, bu eleştirilere rağmen politikanın ana hatları ile başarılı olduğunu teslim etmemiz gerekmektedir.

- "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesi temelinde yükselen dış politika, Atatürk'ün ölümüne kadar, İran, Irak, Yunanistan ve diğer Balkan ülkeleri ile iyi komşuluk ilişkileri temelinde bölgesel dayanışma ve işbirliği, büyük

17-aydin sezer.indd 2 7/23/10 7:01:57 PM

komşu Sovyet Birliği'yle ise maksimum işbirliğine yönelik bir çizgi izlemiştir.

- II. Dünya Savaşına Türkiye'nin katılmamış olmasını bir başarı olarak değerlendirmek gerekmektedir.
- 1947 yılından itibaren ABD ve 1950'li yıllarda, Batı ittifakı ile tesis edilen siyasi, ekonomik ve askeri işbirliğinin kendine özgü bir mantığı olduğu kabul edilmektedir. 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) üyelik müracaatı ile Avrupa yolculuğunun başlatılması önemli bir adımdır.
- 1960'lı yıllarda yaşanan Kıbrıs krizi sırasında Batı ile ilişkilerde yaşanan gerginlik ve SSCB ile gerçekleştirilen ağır sanayi yatırımları, CENTO ve RCD gibi bölgesel girişimler çok yönlü bir politika izlenmekte olduğuna dair kanıtlardır.
- 1970'li yıllar, "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" temel ilkesinin, Türkiye'yi Misak-ı Milli sınırları içerisine hapsettiğine dair eleştirilere rağmen, Kıbrıs Barış Harekâtının gerçekleştirilmesine tanıklık etmiştir. Bu müdahalenin ekonomik faturasının ne denli ağır olduğu malumdur. Bu yıllarda, İslam Kalkınma Örgütü içerisindeki arayışları da hatırda tutmak gerekmektedir.
- 1980'li yıllarda SSCB'ne yönelik açılım özellikle doğal gaz işbirliği ve karşılığında mal ve hizmet ihracatına yönelik anlaşma, Türkiye'nin farklı siyasi ve askeri kamplarda olsa da, en büyük komşusuyla stratejik işbirliği tesis etmesine yönelik adımları atmakta olduğu anlamına gelir. 1985 yılında Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın (ECO) İran, Pakistan ve Türkiye tarafından RCD'nin devamı niteliğinde oluşturulması, SSCB ile Konsolosluk Anlaşması imzalanması ve Sarp sınır kapısının açılması ve nihayet 1987 yılında AB'ne tam üyelik başvurusunda bulunulması izlene gelen aktif politikaların somut sonuçlarıdır. Bu dönemde, savaş halindeki İran ve Irak ile tesis edilen yakın ilişkiler, dış ticaret hacminin neredeyse yarısının bu iki ülke ile gerçekleştirilmesi sonucunu da doğurmuştur.
- 1990'lı yıllar SSCB'nin dağılması sonucu yeni sınır komşularımızın ortaya çıktığı yıllar olmuştur. Komşu sayımız artmıştır. Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) girişimi ve sınırlarımızdaki yeni egemen devletlerle ilişki tesis edilmesi süreci bu döneme rastlar. Sayın Davutoğlu'nun varsaydığı gibi, Rusya, Ukrayna, Moldova, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan gibi ülkeler Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan beri devlet olarak komşularımız değildir. Bu ülkelerle devletlerarası ilişkilerimizin tarihi sadece 20 yıldır ve bu 20 yılın yarısına yakını AKP döneminde geçirilmiştir. Uluslar arası ilişkilerde, bölgesel ve coğrafi ilişkiler ile devletten devlete ilişkilerin farklı kavramlar olduğunu unutmamak ve bu kavramları karıştırmamak gerekir.

17-aydın sezer.indd 3 7/23/10 7:01:59 PM

Kısaca, AKP öncesi döneme kadar Türk dış politikası temel değeri üzerinde, hem Doğu ile hem de Batı ile ilişkilerini sürdürme gayretinde olmuştur. İfade edilmeye çalışılan konu aşağıda yer alan tabloda tarihsel kronoloji içinde şematik olarak verilmektedir.

Komşularımız

Türkiye'nin komşularıyla ekonomik ve ticari ilişkileri mercek altına alındığında, son 30 yıldır bazı komşularımızın uluslararası arenada siyasi ve askeri açılardan dikkat çeken roller üstlenmekte olduğu görülmektedir. Yüksek tansiyonlu bir bölgede, ekonomik ve ticari ilişkiler anlamında komşulara açılım çabası beraberinde çeşitli riskler getirdiği gibi, karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesinde 'egemenliğin' bölge dışı güçlerin kontrolünde olduğu gerçeğini de ortaya koymaktadır. 2008 yılına kadar mükemmel bir şekilde gelişen Türkiye - Gürcistan ilişkileri, Rusya'nın Gürcistan'a askeri müdahalesi sonunda, bugünkü seviyesine gerilemiştir. Bugün, Rusya'nın baskısıyla Türkiye, Gürcistan'a silah satamamaktadır. Öte yandan, büyük bir başarı olarak değerlendirilen Suriye ile ilişkilerin geliştirilmesinde ve Suriye ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmasının temelinde uymakla mükellef olduğumuz AB müktesebatı olduğu unutulmamalıdır.

Yaklaşık 50 yıldan beri Avrupa yolculuğundaki Türkiye'nin, gümrük birliği bağlamında ticari ortakları olarak, coğrafi komşularından ziyade Avrupa Birliği (AB) ülkeleriyle hukuki sonuçları da olan siyasi, ticari ve ekonomik bağlar oluşturması Türkiye'ye bölgede, hatta dünyada diğer ülkelerden oldukça farklı bir konum kazandırmaktadır. Türkiye'nin ticari ve ekonomik ilişkilerinin yarıdan fazlası AB ülkeleriyledir.

Ancak, son yıllarda kamuoyunda giderek yaygınlaşan dayanaksız bir söyleme göre, Türkiye'nin ticari ilişkilerinde, komşu ülkelerin payı artış göstermektedir. Oysa yıllar itibarıyla

AB Süreci	Diğer Bölgesel Oluşumlar
AEt'ye Ortaklık Mürecaatı - 1959 (Ortak Pazar ile Türkiye arasında aşamalı bir şekilde gümrük birliği kurulması hedefliyor)	**RCD, Regional Cooperation for Development - 1964** (Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği; İran, Pakistan ve Türkiye tarafından kuruldu.)
Ankara Anlaşması imzalandı - 1963 (Geçiş ve Tam üyelik aşamalarından sonra sisteme tam entegrasyon)	**İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) - 1972**
Ankara Anlaşması Yürürlüğe Girdi - 1964	**İSEDAK - İKÖ (Daimi Komite) - 1984** (İKT üyesi ülkeler arasında tercihli ticaret düzenlemeleri ve bu amaçla yapılacak taviz müzakereleri için bir çerçeve anlaşması fonksiyonu.) Economic Cooperation Organization (ECO) - 1985 (Ekonomik İşbirliği Teşkilatı; İran, Pakistan ve Türkiye tarafından RCD'nin devamı niteliğinde oluşturulmuştur.)
Katma Protokol Görüşmeleri - 1968	
Katma Protokol İmzalandı - 1970	**Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) - 1992** (Arnavutluk, Azerbaycan, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Rusya, Türkiye Ukrayna ve Yunanistan kurucu üye olarak yer almışlardır.)
Katma Protokol Yürürlüğe Girdi - 1973 (Geçiş dönemi başladı)	**Economic Cooperation Organization (ECO) Genişliyor - 1992** (Afganistan, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın katılımıyla ECO genişlemiştir.)
İlişkileri Dondurma Kararı - 1982 (1982 - 1986)	
Tam Üyelik Müracaatı - 1987	**D- 8 Oluşumu - 1997** (Bangladeş, Endonezya, İran, Malezya, Mısır, Nijerya, Pakistan ve Türkiye)
Gümrük Birliği - 1996	**Tek taraflı Açılım Stratejisi - 2000** (Komşu ve çevre ülkelerle ticareti geliştirme stratejisi)
Serbest Ticaret Anlaşmaları	
AB' ne Katılım Süreci - 2005	**2004 - Komşularla Sıfır Sorun Maksimum İşbirliği Politikasına geçiş**

17-aydın sezer.indd 4 7/23/10 7:02:00 PM

yapılan karşılaştırmalı incelemede, komşuların payında bir artış olmadığı gibi, henüz 1980'li yılların seviyesine dahi ulaşılamadığı görülmektedir. Buna mukabil, özellikle Rusya Federasyonu ve İran'dan yapılmakta olan petrol ve doğal gaz ithalatına paralel olarak, komşulardan yapılan ithalatın toplam ithalatımız içerisindeki payı hızla artmakta ve artış trendinin önümüzdeki yıllarda da devam etmesi beklenmektedir.

Komşularımızın çoğunun yeterli sermaye birikimi oluşmamış, teknolojik ve fiziki alt yapıları yeterli düzeye gelmemiş, işbirliği için gerekli mevzuat hazırlanmamış geçiş süreci ekonomileri olmaları ve bir bölümündeki siyasi ve askeri istikrarsızlıklar, karşılıklı ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi için uygun iş ikliminin mevcut olmadığını ortaya koymaktadır. AB yolundaki Türkiye'nin coğrafi komşularıyla ilişkilerinin kalitesini ve derinliğini, Türkiye'yi AB'ne daha da yaklaştıracak bir unsur olarak değerlendirmek mümkün olduğu gibi, komşu ve çevre ülkelere özel vurgular yapılarak ilişkilerin geliştirilmesine atfedilen önem, bazı çevrelerce AB'ne alternatif arayışı olarak da yorumlanabilmektedir.

Ekonomik ve Ticari İlişkilerde Komşuluk Kavramı (Hukuki Bağlar)

Dış ekonomik ve ticari ilişkilerde, ülkelerin dışa açılma sürecine, sınır komşularından başlayarak yönelmesi olağan bir gelişmedir. Dışa açılımın ilk evresi sayılan bu sürece, "ihracat pazarlaması" stratejisinin uygulandığı süreç de denilebilir. Ağırlıklı olarak komşuların ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetlerin teminine yönelik bu aşama, coğrafi yakınlık nedeniyle ulaşım imkânlarının daha kolay ve navlun giderlerinin daha düşük olmasına paralel olarak komşularla ticareti cazip kılmaktadır.

Öte yandan, AB ile 1.1.1996 tarihinde Gümrük Birliğini (tarım ürünleri hariç) gerçekleştirmiş bir ülke olarak, malların serbest dolaşımı ilkesi uyarınca ticari perspektiften bakıldığında, AB üyesi ülkelerle aynı çatı altında bulunduğumuz bilinmektedir. Diğer bir ifadeyle, AB üyeleri dış ticareti "serbestçe" gerçekleştirdiğimiz ülkelerdir. Dış ticaretimizin yarıdan fazlasını gerçekleştirdiğimiz Birlik üyesi ülkeler, coğrafi açıdan olmasa da, ticari açıdan hukuki "komşularımız" sayılmaktadır. Ayrıca, AB'nin genel dış ticaret politikalarını üçüncü ülkelere de aynen uygulamak mükellefiyetimiz ayrı bir hukuki gerçektir. AB'nin gümrük birliği ve ticaret politikalarına aykırılık getirecek politikalar uygulayamayacağımız aşikârdır. Buna ilaveten tam üyelik için gerekli uyum müzakerelerinin de devam ettiği dikkate alındığında, AB'nin tüm politikalarını ve gayet tabi ki komşuluk politikalarını da uygulama sürecine dâhil edip, komşularımıza teşmil etmemiz kaçınılmazdır. Bu bakımdan, AKP hükümeti ve dış politika sözcülerinin kendi inisiyatifleriyle farklı bir politika geliştirmekte oldukları şeklindeki yaklaşım da gerçekleri yansıtmamaktadır.

Avrupa Birliği'nin Komşuluk Politikası

Avrupa Birliği'nin 2004 ve 2007 yıllarında gerçekleştirmiş olduğu son genişleme ile dış sınırları da değişmiştir. Bu genişlemenin sonu-

17-aydın sezer.indd 5 7/23/10 7:02:00 PM

cunda ortaya çıkan yeni imkânları ve güçlükleri değerlendirmek amacıyla bir politika oluşturma gereği ortaya çıkmış, Komisyon tarafından Mart 2003'de hazırlanan "Communication on Wider Europe" belgesi ile Avrupa Komşuluk Politikasının (AKOPO) ilk temelleri atılmış ve 12 Mayıs 2004 tarihinde daha detaylı unsurları içeren bir "Avrupa Komşuluk Politikası Strateji Belgesi" hazırlanmıştır.

AB ile doğu ve güney komşuları arasındaki ilişkileri geliştirmeye yönelik olarak oluşturulmuş bulunan AKOPO, AB ülkelerinde var olan barış, istikrar ve refah ortamının söz konusu ülkelerle paylaşılmasını amaçlamaktadır. Bu kapsamda, AB'nin ulaşmış olduğu sınırlar çerçevesinde, komşu ülkelerle ilişkilerde yeni engellerin yaratılmasını önlemek için siyasi, ekonomik, kültürel ve güvenlik alanlarında daha kapsamlı bir işbirliği ile AB'nin çeşitli faaliyet ve programlarına katılım imkânlarının yaratılması hedeflenmektedir. Komşuluk politikasının önemi, Aralık 2003'de Avrupa Konseyinde kabul edilen "Avrupa Güvenlik Stratejisi" belgesinde de vurgulanmış, AB'nin, Akdeniz ve Doğu sınırlarında "iyi idare" edilen ülkelerle komşu olmasının önemine işaret edilmiştir.

Sınır komşularımız Irak ve İran'ın AB komşuluk politikası kapsamında bulunmaması oldukça dikkat çekicidir. Bu politikaya diğer sınır komşularımız olan Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan'ın dâhil edilmiş olması ise ilginçtir. Eğer, bahsi geçen ülkeler Türkiye ile sınır komşusu olmaları nedeniyle AB komşuluk politikası tarafından kapsanıyor ise, Irak ve İran'ın bu politikada neden yer almadığı tartışılmalıdır.

Komşuluk politikası kapsamında önerilen yöntem; taraf ülkelerle işbirliği içerisinde, AB ile daha da yakınlaşmalarını sağlayacak öncelikli alanların belirlenmesidir. Siyasi diyalog ve reform, ticaret ve tarafların aşamalı olarak AB "Tek Pazarına"[1] katılmaları, adalet ve içişleri, enerji, taşımacılık, bilgi toplumu, çevre, araştırma ve buluşlar, sosyal politika ve bireysel temaslar gibi alanlarda ortaya çıkan bu önceliklerin, taraflarla işbirliği içerisinde oluşturulacak Aksiyon Planlarının (AP) içine alınması öngörülmektedir. Yani yeni yaklaşımlarla, klasik merkez ve periferi ilişkilerinin oluşturulması amaçlanmaktadır.

Komşularla oluşturulacak bu ayrıcalıklı ilişkilerde; hukukun üstünlüğü, demokrasi, insan haklarına ve azınlık haklarına saygı, iyi komşuluk ilişkilerinin teşvik edilmesi, pazar ekonomisi gibi bazı ortak değerlerin karşılıklı olarak güvence altına alınması esas olacaktır.

Ayrıca, AB dış politikasının temel taşlarını oluşturan terörle mücadele, kitle imha silahlarının sınırlandırılması, uluslararası hukuka uygunluk ve anlaşmazlıkların giderilmesi gibi alanlarda da karşılıklı taahhütlerin güvence altına alınması hedeflenmektedir.

Başlangıçta AKOPO'nun, Cezayir, Beyaz Rusya, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Libya, Moldova, Fas, Filistin, Suriye, Tunus ve Ukrayna'yı kapsaması öngörülmüşken, 2004 yılında aday ülkeler Romanya, Bulgaristan ve Türkiye ile kara ve deniz sınırları olan güney Kafkasya ülkeleri Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan'ın da bu kapsama dâhil edilmesi kararlaştırılmıştır.

Türkiye'nin bu noktadaki temel sorunu, önümüzdeki süreçte merkezde mi, periferde mi yer alacağı sorunu olabilir. Dış politika yapıcıların bu sürece azami dikkati göstermeleri ulusal bir sorumluluktur. Bedeli çok ağır ödenebilecek fevri ve anı kararlardan, maceralardan uzak durmak gerekliliği vardır.

AB Komşuluk Politikası ve Türkiye

Avrupa Komşuluk Politikası, Topluluğun Dış İlişkiler bölümü altında ele alınmakta ve konuya ilişkin mevzuat bu kapsamda hazırlanmaktadır. Aday Ülkelerin İlerleme Raporlarının Dış İlişkiler Başlığı altında, dış ilişkiler alanındaki Topluluk mevzuatı, ulusal mevzuat haline getirilmesine gerek olmayan doğrudan bağlayıcı mevzuat olarak tanımlanmaktadır. Bu

(1) Tek Pazar; malların,hizmetlerin, sermayenin ve kişilerin serbest dolaşımının yeknesak kurallarla işletildiği piyasa.Daha fazla bilgi için ; http://www.dtm.gov.tr/AB/AB%20 Sayfasi/tekpaz.html

17-aydın sezer.indd 6 7/23/10 7:02:00 PM

alandaki Topluluk mevzuatı ikili ve çok taraflı ticari taahhütler ile tercihli ticaret önlemlerinden oluşmaktadır.

Türkiye ile başlatılmış olan tarama süreci kapsamında, Dış ilişkiler başlığı altında yapılan tarama müzakerelerinde, söz konusu mevzuat, uyumlaştırılması gereken mevzuat arasında yer almamaktadır. Sadece, bu konuyu da içeren çeşitli toplantılara Türkiye'nin katılımı sağlanmıştır. Bu durum, Topluluk Komşuluk Politikası'nın, tam üyelik öncesinde Türkiye tarafından üstlenilmesi gereken mevzuat arasında yer almadığının da teyidi niteliğinde değerlendirilebilir. Ancak, Türkiye, Topluluk ile katılma müzakerelerine başlamış bir ülke konumundadır. Söz konusu müzakerelerin ne şekilde sonuçlanacağı veya ne kadar süreceği konusunda belirsizlikler olmakla birlikte süreç kaçınılamaz bir şekilde başlamıştır. Türkiye'nin tam üye olduğu andan itibaren, Komşuluk Politikası da dâhil diğer tüm ticaret politikası uygulamalarını bütünüyle AB mevzuatı paralelinde uygulaması gerekeceği açıktır. Ancak, mevcut süreçte de AB'nin komşularına yönelik ekonomik açılımlarının Türkiye üzerinde etkileri olacaktır. Bu politikanın çeşitli sahalarda, Türkiye'ye yeni fırsatlar doğurması beklentisi yaratacağı gibi, AB pazarında ülkemize yeni rakipler yaratması da söz konusu olacaktır. Türkiye'nin Komşuluk politikası kapsamında yer almamasının nedeni, ülkemizin katılım sürecinde bulunmasıyla açıklanmaktadır.[2] Bu durum bile Türkiye'nin konumunun biran evvel belirlenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Sınır komşularımız Irak ve İran'ın AB komşuluk politikası kapsamında bulunmaması oldukça dikkat çekicidir. Bu politikaya diğer sınır komşularımız olan Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan'ın dâhil edilmiş olması ise ilginçtir. Eğer, bahsi geçen ülkeler Türkiye ile sınır komşusu olmaları nedeniyle AB komşuluk politikası tarafından kapsanıyor ise, Irak ve İran'ın bu politikada neden yer almadığı tartışılmalıdır. Bu noktada, AB'nin hiçbir zaman İran ve Irak ile sınır komşusu olmayı öngörmediği sonucunun ortaya çıktığı da iddia edilmektedir. Bu yaklaşımda doğruluk payı mevcut ise, bu durumun katılım müzakerelerinin nasıl sonlanacağı konusuna farklı bir açıdan da olsa ışık tutacak mahiyette olduğu söylenebilir.

AB komşuluk politikasının yaşayan bir süreç olduğunu ve 2013 yılından sonraki dönemde İran ve Irak'ın da bu politika tarafından kapsanabileceği yönündeki görüşlere itibar edildiğinde ise, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan'ın bu politika kapsamına neden daha erken dâhil edilmiş olduğunun anlaşılmasında güçlük çekilmektedir. Avru-

(2) Why isn't Turkey included? The ENP is addressed to countries which do not have an accession perspective. Because Turkey was recognised, at the Helsinki European Council in December 1999, as a candidate country, it is therefore not covered by the European Neighbourhood Policy. The European Union's approach towards candidate and potential candidate countries is defined in its Accession and its Stabilisation and Association processes. (http://ec.europa.eu/world/enp/faq_en.htm#2.3)

17-aydın sezer.indd 7 7/23/10 7:02:00 PM

pa Birliği kaynaklarının bu tartışmaya yönelik açıklaması[3] tatmin edici bulunmamakla birlikte aynen şöyledir. "Türkiye'nin AB'nin üye devletlerinden biri olması durumunda, İran ve Irak, AB ile kara sınırına sahip olacaklardır. Bununla birlikte, şu an için AB Komşu Ülkeler Politikası (ENP), AB üyeleri ve aday ülkeler ile ortak sınırları paylaşan ülkeleri kapsamaktadır. Türkiye'nin sınır komşuları söz konusu olduğunda, ENP yalnızca; Avrupa idealini paylaşan, reformlarını Avrupa modeline dayandıran ve ortak bir bölgesel kimliğe sahip olan ve ayrıca, Gürcistan örneğinde olduğu gibi Bulgaristan ve Romanya ile deniz sınırı olan Güney Kafkasya ülkelerini (Gürcistan - Azerbaycan - Ermenistan) kapsamaktadır. Gelecekte AB'ye komşu olacak ülkelerin (İran ve Irak kastediliyor) durumları henüz değerlendirilmemiş bulunmaktadır."

Öte yandan, ENPI ile ayrılan finansal kaynak, komşuluk politikası kapsamındaki ülkelerin gerek alt yapılarının, gerekse tek pazar yolunda ekonomilerinin ve dolayısıyla refah düzeylerinin güçlendirilmesine büyük katkı sağlayacaktır. Bu noktada ön plana çıkan husus, bu durumun ülkemiz açısından bir "tehdit" yaratıp yaratmayacağı konusudur. AB komşuluk politikası kapsamındaki ülkelerde de göreceli olarak üstün sektörlerin emek yoğun sektörler olduğu düşünüldüğünde, AB pazarında gelişecek rekabetin ihracatımız açısından olumsuz sonuçlar doğuracağı öngörülmektedir. Aslında, STA'larla AB pazarının öncelikli olarak komşuluk politikası kapsamındaki ülkelere açılmış olması, bu tehdidin bugün de var olduğu anlamına gelmektedir. Kısaca, AB fonlarınca sağlanacak finansal kaynaklarla AB'nin komşularının AB pazarındaki konumları daha da güçlenecektir. Bu durumu göz önüne alıp, yatırımcılarımızı bu komşu ülkelere yönlendirmemiz, bu ülkelerde konuşlanmalarına yardımcı olmamız ve buna yönelik ikili ilişkiler tesis etmemiz gerektiği çok açıktır.

Davutoğlu'nun Yaklaşımı

Sayın Ahmet Davutoğlu'nun önce Dışişleri Bakanlığı danışmanı daha sonra da Dışişleri Bakanı olarak geliştirdiği dış politika stratejisinin teorisine ve pratiğine geçmeden önce, bir akademisyen olarak sahip olduğu dış politika vizyonuna değinmek gerekiyor. Davutoğlu'nun yazmış olduğu "Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu" başlıklı kitap bu konuda bize gerekli ve yeterli ipuçlarını veriyor.

Davutoğlu bu kitap ile Osmanlı tarihî biriki-

(3) What about Iran and Iraq? As and when Turkey might become a Member State of the EU, Iran and Iraq would then share a land border with the European Union. For the moment, however, the coverage of the ENP includes those countries that share common borders with the EU and present candidate countries. With regard to the regions adjacent to Turkey, however, the ENP only includes the countries of the Southern Caucasus which share a European vocation, seek to base their reforms on the European model, share a regional identity and, in the case of Georgia, a maritime border with Bulgaria and Romania. The possible future inclusion of other future neighbouring states has not yet been examined (http://ec.europa.eu/world/enp/faq_en.htm#2.3).

17-aydın sezer.indd 8 7/23/10 7:02:01 PM

mine dayanarak eleştirdiği geleneksel Türk dış politikasını, yine Osmanlı tarihî birikimine dayanarak çok boyutlu bir yöne çekme gayretindedir. Bu yaklaşım, doğal olarak Türkiye'nin daha ofansif (aktif) bir oyuncu olarak öne çıkması gerektiği üzerinde durmaktadır. Davutoğlu bu yaklaşımda bulunurken, yukarıda izahına çalışılan yakın dönem Türk dış politikasının gösterdiği performansı da görmezden gelmektedir. Ayrıca, yeni strateji Türkiye'nin iç politikasına yönelik derin bir analize gitmeden ve Türkiye'nin dış ekonomik bağımlılığını dikkate almadan geliştirilen bir strateji olarak dikkati çekmektedir.

Davutoğlu'nun, geleneksel Türk dış politikasına yönelik temel eleştirisi, Türkiye'nin jeopolitik konumunun, dünyaya açılım stratejisinin bir parametresi olmaktan çok, statükoyu devam ettirme stratejisinin bir aracı olarak görmesi tezi üzerine kuruludur. Jeopolitik konumun dış politikada daha etkin bir araç olarak yorumlanmasını savunan Davutoğlu, Türkiye'nin Osmanlı mirasını Ortadoğu'da da değerlendirmesinin gerekliliği üzerinde durmakta, Türkiye'nin bölgedeki jeo-kültürel parçalanmanın bir tarafı, hatta bir mağduru gibi davranarak bu mirası hakkınca değerlendiremeyeceğini düşünmektedir.[4] İsrail ile yaşanmakta olan krizlerin temelinde bu yaklaşımın büyük rol oynadığı düşünülmektedir.

Davutoğlu kitabının 151. sayfasında, Osmanlı'nın üç kıtaya hâkim bir dünya devleti haline gelebilmesini Ege, Akdeniz ve Karadeniz üzerinde kurduğu hâkimiyet ile Kızıl Deniz, Hint Okyanusu ve Hazar gibi çevre denizlere açılabilecek boyutta deniz gücüne ulaşmasına bağlamaktadır. Bu noktadan hareketle, Türkiye'nin en hayati dış politika önceliklerinden birisinin de, yakın deniz havzası üzerinde etkinlik sağlayabilecek bir deniz stratejisinin geliştirilmesine bağlı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. 151. sayfada yer alan bu satırların önemi Mavi Marmara gemisine düzenlenen İsrail baskını ile ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Davutoğlu, AB ile ilişkilerimiz hakkında, "Özellikle, AB-Türkiye arasındaki ilişkinin talep edilen bir merkezle talep eden bir aday arasında görülmesi ve yorumlanması değişmelidir. Bu tür bir yorumlama, bir yandan AB'nin kendi içindeki dinamik ve yoğun değişim sürecinin gözden kaçmasına neden olabilmekte, bir yandan da Türkiye'de AB ile ilişkilerin tek yönlü seyrettiği yanılsamasını doğurmaktadır" şeklinde bir yorum getirmektedir. Davutoğlu'nun bana mantıklı gelen en önemli ifadesi ise, Kürt sorununa ilişkin olanıdır. Davutoğlu, Kürt sorununun çözümü için Türkiye'nin atacağı adımı, AB yönlendirmesi olmadan, iç siyasi, ekonomik ve sosyal yapısı ile ilgili Türkiye'nin zaten atmak zorunda olduğu bir adım olarak görmesidir.

Basında yer alan müspet ve menfi değerlendirmeler Sayın Davutoğlu'nun 8 yıldır uygulamaya koyduğu veya koymağa çalıştığı dış politikalarının yeterince anlaşılamadığının bir kanıtıdır. Tartışılmadan, yorumlanmadan uygulamaya konulan girişimlerin deneme yanılma yöntemiyle ve oldukça pahalı bir öğrenme sürecinin sonunda kamuoyunda tartışılabildiği görülmektedir. Bu gelişmeleri Türk dış politikası olarak değerlendirmek yerine, şahıs ve şahısların vizyonuna dayalı kişisel girişimler olarak algılamak gerekmektedir. Türk dış politikasında son yıllarda gözlemlenen değişim, Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) yolculuğundaki temel stratejisinin de değişime uğradığına dair kuşkuları beraberinde getirmektedir. Artık, Türkiye'nin AB rüyasının sonuna gelindiğine dair tartışmalar da gündeme düşmektedir.

Türkiye'nin dış politikasının ana ekseninde gözlemlenen yapısal değişimi nesnel temeller üzerinde değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda görünen manzara hayli şaşırtıcıdır. Zira 2003 yılından beri izlenen dış politikanın, AB opsiyonunu devreden çıkartmaya yönelik bilinçli bir tercih olduğunu ifade edebilmek mümkündür. Son günlerde yapılan eksen kayması tartışmalarının aslında, "Komşularla Sıfır Sorun, Maksimum İşbirliği" politikasının uygulamaya konulduğu ilk günde yapılması gereken bir tartışma olduğuna inanılmaktadır.

"Komşularla Sıfır Sorun, Maksimum İşbirliği" politikasına eleştirisel bakanlara karşı öne sürülen temel argüman; "komşularla maksimum sorun, sıfır işbirliğine dayalı bir politika izlenmesini mi istiyorsunuz?" ifadesiyle vücut bulan basit bir savunma stratejisi ile konuyu tartışma zemininden uzaklaştıran ve Türk dış politikasının yakın dönem tarihini görmezden gelen ideolojik bir yaklaşım olmuştur.

(4) Sayfa 331

17-aydın sezer.indd 9 7/23/10 7:02:02 PM

Türk Otomotiv Sanayinin Gelişim Süreci ve Gelecek İle İlgili Öngörüler

Prof. Dr. Ercan Tezer
Otomotiv Sanayi Derneği
Genel Sekreteri

Türkiye otomotiv sanayinin vizyonu; "Otomotiv sanayi tedarik zincirinde daha fazla katma değer üreterek, Avrupa Birliği içindeki en rekabetçi üretim ve gelişmiş bir ArGe merkezi olmaktır" şeklinde belirlenmiştir. 35 yıldır faaliyet gösteren Derneğimiz, Türkiye'de otomotiv sanayini, vizyonu doğrultusunda geliştirmek üzere, OSD çatısı altında üye firmalar arasında her düzeyde "Rekabet Öncesi İşbirliği"ni oluşturmayı hedeflemekte ve bu amaçla üyelerinin katkıları ile ortak çalışmaları planlamakta ve gerçekleştirmektedir.

Gelişim sürecine baktığımızda, Türkiye' deki otomotiv sanayi, kurulduğu 1960'lı yıllardan beri özellikle AB otomotiv sanayi ile yakın bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. 1970'li yıllarda ortakların lisansı altında "Teknik İşbirliği" ile üretim başlatılmıştır. Bu işbirliği, 1980'li yılların ortasında giderek artan yabancı sermaye katılımı ile "Sermaye İşbirliği"ne dönüşmüştür. Gümrük Birliği öncesinde de Japonya ve Güney Kore otomotiv sanayi ile işbirliğinde yeni adımlar atılmıştır.

Gümrük Birliği ile yaşanan tam rekabet ortamında Türkiye'de üretim için işbirliği yapılan küresel firmalarla Türkiye'deki ortakları

18-ercan tezer.indd 2 7/23/10 7:47:12 PM

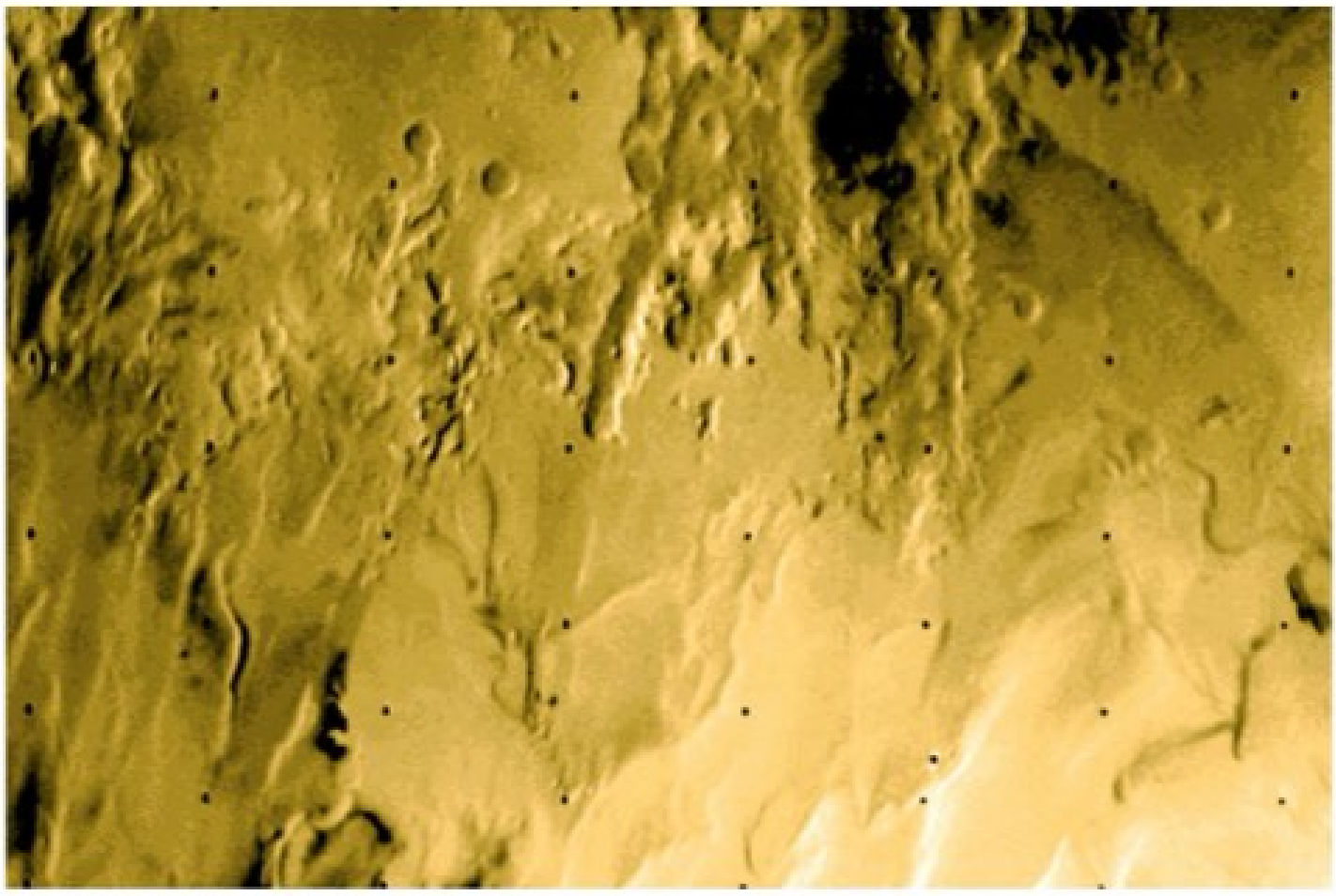

arasında daha yoğun bir entegrasyon gerçekleştirilmiştir. Kapasite artışı yanında özellikle küresel rekabet gücünü geliştirmek için teknoloji yenileme ve yeni model yatırımları ile ArGe çalışmaları büyük hız kazanmıştır. Çağdaş üretim ve yönetim teknikleri yoğun eğitim programları ile uygulamaya geçirilmiş ve özellikle kalite yönetim sistemleri kurularak, firmalar bu açıdan da uluslararası kuruluşlar tarafından belgelendirilmiştir.

Bunun sonucunda küresel ortaklar Türkiye'deki ortak tesislerini, kendi küresel stratejik gelişme projeleri içine almıştır. "Tam Entegrasyon" olarak adlandırılan bu süreçte, Türkiye'deki sanayimiz kalite ve maliyet/verimlilik açısından artık dünya pazarlarına üretim yapacak rekabetçi bir duruma erişmiştir.

İç pazarımız AB ile Gümrük Birliği Kararının yürürlüğe girmesi ile birlikte tam rekabete açılmıştır. Sanayimiz, 1996 yılında gerçekleşen Gümrük Birliğinin son dönemi uygulamalarının yarattığı yoğun rekabet ortamının koşulları sanayimiz tarafından iyi değerlendirmiş, bir taraftan üretim tesislerinde teknolojik yenilikler yapılırken, Gümrük Birliği'nin gereği olarak, Motorlu Araçlar Teknik Mevzuatı ile Rekabet Kuralları çerçevesinde Blok Muafiyet Mevzuatı uygulamaları, AB ile uyumlu olarak gerçekleştirilmiştir. Rekabetin gerektirdiği yeni ürünlerin üretimi devreye alınmış ve ilk ihracat çalışmaları başlatılmıştır.

Küresel sanayinin bir parçası olan Türkiye'deki motorlu taşıt araçları sanayiinde tüm tedarik zincirinde, üretilen ürünler ve üretim tesisleri küresel teknik mevzuat, çevre mevzuatı ve kalite yönetim sistemine bağlı bulunmaktadır. Bu mevzuattaki tüm değişimler eş zamanlı olarak ülkemizdeki otomotiv sanayi tesislerinde de uygulanmaktadır. Bu nedenle, ürünlerimiz, özellikle AB pazarı gibi son derece rekabetçi ve tüketicilerinin yüksek performans ve kalite beklentilerinin olduğu pazarda başarı sağlamaktadır. AB ile entegrasyon süreci ve ihracat projelerinde bugün elde edilen başarılar, Gümrük Birliği sürecinin iyi değerlendirilmesinin bir sonucudur.

2001 ve 2002 yıllarında ülkemizde etkili olan krizin ardından, özellikle 2003 yılından itibaren AB ülkeleri ile entegrasyon sürecindeki yoğun gelişmeler ile birlikte sanayimizin ihracat potansiyeli hızla gelişmeye başlamıştır. Türk Otomotiv Sanayi son yıllarda yapmış olduğu yatırımlar sonucunda üretiminin yüzde 80 gibi önemli bir kısmını ihraç edebilir hale

18-ercan tezer.indd 3 7/23/10 7:47:14 PM

gelmiş ve üretim adetlerini 2008 yılında 1.150 milyon adede yükseltmiştir. 2000 yılına göre ihracatımız beş kat artmış, sanayimiz Türkiye ihracat sıralamasında yedinci sıradan birinciliğe yükselmiştir.

Ancak bilindiği üzere, 2008 yılının son çeyreğinde ABD'de finans araçları ve türevlerinin değer kaybı sonucunda geri ödeme sorunları ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak gelişen finansal kriz, hızla küresel bir nitelik kazanmış ve tüm pazarlarda talep düşüklüğü ortaya çıkmıştır. Öte yandan yurt içi pazardaki daralma da bu olumsuz koşulları güçlendirmiştir. Gerek yurtiçi pazar, gerekse ihracat adetlerindeki önemli düşüşler, 2009 yılında da etkili olarak devam etmiştir.

Bu olumsuz koşullara rağmen, otomotiv sanayi, üretim yapan 15 ana sanayi ve çok sayıda yan sanayi firmasının 2009 ihracatının Türkiye'de üretilen araçlar için gereken parça ithalatını karşılamanın çok ötesinde; Türkiye'ye ithalat yapan 41 markanın tüm motorlu taşıt aracı ile yedek parça ithalatını da karşılamış ve 3,3 milyar Amerikan Doları dolayında dış ticaret fazlası vermiştir. Kriz nedeni ile 2009 da azalan dış ticaret fazlası, 2008 yılında 5,5 milyar Amerikan Doları olarak gerçekleşmişti.

Öte yandan 2010 yılı Ocak ayından itibaren hemen tüm ürünlerde iç ve dış pazarlarda talebin ve buna bağlı olarak üretim artışının devam ettiği de görülmektedir. Krizden çıkışın ilk sinyallerini veren bu artışta, kısmen rahatlayan kredi piyasasının olumlu etkisi de bulunmaktadır. Özellikle yatırım malı olan ticari araçlarda gözlenen talep artışı da bu çıkışın bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Gerek iç pazar gerek AB pazarında bu yıl ek teşvikler olmamasına rağmen 2010 yılında bir iyileşme olacağı tahmin edilmektedir. Sonuç olarak 2010 yılının 2009 yılına göre daha iyi olacağı gözlenmektedir, olumlu gidişin devamı halinde üretimde de artış sağlanacaktır.

Sanayi stratejimiz, verimlilik artışı ve katma değeri yüksek yenilikçi ürünlerde üretimi arttırarak mevcut ihracat projelerine ek olarak yeni projelerin gerçekleştirilmesidir. Ayrıca, "Mükemmeliyet Merkezi" olabilmek amacıyla, ArGe alanında yatırımlar yapmaya ve ArGe faaliyetleri ile ilgili yatırımlarını da ülkemize çekmeye yönelik olarak, tedarikçi firmalarımız ile birlikte tasarım çalışmalarının geliştirilmesi yönünde yoğun çalışmalarımız sürdürülmektedir.

Sanayimiz adına olumlu bir gelişme olarak değerlendirdiğimiz, 2009 yılında yürürlüğe giren ArGe Destekleri Mevzuatı çerçevesinde, Sanayi ArGe Merkezlerinin kurulması ve ArGe alt yapısı ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Sanayimiz, kurulan 67 ArGe merkezi içinde 20 adet ArGe Merkezi ile ilk sırada yer almaktadır. Bu gelişmelere paralel olarak ArGe alt yapısı için gerekli çalışmalar arasında yer alan "Otomotiv Teknoloji ve ArGe Merkezi (OTAM)" ve "ODTÜ Koltuk Test Merkezi" kuruluşları tamamlanmış, "Otomotiv Test Pisti" kurma çalışmaları ise devam etmektedir.

Öte yandan yine birçok gelişmiş ülke hükümetleri daha çevreci araçları teşvik eden politika ve regülasyonları uygulamaya almaktadır. Diğer taraftan AB regülasyonlarına göre, araç üreticilerinin belirli emisyon seviyelerine sahip araçların üretimini yapma ve belirli bir takvim çerçevesinde kademeler halinde bu seviyelerin düşürülmesi ile ilgili uyum zorunluluğu, üreticilerin üretim planlarını daha ekonomik ve çevreci araçlar yönünde yapmalarına neden olmaktadır.

Küresel otomotiv firmaları gelecek ürün planlarını bu talep doğrultusunda şekillendirmekte, daha çevre dostu ve daha az yakıt tüketen araçları ürün planlarına dâhil etmekte ve bu araçlara ilişkin ürün geliştirme faaliyetlerine hız vermektedir. Bu gelişmelere paralel olarak, çevre ve diğer teknik mevzuat alanında

Bugün itibariyle otomotiv sanayi üretiminin yüzde 80'ini ihraç etmekte ve ihracatının yüzde 90'ını AB ülkelerine gerçekleştirmektedir. Dünya Motorlu Araçlar Üreticileri Birliği (OICA) 2009 yılı verilerine göre, Türkiye 870 bin adetlik üretimi ile İtalya, Belçika ve Rusya'nın önünde dünya motorlu araç üretiminde 17. sırada yer almıştır.

18-ercan tezer.indd 4 7/23/10 7:47:15 PM

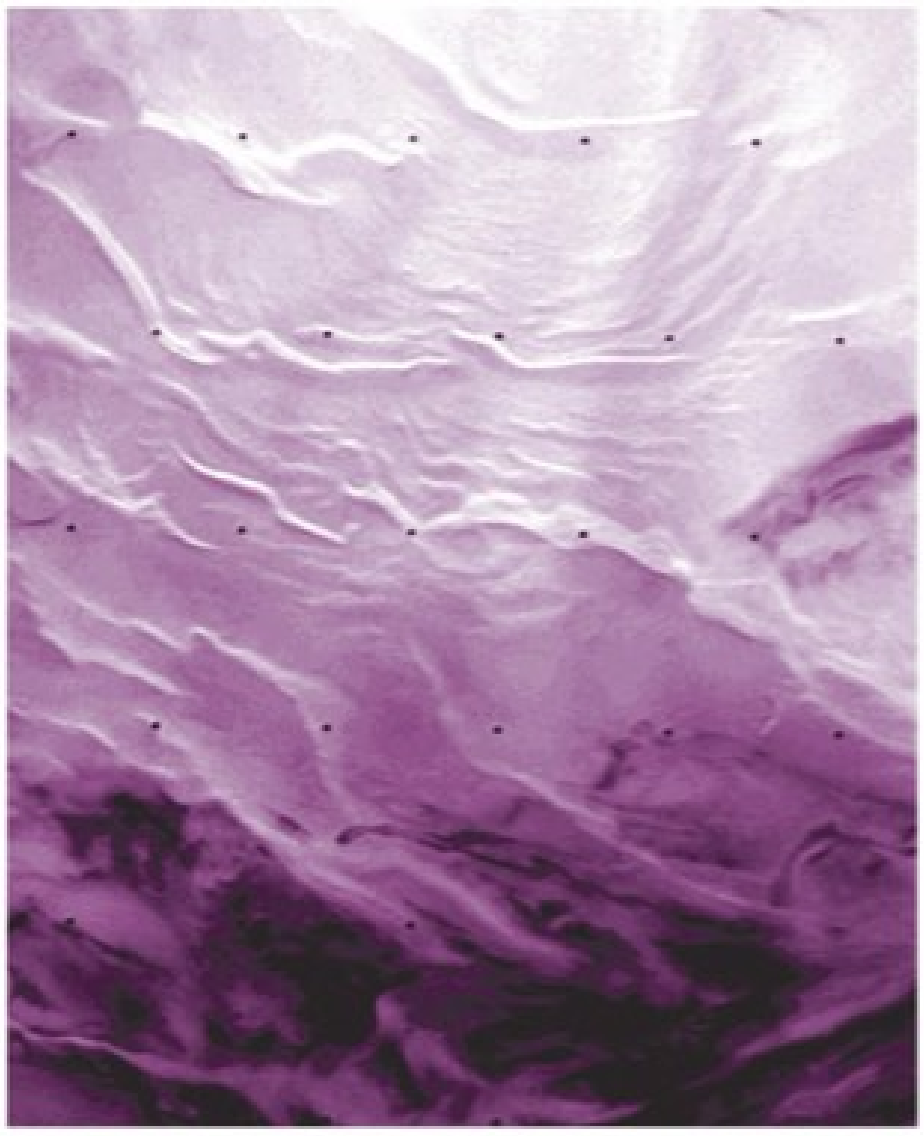

AB ve diğer küresel mevzuat ile uyumlu olarak üretim yapan sanayimizde de, hibrid ve alternatif yakıt tüketen araçlarda geliştirme çalışmaları sürdürülmektedir.

Yeni ArGe mevzuatı ile birlikte, sanayimiz ileri teknoloji gerektiren ürünlerin Türkiye'de tasarlanabilmesi daha geniş teşvik imkânına kavuşmuştur. Yakın gelecekte, Türk otomotiv sanayi firmalarının ArGe bölümlerini daha da büyütmesi, ileri teknoloji olanaklarını kullanarak tasarım süreçlerinin doğrudan içinde yer alması ve sonucunda dünya pazarlarına rekabet düzeyi yüksek ürünler sunması, küresel rekabet koşullarında Türk otomotiv sanayinin güçlü varlığının önemli bir göstergesi olacaktır.

Bugün itibariyle otomotiv sanayi üretiminin yüzde 80'ini ihraç etmekte ve ihracatının yüzde 90'ını AB ülkelerine gerçekleştirmektedir. Dünya Motorlu Araçlar Üreticileri Birliği (OICA) 2009 yılı verilerine göre, Türkiye 870 bin adetlik üretimi ile İtalya, Belçika ve Rusya'nın önünde dünya motorlu araç üretiminde 17. sırada yer almıştır. Sanayimiz, AB (27) sıralamasında toplam üretimde yedinci, hafif ticari araçta birinci, otobüs üretiminde ikinci, otomobilde sekizinci ve kamyonda dokuzuncu sırada yer almıştır.

Yüksek kalite geleneği ve otomotiv kültürü yanında üstün iş gücü potansiyeli ile Türkiye küreselleşme sürecinde önemli adaylardan birisidir. Öte yandan esnek çalışma saatleri ile tesislerini etkin kullanma yeteneği; kendisini geliştirmiş, deneyimli ve yüksek teknoloji ve co-dizayn yeteneklerine sahip yerli yan sanayi; uluslararası teknik mevzuata uyum sağlamış olması, dünyada en önde gelen kalite standartlarında üretimi, gelişmiş enerji ve iletişim altyapıları ve yüksek işgücü verimliliği gibi güçlü yönleriyle, sanayimiz çok önemli avantaja sahip bulunmaktadır.

Son zamanlarda, küresel üretimin kuzeyden güneye, batıdan doğuya yeni merkezlere kaydığı gözlenmektedir. Bu nedenle, hem yeni model hem de mevcut ürünlerde kapasiteyi artırmaya yönelik orta vadeli kararlarda, birçok ürünün üretim merkezi olan Türk otomotiv sanayi firmalarının sahip olduğu üretimde özelikle işgücü maliyeti, kalite ve verimlilik gibi unsurların etkili olacağı beklenmektedir.

Özellikle Türk otomotiv sanayi, rakibi olarak değerlendirilen yeni AB üyesi ülkeleri ile kıyaslandığında; sahip olduğu "yüksek işe bağlılık oranı" ile çok önemli bir avantajı bulunmaktadır. Otomotiv gibi karmaşık ve işe devam zorunluluğu gerektiren bir sanayide, işçilik maliyeti avantajının, bu önemli faktör ile birlikte değerlendirilmesi çok önemli olacaktır.

Diğer taraftan küresel pazarlarda da olduğu gibi, ülkemizde de otomotiv sanayinin 2007 yılındaki üretim ve pazar adetlerine tekrar ulaşabilmesinin, 3-4 yıl gibi uzun bir süre alacağı da bilinmektedir. Bu zor koşullar altında, otomotiv sanayi mevcut strateji ve hedeflerimizde bir değişiklik yapmamıştır. Yakın bir gelecekte; 2 milyon adet üretim, 1,5 milyon adet ihracat, 50 milyar Amerikan Doları ihracat geliri ve 600 bin istihdam hedefine ulaşmak üzere yoğun çalışmalarını sürdürmektedir.

Bu gelişmeler ile birlikte sanayimizin, AB ve Dünya sıralamasındaki yerini daha da yükseltmesi ve Dünya'da toplam taşıt üretiminde ilk on, AB'nde toplam taşıt aracı üretiminde ilk üç ve ArGe'de ilk beş sırada yer alması hedeflenmektedir. Bir başka ifade ile sanayimiz, "Mükemmeliyet Merkezi" olma hedefi yolunda, bundan sonra da istikrarlı iç pazar ve ihracat projelerine bağlı olarak büyümek üzere yoğun çalışmalarını sürdürmektedir.

18-ercan tezer.indd 5 7/23/10 7:47:15 PM

Avrupa Birliği Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türkiye Sanayi Sektörleri Üzerine Etkileri: Karşılaşılan Zorluklar ve Çözüm Önerileri

Ahmet Çelebi
TURKTRADE AB Çalışma Grubu Üyesi

Dünyada uluslararası, mal, hizmet ve sermaye dolaşımının serbest hale geldiği hızlı bir liberalleşme süreci yaşanmaktadır. Küreselleşme olarak da bilinen bu süreç ile uluslararası ticaret hacminin arttırılması ve bu sayede dünyadaki ekonomik büyüme potansiyelinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu yönde, 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) bünyesinde Doha Turu başlatılmıştır. Doha Turu çerçevesinde yürütülen görüşmelerde DTÖ'nün ilkeleri doğrultusunda tüm üye ülkelerin katılımı ile çok taraflı bir yaklaşım izlenmeye çalışılmaktadır. Ancak, bu çok taraflı yaklaşımda, temel konularda üye ülkeler arasında çıkan ciddi görüş ayrılıkları yüzünden, önemli bir ilerleme kaydedilememek-

19-ahmet celebi.indd 2 7/23/10 7:49:36 PM

tedir. Doha Turu ile uluslararası ticareti çok taraflı olarak daha serbest hale getirme müzakerelerinin yavaş ilerlemesi ülkeleri ikili veya bölgesel entegrasyonlar yoluyla liberalleşmeye yöneltmiştir. Bu süreçte Avrupa Birliği'nin ve Amerika Birleşik Devletleri'nin sadece başı çekmekle kalmayıp, belirli bir yarış içine de girmiş oldukları gözlenmektedir. Güney Kore veya Kanada gibi teknolojik gelişmede önemli yol kat etmiş ülkeler de liberalleşme sürecinden faydalanmak için bu yarışa dâhil olmuşlardır.

Ülkelerarası ekonomik entegrasyon, gümrük birliği, serbest ticaret, tercihli ticaret, işbirliği ve ortaklık anlaşmaları şeklinde değişik formlarda olabilmektedir. Son dönemde ülkeler ve bölgeler arası ikili anlaşmalar ticaretin serbestleşmesi ve ekonomik bütünleşmenin önemli araçları olarak öne çıkmaktadır.

Gelişmiş ülkelerin kendi beklentilerine ve önceliklerine göre yönlendirdikleri serbest ticaret anlaşmalarında iki temel motif öne çıkmaktadır. Birincisi, serbest ticaret anlaşması yapılacak ülkenin veya bölgenin pazar potansiyeli, diğeri ise o ülkedeki tarife ve tarife dışı koruma seviyesidir. Bunun yanında, rakip ülkelerin o ülke ile serbest ticaret anlaşması yapıp yapmadıkları gibi ikincil sebepler de bazen önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, ABD-Güney Kore Serbest Ticaret Anlaşması'nın,[1] AB-Güney Kore Serbest Ticaret Anlaşması müzakerelerini tetiklemesi gibi.

Serbest ticaret anlaşmaları ile taraf ülkeler karşılıklı olarak tarifelerin indirilmesi yanında, ticaretin önündeki tarife dışı engellerin kaldırılmasını, teknik standartlar, fikri mülkiyet hakları, rekabet, devlet yardımları gibi pek çok alanda kuralların karşılıklı yakınlaştırılmasını ve mevzuattaki farklılıkların ortadan kaldırılmasını veya en aza indirilmesini de hedeflemektedirler. Öte yandan, serbest ticaret anlaşmaları, hizmetler ve yatırımlarla ilgili alanları da içeren geniş bir kapsama sahip olabilmektedir ve bu yönü ile hizmetlerin ve sermayenin uluslararası akışında da belirleyici bir rol oynamaktadır.

Küreselleşme süreci, uluslararası rekabetin yoğun olarak yaşanacağı bir küresel ortam yaratarak, kalitenin yükselmesi ve maliyetlerin düşmesinin önünü açmaktadır. İşletmelere küresel pazar için üretim yapma ve ölçek ekonomisine sahip olma imkânı vermektedir. Ticaretin hacminin artmasının yarattığı büyüme fırsatları önemlidir. Almanya, Fransa, İngiltere gibi gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinde ulusal gelirin yaklaşık yarısı uluslararası ticaretten gelmektedir. Bu oran Çin'de %70'i bulmaktadır. Bununla beraber, her ülkenin bu süreçten kazançlı çıkacağını söylemek zordur. Kazanalar ve kaybedenler olacaktır.

Avrupa Birliği ile Türkiye arasında Güm-

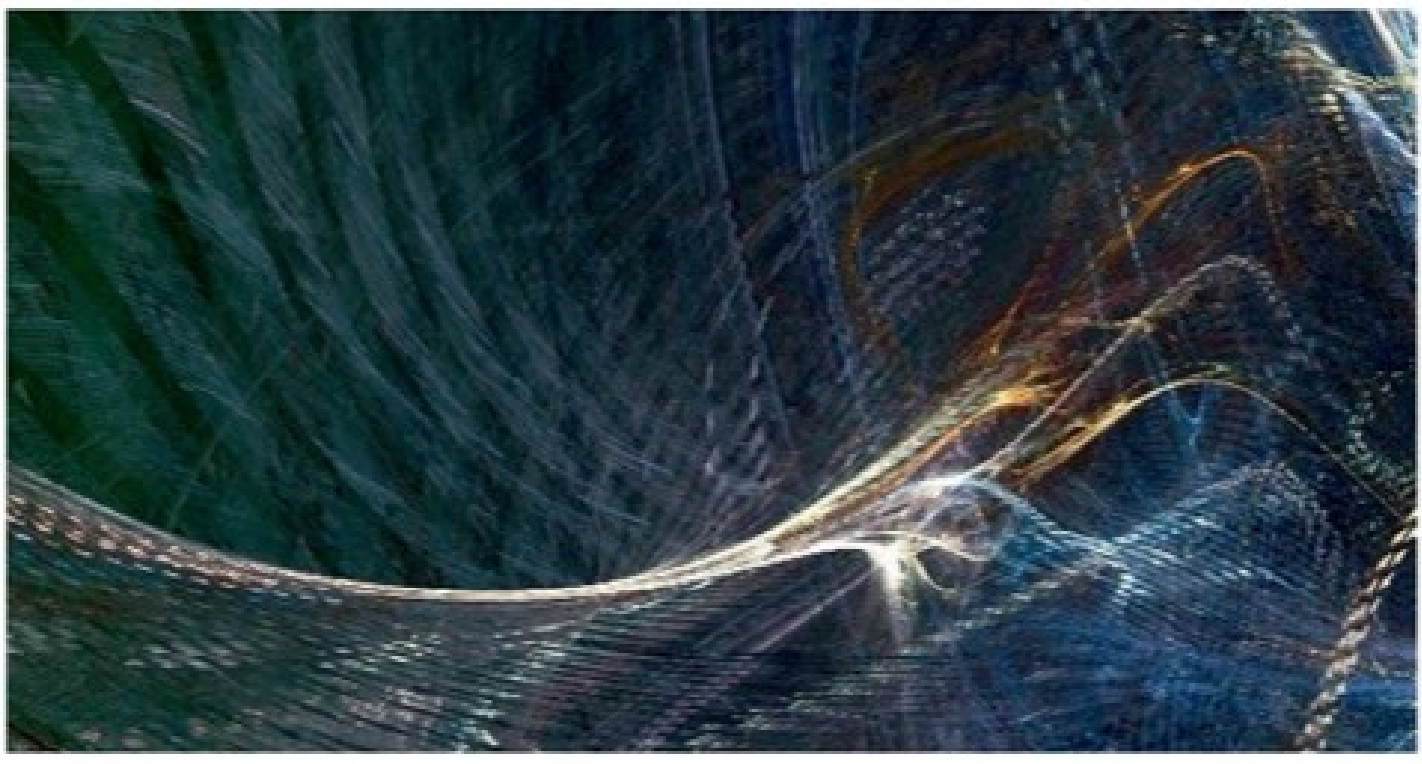

[1] *ABD-Güney Kore STA'sı parafe edilmiş ancak, taraflarca onaylanmadığı için henüz yürürlüğe girmemiştir.*

19-ahmet celebi.indd 3 7/23/10 7:49:37 PM

rük Birliği'ni düzenleyen 1/95 sayılı Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklık Konseyi kararının 16. maddesi Türkiye'nin AB'nin hem otonom rejimlerine hem de üçüncü ülkelerle tercihli ticaret anlaşmalarına uyum sağlaması zorunluluğunu hükme bağlamıştır. Bu sebeple, AB'nin serbest ticaret anlaşması yaptığı ülkeler ile Türkiye'nin de serbest ticaret anlaşması yapması gerekmektedir. Bu bakımdan Avrupa Birliği'nin akdettiği serbest ticaret anlaşmaları Türkiye'yi çok yakından ilgilendirmektedir.

Avrupa Topluluğu ile ilişkileri ve Gümrük Birliği'nden kaynaklanan yükümlülükleri dolayısıyla, Türkiye, şimdiye kadar 26 serbest ticaret anlaşması imzalamıştır. EFTA ülkeleri ve Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile serbest ticaret anlaşmaları bunların arasındadır. Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri AB'ye tam üye olduktan sonra bu ülkelerle yapılan serbest ticaret anlaşmaları yürürlükten kalkmıştır. Bu ülkelerle yapılan serbest ticaret anlaşmalarının yerini Avrupa Akdeniz Topluluğu çerçevesinde Akdeniz Ülkeleri ile yapılan serbest ticaret anlaşmaları almaktadır. Ayrıca, Bosna-Hersek, Makedonya, Hırvatistan ve Gürcistan ile ikili serbest ticaret anlaşmaları mevcuttur.

AB, Küresel Avrupa stratejisi doğrultusunda yeni nesil serbest ticaret anlaşmaları yapmak üzere etkin bir yaklaşım sergilemektedir. AB, en son Ekim 2009'da Güney Kore ile ikili serbest ticaret anlaşmasını parafe etmiştir. Üye ülkelerinin onayını müteakip bu anlaşmanın 2010 yılı içinde yürürlüğe girmesi beklenmektedir. AB'nin serbest ticaret anlaşması akdetmeyi hedeflediği ülkeler arasında ASEAN ülkeleri, Hindistan, Ukrayna, Latin Amerika ülkeleri (Mercosur, Orta Amerika Ülkeleri ve ADEAN topluluğu) bulunmaktadır. Türkiye, ortak ticaret politikası izleme yükümlülüğü dolayısıyla Avrupa Birliği'ne paralel olarak bu ülkeler ile de serbest ticaret anlaşması yapmak durumundadır.

Gümrük Birliği ilişkisine bağlı olarak Avrupa Birliği'nin yaptığı serbest ticaret anlaşmalarının Türkiye sanayi sektörleri üzerine doğrudan etkileri vardır. Bu etkilerin serbest ticaret anlaşması yapılan ülkeye ve bu ülkedeki sektörlerin rekabet gücüne göre değişiklik göstereceği açıktır. Özellikle, Güney Kore başta olmak üzere Asya ve Uzakdoğu ülkeleri ile yapılacak yeni nesil serbest ticaret anlaşmalarından etkilenmelerin kritik bir öneme haiz olacağı anlaşılmaktadır. Bu etkilerin sonuçlarını daha kesin bir şekilde ortaya koymak için Gümrük Birliği'nden kaynaklanan konumumuzu, sanayi sektörlerimizin güçlü ve zayıf yanlarını, serbest ticaret anlaşması yapılacak üçüncü ülkenin durumunu ve sanayilerinin rekabet gücünü dikkate alan ülke bazında ayrıntılı ekonomik etki analizi çalışmalarına ihtiyaç vardır.

Bu yazıda, Gümrük Birliği'ne bağlı ilişkilerimiz gözetilerek, Avrupa Birliği tarafından

19-ahmet celebi.indd 4 7/23/10 7:49:38 PM

başta Güney Kore olmak üzere üçüncü ülkelerle yapılan yeni nesil serbest ticaret anlaşmalarının üretim sanayimiz üzerindeki etkileri, bazı temel noktalardan yola çıkarak, genel hatlarıyla incelenmeye çalışılacak ve izlenebilecek politikalara ilişkin düşünceler sunulacaktır. Önemine binaen Güney Kore ile yapılacak olan serbest ticaret anlaşmasına sıkça referans yapılacaktır.

Tarife İndirimleri

Avrupa Birliği, yaptığı serbest ticaret anlaşmaları ile üçüncü ülke menşeli mallara karşı tarifelerini indirmektedir. Bu nedenle, Türkiye, AB pazarında Gümrük Birliği'nden kaynaklanan tarife avantajını kaybetmektedir. AB'nin acele bir biçimde birçok ülke ve bölge ile serbest ticaret anlaşması sonuçlandırma kararlılığı ve faaliyeti içinde olduğu dikkate alınırsa, Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği'nin, kısa zamanda içinde, Türkiye açısından ekonomik anlamını yitireceğini kabul etmek gerekmektedir. Serbest ticaret anlaşmasında tarife indirimi menşeli mallar için geçerli olmakla birlikte, yapılan yeni nesil serbest ticaret anlaşmalarında bir sonraki kısımda değinileceği gibi menşe kurallarına da büyük esneklikler getirilmektedir. Böylece, Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği alanı içinde, menşeine bakılmaksızın, malların serbest dolaşımda bulunması bir avantaj olmaktan çıkmaktadır. Gümrük Birliği'nden kaynaklanan tarife avantajının kaybedilmesi, AB pazarı için üretim yapan Türkiye'deki üreticileri olumsuz yönde etkileyecektir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik perspektifi ile ön hazırlık olarak imzaladığı Gümrük Birliği kararı yakın zaman içinde önemini yitirecektir.

Öte yandan, Türkiye, AB'nin serbest ticaret anlaşması yaptığı üçüncü ülkelerle benzer koşullarla serbest ticaret anlaşması yaparak, kendi iç pazarını bu ülkelere karşı açmak durumunda kalacaktır. Böylece AB'nin otonom rejimlerine uyum için Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi çerçevesinde üçüncü ülkelere karşı tarifelerini tek taraflı olarak indirmiş olan Türkiye, bu serbest ticaret anlaşmaları ile tarifelerini tümüyle sıfırlayacaktır.

Bazı hassas ürünlerde, tarife indirimleri, bir takvim uygulanarak belirli bir süreye yayılabilmektedir. Ancak, AB ve Türkiye'nin hâlihazırda uyguladığı ortak gümrük tarifelerinin düşük olması nedeniyle bu sürenin de çok uzun olmayacağı açıktır. Serbest ticaret anlaşması kapsamında ticarete konu malların büyük bir kısmında anlaşma yürürlüğe girer girmez tarifelerin sıfırlanması söz konusudur.

AB, kendi yaptığı serbest ticaret anlaşmalarında üretim sektörleri açısından hassas bulduğu ürünler için gerekirse tarife tercihi tanımamaktadır. Buna karşılık, tarife tercihinin belirlendiği müzakerelere katılamadığı için Türkiye'nin üretim sektörlerindeki hassasiyetleri dikkate alınmamaktadır. Oysaki üretim sektörleri Türkiye için hala önemini korumaktadır ve bu konuda Türkiye'nin hassasiyetleri Avrupa Birliği'nden farklıdır. Türkiye, AB tarafından belirlenen tarife tercihlerine uyarak zarara uğramayı veya kendisi açısından hassas bulduğu ürünler için farklı bir tarife tercihi belirleyerek ortak ticaret politikasından sapmayı göze almak zorundadır. Türkiye, ortak ticaret politikasından sapmamak adına AB tarafından belirlenen tarife tercihlerine uyarak, kendisinin zarar göreceği tercihi yapan taraf olmaktadır. AB ve Türkiye, Gümrük Birliği çerçevesinde ortak ticaret politikasına tabi olmaktan dolayı, Türkiye'nin uğradığı zararları gündemlerine almalı; telafi edecek önlemler üzerinde mutlaka beraberce düşünmelidir.

AB'nin acele bir biçimde birçok ülke ve bölge ile serbest ticaret anlaşması sonuçlandırma kararlılığı ve faaliyeti içinde olduğu dikkate alınırsa, Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği'nin, kısa zamanda içinde, Türkiye açısından ekonomik anlamını yitireceğini kabul etmek gerekmektedir.

Serbest ticaret anlaşmalarında tarife indirimleri karşılıklıdır. Örneğin, AB ile serbest ticaret anlaşmasında, Güney Kore birçok üründe gümrük vergisini hemen sıfırlamayı kabul etmiştir. Tarife indirimleri açısından bakıldığında AB tarafının daha fazla kazançlı çıktığı bile söylenebilir. Bununla beraber, Türkiye'nin Güney Kore ile yapacağı serbest ticaret anlaşmasında Türkiye üreticilerinin Güney Kore pazarında Güney Kore üreticilerine karşı rekabet şansları yoktur. Bu yüzden Güney Kore tarafının yaptığı indirimlerin pek fazla önemi olmayacaktır.

19-ahmet celebi.indd 5 7/23/10 7:49:38 PM

Sonuç olarak, kısa zamanda tarifelerden kaynaklanan koruma kalkacak ve Türkiye üretim sektörleri hem Avrupa pazarında hem de Türkiye pazarında daha yoğun bir rekabet ile karşı karşıya kalacaklardır. Bu sebeple Güney Kore gibi Asya ve Uzakdoğu ülkeleriyle yapılacak serbest ticaret anlaşmaları Türkiye üretim sektörleri üzerinde önemli bir rekabet baskısı yaratacaktır.

Tarife indirimlerinden dolayı, Türkiye'nin bütün serbest ticaret anlaşmalarından olumsuz etkileneceğini söylemek mümkün değildir. Türkiye'nin Avrupa Akdeniz Topluluğu sistemi içinde serbest ticaret anlaşmaları yaptığı Akdeniz Ülkelerine karşı avantajlı olduğu söylenebilir. Türkiye Akdeniz ülkelerine göre daha güçlü bir üretim sanayine sahiptir. Aynı şekilde AB ve Türkiye'nin Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ülkeleri ile yapacağı yeni nesil serbest ticaret anlaşmaları da Türkiye'nin yararına olacaktır. Petrol ihracatından dolayı yüksek gelir düzeyine sahip olan bu ülkelerde üretim sanayi zayıftır. Bu sebeple KİK ülkeleri ile yapılacak olan serbest ticaret anlaşmalarında elde edilecek tarife indirimlerinden kazançlı çıkacak taraf Türkiye olacaktır.

Türkiye'nin Avrupa Akdeniz Ortaklığı çerçevesinde serbest ticaret anlaşması yaptığı Akdeniz ülkelerinin tarifeleri çok yüksektir ve indirimler uzun bir süreye yayılmıştır. Ortak ticaret politikasına uyum gereği, Türkiye, yine AB tarafından müzakere ve kabul edilen yüksek tarifeleri benimsemek zorunda kalmıştır. Bu yüzden, önemli pazar potansiyeli olan Akdeniz ülkeleri ile yaptığı serbest ticaret anlaşmalarından Türkiye'nin elde ettiği yarar beklentilerin altında kalmıştır.

Menşe Kuralları

Serbest ticaret anlaşması kapsamında tercihli ticaret avantajlarından yararlanacak malların ihraç edilecek ülke menşeli olması esası vardır. Bir malın ihracatçı ülkede üretim sırasında menşe statüsü kazandırıcı bir işleme tabii tutulup tutulmadığına serbest ticaret anlaşması kapsamında belirlenen tercihli menşe kurallarına göre karar verilmektedir. Belirlenen kurallara göre bir malın menşe statüsü kazanması kolay veya zor olabilmektedir. Serbest ticaret anlaşmaları sürecinde, menşe kuralları, üretimin nerede kümeleneceğini belirleyen çok önemli bir stratejik araca dönüşmüştür. Bu bakımdan, serbest ticaret anlaşması müzakerelerinde, taraf ülkeler, menşe kuralları açısından da, kendi sektörlerinin hassasiyetlerini dikkate almak suretiyle bu aracı iyi kullanmak mecburiyetindedirler. AB, yeni nesil serbest ticaret anlaşmalarında, malların menşe statüsü kazanmasını kolaylaştırıcı yönde adımlar atmaktadır. AB ile Güney Kore arasında parafe edilen serbest ticaret anlaşmasında Güney Kore tarafının talebi üzerine menşe kurallarına büyük esneklik getirilmiştir. Nihai ürünlerin imalatında kullanıla-

19-ahmet celebi.indd 6 7/23/10 7:49:38 PM

cak menşeli olmayan girdilerin oranları yükseltilmiştir. Oranların yükseltilmesi, üretimde daha fazla menşeli olmayan girdi kullanılması anlamına gelmektedir. Bu durum serbest ticaret anlaşmasına taraf olmayan üçüncü ülkelerin, bu arada Çin'in de dolaylı olarak bu serbest ticaret anlaşmasından yararlanmasına yol açacaktır. Bu şekilde, Güney Kore üreticilerinin Çin'den daha fazla düşük maliyetli girdi kullanarak ürün maliyetlerini düşürme ve önemli bir rekabet avantajı yakalama şansları doğacaktır.

AB, şimdiye kadar yaptığı tüm serbest ticaret anlaşmalarında menşeli olmayan girdiler üzerindeki "gümrük vergilerinde geri ödemenin veya muafiyetin yasaklanması kuralını (no duty drawback rule)" uygulamıştır. Güney Kore ile yapılan serbest ticaret anlaşmasında bu kuraldan da vazgeçilmektedir. Böylece taraflar, bir taraftan diğerine ihraç edilen menşeli ürünlerin imalatında kullanılacak üçüncü ülke menşeli girdiler için gümrük vergilerinin geri ödenmesi veya vergi muafiyeti imkânı kullanabileceklerdir. Güney Kore'nin talebi doğrultusunda, Menşe Protokolü'nde "gümrük vergilerinde geri ödeme veya muafiyetin yasaklanması" temel kuralında değişikliğe gidilmesi, bu serbest ticaret anlaşmasından, yine Çin başta gelmek üzere, bazı üçüncü ülkelerin dolaylı olarak yararlanmasına yol açacaktır. Menşeli olmayan girdiler üzerindeki gümrük vergilerine, geri ödeme veya muafiyet imkânı tanınması, Güney Kore üreticilerine ek maliyet avantajı kazandıracaktır.

Serbest ticaret anlaşmalarına taraf ülkeler arasında, karşı tarafın pazarına girişte tarife engeli kalktığı için, emek yoğun sektörlerde, üretimin işgücü maliyetlerinin düşük olduğu tarafta kümeleneceği açıktır. AB'nin Güney Kore ile yaptığı bu anlaşmada menşe kurallarına getirilen esneklikle bu kümelenmenin Güney Kore'de olacağını kestirmek zor değildir. Güney Kore işgücü maliyeti bakımından Avrupa'ya göre daha avantajlıdır. Menşe kuralları ile Güney Kore'ye AB ile olan ticaretinde Çin'in ucuz işgücünü kullanma olanağı verilmiştir. Bütün bunların yanında, Güney Kore'nin bir yüksek teknoloji ülkesi olduğu da unutulmamalıdır.

Güney Kore ile yapılacak olan serbest ticaret anlaşmasında Türkiye üretim sanayilerinin önemli endişelerinden biri bu yüzden menşe kurallarından kaynaklanmaktadır. Türkiye ve AB'li üreticilerin, tarife indirimlerine karşın, Güney Kore pazarında Güney Kore üreticilerine karşı rekabet şansları zayıftır. Bu bakımdan, Güney Kore'nin yaptığı tarife indirimlerin pek fazla önemi olmayacaktır. Buna karşılık, Güney Kore, Avrupa Birliği gibi büyük bir pazar için birçok sektörde yapacağı üretimde Türkiye ve AB üreticilerine karşı avantajlı konuma gelmektedir. Bu durumun, otomotiv haricinde daha çok üretim dışındaki sektörlere (bilgi ve geniş bant iletişim teknolojileri, internet uygulamaları, otomotiv, havacılık endüstrisi elektroniği, medikal elektronik gibi) odaklanan, özellikle Güney Kore ile yaptığı serbest ticaret anlaşmasında, hizmet sektörlerinde büyük beklentileri olan Avrupa Birliği'ni rahatsız etmeyeceği görülmektedir.

Bir serbest ticaret anlaşmasında uygulanacak menşe kuralları, üretime dayalı sanayilerin rekabeti üzerinde doğrudan etkiye sahiptir. Avrupa Birliği, üçüncü ülkelerle (örneğin Güney Kore ve KİK ülkeleri ile) yaptığı yeni nesil serbest ticaret anlaşması kapsamında, kendi üretim sanayilerinin rekabet durumunu ve ihtiyaçlarını dikkate alarak şimdiye kadar yaptığı serbest ticaret anlaşmalarında olduğundan daha farklı menşe kurallarını gündeme getirebilmektedir. Güçlü olduğu bir sektörde karşı taraftan elde edeceği bir büyük tavize karşılık, üretim sektörünü ilgilendiren menşe kurallarında fedakârlıkta bulunabilmektedir. Üstelik üretim sektörlerinden çıkmakta olan AB ülkeleri için menşe kuralları hassas bir husus olmaktan çıkmaktadır. AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı ve Türkiye'yi de bağlayan serbest ticaret anlaşmalarında, müzakere sürecine Türkiye'nin katılımının mümkün olmaması, Türkiye üretim sanayinin hassasiyetlerine ve ihtiyaçlara cevap veren menşe kurallarının gündeme gelmesini olanaksız kılmaktadır.

Güney Kore'nin talebi doğrultusunda, Menşe Protokolü'nde "gümrük vergilerinde geri ödeme veya muafiyetin yasaklanması" temel kuralında değişikliğe gidilmesi, bu serbest ticaret anlaşmasından, yine Çin başta gelmek üzere, bazı üçüncü ülkelerin dolaylı olarak yararlanmasına yol açacaktır.

19-ahmet celebi.indd 7 7/23/10 7:49:38 PM

Türkiye, kendi üretim sektörlerinin ihtiyaçları ile uyuşmasa bile Avrupa Birliği tarafından benimsen menşe kurallarına tabii olmak zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla Türkiye zor bir ikilemle karşı karşıyadır. Ya Avrupa Birliği'nin kendi çıkarları doğrultusunda kabul ettiği menşe kurallarına tabi olacaktır, ya da ortak ticaret politikasından sapma pahasına kendi çıkarları doğrultusunda menşe kuralları müzakere edecektir. Türkiye kendi lehine olmasa bile, şimdiye kadar ortak ticaret politikasından sapmamak adına, Avrupa Birliği'nin müzakere ettiği menşe kurallarına tabii olmuştur. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne paralel yapmak zorunda olduğu serbest ticaret anlaşmalarında, kendi üretim sektörlerini korumak için Avrupa Birliği'nden farklı menşe kuralları uygulayabilmesi, üzerinde ciddi olarak düşünülmesi gereken bir konudur. Veya Türkiye-AB ortak platformlarında Türkiye'nin bu nedenle uğradığı zararların telafi edilmesi üzerinde mutlaka durulmalıdır.

Gelişmiş ülkeler, güçlü patent portföylerinden elde edecekleri gelirlere güvenerek, serbest ticaret anlaşmaları nedeniyle uğrayacakları potansiyel üretim kayıplarını çok önemsemedikleri gibi, serbest ticaret anlaşmalarını patentlerden elde edecekleri lisans gelirlerini artırmanın bir aracı olarak da görmektedirler.

AB, yeni nesil serbest ticaret anlaşmalarında, şimdiye kadar Avrupa Akdeniz Ortaklığı çerçevesinde yaptığı serbest ticaret anlaşmalarında olduğundan daha esnek menşe kurallarını benimsemektedir. Bu durum, haklı olarak, iç içe geçen değişik ticaret düzenlemelerinde menşe kuralların pratikte usule uygun kullanıldığının nasıl denetleneceği sorusunu da gündeme getirmektedir.

Fikri Mülkiyet Hakları

Sınai mülkiyet (patent, marka, endüstriyel tasarım) ve telif haklarından oluşan fikri mülkiyet haklarının uluslararası düzeyde korunması, teknolojik gelişmenin ve ekonomik büyümenin en önemli itici gücünü oluşturan yaratıcı düşüncenin teşvik edilmesi açısından son derece önemlidir. Uluslararası ticarette, bireylerin ve kuruluşlarının fikri mülkiyet haklarının korunmasının kurallara bağlanması ve anlaşmalarla garanti altına alınması olumlu bir yaklaşımdır.

Bununla beraber serbest ticaret anlaşması sürecinde gelişmekte olan ülkelerin patent konusunda ciddi problemler yaşayacağını kestirmek zor değildir. Daha uzun bir araştırma ve geliştirme geleneğine sahip çok güçlü patent birikimine sahip olmuş gelişmiş ülkelerle, patent bakımından zayıf gelişmekte olan ülkelerin arasındaki serbest ticaret anlaşmalarında, teorik olarak eşit kuralların adil işleyeceğini söylemek mümkün değildir. Gelişmiş ülkeler, güçlü patent portföylerinden elde edecekleri gelirlere güvenerek, serbest ticaret anlaşmaları nedeniyle uğrayacakları potansiyel üretim kayıplarını çok önemsemedikleri gibi, serbest ticaret anlaşmalarını patentlerden elde edecekleri lisans gelirlerini artırmanın bir aracı olarak da görmektedirler.

Öte yandan, patent sisteminden kaynaklanan problemlerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Firmalar bir yandan lisanslama yoluyla mevcut patentlerinden elde edilecek gelirleri artırmanın yollarını ararken, diğer yandan yeni başvurularla patent portföylerini güçlendirmeye çalışmaktadırlar. Bu amaçla, tüm dünyada patent başvuru sayılarında önemli artışlar olmuştur. Patentlerin önemi ve sayısı artarken, patent incelemesinin gereken titizlikte yapılamaması ciddi sorunları beraberinde getirmiştir. Bir buluşun patent kriterlerini yerine getirip getirmediğinin tespit edilmesi için yapılan inceleme ve araştırma sürecinde sıklıkla hatalar olmakta ve patent alma koşullarını yerine getirmeyen buluşlara patent verilebilmektedir. Patent ile koruma kriterlerine uygun olmayan buluşlara patent verilmesi çok sık görülen bir durum halini almıştır. Dünyadaki mevcut kayıtlı patentlerin %10'dan daha azının lisans ödemeye değer patentler olduğu, patent uzmanlarınca ifade edilen bir gerçektir. Geçersiz patentlere haksız lisans ödemelerine karşı yasal olarak karşı koymanın ve hakları savunmanın maliyetleri yüksektir. Bu konu önemli bir yasal birikim de gerektirmektedir. Gelişmiş ülkeler %90'nı değersiz patentlerden oluşan patent portföyüne dayanarak, patent portföyü zayıf gelişmekte olan ülkelerin üretimini ve ticaretini engelleyebileceklerdir. Bu yönü ile patent sistemi gelişmekte olan ülkeler aleyhine istismara ve birçok itilafa açık bir konudur.

19-ahmet celebi.indd 8 7/23/10 7:49:38 PM

Özel sektör firmalarından, kamu araştırma kurumlarına ve üniversitelere kadar Türkiye'deki tüm ekonomik aktörlerin patent portföylerini güçlendirmelerine ve fikri mülkiyet hakları yönetiminde uzmanlaşmaya başlamalarına acilen ihtiyaç vardır.

Rekabet ve Devlet Yardımları

Ülkeler arasında yapılan ekonomik entegrasyon anlaşmalarında devlet yardımlarının şeffaf kurallara bağlanması ve devlet yardımlarını denetleyen bir kurumsal yapının olması rekabetin eşit kurallarda yapılması bakımından önemlidir. Buna karşın rekabet kurallarının eşit olması, rekabetin adil işleyeceği anlamına gelmemektedir. Kurallar her iki taraf için karşılıklı eşit olsa bile, bu kuralların eşit bir şekilde işlemesi tarafların da eşit olmasına da bağlıdır. Eşit taraflar arasında yapılmayan bir ekonomik entegrasyon anlaşmasının zayıf olan tarafın aleyhine işleyeceği ekonomi uzmanlarının ileri sürdüğü temel bilimsel bir görüştür. Bu nedenle, gelişmişlik düzeyi aynı seviyede olmayan taraflar arasında yapılan entegrasyon anlaşmalarında, zayıf taraf için bir geliştirme programının uygulanması tavsiye edilmektedir. Bu bilinçle, Avrupa Birliği tam üyelik statüsü ile Birliğe kabul ettiği, Batı Avrupa Ülkelerine göre gelişmişlik düzeyi çok düşük Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri için bir geliştirme programı uygulamaktadır. Bu ülkelerin bölgesel ve sektörel problemlerinin çözümüne yardımcı olmak, sanayi ile ilgili temel altyapılarını geliştirmelerine olanak vermek için AB uyum ve yapısal fonlarından (cohesion and structural funds) her yıl önemli miktarda hibe yardımlar bu ülkelere transfer edilmektedir. Örneğin, Avrupa Birliği, yeni katılan Romanya'ya ekonomik altyapısını iyileştirmesi için her yıl 3 milyar Euro yardım yapmaktadır. Aynı şekilde, AB'ye dâhil olan diğer üye ülkeler uyum ve yapısal fonlardan milyarlarca Euro destek almaktadır. Ayrıca, bu ülkeler için Avrupa Yatırım Bankası'ndan uygun koşullu kredi temin etmenin yolu açıktır. Bunun yanında bu ülke hükümetlerinin yatırım yapan şirketlere verdiği büyük desteklere AB Komisyonu izin vermektedir. AB, daha önce Birliğe kabul ettiği, İspanya, Portekiz, Yunanistan, İrlanda gibi ülkeler için de benzer bir yaklaşımı sergilemiştir. Gelişmiş üye ülkelerde bile sayısız örnekleri bulunan bu destekler rekabet kurallarına aykırı bir uygulama olarak görülmemektedir. Avrupa Birliği, kendi stratejik öncelikleri doğrultusunda Batı'daki gelişmiş üye ülkelerde gerektiğinde kamu-özel ortak yatırımlarını cesaretlendirmekte ve desteklemektedir. Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Güney Kore ve Çin'e karşı Avrupa Birliği'ni 2020 yılına kadar bilişim sektöründe lider konuma getirmek için hazırlanan strateji belgesinde teşvikler önemli bir role sahiptir. Özel sektör yanında, birçok alanda kamunun ekonomik aktör olarak girişiminin gerekliliği

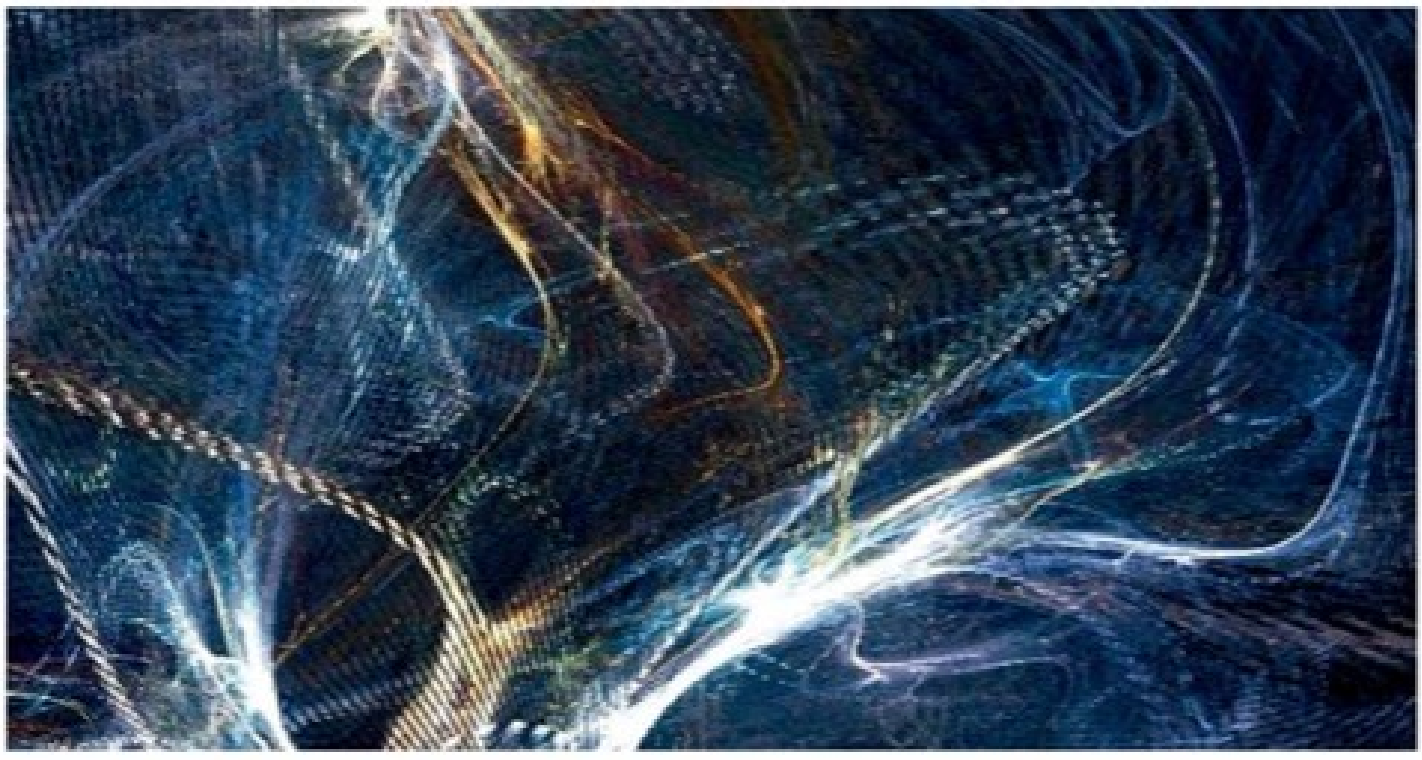

19-ahmet celebi.indd 9 7/23/10 7:49:39 PM

vurgulanmaktadır.

Buna karşılık, üretim yatırımları ve araştırma-geliştirme için Türkiye'nin sunduğu çok sınırlı destekler DTÖ ve AB rekabet kurallarına aykırı olduğu gerekçesi ile Avrupa Birliği tarafından eleştiri konusu yapılmaktadır. Türkiye'de bazı kesimlerde bile DTÖ anlaşmalarına taraf olması ve AB'ye karşı ortaya çıkan yükümlülükleri dolayısıyla, Türkiye'nin AR-GE faaliyetleri dışında sanayisini destekleyemeyeceği görüşü hâkimdir. Bu eleştiriler ve görüşler birçok bakımdan haklı bir temele dayanmamaktadır. DTÖ ve Avrupa Birliği'ni kuran anlaşmalar incelendiğinde, bu anlaşmaların AR-GE haricinde de devlet yardımlarına izin verdiği açıkça görülecektir. Avrupa Topluluğu'nu kuran Anlaşmanın 87 (3) (a) maddesi yaşam standardı düşük olan ve ciddi işsizlik problemi olan bölgelerin ekonomik kalkınması için üye ülkelere bu bölgelerdeki sanayiini desteklenmesi için izin vermektedir. Yine aynı Anlaşmanın 87 (3) (c) maddesi, ekonomik canlanmayı kolaylaştırmak için belirli sanayi faaliyetlerin (sektörlerin) veya belirli bölgelerin desteklenebileceğini belirtmektedir. Avrupa Birliği, uyum ve yapısal fonları bu amaçla oluşturmuştur; Birliğe sonradan üye olan ve gelişmişlik düzeyleri Batı Avrupa'daki Birlik üyesi ülkelere göre daha düşük olan ülkelerin geliştirilmesini bu fonlardan desteklemektedir. Genel olarak düşük gelişmişlik düzeyi, yüksek işsizlik oranı, bölgeler arasındaki gelişmişlik farkı dolayısı ile Türkiye'nin üretim ve AR-GE yatırımları için vereceği desteklerin DTÖ'nün ve AB'nin rekabet ve devlet yardımları ile ilgili kurallarını ihlal ettiğini ileri sürmenin hiçbir mantıklı gerekçesi yoktur. Bütün bu eleştirilerin tersine, Türkiye'nin Gümrük Birliği ve serbest ticaret anlaşmaları sürecindeki uğradığı zararlardan dolayı AB'nin uyum ve yapısal fonlarından yardım almaya hakkı vardır.

Güney Kore, yıllardır izlediği cömert teşvikler içeren sanayi politikası ile ekonomisini güçlü bir konuma getirmiştir. Bu teşvikler kritik desteklerle günümüzde de devam etmektedir. Benzer şekilde devletin ekonomik aktör olarak katılımı ile Çin, sanayisini ve ihracatını geliştirmek için güçlü bir teşvik politikası izlemektedir; bu sayede çift haneli büyüme rakamlarına ulaşmıştır. Çin ve Güney Kore'nin düşük kur politikaları ile küresel piyasalara nasıl hâkim konuma geldiği bilinen bir gerçektir. Çin para birimi Yuan'ın Dolara karşı % 40-50, Kore para birimi Won'a karşı % 20 daha az değerli olduğu uluslararası finans çevrelerince kabul edilen bir gerçektir.(2) Serbest ticaret düzenlemeleri ile küreselleşen Dünyada düşük kur politikalarının yol açtığı haksız rekabetin nasıl önleneceği ise bilinmemektedir.

Gümrük Birliği ve Serbest Ticaret Anlaşmaları Sürecinde Türkiye'nin Zorlukları

Türkiye, yukarıda sıkça belirtildiği üzere, AB ile arasındaki gümrük birliğini düzenleyen Ortaklık Konseyi Kararına göre AB'nin ortak ticaret politikasına uymak, bu kapsamda, AB'nin serbest ticaret anlaşması yaptığı ülkelerle benzer anlaşmalar yapmak durumundadır.

AB, Küresel Avrupa stratejisi doğrultusunda üçüncü ülke veya ülke grupları ile serbest ticaret anlaşmalarında başı çekmektedir. Avrupa Birliği yapacağı her serbest ticaret anlaşması ile ilgili müzakerelere başlamadan önce ekonomik etki analizi çalışması yapmakta ve çıkan sonuçlara göre serbest ticaret anlaşmasının kapsamı ve kuralları ile ilgili kendi çıkarlarına uygun müzakere pozisyonu belirlemektedir. Ayrıca, gerek müzakere süreci öncesinde gerekse müzakereler sırasında kendi sektörlerinin görüşüne başvurarak uygun koşullarda serbest ticaret anlaşmalarını sonuçlandırmaktadır. Bu, bir serbest ticaret anlaşması sürecinde izlenmesi gereken son derece doğal bir yaklaşımdır.

Bununla beraber, AB ile çok yakın bir ekonomik entegrasyon içinde olan Türkiye'nin kendisini de doğrudan ilgilendiren serbest ticaret anlaşmaları müzakere sürecine katılım ve söz söyleme hakkı yoktur. Türkiye ortak ticaret politikasına uyum gereği AB'nin kendi çıkarlarına uygun koşullarda sonuçlandırdığı serbest ticaret anlaşmalarını, aynı içerikte ve koşullarda yapmak zorundadır. Türkiye'de ve AB'de serbest ticaret anlaşmasından etkilenecek ekonomik aktörlerin öncelikleri ve beklentileri farklıdır. Bir serbest ticaret anlaş-

(2) *October 26, 2009, Businessweek*

19-ahmet celebi.indd 10 7/23/10 7:49:39 PM

masının omurgasını teşkil eden tarife indirimleri, menşe, kamu alımları, fikri mülkiyet hakları, rekabet gibi pek çok alanlardaki kurallar farklı gelişmişlik düzeyine sahip oldukları için, Türkiye ve AB sanayi sektörlerini farklı etkileyecektir. Serbest ticaret anlaşmalarında Türkiye üretim sektörlerinin öncelikleri, ihtiyaçları ve hassasiyetleri gözetilmemektedir. Bu bakımdan, serbest ticaret anlaşmalarından dolayı Türkiye'nin ekonomik zarara uğraması kaçınılmazdır.

Türkiye'nin yaptığı serbest ticaret anlaşmaları ile ilgili bir diğer husus trafik sapması ile ilgilidir. Meksika ve Cezayir örneğinde olduğu gibi AB'nin serbest ticaret anlaşması yaptığı bazı ülkeler, Türkiye ile serbest ticaret anlaşması yapmaya yanaşmamaktadır. Bu ülkelere karşı yapılan ihracatta Türkiye'deki üreticiler, AB'deki rakiplerine göre dezavantajlı duruma düştükleri gibi, bu ülkelerden AB'ye ithal edilen ve serbest dolaşıma giren malların Türkiye'ye girme riski vardır. Bu malların Türkiye gümrük alanında serbest dolaşım statüsüne haiz olmadığı hususunda yasal bir boşluk bulunmamakla beraber, bu malların Türkiye girmesini önlenmenin uygulamada bazı zorlukları vardır. Bu mallara gümrüklerde menşe kontrolü yapılarak Türkiye gümrük alanına girişi engellenebilir. Böyle bir işlemin, gümrüklerde seçici bir tarzda yapılmasındaki zorluklardan dolayı, gerçekten serbest dolaşımda olan malların gümrük geçişinde istenmeyen sıkıntılara yol açma ihtimali yüksektir.

Avrupa Birliği'nin kabul ettiği şartlara bağlı kalarak, Avrupa Akdeniz topluluğu çerçevesinde serbest ticaret anlaşması yaptığımız Akdeniz Ülkelerinin tarifelerinin çok yüksek olması ve tarife indirim sürelerinin çok uzun bir süreye yayılması ayrı bir sıkıntı konusudur. Türkiye ve AB'nin bu ülkelere karşı tarifelerini tek taraflı sıfırlamış olmasına karşın, bu ülkelerin, çok yüksek olan tarifelerini, 9-12 yıllık bir zaman dilimi içinde indirecek olması, Türkiye'deki üretim sektörlerinin bu serbest ticaret anlaşmalarından elde edilecekleri faydayı sınırlamaktadır. Sanayi sektörlerinde zayıf Akdeniz Ülkeleri, Türkiye'deki pek çok üretim sektörü için önemli bir pazar konumundadır. Ayrıca, AB ve Türkiye'nin tek taraflı tarife avantajı tanımasının, bu ülkeleri rakip yatırımlar için cazip hale getirme riski vardır. Üstelik Avrupa Birliği ile serbest ticaret anlaşması yapmış olan Cezayir'in, Türkiye ile serbest ticaret anlaşmasına yanaşmamasına karşı bir yaptırım bulunmamaktadır.

Öte yandan, Türkiye'nin, Avrupa Birliği ile izlemek zorunda kaldığı ortak ticaret politikası nedeniyle, kendi girişimi ile serbest ticaret an-

19-ahmet celebi.indd 11 7/23/10 7:49:39 PM

laşmaları yapamamasından dolayı da kayıpları olmaktadır. Türkiye, D-8 ülkeleri ve Türki Cumhuriyetleri gibi kendisi açısından çok önemli potansiyel pazar olan ülkelerle serbest ticaret anlaşması yapmak için, öncelikle AB'nin serbest ticaret anlaşması yapmasını beklemek zorundadır. Bu durum Türkiye'nin ihracat kapasitesini sınırlayan bir husustur. Türkiye AB ile ortak gümrük tarifesi yüzünden bu ülkelere karşı tarifelerini indirmiştir. AB ile olan ortak ticaret politikasına halel gelmeyecek şekilde, Türkiye ile bu ülkeler arasında tercihli ticaret anlaşması seçeneği gündeme getirilerek, en azından bu ülkelerin Türkiye'ye karşı uyguladıkları tarifeleri, Türkiye'nin bu ülkelere uyguladığı gümrük tarifeleri mertebesine çekmeleri alternatif bir önlem olarak akla gelmektedir. Türkiye'nin bu yüzden uğradığı potansiyel zararların bir muhasebesinin yapılması ve AB ile ilişkilerde gündeme getirilmesi uygun olacaktır. AB'nin yaptığı serbest ticaret anlaşmalarında Türkiye eli kolu bağlı taraf konumundadır.

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki Gümrük Birliği, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği perspektifi içinde bir ön adım olarak yapılmıştır. Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girdiği tarihte Avrupa sanayinin Türkiye sanayine göre hem teknoloji hem de üretim olarak bulunduğu güçlü konum dikkate alınırsa, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında yapılan Gümrük Birliği anlaşmasının eşit taraflar arasında yapılan anlaşma olmadığı açıktır.

Avrupa Birliği uyum ve yapısal fonlarından yararlanması için acilen bir formül aranması Türkiye'nin öncelikli hedeflerinden birisi olmalıdır.

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında yapılan Gümrük Birliği Anlaşması çok ileri düzeyde bir ekonomik entegrasyon anlaşmadır. Bu anlaşma iki taraf arasında ticaret hacminin artmasına önemli katkıda bulunmuştur; ancak, üretim sanayilerinin daha zayıf olması sebebi ile ticaret dengesi sürekli olarak Türkiye'nin aleyhine işlemiştir. Türkiye'nin 14 yıllık (1996-2009) dönemde AB ülkeleri ile Gümrük Birliği'nden kaynaklanan ticaret açığı yaklaşık 134 Milyar dolar olmuştur.[3] Gümrük Birliği Türkiye'yi AB'nin en önemli ihraç pazarı durumuna getirmiştir. 2008 istatistiklerine göre Türkiye, AB'nin en çok ihracat yaptığı ülkeler arasında beşinci sıradadır. Türkiye, AB'nin dünyadaki yedinci büyük ticaret ortağıdır. 14 yıllık Gümrük Birliği sürecinde Türkiye, Avrupa Birliği'nde ekonomik büyüme ve istihdama katkı yapan önemli ticari ortaklardan birisi olmuştur.

Türkiye ekonomisinin temel sorunu cari işlemler açığıdır. Cari işlemler açığı orta ve uzun vadede Türkiye'nin ekonomik büyümesinin sürdürülebilirliğini tehdit eden en önemli faktördür. Bu nedenle büyüme süreci ekonomik krizlerle sıkça kesintiye uğramaktadır. Türkiye'nin cari açığının önemli bir kısmı en büyük ticari ortağı olan AB ile olan ticaretinden kaynaklanmaktadır.

Diğer yandan, Türkiye, Gümrük Birliği ile ticari açıdan Avrupa Birliği'ne üye ülkeler ile aynı konumdadır. Sanayi ürünlerinde AB ile serbest dolaşım ilkesini yürürlüğe koymuştur, zarara uğramak pahasına üçüncü ülkelere karşı ortak ticaret politikasını izlemektedir, AB'nin teknik standartlarını benimsemiştir. Bazı eksikliklere karşın, Gümrük Birliği'nin gerekelerini yerine getirmek için pek çok alanda mevzuatını AB ile uyumlu hale getirmiştir. Bununla beraber AB, Birliğe dâhil ettiği ekonomik bakımdan zayıf Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini, Birliğin gelişmiş ülkelerinin seviyesine getirmek için bir ekonomik geliştirme program uyguluyorken, Gümrük Birliği ile elde ettiği üstün konuma karşın, Gümrük Birliği çerçevesinde Türkiye sanayinin, Avrupa Birliği ekonomisine uyumunu ve bütünleşmesini sağlayacak bir geliştirme programını gündemine almamıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne sonradan üye olan gelişmekte olan ülkelerin tabi olduğuna benzer bir ekonomik geliştirme programına dâhil edilmemiş olması Gümrük Birliği sürecinin en önemli eksikliğidir. Türkiye üretim sanayinin böyle bir ekonomik geliştirme programına acilen ihtiyacı bulunmaktadır. Gümrük Birliğinden dolayı böyle bir ekonomik geliştirme programı için Türkiye'nin AB'nin uyum ve yapısal fonlardan yararlanma hakkı vardır. Ekonomik açıdan Avrupa Birliği ile bu derece bütünleşmiş olan Türkiye'nin AB'nin yardımları söz konusu olunca üçüncü ülke muame-

(3) Bkz. DTM web sitesi dış ticaret istatistikleri

19-ahmet celebi.indd 12 7/23/10 7:49:39 PM

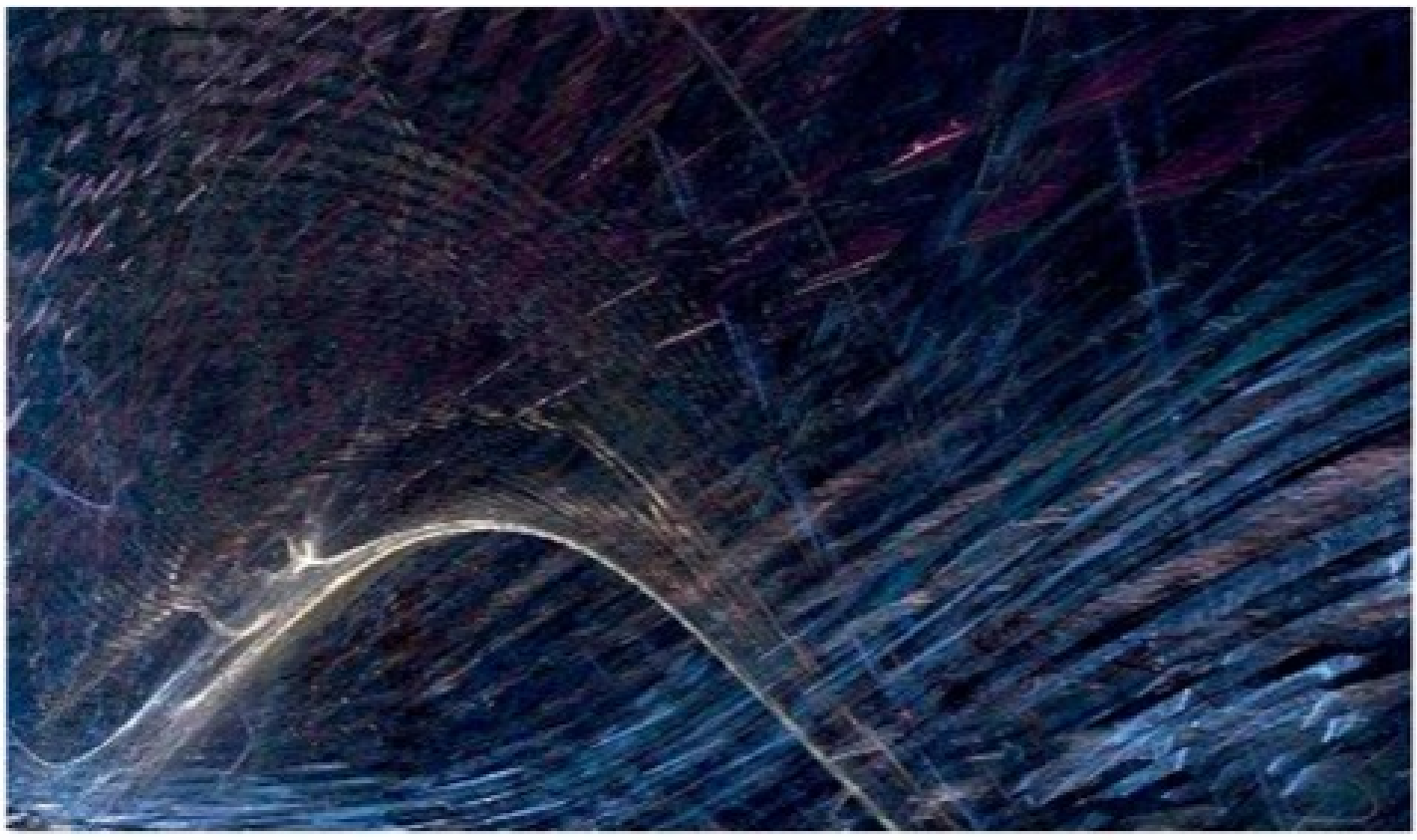

lesi görmesi adil bir yaklaşım değildir. AB'ye tam üyelik sürecinin bir adımı olarak yürürlüğe konulan Gümrük Birliği, hâlihazırdaki işleyiş tarzı ile sürdürülebilir değildir. Ne kadar süreceği belli olmayan ucu açık tam üyelik sürecinin sonucunu bekleyerek bu ticari ilişki bu şekilde devam ettirilmemelidir. Büyüyen cari işlemler açığı yüzünden ekonomik krize girecek olan bir Türkiye'nin Avrupa Birliği ekonomisini ve istihdamını doğrudan olumsuz etkileme riski de büyüktür. Avrupa Birliği uyum ve yapısal fonlarından yararlanması için acilen bir formül aranması Türkiye'nin öncelikli hedeflerinden birisi olmalıdır. Her iki tarafın yararına olacak somut projelerle desteklenen bir ekonomik geliştirme programı çerçevesinde Türkiye'nin Avrupa Birliği yapısal fonlarından yararlanmasının yolu açılmalıdır.

Türkiye'nin doğrudan Avrupa Birliği ile ticaretinden kaynaklanan açığının yanında, Avrupa Birliği'nin otonom ticaret rejimini benimsemesi sonucu tek taraflı olarak üçüncü ülkelere uyguladığı indirimli gümrük tarifesi veya muafiyetten kaynaklanan kayıpları da söz konusudur. Türkiye Çin gibi kendisine rakip bazı ülkelere karşı tarife seviyelerini düşük tutmak zorunda kalmıştır. Bu sebeple Çin'den olan ithalat artmış, Türkiye'de gelişmekte olan birçok üretim sektörü büyük zarar görmüştür. Çoğu işletme bu rekabete dayanamadığı için kapanmıştır. Çin'den ithalat her yıl hızlı bir şekilde artarak 2008'de 15,6 milyar doları bulmuştur. Çin, Türkiye'nin en çok ithalat yaptığı ülkeler arasında üçüncü sırada iken, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ilk 20 ülke arasında yoktur. Türkiye Avrupa Birliği ortak ticaret politikasına uyum dolayısıyla da uğradığı kayıplardan dolayı Avrupa Birliği'nin yapısal fonlarından yararlanmayı hak etmektedir.

Türkiye Ne Yapmalıdır?

Gümrük Birliği ve serbest ticaret anlaşmaları nedeniyle karşılaşmakta olduğu çeşitli güçlükleri aşabilmek ve uğradığı zararı en aza indirmek için Türkiye, nasıl bir çıkış yolu izlemelidir?

Gümrük Birliği kararının gözden geçirilmesi yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır. Türkiye aleyhine işlediği kaydedilen bazı maddelerin gözden geçirilerek ülkenin uğradığı zararların önlenebileceği ileri sürülmektedir. Bazen daha da ileri gidilerek Türkiye'nin Gümrük Birliği kararını askıya alması veya bir serbest ticaret anlaşmasına dönüştürmesi imkânı da tartışılmaktadır.

Avrupa Birliği ile ortak ticaret politikasından sapmayı göze alarak Türkiye kısa vadede kendi sanayi yapısı bakımından hassas gör-

19-ahmet celebi.indd 13 7/23/10 7:49:39 PM

düğü ürünlerde tarife tercihi tanımamayı veya tarife indirimlerini belirli bir takvime yayarak, serbest ticaret anlaşmalarının olumsuz etkilerinden üretim sektörlerini bir süre koruma yolunu seçebilir. Veya Gümrük Birliği kararının bazı maddelerini gözden geçirerek olumsuz etkilerini geçici bir süre hafifletilebilir. Örneğin Türkiye'nin AB'nin serbest ticaret anlaşmaları müzakere sürecine katılımının sağlanması önemlidir. Bununla beraber Gümrük Birliği'nin gözden geçirilmesinin esas ve kalıcı bir çözüm olarak görülmesi son derece yanlıştır. Gümrük Birliği kararının gözden geçirilmesi geç kalınmış, bu yüzden de işe yaramayacak bir tedbirdir.

Küreselleşme, bir anlamda Türkiye'nin kontrolü dışında gelişen, dünyayı tek bir pazar olmaya doğru götüren bir süreçtir. İstense de istenmese de ilerlemektedir. Bu ilerleme, Türkiye'nin AB ile olan Gümrük Birliği ilişkisi ile bağlantılı olmaktan da çıkmıştır. AB ekseni dışında, dünya ticaretinin giderek liberalleşmesi süreci de Türkiye ekonomisini tehdit etmektedir. Türkiye'nin kendi içine kapanarak veya tarifelerin ardına sığınarak bu tehdit ile baş edebilmesi mümkün değildir. Tüm ülkelerin kendilerini yoğun bir rekabetin içinde bulacakları bu sürecin Türkiye'yi de etkilemesi kaçınılmazdır.

Öte yandan, otomotiv ve birkaç başka sanayi sektörü dışında üretim sektörlerinden büyük ölçüde çıkmakta olan Avrupa Birliği ülkeleri, 500 milyonluk nüfusu, yüksek gelir düzeyi, oturmuş iş yapış tarzı ve coğrafi yakınlığı ile Türkiye için vazgeçilmez bir pazardır. Ayrıca Avrupa Birliği birçok sektörde Türkiye'nin rakibi olmaktan çıkmıştır. Türkiye ve Avrupa Birliği sanayi üretimde rekabet etmekten çok birbirlerini tamamlayabilecekleri ve işbirliği yapabilecekleri bir ortama girmişlerdir.

Türkiye, Gümrük Birliği ve serbest ticaret anlaşmalarından uğradığı zarara odaklanmak ve tepkisel bir yaklaşım sergilemek yerine, fırsatlara odaklanmak zorundadır. Türkiye'nin bu süreçten kazanan ülke olarak çıkma potansiyeli yüksektir. Türkiye'nin kazanan ülke olabilmesi için küresel dünya koşulları içinde rekabete hazırlaması gerekmektedir. Türkiye rekabet stratejisini küreselleşen dünyada ortaya çıkan pazar koşullarına göre yeniden belirlemek zorundadır.

Türkiye, Gümrük Birliği kurallarında yapılacak değişiklikleri bir tedbir olarak görmek yerine sanayilerinin rekabet gücünü artırmaya da odaklanarak bu süreci fırsata dönüştürmenin yollarını aramak mecburiyetindedir. Gümrük Birliği sürecinde Türkiye'nin en büyük eksikliği ekonomisinin rekabet gücünü yeterince geliştirememesi olmuştur. Yeni bir rekabet stratejisi ile bu sürece cevap vermek durumundadır.

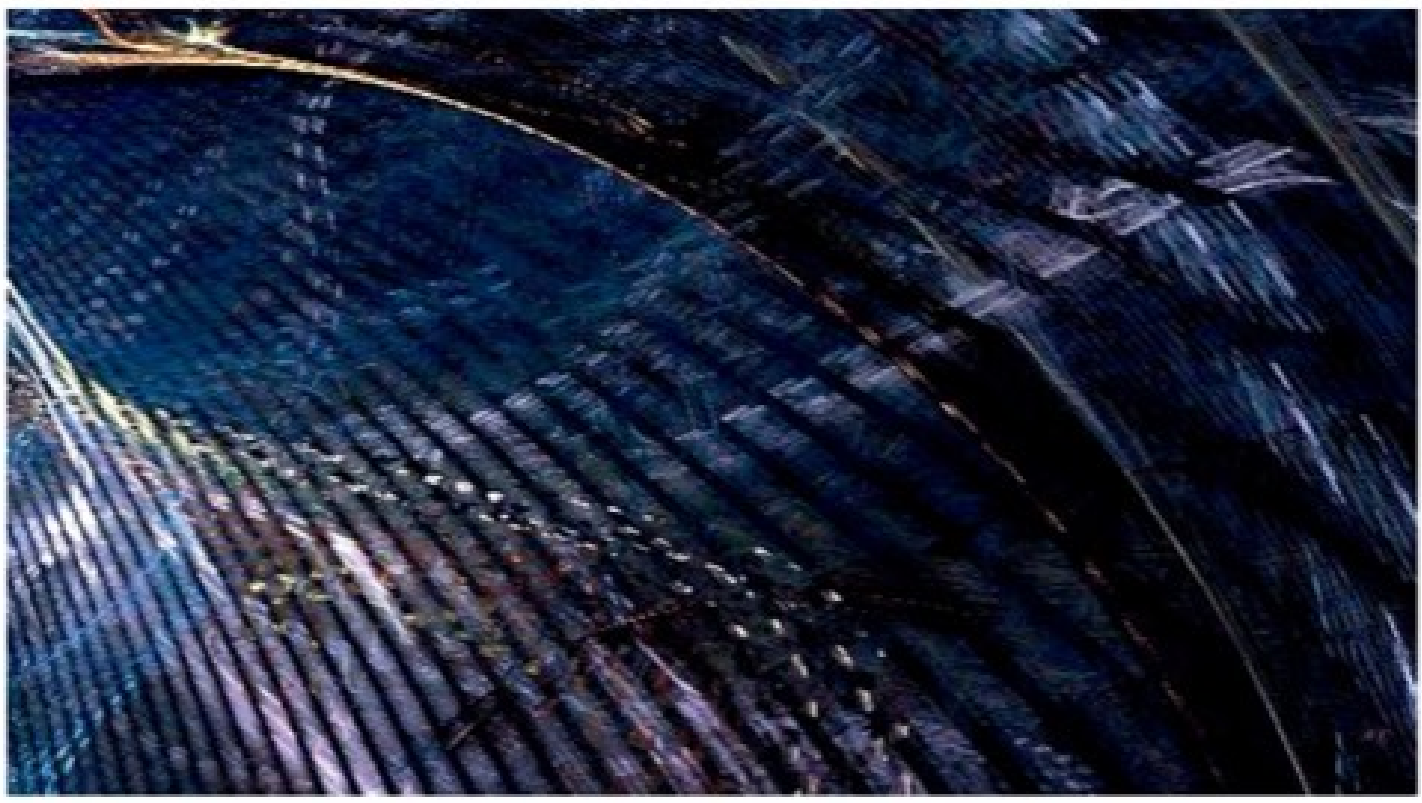

19-ahmet celebi.indd 14 7/23/10 7:49:39 PM

Türkiye, ticaret, sanayi ve teknoloji ayaklarından oluşan etkin bir ekonomik geliştirme programı ile rekabet gücünü artırmalıdır. Uygulanacak ekonomik geliştirme programının detayları ayrı bir inceleme konusudur. Bu yazıda ayrıntılı bir incelemeye girmeksizin izlenebilecek ekonomik geliştirme programının ana hatları ve gerekçeleri özetlenmeye çalışılacaktır. Şöyle ki;

- Türkiye etkin bir ihracat politikası izlemek zorundadır. İçinde bulunduğu bütün olumsuz ve zor koşullara rağmen, Türkiye sanayi sektöründe 20-25 yıl öncesiyle kıyaslanmayacak bir birikime sahiptir. Şirketlerimizin uluslararası iş yapma becerisi artmıştır. Bazı sektörlerde düşük katma değerli üretim yapılıyor olması önemli değildir. Düşük katma değerli bile olsa dünya çapında ihracat odaklı üretim yapılarak ülkeye net döviz girdisi sağlanabilir. Ayrıca, dünyada gelişen küreselleşme sürecinin bir sonucu olarak, bir nihai ürünü verimli bir şekilde üretebilmek için işletmelerin, değişik ülkelerden girdiler kullanma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Katma değeri artırmak için her ara malı ülke içinde üretme saplantısı içinde olmak her zaman doğru bir yaklaşım değildir. Türkiye, ihracatı artırmak için dış ticaret faaliyetlerini daha etkin bir strateji çerçevesinde yürütmek zorundadır. Türk ihracatçılarını yeni pazarlarla buluşturan bir köprü rolü oynayacak şekilde yurtdışı ticaret teşkilatı güçlendirilmeli, pazar araştırması, yatırım çekme, toplantı, fuar, lojistik ve dağıtım ağı, kamu ihalelerine teklif sunma ve başka işbirliği alanlarına göre sınıflandırılmış daha güçlü dış ticaret merkezleri oluşturulmalıdır. Türkiye, ortak ticaret politikasından sapmamak için serbest ticaret anlaşması yapamadığı, kendisi açısından potansiyel pazar olabilecek üçüncü ülkelerle (D-8 Ülkeleri ve Türkî Cumhuriyetleri gibi) tercihli ticaret anlaşması yaparak, bu pazarlara tercihli giriş hakkı elde etmenin yollarını aramalıdır.
- İhracatı kısa vadede artırmanın yolu, mevcut üretim sanayilerini geliştirmekten geçmektedir. Bazı gelişmiş ülkeler, bilgi yoğun uzmanlık alanlarına güvenerek, üretimi, ya işgücünün ucuz olduğu ülkelere kaydırarak veya üretimden tümden çıkarak farklı iş modellerine yönelmişlerdir; örneğin hizmet sektöründe ihracatlarını artırmaya odaklanmışlardır. AB'nin üretimden çıkıyor olması, üretim sanayini geliştirmek ve genç nüfusuna istihdam yaratmak isteyen Türkiye için önemli fırsatlar sunmaktadır. Gelişmiş ülkelerin sanayi stratejilerinden esinlenilerek, bazı çevrelerde Türkiye'deki üretimin katma değerinin düşük olduğu, üretim sektöründen çıkması gerektiği gibi görüşler ileri sürülmektedir. Bu görüşler Türkiye'deki sanayi hayatının gerçekleri ile bağdaşmamaktadır. Ayrıca, Türkiye'de her kademedeki çalışanlarının (işçisinden, en üst düzeydeki yöneticisine kadar) sanayi üretiminden öğreneceği çok şey vardır. Türkiye, bu üretim evresini geçirmek zorundadır. Bu evre, Türkiye'nin katma değeri yüksek üretim tarzlarına geçmesinin önünde bir engel değil, tam tersine yüksek katma değerli üretim modellerine geçişin bir yoludur.

Türk ihracatçılarını yeni pazarlarla buluşturan bir köprü rolü oynayacak şekilde yurtdışı ticaret teşkilatı güçlendirilmeli, pazar araştırması, yatırım çekme, toplantı, fuar, lojistik ve dağıtım ağı, kamu ihalelerine teklif sunma ve başka işbirliği alanlarına göre sınıflandırılmış daha güçlü dış ticaret merkezleri oluşturulmalıdır.

- Üretim sanayimizin en önemli rakip ülkelerinden birisi Çin'dir. Türkiye ve Çin emek yoğun üretim yapmaktadırlar. Çin'in göreceli daha ucuz işgücü ve ölçek ekonomisi ile rekabet üstünlüğü söz konusudur. Ucuz işgücüne karşın, Çin üretim sanayilerinin verimliliği düşüktür. Türkiye, yenilikçi üretim modelleri ve yöntemleri ile yüksek verimlilikte ve dünya çapında üretim yaparak Çin ile rekabet etmenin yollarını bulmalıdır. Üniversitelerimizin endüstri mühendisliği bölümleriyle yakın işbirliği içinde Türkiye sanayi kaliteli ve verimli üretim konusunda uzmanlaşmalıdır. Türkiye'de bu konuda çok birikimli bilim insanlarına sahip üniversiteler mevcuttur. Bilişim teknolojileri, yüksek verimlilikte üretim için, iş yapış modellerinin yeni baştan tasarımlanması için büyük olanaklar sunmakta-

19-ahmet celebi.indd 15 7/23/10 7:49:40 PM

dır. Bu alanda, üniversite- sanayi işbirliğini kurmak nispeten daha kolaydır.

- Gelişme potansiyeli olan küçük ve orta boy işletmeler, seçici bir işleme tabi tutularak desteklenmeli ve ihracat yapan aktörler haline getirilmelidir. Bu amaçla, teşvik mekanizması kadar gerekli kılavuzluk hizmetinin devreye alınması da önemlidir. Bu yönde daha sistematik yaklaşımlar sergilenmek zorundadır.

Gelişme potansiyeli olan küçük ve orta boy işletmeler, seçici bir işleme tabi tutularak desteklenmeli ve ihracat yapan aktörler haline getirilmelidir. Bu amaçla, teşvik mekanizması kadar gerekli kılavuzluk hizmetinin devreye alınması da önemlidir.

- Küçük ve orta boy işletmelerin daha çok desteğe ihtiyaçları olduğu yadsınamaz. Ancak, ihracatta belirli bir düzeye gelmiş büyük işletmelerin, Türkiye'nin ihracatına daha çok katkı yapmaları için cesaretlendirilmelerine ihtiyaç var. Bu sayede yeni pazarlara açılma risklerini göze almaları ve küresel pazarda ölçek ekonomisini yakalamaları mümkün olabilir. Latin Amerika gibi uzak bölgelerdeki ülkelerle yapılacak serbest ticaret anlaşmalarından yararlanabilmek için büyük sayılan işletmelerin bu pazarlara yönelik olarak desteklenmesine de gerek vardır. Türkiye büyük işletmelerinin kazandığı uluslararası rekabet gücü ve iş yapma becerisini kısa dönemde ihracatın artırmak için kullanmalıdır.
- Türkiye, bölgeler arası farkı ortadan kaldıracak geliştirme programını devreye almalıdır. Bu geliştirme programı sadece bazı illeri kalkınmada öncelikli yöre ilan edip ve bazı teşvikler sunmaktan ibaret olmamalıdır. Bütüncül bir yaklaşımla sanayi üretimi desteklenecek bölgelerin, uluslararası ticaretin gerektirdiği şekilde, tam zamanında üretim ve tedarik koşullarına uygun taşıma ve lojistik altyapısına kavuşturulması, ek navlun maliyetlerini en aza indirecek şekilde kara, hava, demiryolu, deniz ulaşım ağı ve lojistik merkezlerinin planlanması ve hayata geçirilmesi gereklidir. Az gelişmiş bölgelerde sanayi üretimi için ihtiyaç duyulan her kademede yetişmiş elemanın bulunması kritik başarı faktörüdür. Bu elemanların bulundukları bölgede yetiştirilmesi için gerekli eğitim olanaklarının yaratılması önemlidir. Bu bölgelere yatırım yapacak yerli ve yabancı firmaların baştan sona karşılaşacaklarının sorunların çözümü için, tek elden rehberlik verecek kurumsal yapı ve kadrolar oluşturulmalıdır. Anadolu'daki nispeten düşük maliyetli işgücü avantajının, yüksek verimli üretim yöntemleri ile birleştirilmesi rekabette, Çin ile baş edebilmenin önemli bir yoludur.
- Küreselleşmenin bir sonucu da üretimin iş gücünün düşük maliyetli olduğu ülkelere kaymasıdır. Türkiye ucuz işgücü maliyeti ve genç nüfusu ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları için cazip bir ülke konumundadır. Türkiye, uygun konumuna karşın üretime yönelik doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmede başarısızdır. Yabancı yatırımcıların ülkeye girmelerini ve başarılı bir şekilde kuruluşlarını tamamlamalarını kolaylaştırmak için hizmet veren birimler tek bir noktadan her türlü ihtiyacı karşılayacak şekilde teşkilatlandırılmalıdır. Bu birimler, yatırım, pazar araştırması, gerektiğinde ortak bulma, idari destek, mevzuat, muhasebe ve vergi konularında danışmanlık vermeli, yabancı yatırımcıya yardımcı olmalı ve gelişmeleri takip etmelidir. Bu birimler, ayrıca, kadrosunda deneyimli proje yöneticileri istihdam etmelidir. Yurtdışındaki ticaret teşkilatları ile eşgüdümlü bir çalışma sergilenmelidir. Yabancı firmaların Türkiye'de iş yaparken karşılaştıkları güçlükleri çözmede yardımcı olunmalıdır. Ayrıca Türkiye'de kolaylıkla yerleşebilmeleri için yabancı firmalara, inşaat, finansman, vergi, işgücü, hukuk, vize, ev işleri ve çocukların eğitimi gibi günlük uğraşlarda yardımcı olunmalıdır. Yabancı yatırımcı, sadece bir proje yöneticisi ile temas ederek, yatırım danışmanlığı, başvuruların onayı, çocukların eğitimi, tıbbi hizmetler ve konaklama da dâhil geniş bir hizmet yelpazesine ulaşabilmelidir. Etkin tanıtım programları ile yabancı yatırımcılar Türkiye'de kendilerine sağlanan kolaylıklar konusunda bilgilendirilmelidir.
- Avrupa'da üretim yapan, yüksek işgücü maliyetleri yüzünden rekabette zorlanan ve üretimlerini başka ülkelere kaydırmak için arayış içinde olan birçok firma bulunmaktadır. Bu firmaların sayıları hızla artmakta-

19-ahmet celebi.indd 16 7/23/10 7:49:40 PM

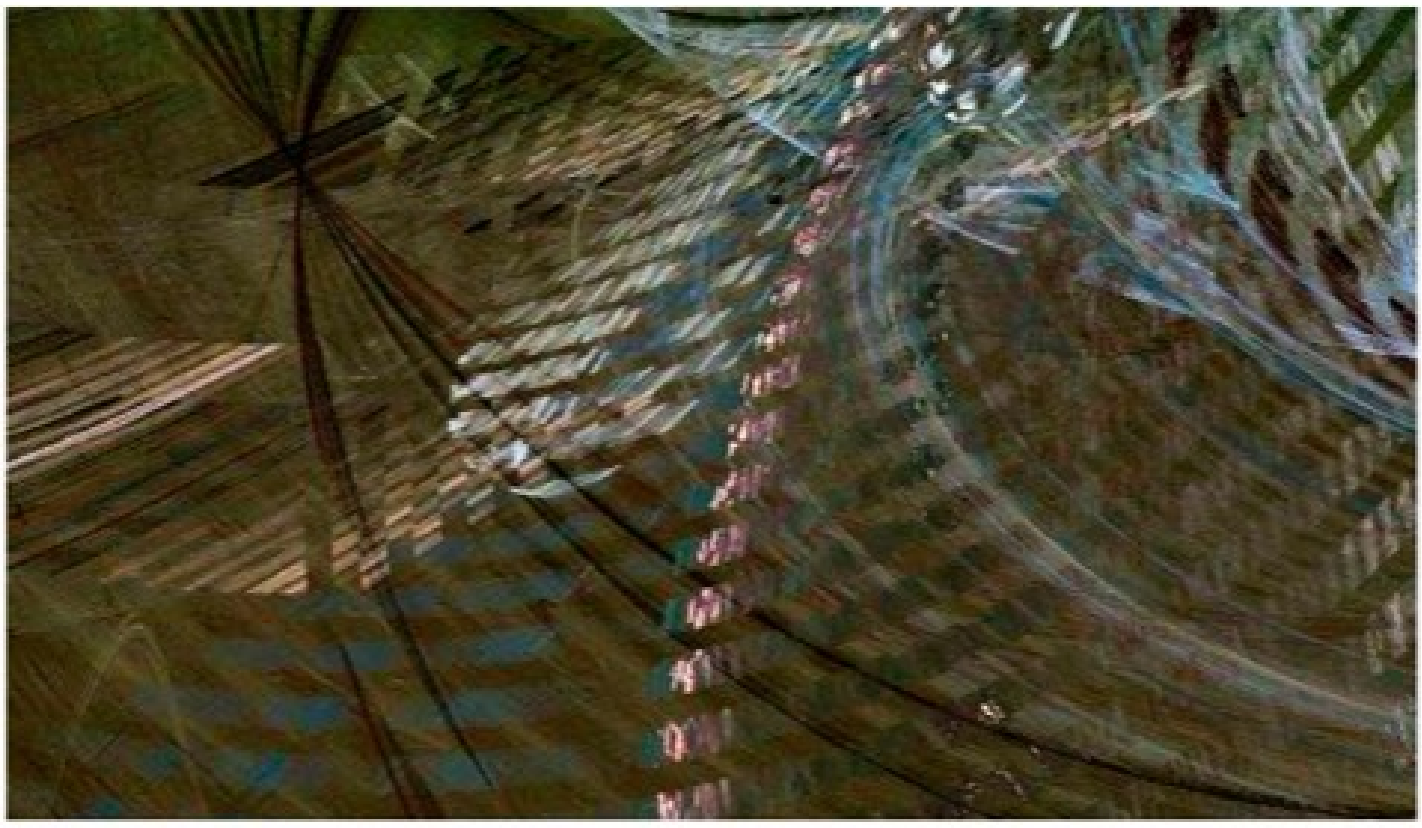

dır. Türkiye'nin bu firmaların yatırımlarını ülkeye çekmeye odaklanan özel bir programı hayata geçirmesine acilen ihtiyaç vardır. Bu amaçla Avrupa'da teşkilatlanmaya ve yurt içi koşullarının yukarıda bahsedildiği şekilde elverişli hale getirilmesine büyük ihtiyaç vardır.

- Teknoloji temelli, büyüme potansiyeli yüksek yeni girişimciliğin desteklenmesi, Türkiye'nin düşük katma değerli üretime dayalı endüstrisinin daha yüksek katma değerli bir sanayi haline dönüştürülmesi için hayati önem taşımaktadır. Türkiye'nin yüksek katma değerli üretim ve ihracata geçmesinin en önemli yolu yeni girişimcilerin geliştirilmesinden geçmektedir. Bir yeni girişimin başarılı olması için iki temel koşul vardır. Birincisi nelerin yapılacağına, ikincisi ise bunların nasıl yapılacağına doğru karar verilmesidir. Yeni girişimler bazen ne yapılacağına, bazen de nasıl yapılacağına, doğru karar veremediği için başarısız olurlar. Girişimciliğin en gelişmiş olduğu ABD'de bile başarı oranları çok yüksek değildir. Ancak, ABD'de başarıyı yakalayan çok az sayıdaki girişimci ekonominin itici gücü olmaya yetmektedir. Yeni girişimcilerin, çoğunlukla iş dünyası deneyimi az olduğu düşünülürse, riskleri yüksektir. Sistematik yaklaşımlar sergileyerek Türkiye teknoloji tabanlı yeni girişimciliği desteklemeli ve yeni girişimcilerin risklerine mutlaka ortak olunmalıdır. Türkiye'de teknoparklar, teşvik, risk sermayesi gibi yeni girişimciliği destekleyici unsurların kurumsallaşması yönünde ilerleme kaydedilmiştir. Riskleri azaltacak ve başarı oranlarını yükseltecek daha güçlü ve sistematik yaklaşımların sergilenmesi gerekmektedir.
- Türkiye ekonomik büyüme ve istihdam yaratmak için rekabete odaklanmak zorundadır. Rekabet gücü, verimlilik artışı, ürün, hizmetler ve iş modellerinde sürekli yenilikçilikle kazanılır. Bilişim teknolojilerinin uygulanması, verimlilik artışı, yenilikçilik ve istihdam için en önemli itici güçtür. AR-GE ve yenilikçilik Türkiye sanayinin küresel rekabet ortamında başarılı olması ve katma değerini artırması için temel bir zorunluluktur. Kuruluşların kısa, orta ve uzun vadeli hedefler doğrultusunda AR-GE'ye gerekli yatırımları yapmaları, en yetenekli insanlarını tahsis etmeleri ve sonuçlarını pazarlanabilir ürünlere veya hizmetlere dönüştürmeleri kritik başarı faktörleridir. Bu yönde devletin sağlayacağı destekler önemlidir. Türkiye ile benzer bir konuma sahip olan Brezilya'da devlet 2010 yı-

19-ahmet celebi.indd 17 7/23/10 7:49:40 PM

lında bilim ve teknolojiye 22 milyar dolar yatırmayı planlamıştır;[4] bir o kadar yatırımı da özel sektörün yapmasını beklemektedir. Bugün, AR-GE'ye destek için ayrılan bütçesi ile Türkiye'nin bir ilerleme kaydedemeyeceği artık görülmelidir. Diğer yandan, firmalar, üniversiteler ve kamu araştırma kurumları yaptıkları buluşları patent ile sonuçlandırarak fikir sermayelerini geliştirmeli ve fikri sermayelerini yönetmek için patent ve fikir hakları yönetim birimlerini oluşturmaya başlamalıdırlar.

- Üniversite sanayi işbirliğinin geliştirilebilmesinin temel koşulu üniversitelerin altyapı ve özellikle kadro imkânlarının güçlendirilmesinden geçmektedir. Üniversitelerin mevcut imkânlarıyla sanayi ile yapacağı ortak çalışmalardan büyük sonuçlar beklenmemelidir.
- Bilişim (bilgi ve iletişim) teknolojileri, 20. yüzyılın son çeyreğine damgasını vurmuştur. İçinde bulunduğumuz yüzyılda da eşine az rastlanır bir şekilde gelişen, ekonomik büyüme ve nitelikli istihdam potansiyeli yaratan en önemli sektör olmaya devam edecektir. Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler iş ve özel yaşamımızı derinden etkileyecek, tüm iş alanlarındaki değişimleri olanaklı kılan ve şekillendiren itici bir güç olarak belirleyici rolünü oynamaya devam edecektir. Bankacılıktan, perakende alışverişe, devlet dairesinden, eğitime ve eğlenceden hayatın tüm alanlarında bu teknolojiler yoğun olarak kullanılmaya başlamış; yeni yaşam ve çalışma biçimleri ortaya çıkmıştır. Bilişim sektörü, sadece kendi içinde bağımsız bir sektör de değildir; diğer sektörlerin ortak paydasını oluşturmaktadır. Bilişim sanayi insan sermayesine dayalıdır. Türkiye'nin genç ve göreceli olarak daha hızlı artan dinamik nüfusu için uygun bir alandır. Bunun için yeni ekonominin gerektirdiği uzmanlık ve meslek profillerini yetiştirmeye yönelik gerekli eğitim ve "yeniden eğitim" düzenlemelerinin yapılması şarttır. Bilişim sektörü büyük sermaye yatırımları gerektirmemektedir. Geliştirme yapmak için büyük sermaye yatırımı ve harcamalarına gerek olmadan önemli çıktıların elde edileceği bir sektördür. Bu nedenle kaynak sıkıntısı içinde olan Türkiye için ideal bir alandır. Bilişim sektörü yeni ve genç girişimciler için de ideal bir alandır. Küçük projelerle büyük çıktıların elde edilebileceği bir sektördür. Fırsat penceresi iyi yakalandığında düşük maliyeti projelerle çok büyük ekonomik çıktı elde etmek mümkündür. Bilişim sektörü katma değeri ve verimliliği yüksek bir sektördür. Örneğin geliştirilen bir yazılımda yüzde 70-80 oranında yurtiçi katma değer yaratmak mümkündür. İhracat odaklı üretim mümkün olduğu için ülkeye döviz kazandıracak bir sektördür. Birçok bakımdan bilişim teknolojileri Türkiye'nin yüksek katma değerli bir ekonomiye dönüştürülmesi için önemli fırsatlar sunmaktadır. Türkiye bilişim stratejisinin belirlemesine acilen ihtiyaç vardır.
- Avrupa Birliği 2020 için Strateji Belgesi çerçevesinde sürdürülebilir büyüme ve yenilikçilik (innovasyon) için bilişim teknolojilerini gündeminin başına koymuştur.[5] "Avrupa için Dijital Gündem" başlıklı strateji belgesi ile bu alanda 2020 yılına kadar ulaşılacak hedefler belirlenmiş ve yapılması gerekenlere ilişkin yol haritası çizilmiştir. Bu hedeflere ulaşılmasının önündeki en büyük engel bilişim teknolojilerindeki Avrupa'da yaşanan yetişmiş iş gücü açığıdır. Doğum oranlarının düşük olması ve yaşlanan nüfus Avrupa'da ekonomik büyümeyi tehdit etmektedir. Bu açığın 2015 yılında 384,000 ila 700,000 arasında olacağı tahmin edilmektedir. Bilişim sektöründe yaşanan yetişmiş iş gücü açığının Avrupa Birliği'nin rekabet gücüne olumsuz etkisini azaltmanın en önemli yollarından birisi AR-GE sözleşmeleri ile iş yükünün önemli bir kısmını başka ülkelere ihale etmesinden geçmektedir. Türkiye'deki firmalar bu tür ihaleler için uygun adaylardır. "Avrupa için Dijital Gündemin" gerçekleştirilmesinin önündeki bilişim sektörü işgücü açığından doğan engel, Türkiye'nin kazan-kazan temelinde Avrupa Birliği ile stratejik işbirliği için büyük bir fırsat yarat-

(4) September 7, 2009, Businessweek

(5) Brussels, 19.05.2010 COM(2010) 245, A Digital Agenda for Europe

19-ahmet celebi.indd 18 7/23/10 7:49:40 PM

maktadır. Bu işbirliği ile Avrupa Birliği en büyük engelini ortadan kaldırırken, Türkiye bilişim alanındaki yeni girişimcilerinin gelişmesi ve büyümesi imkânlarını yaratacaktır. Bu yönü ile Türkiye "Avrupa için Dijital Gündem"in gerçekleşmesine katkıda bulunurken, kendi ekonomik büyümesine ivme kazandırabilir. Türkiye'nin "Avrupa için Dijital Gündem"in bir parçası olması, somut işbirliği projeleri ile ele alınması gereken bir husustur. Bu projeler için Avrupa Birliği'nin uyum ve yapısal fonlarından destek alınması da mümkündür.

- Elektronik ve bilişim gibi birçok üretim alanında ortak paydayı oluşturan, katma değer artışı sağlayan, üretim sürecinin her alanında verimlilik artışı ve rekabet gücü kazandıran teknolojileri geliştirmek gerekmektedir. Elektronik sanayi stratejisinin önemli bir parçası olarak Türkiye'nin yarı iletkenler (semi-conductor) teknolojisinde üretim yeteneğine kavuşturulması ciddi olarak ele alınmalıdır. Küresel ısınma tehdidi yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının en önemlilerinden birisi güneş enerjisidir. Türkiye bulunduğu coğrafi konum itibarı ile güneş enerjisinden en fazla yararlanabilecek ülkelerden birisidir. Güneş enerjisini elektrik enerjisine dönüştüren fotovoltaik sistemlerin tamamıyla yariletkenler teknolojisine dayanıyor olması bu teknolojilerin geliştirilmesine ve üretimine hâkim olmayı zorunlu kılmaktadır. Diğer yandan 100 milyar dolarlık aydınlanma sektörü de yarı iletken teknolojilerine dönmektedir. Televizyondan, cep telefonuna, bilgisayardan otomobile tüm cihazlarda kullanılan görüntü ekranları yarı iletken teknolojileri ile üretilmektedir. Bu bakımdan elektronik sanayinde kendisine bir yer tutacak ülkenin yarı iletken teknolojisine hâkim olması ve bu alanda üretim yeteneği kazanması stratejik bir önem taşımaktadır. Dünyada yıllarca bu teknolojilere hâkim olmuş çok güçlü rakipler vardır. Böyle bir girişim uzun vadeli bir bakış açısı ve stratejik bir yaklaşımı gerektirmektedir. Maliyeti yüksektir. Kısa zamanda karlılık elde etmek mümkün değildir. Halihazırda Türkiye'de hiç bir sanayi kuruluşunun böyle bir girişimi kendi başına yapması mümkün değildir. Uzun vadeli bir program çerçevesinde mutlaka devletin öncülüğüne ve ekonomik aktör olarak katılımına ihtiyaç vardır.
- Türkiye'nin nanoteknoloji gibi yeni birçok alanda çıkış yapmasının imkânları da bulunmaktadır. Türkiye'nin başa oynayabileceği, benzer bir kaç öncelikli alanın seçilerek stratejik eylem planlarının hazırlanması gerekmektedir.

19-ahmet celebi.indd 19 7/23/10 7:49:40 PM

- Ulaşım ve lojistik altyapısı, bir sanayi üretiminin vazgeçilmez parçasıdır. Türkiye, ulaşım ve lojistik altyapısının uluslararası ticaretin gerektirdiği koşullara cevap verecek hale getirmek zorundadır. Sanayiyi destekleyen lojistik parkları kurulmalı. Sanayi üretiminin maliyetini azaltıcı destek ve kolaylıklar lojistik firmalarına da sağlanmalıdır. Özellikle gelişmekte olan yörelerde buna büyük ihtiyaç vardır.
- Türkiye hizmet sektörünü geliştirmeli ve desteklemelidir. Dışa açılan hizmet sektörlerinin sayısını ve çeşitliliğini artırmalıdır. Hizmet sektörü, Türkiye'nin ihracatını artırması ve çeşitlendirmesi için ayrı bir odaklanma alanı olmalıdır.
- TÜBİTAK gibi kamu araştırma kurumlarının önemli bir araştırma ve geliştirme potansiyeli mevcuttur. Ancak yapılan araştırmaların sonuçları ticarileştirilememektedir. Bu sonuçları pazarlanabilen ürünlere dönüştürmek için devletin ekonomik aktör olarak katılacağı firmalar kurulabilir. Sivil ve askeri kamu alım politikaları ile bu girişim desteklenmelidir.
- Türkiye ithalatının ikinci büyük kalemini yatırım malları oluşturmaktadır. Türkiye sanayi üretimi yapmak veya kapasite artırmak için kullanacağı makineleri ithal etmek durumundadır. Sanayi stratejisinin bir parçası olarak bazı makinelerin üretimi alanında uzmanlaşması mümkündür. Makine üretim sanayilerini yaratmanın en önemli yollarından birisi mevcut üretim sanayilerinden spin-off yapmaktan geçmektedir. Türkiye'de spin-off mekanizmasının mutlaka kurulması gerekmektedir. Türkiye'nin bu alanda stratejisinin olması gerekmektedir.
- Türkiye'de de Ekonomik Geliştirme Programı altında uygulanacak ticaret, sanayi, teknoloji alanlarındaki politikalar için ihtiyaç duyulacak finansal kaynaklar mutlaka zamanında ve yeterli ölçülerde sağlanmalıdır. Yukarıda açıklanan gerekçelerle, Avrupa ve dünyanın diğer birçok ülkesi stratejik olarak önemli gördüğü sanayilere sınırsız destek verebilmektedir.
- Türkiye geliştirme programını hayata geçirirken ihtiyaç duyacağı finansmanın bir kısmı için Avrupa Birliği'nin yapısal fonlarından yararlanmalıdır. Gümrük Birliği Anlaşmasını gözden geçirme seçeneği yerine Türkiye Avrupa Birliği yapısal fonlarından yararlanmayı gündeme getirmelidir.

Rekabette anahtar bir role sahip olan yetişmiş işgücü konusunda Türkiye nitelik ve nicelik olarak çok zayıf durumdadır. Her seviyede kalifiye eleman yetiştirecek şekilde eğitim sisteminin gözden geçirilmesi gereklidir. Geliştirme programı çerçevesinde belirlenecek politika ve eylem planlarına göre kısa, orta ve uzun vadede ihtiyaç duyulacak meslekler ve beceriler çıkarılma-

19-ahmet celebi.indd 20 7/23/10 7:49:40 PM

lı, kriterler belirlenmeli ve bu kriterlere göre eğitim acilen gerçekleştirilmelidir. Eğitim sadece teknik becerileri değil, takım çalışması, iş disiplini, planlı ve verimli çalışma gibi davranışsal özellikleri geliştirmeye de yönelik olmalıdır.

- Türkiye'deki cari işlemler açığının en önemli sebeplerinden birisi de ara malı ithalatıdır. Türkiye'de nihai ürünlerde katma değeri artıracak olan yan sanayilerin gelişememesi ara malı ithalatını körüklemiştir. Çin'in son yıllarda ucuz işgücü, teşvikler, ölçek ekonomisi gibi avantajları kullanarak her türlü ara malı için düşük maliyetli tedarikçi ülke olarak ortaya çıkması Türkiye'de filizlenmeye başlayan yan sanayileri güç durumda bırakmıştır ve rekabet edemiz duruma getirmiştir. Birçok yan sanayi kapanma riski ile yüz yüze kalmıştır. Türkiye'de nihai ürün üretimi yapan kuruluşlar girdi tedariki için Uzakdoğu'ya ve özellikle Çin'e yönelmişlerdir. Türkiye rekabet edebileceği stratejik yan sanayi alanlarını belirlemek, bu yan sanayilerinin kurulması ve gelişmesine katkıda bulunacak yan sanayi politikalarını hayat geçirmek zorundadır.
- Yukarıda ana hatları ile belirtilen ve birbirleri ile yakından ilişkili konulardaki politikaların ve aksiyon planlarının, birbirini destekleyecek bir uyum içinde bir Ekonomik Geliştirme Programı altında tanımlanması, yeterli kaynaklarla desteklenerek, bir liderlik altında orkestra düzeni ve disiplini içinde belirli bir hedef doğrultusunda yönlendirilmesi gerekmektedir. Hâlihazırda bu politikaların sorumluluğu farklı kamu kurumlarına dağıtılmıştır. Bu kurumlar arasında eşgüdüm yetersizdir. Daha eşgüdümlü bir aksiyon için, kurumsal bir yeniden yapılanma ihtiyacı üzerinde de önemle durulmalıdır.

Sonuç

Küreselleşen dünyada kazançlı çıkan ülkelerden birisi olması için, Türkiye'nin kendi Ekonomik Geliştirme Programı'nı hazırlaması, bu program çerçevesinde kısa, orta ve uzun vadeli eylem planlarını yapması ve ihtiyaç duyulacak kaynakları gerçekçi bir şekilde ayırarak hayata geçirmesi gerekmektedir. Yaşlanan nüfus ve buna bağlı ortaya çıkan yetişmiş iş gücü açığı, AB'nin büyüme potansiyelini sınırlamakta ve tehdit etmektedir. Türkiye, AB'nin önündeki bu tehdidi ortadan kaldıracak büyük bir potansiyele sahiptir. Öte yandan üretim sektörlerini terk etmek zorunda olan AB, Türkiye için vazgeçilmez bir pazardır. Bu yüzden, Türkiye ve AB'nin kazan-kazan temelinde yeni bir ekonomik işbirliği modeli geliştirmeleri mümkündür. Bu model çerçevesinde, tam üyelik sürecinin neticelenmesini beklemeksizin, Türkiye'ye AB'nin yapısal fonlarından yararlanmanın yolu mutlaka açılmalıdır. Gümrük Birliği çerçevesinde verdiği ticaret açığı ve üçüncü ülkelere karşı izlediği ortak ticaret politikasından dolayı uğradığı zararlar ve katlandığı fedakârlıklardan dolayı Türkiye bu fonlardan yararlanmayı zaten hak etmiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile imzaladığı Gümrük Birliği anlaşmasındaki ticaretin akışı ile ilgili kuralların bir ekonomik birliğin sağlıklı işleyişi açısından gerekli olduğu kabul edilmelidir. Temel sorun, Türkiye'nin, AB'nin ortak ticaret politikaları ile ilgili kendisini bağlayan kararlara katılamamasında, Türkiye'nin AB ile ekonomik bütünleşmesini sağlayan, iki taraf arasında gelişmişlik farkını ortadan kaldıran, ticareti dengeli hale getiren ve AB yapısal fonlarından desteklenen bir geliştirme programının yürürlüğe konulamamasında yatmaktadır. Türkiye'yi AB'nin gelişmişlik düzeyine getirecek böyle bir işbirliği modeli Türkiye kadar AB'nin ekonomik büyümesine de ivme kazandıracaktır. Bu amaçla, belki Türkiye ve AB, kazan-kaybet temeli üzerine kurulu olan Gümrük Birliği'nin dezavantajlarını ortadan kaldırmaya yönelik, kazan-kazan temeline kurulu ek bir protokol üzerinde düşünülmelidir. AB'nin, böyle bir işbirliğine yanaşmaması durumunda bile küreselleşen dünyada kazananlar arasında olmak için Türkiye, her koşulda Ekonomik Geliştirme Programını güçlü bir teşvik sistemi ile gerekli kaynakları kendi bütçesinden ayırarak hayata geçirmesi doğru yönde atılmış en önemli adım olacaktır. Gerekli şekilde eğitildiği ve doğru bir şekilde kullanıldığı takdirde genç nüfusu Türkiye'nin en önemli sermayesidir.

Türkiye ve AB, kazan-kaybet temeli üzerine kurulu olan Gümrük Birliği'nin dezavantajlarını ortadan kaldırmaya yönelik, kazan-kazan temeline kurulu ek bir protokol üzerinde düşünülmelidir.

19-ahmet celebi.indd 21 7/23/10 7:49:40 PM

Bilgi Toplumu Avrupa

İzzet Fehmi Güneş
TED Üniversitesi Genel Sekreteri

Günümüz dünyasında ekonomik gelişmeyi ve ülkelerin refah düzeyini, bilginin üretilmesi, yayılabilmesi ve uygulanabilmesi belirliyor. Avrupa'da da eğitim ve araştırma alanında sürdürülmekte olan reform ve dönüşüm politikaları bir bilgi toplumu olma hedefine odaklanmıştır.

Eğitim, araştırma ve yaratıcılıktan oluşan bilgi üçgeninde Avrupa üniversitelerinin başarıları yeterli görülmediğinden ve özellikle Kuzey Amerika ülkeleri ile bu alanda güçlü bir şekilde rekabet edilemediğinden, tüm sistemin iyileştirilmesine yönelik reform süreçleri uygulanıyor.

20-izzet fehmi gunes.indd 2 7/23/10 7:04:57 PM

Bolonya Süreci yükseköğrenimde yapılan reformlarla "Avrupa'nın, dünyanın en rekabetçi, bilgiye dayalı ekonomik gücü haline getirilmesi"ni hedeflemektedir.

Bilgi Toplumu hedefinin en önemli araçlarından birisi de yükseköğrenim kurumlarıdır. "Avrupa'nın, dünyanın en rekabetçi, bilgiye dayalı ekonomik gücü haline getirilmesi" temel amacı, 2001 yılından itibaren Türkiye'nin de içinde bulunduğu Avrupa Yükseköğrenim Alanını yönlendiren Bolonya Süreci[1] ile yeniden şekilleniyor.

Bu konunun akademik yönünün de çok önemli olması yanı sıra, üniversitelerin Avrupa'nın bir bilgi toplumu olmasına nasıl katkıda bulunacakları sorusuna yanıt aramak gerekir. Buradan yola çıkarak, ülkemizdeki yükseköğrenim kurumlarının da, Avrupa çapında ve işbirliği halinde, ekonomik kalkınmaya, üretim artışına ve toplumsal refahın artırılmasına katkıda bulunabilmeleri için, nasıl bir yöntem izlenmeliler sorusunun doğru yanıtlanabilmesi çok önemlidir.

Üniversitelerden, bilgi çağı ekonomisine katkıda bulunmaları konusunda hızla artan beklentiler, son on yıldır ülke yönetimleri ile eğitim kurumları arasındaki ilişki ve iletişimi artırmış ve daha önemli kılmıştır. Üniversitelerin daha bağımsız yapılanmalara kavuşmaları konusunda birçok ülke yeni düzenlemelerin yapılması konusunda görüş birliğine varmıştır. Ancak, Avrupa Yükseköğrenim Alanının kapsadığı 47 ülkede mevcut sistemler ele alındığında, üniversitelerin büyük ölçüde kamu otoritesinin, kalite güvencesi ve mali denetimine tabi olduğu görülecektir. Diğer taraftan, bu konuda ülkemiz dâhil birçok ülkede bir değişim süreci yaşanıyor.

2009 yılının Nisan ayında yayımlanan Leuven Bakanlar Deklarasyonu, Bolonya sürecinde, dört ana başlık üzerinde varılan görüş birliğini vurguluyor.

Bunlar;

Önümüzdeki 10 yıl içinde diğer sosyal kesimlere göre daha az yükseköğrenim olanağına sahip olan sosyal grupların daha yüksek oranlarda eğitime katılımlarında ölçülebilir hedeflerin belirlenmesi,

2020 yılına kadar, Avrupa Yüksek Öğrenim Alanı ülkelerinde yüksek öğrenim görenlerin en az %20'sinin diğer bir ülkede eğitim veya kurs görmesi,

Yaşam boyu eğitim ve istihdam edilebilirlik unsurlarının önemi,

Sürdürülmekte olan müfredat reformunda, öğrenci odaklı öğrenme amacının benimsenmesi, olarak sıralanıyor.

Bugün Avrupa'da, yaklaşık 20 milyon öğrenci, sayısı 4.000 civarındaki yükseköğrenim kurumunda eğitim görmekte, bu kurumlarda 1,5 milyondan fazla eleman görev yapmaktadır. Bu rakamlar artık yükseköğrenimin gelişen bir sektör olmaktan çoktan çıktığını ve gelişmiş bir sanayi kolu haline dönüştüğünü göstermektedir. Bu nedenledir ki kamuoyunun bu sürece nasıl baktığını anlamak gerekiyor.

Yükseköğretim bugün ulaştığı boyutlarla, gelişen bir sektör olmaktan çıkmış, gelişmiş bir sanayi kolu haline dönüşmüştür.

AB üyesi ülkelerdeki yükseköğrenim kuruluşlarında eğitim gören öğrenciler arasında (Hırvatistan, İzlanda, Norveç ve Türkiye de bu kapsama dâhil edilmiştir) 2009 yılında yapılan anket sonucunda elde edilen bulgular, bu yılın Mart ayında Kazakistan'ında dâhil olması ile birlikte 47 ülkeyi kapsayan Avrupa Yükseköğrenim Alanı'nın ankete katılanlar açısından önemli bulunduğunu göstermektedir.[2]

Anketin başlıca amaçlarını,

- Yükseköğrenim sistemine katılımın artırılması ve eşit olanakların yaratılması,
- Öğrenim gören öğrencilerin reform konusundaki yaklaşımları,

(1) YÖK, Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi, YÖK-Ankara 2007

(2) European Commission-Eurobarometer Students and Higher Education Reform 2009

20-izzet fehmi gunes.indd 3 7/23/10 7:04:58 PM

- Yükseköğrenim kurumlarının kaliteleri ve şeffaflıkları,
- Öğrencilerin yurtdışında okuma olanakları ve karşılaştıkları engeller,
- Öğrencilerin yurtdışında kısa dönemli eğitim ve Avrupa Kredi Transfer Sistemi konusundaki bilgileri,
- Üniversite ile iş dünyası arasındaki işbirliği ile girişimciliğin eğitim aşamasına entegre edilmesi,
- Öğrencilerin lisans ve yüksek lisans programları sonrasına ilişkin planları, başlıklarında öğrenci eğilimlerinin, görüş ve değerlendirmelerinin belirlenmesi oluşturmuştur.

Anket sonuçlarına göre, yükseköğrenim gören her beş öğrenciden dört tanesi (%88) yeterli nitelikleri taşıyan tüm öğrencilerin yükseköğrenim hakkına sahip olması gerektiğini düşünüyor. Ankete katılanların %12 bu görüşte değil.

Öğrencilerin yaklaşık yarısı (%48) üniversitelerin başvuran her öğrenciyi kabul etmesi, %52'si ise üniversitelerin alacakları öğrenciyi seçebilmeleri gerektiği kanaatinde.

Öğrenciler değişimi önemsemekte ve benimsemektedir.

Eğitim gören öğrencilerin %65'i yükseköğrenimin ücretsiz olması görüşünde. Ankete katılanların %33'ü ise sağlanan burs olanakları da dikkate alındığında okul ücretlerinin makul olduğunu düşünüyor.

Yükseköğrenimde iş yaşamına yönelik becerilerin kazandırılması, öğrenciye "öğrenmenin öğretilmesi" görüşlerine öğrenciler çok büyük oranda destek vermektedir.

Öğrencilerin %91'i kişisel gelişimin sağlanmasında yükseköğrenimin çok önemli olduğunu, %87'si ise toplumda aktif bir role sahip olmanın yükseköğrenimden geçtiğini düşünüyor.

Üniversitelerin şeffaf olması ve kalite standartların belirlenmesi konularında öğrencilerin çok da olumlu görüşlere sahip oldukları söylenemez. Örneğin ankete katılan öğrencilerin %81'i kalite raporlarında ve yükseköğre-

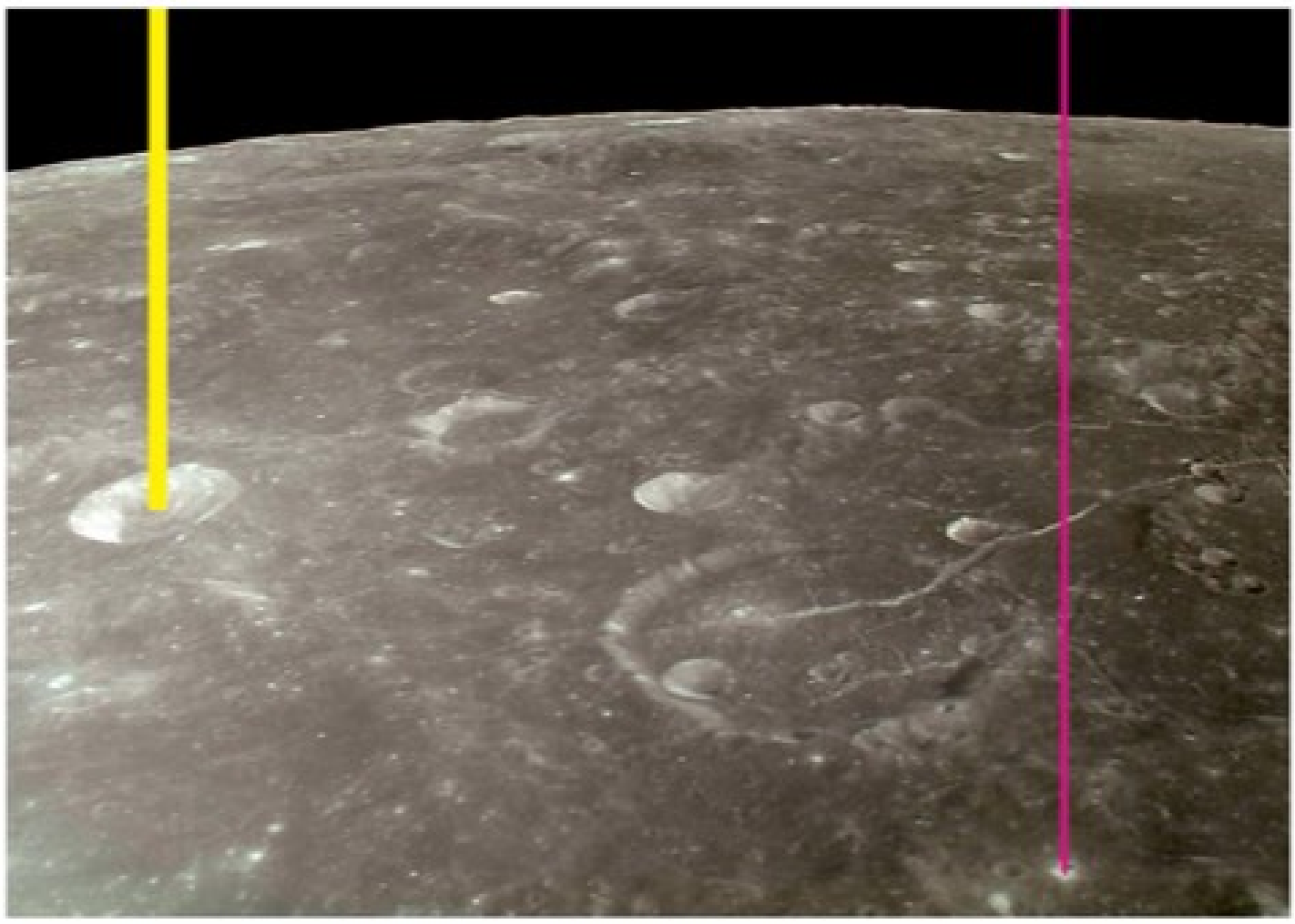

20-izzet fehmi gunes.indd 4 7/23/10 7:04:58 PM

Türk yükseköğrenim kurumlarının öğrencileri Avrupa ortalamalarına yakın beklentilere sahiptir.

nim kurumları başarı sıralamalarında öğrencilerin de söz sahibi olmasını istiyor.

Öğrencilerin %41'i yurtdışında eğitim görmeyi hiç planlamadıklarını, %11'i bunu düşündüklerini ancak başaramayarak vazgeçmek zorunda kaldıklarını ifade ediyorlar. Öğrenci hareketliliği amacı açısından üzerinde dikkatle durulması gereken bir husustur.

Yurtdışında eğitim konusunda önemli engeller olduğu hususunda öğrencilerin çok büyük bir oranı görüş birliğine varıyor. En büyük engel ise maddi olanakların yetersizliği olarak belirtiliyor. Bilgilendirme ve rehberlik anlamında, öğretim üyelerinin, yurtdışında eğitim konusunda öğrencilerini yeterince destekledikleri belirleniyor. Bu konuda yeterli desteği bulamadığını söyleyen öğrenci oranı ise %22 civarında.

Öğrencilerin %87'si öğrenim kurumlarının kendilerine yaratıcılık ve girişimcilik becerisi kazandıracak yaklaşımlarının önemli olduğunu düşünüyor ve öğrenimin bir parçası olarak staj olanağı talep ediyorlar.

Ankete katılan öğrencilerin %75'i lisans eğitimini tamamladıktan sonra lisansüstü eğitime devam etmek istediğini söylüyorlar. Bu oran lisansüstü öğrencileri arasında %42'ye kadar düşüyor. Yükseköğrenimde üçüncü seviye olan doktora eğitimini almak isteyen öğrenci sayısı daha düşük oranda kalıyor.

Bu anketin en önemli ve umut verici yönü öğrencilerin değişimi önemsemesi ve benimsemesidir.

Türkiye'den ankete katılan öğrenciler arasında da, anket sonuçlarının hemen tümünde, ortalama sonuçlara yaklaşan değerlendirmeler görülmektedir.

Örneğin, ankete katılanların ortalaması ele alındığında yeterli nitelikleri taşıyan tüm öğrencilerin yükseköğrenim hakkına sahip olması %88 oranında destek bulurken, bu oran Türkiye'den katılan öğrencilerde %87 olmuştur. Ortalamada ankete katılanların %12'si bu görüşte değilken, Türk öğrencilerde bu oran %13'tür.

Yükseköğrenimdeki öğrencilerimiz öğrenimin parasız olmasını destekliyor. AB ortalamasında parasız eğitime destek %65, Türkiye'de ise %85'tir. Bu husus özellikle üzerinde durulması gereken bir husustur.

Ankete katılan Türk öğrencilerin %75'i öğrenimin katılımcı bir yurttaş olmak için çok önemli olduğu görüşünde. Bu sonuç Türkiye açısından üzerinde durulması gereken diğer bir önemli bir konu oluşturuyor. Çünkü Türk öğrenciler arasındaki bu %75'lik oran, ankete katılan ülkeler içindeki en yükseği ve Avrupa ortalaması ise sadece %49. Başka bir ifadeyle birçok Avrupa ülkesinden ankete katılan öğrenciler aktif yurttaş olmanın yükseköğrenimle daha az bağlantılı olduğunu düşünüyorlar.

Benzer sonuçlar ankette yer alan, yükseköğrenimin kişisel gelişimdeki önemi sorusu için de geçerli. Türk öğrencilerin %81'i kişisel gelişimimde yükseköğrenimin çok önemli olduğunu düşünüyor. Türkiye'yi %78 ile Yunanistan izliyor. Avrupa ortalaması ise sadece %54. Örneğin Belçika'da kişisel gelişim için yükseköğrenimi çok önemli görenlerin oranı sadece %14.

Türk öğrenciler katılımcı bir yurttaş olmak için ve kişisel gelişimin sağlanması açısından üniversite eğitiminin çok önemli olduğu görüşünde.

Türkiye'de üniversite mezunları, Türkiye ortalamasının üzerindeki işsizliğe rağmen, Türk öğrencilerin, yükseköğrenimin istihdam edilebilirlik ile ilişkisi konusunda ankete katılan diğer ülke öğrencileri ile benzer değerlendirmeler yapmışlar.

Türk öğrenciler, eğitim görecekleri yükseköğrenim kuruluşlarının kalitesi ve tanınmışlığı konusunda biraz daha seçkinci bir yaklaşım benimsemişler. Avrupa ortalamasında bunu çok önemli bulanlar %38, Türkiye'de ise %46 oranında. Özellikle Baltık ve İskandinav ülkelerinde bu oranların %12-20 arasında olması da ayrıca incelenmesi gereken bir toplumsal yaklaşım ve sosyal olgu olarak dikkati çekiyor.

Öğrencilerimizin yaklaşık %30'u üniversite sıralamalarına ilişkin bağımsız kalite rapor-

20-izzet fehmi gunes.indd 5 7/23/10 7:04:59 PM

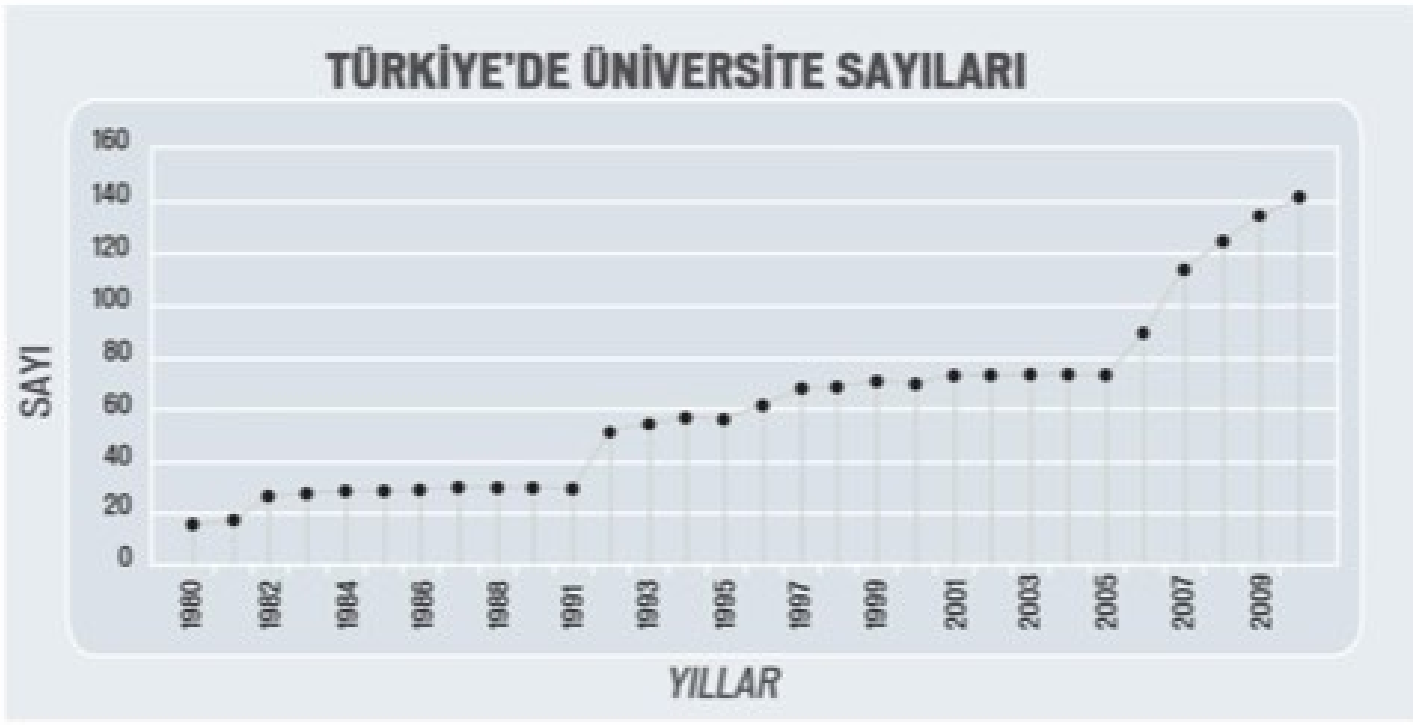

lamasının doğru üniversiteyi tercih açısından çok önemli olduğunu düşünüyor. Yaklaşık %70 oranındaki öğrencimiz de bu konun önemine katılıyor. Bu konuda Avrupa ortalamalarında da büyük farklılıklar ortaya çıkmamış. Avrupa yükseköğreniminin değişim sürecinde 2010 yılının bir kilometre taşı olduğu söylenebilir. Son on yıllık sürede yükseköğrenim alanında birçok ilerlemeler kaydedilmiştir.

Türkiye'de, yükseköğrenim alanların nüfusa oranının OECD ortalamasının çok altında ve OECD üyesi ülkeler arasına açık ara son sırada olduğunu hatırlayacak olursak hızla artan üniversite sayısının, sıralamadaki yerimize olumlu katkıda bulunacağını söyleyebiliriz.

Türkiye'de 95'i devlet, 51'i vakıf üniversiteleri olmak üzere toplam 146 üniversite bulunmaktadır. 1980 yılında 18 olan üniversite sayımız geçen 30 yılda 146'ya yükselmiştir.

ÜNİVERSİTELERDEKİ ÖĞRENCİ SAYILARI

Üniversite Büyüklüğü (öğrenci sayısı olarak)	Üniversite Sayısı	Öğrenci Sayısı	Toplam İçinde %
Anadolu Üniversitesi	1	1.165.267	42,66
40.000' den fazla	6	306.066	11,66
30.000 - 40.000	6	215.836	7,90
20.000 - 29.999	16	400.086	14,68
10.000 - 19.999	24	347.964	12,74
5.000 - 9.999	28	194.478	7,12
5.000' den az	46	99.131	3,62

20-Izzet fehmi gunes.indd 6 7/23/10 7:04:59 PM

Avrupalı diğer öğrenciler gibi Türk öğrenciler de bağımsız kalite denetiminin yararına inanıyorlar.

2005 yılından bu yana geçen 5 yıllık sürede ise Türkiye'deki üniversite sayısı yaklaşık 2,5 katına çıkmıştır.

Yükseköğretim, 1981'de çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile üniversitelerimiz, akademik, kurumsal ve idari yönden yeniden yapılanma sürecine girmiş, bu Yasa ile tüm yükseköğretim kurumları Yükseköğretim Kurulu (YÖK) çatısı altında toplanmıştır. YÖK'nun oluşturulduğu tarihte ülkemizdeki üniversite sayısı sadece 22 idi.

Bugün ülkemizde yükseköğrenim kurumlarımızda 2008-2009 öğretim yılı rakamlarıyla 2,7 milyon öğrenci eğitim görmektedir. Bu sayının %42'sine eşdeğer olan yaklaşık 1,2 milyon öğrencimiz, ilk kurulduğu zamanki tanımlamasıyla "Mektupla Öğretim" yapan YAYKUR sisteminden "Açık Öğretim"e dönüştürülen yaygın öğretimdeki öğrencilerdir. [3] Ancak, geriye kalan 1,5 milyon "örgün" yükseköğretim öğrencisi için bile mevcut alt yapı olanaklarımızın ve akademisyen sayımızın yeterli olduğunu söylemek olanaksızdır. Çünkü 146 üniversitemiz olmasına karşın, örgün yüksek eğitim alan öğrencilerimizden 1 milyonu 28 üniversitede eğitim görmektedir. Bu üniversitelerimizin 18 tanesi 1980 yılı öncesinde kurulmuş bulunan kurumsal yapıları güçlü eski üniversitelerimizdir. Kalan 10 üniversitenin içinde de birkaç vakıf üniversitesi dışında 1980'li yıllarda kurulan görece daha köklü üniversitelerimiz yer alıyor.

Bu rakamlar, son dönemde hızla artan üniversite sayısının ülkemiz akademik yaşamına daha kapsamlı katkılarda bulunmaları için belirli sürelere gereksinim duyulduğunu gösteriyor. Ülkemizdeki mevcut sistemde iyileştirmelere gidilmesi zorunlu hale gelmiştir.

Yükseköğretimde kapasite yetersizliği, yapısal sorunlar ve eğitimin niteliği yanı sıra ortaöğretim ve hatta ilköğretimi bile kuşatan, test, kurs sistemi ile bunun sonucu olan dershanecilik, üniversiteye girmeye hak kazanabilen öğrencileri bilime ve bilgi üretmeye hazırlamamakta tam tersine olumsuz etki yaratmaktadır.

Yükseköğretimde kontenjanlar belirli bir düzeyde artmış gözükmekle birlikte, mevcut öğrenci kapasitesinin önemli bir kısmı açık öğretim programları ve iki yıllık meslek yüksek okullarından oluşmaktadır. Üniversitelerin en az dört yıllık lisans eğitimi veren programlarının kapasitesi oldukça düşük kalmaktadır.

Meslek yüksek okulları ile üniversitelerin farklı fonksiyonları yerine getirdiği, toplumun tüm ilgili kesimlerine çok iyi anlatılması ve anlaşılması gereken bir husustur. Genellikle yapılan bir eleştiri olan, "üniversite mezunlarının bir şey bilmediği" yaklaşımının temeli, üniversiteden mezun olan öğrencinin iş dünyasının beklediği nitelikleri taşımadığı görüşüdür. Buna karşın, ülkemizde vakıf üniversitesi kuran çok büyük holdinglerin üniversitelerinden mezun olan öğrencilerin sadece %5-10 oranındaki kısmı bu holdinglerde çalışma yaşamına başlamaktadır. Mezunların çok büyük bir kısmı holding dışındaki kurumlarda çalışmaktadır.

Meslek örgütleri girişimleriyle kurulan üniversitelerin mezunlarının tümünün söz konusu meslek örgütlerine bağlı iş yerlerinde çalışmadığı, bu konuda da oranın çok düşük olduğu görülecektir. İş dünyasının en önde yer alan temsilcileri kendi kurdukları üniversitelerin öğrencilerini çok düşük oranlarda istihdam ediyorsa bu sonucu önemsemek gerekir.

Diğer taraftan, görülmektedir ki, meslek liselerinin ve yüksekokulların müfredatlarında önemli iyileştirmeler yapılmalıdır. Ancak, üniversitelerin, sadece pratik bilgiler aktaran, meslek öğretme/edindirme kurumları olmadığının da çok iyi vurgulanması gerekiyor.

Üniversiteler meslek okulları değildir.

Ülkemiz yükseköğrenim kuruluşlarının ilk önceliği öğrencilerimize "öğrenmeyi" öğretmek olmalı "bilgi"nin oluşturulması, yayılması ve uygulanabilmesi suretiyle ülkemizin "rekabetçi ve bilgiye dayalı bir ekonomik güç" olmasında öncü bir rol üstlenmelidir.

[3] *TED Ortaöğretime ve Yüksek Öğretime Geçiş Sistemi - Mayıs 2010*

20-izzet fehmi gunes.indd 7 7/23/10 7:04:59 PM

İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Kapsamında Damping Soruşturmalarına Bakış

Av. Taylan Erimer ve Av. Gülendam Şan Karabulutlar
Erimer Hukuk Bürosu

Türkiye'nin Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)'nı 1953 yılında imzalaması ile GATT ilke ve kuralları da ülkemizde uygulama alanı bulmuş; Türkiye'nin de uluslararası ticarette etkin bir şekilde var olabilmesi için yasal mevzuatımızda bir dizi değişiklikler yapılmıştır. Bunlardan en önemlisi ve bu yazımızın konusunu oluşturacak olan İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun ve buna bağlı olarak düzenlenen yönetmelik ve tebliğlerdir.

Bilindiği üzere GATT ilkeleri ile uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi nedeniyle ulusal pazarlardaki yerli üreticilerin korunması gündeme gelmiş ve bu nedenle de dampinge karşı önlemler geliştirilmiştir. Dampinge karşı önlemlerden en etkili ve en çok uygulama alanı bulan önlem Anti-Damping Vergisi'dir. GATT

21-taylan.indd 2 7/23/10 7:56:32 PM

çerçevesinde damping en kısa tanımıyla "bir ürüne benzer bir ürünün ihracatçı ülkede tüketim için satışa sunulan fiyattan daha düşük bir fiyatla ihraç edilmesi" olarak tanımlanmaktadır. GATT'ın VI. maddesinin uygulanmasında ilişkin Anti-Damping Anlaşması bulunmaktadır. Bu anlaşmaya göre;

"GATT'ın VI. maddesi, dampingli ithalat durumunda; genelde ihracatçı ülkenin iç piyasasındaki fiyatı ifade eden normal değerin altında bir ihracat fiyatı ile ithali yapılan ve ithalatçı ülkenin yerli sanayisine zarar veren ithal mallara karşı tedbir alınmasına imkân sağlamaktadır. Bu tedbirlerin uygulanması ayrıntılı olarak, Tokyo Round'un sonunda tamamlanan Anti-damping Kodu ile düzenlenmektedir.

... Anlaşma, ithalatçı ülkeden, dampingli olduğu iddia edilen mallar ile o ülke sanayinin maruz kaldığı zarar arasında belirgin ve gerekçeli bir ilişki bulunduğunun kanıtlanmasını şart koşmaktadır.

... Damping soruşturmalarının nasıl açılacağı ve ne tür yöntemlerle yürütüleceğine ilişkin hükümler Anlaşmada yer almaktadır."

Dampinge karşı önlemlerden en etkilisi olan "Anti-damping Vergisi" ise dampingli malın ithalatında uygulanan gümrük vergisine ek olarak uygulanan bir vergi türüdür. Ülkemizde anti-damping soruşturmaları özellikle son yıllarda gündeme sıkça gelmiş; soruşturmalar sonucunda anti-damping vergilerinin uygulanmasında ülkemiz dünyada ilk sıralara yükselmiştir.

14.6.1989 tarihinde kabul edilen 3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine Hakkında Kanun'un amacı 1. Maddesinde, "Bu Kanun, ithalatta haksız rekabet hallerinden dampinge veya sübvansiyona konu olan ithalatın sebep olduğu zarara karşı bir üretim dalının korunması amacıyla yapılacak olan işlemlere, alınacak önlemlere, gerekli ilke ve uygulama kararlarını verecek bir Kurul oluşturulmasına ve bunun görevlerine ilişkin usul ve esasları kapsar." şeklinde belirlenmiştir. Kanunun amacına ve kapsamına uygun olarak dampinge konu ithalatlarla ilgili önlem alınması gereken haller tanımlanmış; şikâyet ve inceleme sürecinin nasıl olacağı, kimin tarafından hangi kapsamda bir inceleme yapılacağı ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Kanun kapsamında şikâyet üzerine veya gerektiğinde re'sen damping ve sübvansiyon incelemesi yapılabileceğini; şikâyet ve incelemeye esas usul ve esasların yönetmelikle belirleneceği düzenlenmiş; soruşturma açıp açmama, açılmış bulunan bir soruşturmayı durdurma, soruşturma sırasında

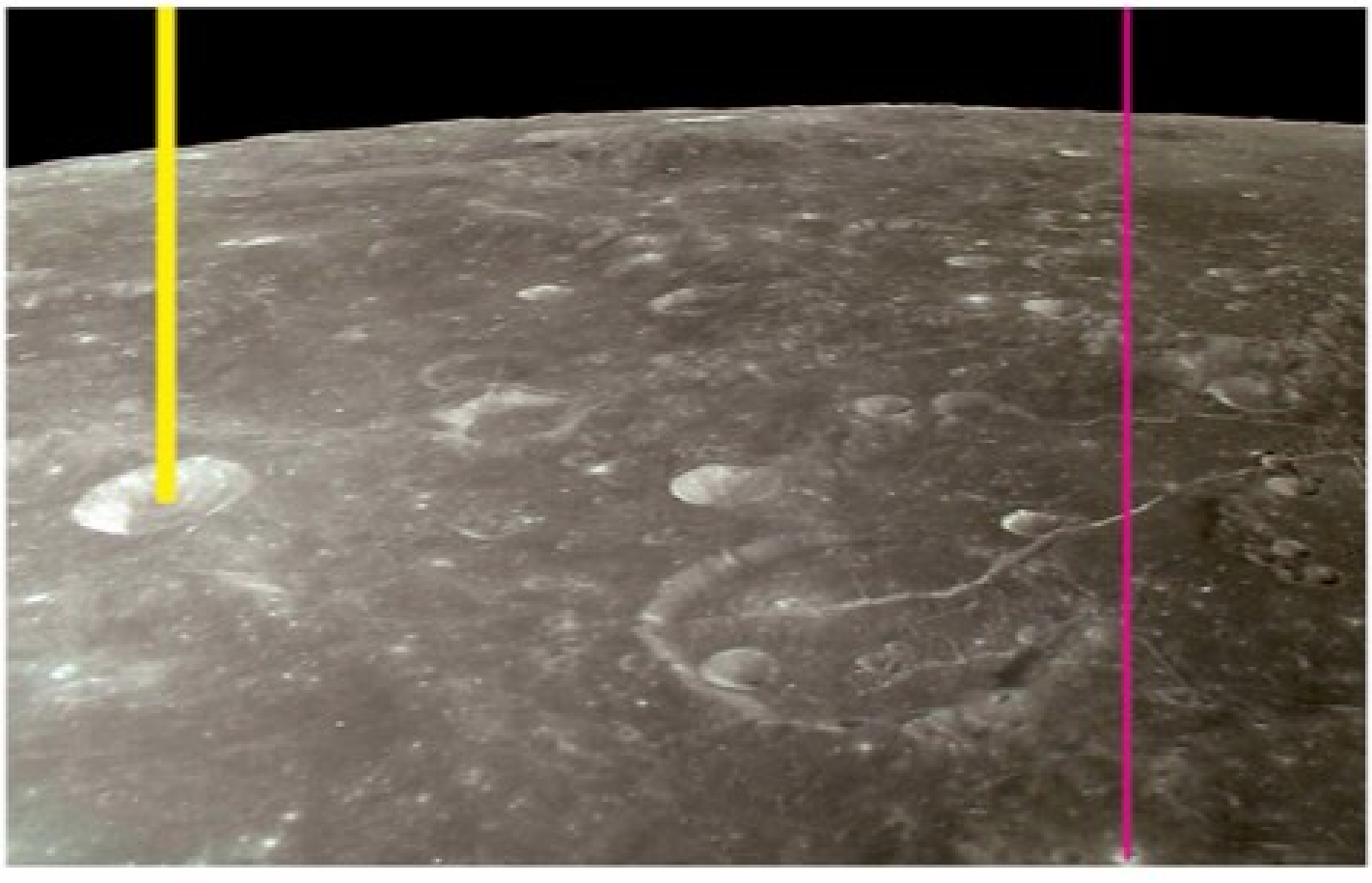

21-taylan.indd 3 7/23/10 7:56:34 PM

geçici önlem kararını Bakanlığın onayına sunma, soruşturma sonuçlarını değerlendirme ve gereken tedbirleri almak ve kesin önlem kararını Bakanlığın onayına sunmak görev ve yetkileri İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu'na verilmiştir. Kanunun devam eden maddelerinde "Geçici Önlemler ve Kesin Önlemler" tanımlanmış; diğer mevzuatlarla ilişkisi ve önceliği de belirlenmiştir. GATT'ın dampingle ile hükümlerinin mevzuatımızdaki asıl düzenlemesi bu kanun olup; mevzuatımızın geri kalanı ithalatta haksız rekabet konusunda 3577 sayılı Kanun'u asıl düzenleme olarak almak zorundadır. Bu zorunluluk 3577 sayılı Kanun'un "Diğer Mevzuat" başlıklı 15. maddesinde; "Gümrük mevzuatının; gümrük vergisinin tesciline, tahakkukuna, tahsiline, geri verilmesine ve teminata bağlanmasına ilişkin bu Kanuna aykırı olmayan usul ve şekle müteallik hükümleri, dampinge karşı vergi veya telafi edici verginin tescili, tahakkuku, tahsili, geri verilmesi, takibi ve teminata bağlanması işlemlerinde de uygulanır... Bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde; GATT 1994'ün VI'ncı Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma ile Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması hükümleri dikkate alınır." denilerek açıkça düzenlenmiştir.

Ülkemizde son yıllarda yapılan damping soruşturmalarında çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren pek çok ithalatçı firma incelemeye alınmış ve soruşturma süreçlerinin sonunda yüksek miktarlarda anti-damping vergisi ve buna bağlı diğer vergi cezalarıyla karşı karşıya kalmıştır. Soruşturmalar, 30.10.1999 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik'in 18-31 maddeleri arasında düzenlenen "Şikâyet, İnceleme ve Soruşturmanın Usul ve Esasları" başlıklı beşinci kısımda yer alan düzenlemeler kapsamında yapılmaktadır. Soruşturmaya ilişkin ilanlar ise örneğin "soruşturma açılması kararı, soruşturma sırasında alınan geçici önlem, kesin önlem, taahhüt durdurma ve kapatma kararları" Resmi Gazete'de yayımlanacak tebliğlerle ilan edilmektedir.

Soruşturmalarla ilgili tebliğler incelendiğinde görüleceği üzere, incelemeler titizlikle yapılmaktadır. Soruşturma açıldıktan sonra, öncelikle bilgilerin toplanması ve doğrulanması süreci başlatılmaktadır. Bu kapsamda, soruşturma konusu malın bilinen ithalatçılarına ve ihracatçılarına soru formları gönderil-

21-taylan.indd 4 7/23/10 7:56:35 PM

mekte ve cevaplar istenmektedir. Ayrıca yerinde doğrulama soruşturması çerçevesinde ilgili taraflar nezdinde incelemeler yapılmaktadır. Bu incelemelerde bilgi ve belge toplanması yanında firmanın tüm kayıtları (bilgisayar kayıtları da dâhil olmak üzere) ayrıntılı olarak soruşturulmakta ve bakılmaktadır. Kurul, ilgili tarafları dinlemek için "dinleme toplantıları" düzenleyebilir. Soruşturmada taraf sayısının fazla olması halinde Kurul, örnekleme yolu ile de inceleme yapabilir. Bu soruşturmalar, özel durumlar dışında 1 yıl içinde sonuçlandırılır; gerektiğinde Kurulca 6 ayı geçmemek üzere uzatılabilir. Soruşturma sonuçları bir tebliğ ile birlikte Resmi Gazete'de yayımlanarak ilan edilir.

İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğlerle ilan edilen soruşturma sonuçları incelendiğinde; "... ticari unvanlı firmalar yürürlükteki dampinge karşı vergiden kaçınma dışında yeterli bir haklı nedeni veya ekonomik gerekçesi bulunmayan bir uygulama, işlem veya iş sonucunda Türkiye ile .... ülkesi arasında soruşturmaya konu ürün ticaretinin gerçekleştirilme şeklinde bir değişiklik meydana getirmek suretiyle İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin 2006/20 sayılı Tebliğ ile yürürlüğe konulan dampinge karşı önlemi etkisiz kılmıştır." denilerek 2006/20 sayılı Tebliğ kapsamı eşya için uygulamaya konulan dampinge karşı önlem ile aynı oranda dampinge karşı kesin önlemin yürürlüğe konmasına firmalar için;

"... kesin önlemin, geçici önlemin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 90 gün süre ile geriye dönük uygulanmasına karar verilmiştir" şeklinde sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, tebliğlerin karar bölümlerinde; "Gümrük idareleri, ... ticari unvanlı firmalar için söz konusu kesin önlemi, geçici önlemin yürürlüğe girdiği tarihten (14.06.2008) itibaren 90 gün süre ile geriye dönük uygular." denmekte ancak elinde üretici belgesi olmayan firmalar için 90 günün uygulanmayacağı şeklinde karar verilmektedir.

Tebliğlerde yer alan bu kararlara ve uygulamalarla ilgili yasal düzenlemelere bakıldığında ise; 3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkındaki Kanunun 7. maddesi, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında 99/13482 Sayılı Karara ait Vergilerin geriye dönük uygulanmasına ilişkin esaslar kısmının 6. maddesi, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) 1994'ün VI.

21-taylan.indd 5 7/23/10 7:56:35 PM

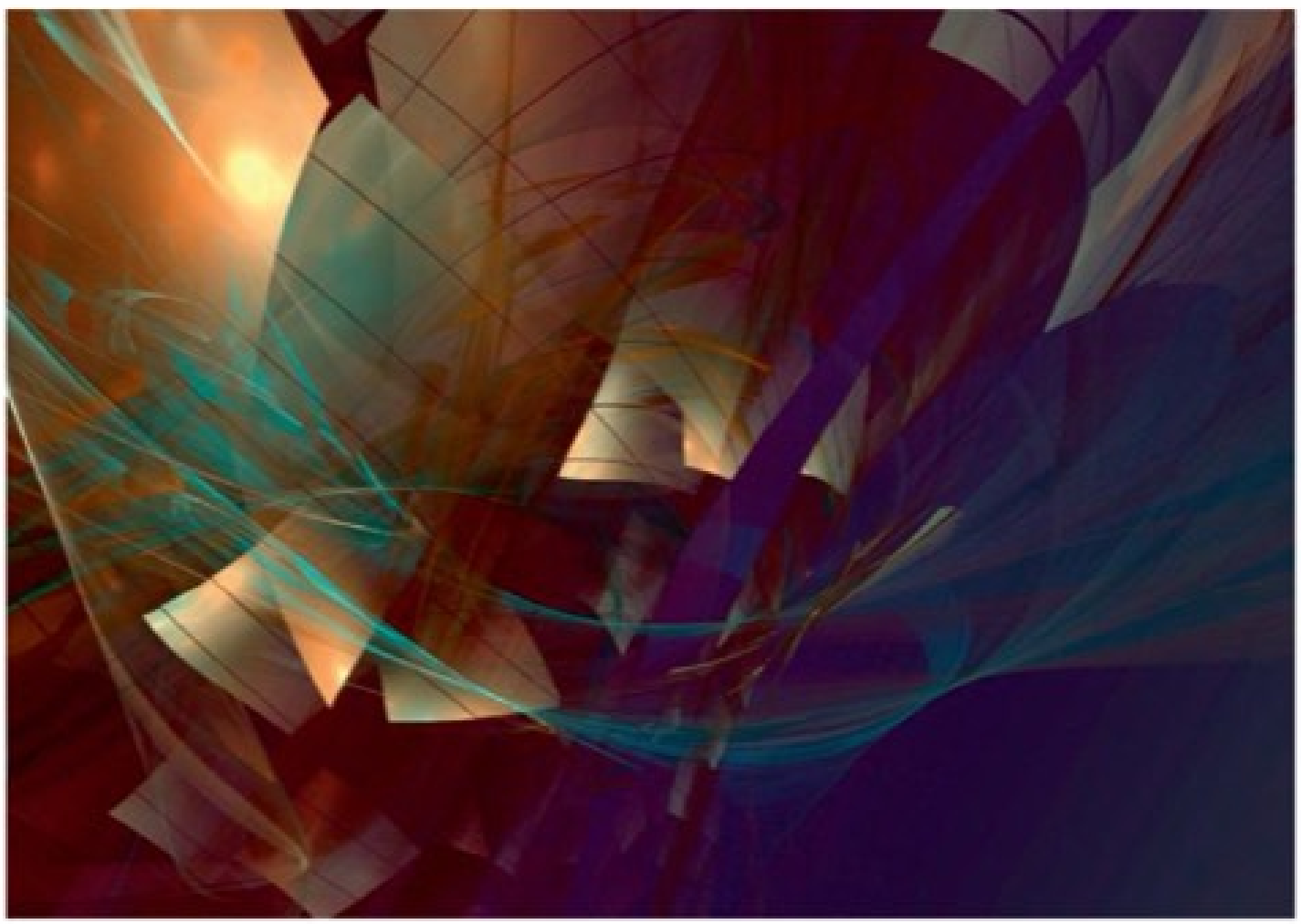

maddesinin uygulanmasına ilişkin Anlaşmanın 9. ve 10. maddelerinde **"Geçici Önlemlerin uygulandığı tarihten itibaren en fazla 90 gün önce tüketim için girişi yapılmış ürünlere dampinge karşı vergi uygulanabilir."** hükmü yer almaktadır.

GATT 1994 Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının VI. maddesine ilişkin anti damping hükümlerinin mevzuatımıza uyarlanmasına dair 3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Kanun'un 15. maddesiyle; **"Gümrük mevzuatının; gümrük vergisinin tesciline, tahakkukuna, tahsiline, geri verilmesine ve teminata bağlanmasına ilişkin bu Kanuna aykırı olmayan usul ve şekle müteallik hükümleri, dampinge karşı vergi veya telafi edici verginin tescilli, tahakkuku, tahsili, geri verilmesi, takibi ve teminata bağlanması işlemlerinde de uygulanır."** hükmü konulmuştur. Bu hükmün 3577 sayılı Kanunun ilgili maddesinde yer bulma amacı; milli mevzuatımızda yer alması muhtemel Uluslararası Anlaşmalarla belirlenen hükümlere aykırı mevzuat hükümleri konmasının engellenmesine yönelik olduğu bilinmektedir.

3577 sayılı Kanunun 7. maddesinin 2. fıkrasında; **"Bu vergilerin ithali evvelce gerçekleştirilen mallar için, geriye dönük olarak uygulanmasına ilişkin esaslar Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit edilir. Ancak geriye dönük uygulamanın süresi geçici önlemlerin alındığı tarihten itibaren 90 günü geçemez."** hükmü ile aynı kanunun 15'nci maddesindeki **"Gümrük mevzuatının, gümrük vergisinin tesciline, tahakkukuna, tahsiline, geri verilmesine, takibine ve teminata bağlanmasına ilişkin bu Kanuna aykırı olmayan usul ve şekle müteallik hükümleri,dampinge karşı vergi veya telafi edici verginin tescili, tahakkuku, tahsili, geri verilmesi, takibi ve teminata bağlanması işlemlerinde de uygulanır."** hükmü dikkate alındığında; elinde üretici belgesi olmayan firmalar için 90 gün uygulanamayacağı şeklindeki hükmün GATT Anlaşmasına ve 3577 sayılı Kanun'a aykırı olduğu ve buna dayanarak uygulama yapılması halinde bu Karar'ların yargı mercilerince iptal edileceği görüşündeyiz.

21-taylan.indd 6 7/23/10 7:56:35 PM

25yıl

Dünyayla Dost Teknoloji

Bugüne kadar ürettiğimiz ürünleri yan yana koysak dünyanın çevresini 3 kere dolaşırdı.
Sektörümüzün ihracat şampiyonluğunu 11 yıldır koruyor, Türkiye'nin LCD TV ihracatının % 80'ini gerçekleştiriyoruz.
Ülkemizi dünyada en iyi şekilde temsil etmenin motivasyonuyla yatırımlarımıza ara vermeden devam ediyoruz.
Dünyanın 127 ülkesinde yaşayan milyonlarca aile için ürettiğimiz Dost Teknolojilerin kullanılmasından gurur duyuyoruz.

21-taylan.indd 1 7/23/10 8:08:20 PM

Geleceğe yol alıyoruz...

AYGAZ

21-taylan.indd 1 7/23/10 8:10:35 PM